DE FEVDIS LIBRI V.

Quorum primus eſt GERARDI NIGRI, Secundus & Tertius OBERTI DE ORTO, Iuriſconſultorum Mediolanenſium, Quartus ex variis & incertis auctoribus antiquis, Quintus Imperatorum conſtitutiones quæ ad feuda pertinent complectitur:

Aucti, emendati atq; etiam explicati ſtudio & diligentia
IAC. CVIACII I. C.

Cum duplici Indice, vno titulorum, altero verborum ac rerum locupletiſſimo.

DVRARE MORI, ET NON PERIRE.

LVGDVNI,
Ad Salamandræ apud Claudium Sennetonium.
M. D. LXVI.
Cum Regis Priuilegio.

Extrait du Priuilege.

PAR grace & priuilege du Roy, eſt permis à Claude Senneton, marchant Libraire de Lyon, d'imprimer ou faire imprimer les cinq liures des Fiefs, augmentez, reueus, & auſſi expliquez par M. Iaques Cuias docteur regent en ſon vniuerſité de Bourges. Et eſt defendu à tous Libraires, Imprimeurs & autres quelsconques, de n'imprimer, vendre ou diſtribuer en ſes pays, terres & Seigneuries, leſdits liures: & ce iuſques au temps & terme de dix ans prochainement venans, ſur les peines contenues és lettres patentes dudit Seigneur, donnees à Saint Maur le dernier iour de May mil cinq cents ſoixante ſix. Signé

Par le Roy à voſtre relation.

Camus.

IAC. CVIACIVS

NOBILIS. ET OMNI VIRTVTE INSTRVCTISSIMO VIRO D. THOMAE REDIGERO S.

NVLLA eſt pars Iuris peiori conditione, quàm illa, quæ de Feudis eſt, & iure militum, militari, nec tamen illepido ſermone conſcripta. Nam vel qui ceteras ſe tenere profitentur, hanc reiiciũt, quaſi barbaram: vel, qui in hanc potiſſimum operam ponunt ſuam, facile damnum patiuntur ceterarum: hos abhorret, illos adpetit ipſa quidem vehementer, verum hi contrà depereunt illam ſoli, illi deſpiciunt ſolam: ac proinde ab vtriſque miſera errat ſæpenumero ad villicos rerũ, ſine doctrina Iuris, prudentiores non nunquam æſtimatores, quàm ſint illi, quos dixi, Iuris vtriuſque cõſiliatores ſemidocti. Quod mihi eòvſque viſum eſt indignũ, vt hoc anno habitationem ei, tanquã matronæ elegantiori, mundiorem parauerim, epuláſque quibus exciperetur, conquiſitiores, te præſertim, quibus vſus erat, librorum (eæ ſunt illi epulæ) rariorum & vetuſtiorum promo, cuius beneficii memoria nulla eſt in me, niſi quidquid ſtruxi inde, id omne tibi tuendum commiſero: Ac ne quid ſecus faciam, etiam obſeruat Nobilis Daniel Schram cõmunis amicus noſter, homo omnibus bonis artibus perpolitus, totáque vita innocentiſſimus. Ecce iam igitur tibi veluti ab vtroque quos amicitia reddidit vnanimes, feudorum Ius purius mundiúſque acceptum, niſi nos fallimus, quàm fuit ante, quod in fidem tuam & clientelam veluti quodam feudi Iure conferimus lubentes animis. Bene vale. Biturigis xv. Kal. Iunii. M. D. L X V I.

Errata ſic corrigito. prior numerus paginam, poſterior verſum indicat.

Pag. 10. 15 Dingrauii. 11. 4. Batoariorum & 32. Mediolanenſes 14 Hæc pagina quod eſt in margine, debuit commentario inſeri. idémque erratum eſt pagina 15. 15 32. initio 16. 1 potuerint probare 20. 25. concilio 22 32. frigidæ 23. 9. candenti & 16. iudicium & 19. iudicio 25. 22 Hermannus Contractus 26 22 Galli Heiu. 27 26. ſiue & 27. quod & 34. & alius cap. 28. 2. ad finem 29 17 obtinet & 29, dele &. 30, 27. è Græco 34. 6 dominio & 34. 11 35. 20 & iure 37 30. ſocia, 39. in margine. Mediolanenſes 41. 7 animum, 43 34. indicabit 45 verſu vlt. Siue 59 7. ab his qui 61. 3. ſi ſeius 63. 9. agat 11. 67 38. ſuprà, 69 2. paciſcet 77 29. In paſcuis 80 19. conſuetudinem 84 6. Ego 90. 18, volebat 100, 15 dando, 101 10 quauis ſefutiru 105, 15. *monet* 107, 15 17 hæc iiſdé characteribus debuerât formari atque ſuperiora 111. 31 hic 113, 17. ſe 116, 29 & illo 125. 18. tantum 131, 19. pro alienatione eſt 133. 5 contractum eſt, ne 134, 17 ſiue 136 2 FEVDVM A 141. 23. creditoris, & 34. conſtat 142. 16. ſed 147. 17. more Mediol. 149, 1. dominus & 25. *γέμισον* 151, 15. controuerſia 162, 16. adſinis 165, 31 terminandæ reſponſum 177. 33. ſecundam 18, 17. domino 19, 25. conuicta 203, 12. indicta 205. verſ. vltimo, parangariarúmque 210. 36 furatus fuerit 212. 2 propinquo 213. 6 fuit & . 8. & ſtrictim condemnatur 212. 2. *μέτρα* 215. 2 auctoritate 218. 16. minores val. 219, 9 retractandus 232, 5. cum his. Vbique etiam eſt corruptè expreſſum Radenicus pro Radeuicus.

INDEX TITVLORVM
QVI HIS QVINQVE FEVDORVM LIBRIS CONTINENTVR.

Tituli primi libri.

DE iis qui feudum dare poſſunt, & qualiter adquiratur, & retineatur. 8
Quibus modis feudum amittatur. 29
De natura feudi. 39
De ſucceſſione feudi. 40
Qualiter heres inueſtitoris teneatur. 41
De contentione feudi inter dominum & fidelem. 44
De contentione feudi fratris defuncti. 45
De alienatione feudi. 46
De inueſtitura Marchiæ, Ducatus vel Comitatus, & eius ſucceſſione & retentione. 47
De ſucceſſione feudi Capitaneorum vel valuaſorum. 48
De ſucceſſione domini in feudo eius qui fratrem vel filiam habet. 49
De ſucceſſione feudi materni non coniugalis. 50
De feudis minimis valuaſoribus datis. 52
Qualiter Capitanei vel Valuaſores feudo priuentur. ibidem
De contentione feudi inter Ca[illegible] vel valuaſores. 53
Quando per alienationem Capitanei vel valuaſores feudo priuetur. 54
De ſucceſſione & culpis militis fidelis. ibidem
Qualiter nepos vel patruus ſuccedant in feudo auito. 56
Quando frater fratri ſuccedat in feudo. 57
Vt miles feudum non amittat, niſi ex certa culpa. ibidem
Quot modis miles beneficium ſuum amittat. 59
De inueſtitura quam facit dominus ſine conſenſu fidelis. 61
Vt miles fidelis de poſſeſſione feudi non eiiciatur ſine culpa. 62
Si dominus inueſtituram feudi negauerit, cùm fidelis eſt in poſſeſſione feudi. ibidem
Vt filia in feudo paterno non ſuccedat niſi fuerit inueſtita. 63
Feudum ſine inueſtitura non conſtitui. 64
Feudum non traditum morte domini clerici perimi. 65

De contentione inueſtituræ feudi inter dominum & vaſallum 66
De feudo daro lege commiſſoria. 68
Si dominus inueſtierit aliquem de feudo ſui militis. 69
Si dominus feudum militi ſuo obligauerit. ibidem

Tituli libri ſecundi.

De feudis ſiue eorum conſuetudine. 71
In quibus rebus feudum conſiſtat. 74
De inueſtitura feudi. 75
De inueſtitura veteris vel noui beneficii. 80
De iuramento fidelitatis,& qualiter vaſallus iuret domino. 84
De forma fidelitatis. ibidem
De noua forma fidelitatis. 85
De inueſtitura de re aliena facta. 88
De iure quod in feudo vaſallus habet. 89
De nominibus vaſallorum. 93
De gradibus ſuccedendi in feudo. 95
De ſucceſſione fraterni feudi. 99
An maritus ſuccedat vxori in feudo. 101
De refutatione feudi. 102
De contentione feudi inter generum fidelis mortui & agnatos. 104
De contentione feudi inter dominum & vaſallum. 106
De eo qui ſibi & filiis inueſtituram accepit. 107
Quando in feudum filia non frater ſuccedat. 109
Si de inueſtitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem. 110
Si inrer dominum & fidelem de feudo fuerit quæſtio. 111
De conrentione feudi inter dominum vel agnatum. 112
Si dominus vaſallum in culpam incidiſſe dicat,vel contrà. 113

Tituli libri tertij.

De beneficio quid ſit,& quibus modis amittatur. 115
Ad quem feudum amiſſum redeat. 120

Tituli libri quarti.

De euictione feudi,& eius æſtimatione præſtanda. 122
Si contenrio eſt inter dominum & vaſallum & agnatos defuncti de feudo. 123
De poſſeſſione apud filiam collocanda. 124
Dominum inueſtituram feudi ſui militis in alium facere poſſe. 125
De pœna inficitionis feudi. ibidem
De præſcriptione feudi longiſſima. 126
Clericum feudum perdere. ibidem

An vaſallus

An vaſallus qui ſe non exhibet domino, feudum amittat. 127
Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere. ibidem
Adoptiuum in feudum non ſuccedere. 128
Filios ſecundi matrimonii tantum fœminę in feudum ſuccedere. ibidem
Vt naturales poſt facti legitimi non ſuccedant. 129
De minore ad fidelitatem feudi non cogendo. ibidem
Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur. 131
Dominum feudi tradere cogi. 132
Quando filii feudo non ſuccedant. 133
Vaſallum non teneri offerre ſeruitium. ibidem
Feudo amiſſo filios vaſalli excludi. ibidem
Generale alienatione non contineri vaſallos. 134
Vaſallum repetere feudum quod ignorans alienauit. 135
De pœna negantis feudum. ibidem
Feudum à vaſallo in feudum dari poſſe. 136
Vaſallum agere & conueniri de feudo poſſe. ibidem
Quando proprietas feudi ad vaſallum perueniat. 137
Feudum iiſdem de cauſſis amitti licet datum ſit heredi, & cui vaſallus dederit. ibidem
De pactione de non petendo feudo. ibidem
Vaſallum pro domino belligerari. 138
Propter ceſſationem ſeruitii pręſtandi feudum non amitti. ibidem
De ædificio facto in feudo. 139
De fructibus feudi. ibidem
De auxilio vaſalli. 143
Quando filii in feudum non ſuccedunt. ibidem
Quando filia ſuccedit in feudum. 145
Patre feudum amittente filios non ſuccedere. 146
De probatione inueſtituræ. ibidem
Quot modis feudum adquiratur. 147
Si inter dominum & vaſallum de beneficio contentio ſit. 150
De lege Conradi. 151
De pœna inficientis feudum. 153
Vt ſucceſſor clerici inueſtitoris feudum tradere cogatur. 154
De vaſallo imperfecto. 155
De vaſallo qui occidit fratrem ſuum vel domini ſui. ibidem
Non teneri vaſallum offerre ſeruitium. 156
De alienatione feudi. ibidem
De alienatione paterni feudi. 157
De feudi controuerſia inter dominum & vaſallum. 158
De infidelitate pugnam non fieri. ibidem
Quando vaſallus feudum perdat. 159
De capitulis Conradi factis in Roncalia. ibidem

Cuius iuramento ſtetur in quæſtione feudi. 160
Electionem dari emptori feudi cui feudum reſtituat, domino an vaſallo ignoranti. 161
Vaſallum de feudo agere & conueniri poſſe. 162
De feudi alienatione & recuperatione. ibidem
An agnatus vel filius repudiata hereditate poſſit feudum retinere. 163
Coram quo ſit quæſtio feudi ventillanda. 165
De pœna domini feloniam committentis. 166
Quando feudum licitè alienatur. ibidem
Quando pactum non obſtat ſucceſſioni feudi. 167
De natura ſucceſſionis feudi. ibidem
Beneficium in curiæ venditione non contineri. 168
Vtrum filius vaſalli feudum amittat viuo patre. 169
Non puniri vaſallum ſola cogitatione. ibidem
De ſucceſſione nepotis ex filia. 170
Differre agnatum à filio in ſucceſſione feudi. ibidem
De contentione feudi inter filiam & propinquum. ibidem
De pacto legis commiſſoriæ 171
Vt feudum ad certum ſeruitium dari poſſit. ibidem
Quando feudum de camera ſit dandum. ibidem
Qui debeant intereſſe inueſtituræ. 172
De re communi in feudum danda per quos fiat inueſtitura. ibidem
Si inſtrumentum feudi falſum dicetur. 173
Qualiter iuret dominus aut vaſallus cùm defenſio ei datur. 174
De alienatione feudi. 175
De feudis ſcutiferorum. 176
De conditione feudi non impleta. ibidem
De fidelitate. 177
Si plures ſint domini vel vaſalli, an plures fidelitates vel ſeruitia debeantur. 178
Culpam vnius ex coheredibus ceteris non præiudicare. ibidem
Vt ratio vaſalli priusquam domini diſcutiatur. 179
De euictione. ibidem
De feudis impropriis quæ auferuntur dantis arbitrio. 180
Prius poſſeſſionẽ reſtituendã eſſe quàm de principali cauſſa agatur. ibid.
Si vnus ex fratribus dederit ſuam partem fratri vel domino vel extraneo. 181
Fratrem in feudo filii non ſuccedere. ibidem
De inueſtitura facta marito vel vtrique coniugi. 182
De fructibus feudi. ibidem
An præſcriptione feudum adquiratur. 183
De probatione inueſtituræ. ibidem
Conditionem feudum tacitè ſequi. 184

Fratrem

Fratrem fratri in feudo nouo non ſuccedere. ibidem
De inueſtitura veteris & noui beneficii. 185
Iuſto errore excuſari vaſallum qui fidelitatem non fecit. ibidem
Factum fratris fratri in feudo paterno non nocere. 186
De feudo guardiæ & gaſtaldiæ. 187
De ſucceſſione feudi. 188
De inueſtitura alieni beneficii. ibidem
Non amittere feudum eum qui ſine dolo ceſſauit per annum in petenda inueſtitura. ibidem
Ex delicto vaſalli feudum ad dominum redire. 189
De feudo ligio. ibidem
Imperatorem feudum amittere, vel alium pro ſe fidelem dare. 190
Eccleſiam fidelitatem non facere. ibidem
Non cogi vaſallum pro vno feudo duas fidelitates facere. 191
Filios tantùm ſecundi matrimonii matri in feudum ſuccedere. ibidem
Caſus quibus fœmina in feudo ſuccedit. ibidem
De feudis habitationum. 192
Seruos poſt delatá ſucceſſioné manumiſſos in feudú non ſuccedere. ibid.
Vt vaſalli ſumptibus domini ſeruitia præſtent. 193
Vaſallum feudum poſſe in alium arctiori lege transferre. ibidem
Clericatu feudum amitti. 194

Libri Quinti Conſtitutiones.

Conſtitutio Conradi de beneficiis. 195
Conſtitutio Henrici de cauſſis amittendi feudi. 197
Alia Conſtitutio Henrici de vaſallo qui vnum ex dominis refutauit. 199
Alia Conſtitutio Henrici eiuſdem, vt ingratitudo vaſalli probetur reſtibus quinque. ibidem
Conſtitutio Lotharii de feudis non alienandis. 200
Alia eiuſdé Lotharii cóſtitutio de inueſtitura nó petita intra annú. 201
Conſtitutio Friderici de feudis non alienandis, & aliis capitulis. 202
Alia de iure fiſci. 205
Alia Conſtitutio eiuſdem Friderici de pace tenenda. 207
Alia Conſtitutio Friderici Imperatoris de incendiariis & pacis violatoribus. 214
Alia conſtitutio eiuſdem de pace componenda & retinenda inter ſubiectos, & aliis capitulis. 217
Alia conſtitutio eiuſdem Friderici de pace Conſtantiæ. 221
Alia Conſtitutio Friderici de iure προτιμήσεως. 227
Alia eiuſdem de iure προτιμήσεως. 228
Νεαρὰ Ρωμανοῦ τοῦ γέροντος περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων καὶ, &c. 229
Νεαρὰ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ στρατιωτῶν. 232
Aurea Bulla Caroli IIII. Romanorum Imperatoris. 237

RERVM OMNIVM, QVAE IN HIS QVINQVE FEVDORVM libris notatu dignæ reperiuntur, Index locupletiſſimus.

A

ABbattia vel Abbatiola quid. 9.21

Abbatia vel monaſteria dabantur antiquitus à principe Magnalibus ſæcularibus ad tempus vel quoad vixiſſent. 9.26

Abbatis nomine quid ſignificetur. 9.16

Abbates non monachi vel religioſi, ſed Barones magnateſq́; ſæculares. 9.25

Abbates nonnunquam pro Nobilibus in Hiſtorijs accipiuntur. 9.16

Acceſſio facta manſo in feudum dato ad quem pertineat, & huius quæſtionis deciſio. 27.19. & inde, & 139.16

Acceſſio alluuionis ad fructuarium pertinet. 27.19

Actioni iniquæ datur color. 112.15

Actore non probante iure feudorum non continuò reus abſoluitur. 23.36

Actori aliquando dari iuſiurandum in feudorum controuerſia, quomodo intelligendum. 161.9

Actore probante pignus, nec ex aduerſo reo probante inueſtituram, potior eſt cauſſa luendi pignoris poſſeſſione xxx. annorum. 70.25

Actore non probante pignus, quid reo agendum. 70.27

Actori inueſtituram alleganti incumbit onus probandi, & quomodo. 21.11. & 23.31

Actori non reo iuſiurādum defertur, ſi teſtes quos reus protulit, ſe inueſtituræ non interfuiſſe dixerint. 67.37

Actus maior. 26.19

Ademptio feudi pleriſque exheredatio appellata. 30.21

Adimendi feudi eadem cauſſa eſt atque adimendæ hereditatis. 30.20

Adoptio non affert ius ſanguinis. 128.17

Adoptiui in alodijs ſuccedunt. 128.19

Adoptiuus filius in feudum non ſuccedit. 128.15

poſt Adquiſitionem non eſt locus ſucceſſorio edicto, nec iuri accreſcendi. 164.29

Adriani S. Pontificis cum Friderico Imperatore controuerſia. 15.8

Aduocatiæ dignitas quæ 213.20

Aequitas quid Ariſtoteli. 73.25

Aequitas omnino ibi tum maxime dominatur, & præponenda eſt rigori, cum lex ſcripta deficit. 73.22

Aetas ſenſim ſine ſenſu ſeneſcit. 303.43

Quod agitur pro expreſſo haberi debet. 37.16

Agnatus tantum in feudo genearchico ſuccedit, non in feudo nouo. 164.31

Agnatus non tam videtur ſucceſſione accipere feudum à defuncto quàm à communi parente. 164.32

Agnati proximiores in ijs quæ veniunt à communi parente ius habēt ſucceſſionis & προτιμήσεως, non in alijs bonis. 157.24

Agnati in ſucceſſionem feudi paterni admittuntur poſt conſanguineos. 96.25

Agnati in feudo genearchico habent ius prælationis, vel eo omiſſo ius ſucceſſionis, mortuo venditore. 35.30

Agnatus à filio in feudorum ſucceſſione quid diſtet. 164.21.31

Agnatus qui ſola feuda retinet, ære alieno defuncti non obligatur. 164.16

Agnatus, cui delata eſt hereditas, poteſt alodia repudiare, feuda iure ſuo retinere. 163.32. 164.11

Agnati conſenſu amittunt ius προτιμήσεως & ius ſucceſſionis. 35.29

Agnatum proximiorem iure προτιμήσεως vti poſſe aduerſus remotiorem agnatum qui feudum emit. 131.32

Agnatum aduerſus agnatum, moribus multarum gentium, vti non poſſe iure προτιμήσεως. 131.39

Agnati excluduntur feudo redempto à filia. 105.15

Agnati conſenſu amittunt ius προτιμήσεως. 30.1.35. 29.102.28

Agnato proximiori alienato feudo non eſt neceſſarius conſenſus domini, & quare. 157.35

Agnati non habent ius προτιμήσεως facta refutatione in manus domini. 102.34

Agnati vocantur ad feudi ſucceſſionem in infinitum. 146.21

Agnati debent conſentire alienationi feudi 30.1. 35.29.102.28.
Agnati vocantur ad ſucceſſionem feudi non cognati, & quare. 13.32
Agnati a latere vſque ad ſeptimum gradum admittuntur ad feudum, ſed & in infinitum admitti de feudi poteſt. 15.18
Agnatis ad reuocandam venditionem feudi quæ tempora conſtituantur. 82.6
Agnatum vel dominum præferri filio ſi feloniam commiſerit viuente patre. 169 12
Agnatus præfertur domino in iure προτιμήσεως, 82.28
Agnatus cur extero, agnatóque vlteriori proximior in iure προτιμήσεως præferatur. 132.25
Agnati non agnatæ vocantur ad feudi ſucceſſionem, & quare. 13.38
Albertus Krantzius reprehenditur. 79.41
Alienationi feudi debent agnati conſentire. 30.1. 35 29.102.28.
Alienatione feudorum vaſalli ad militia ſeruitia ſubeunda ob inopiam redduntur inhabiles. 201.8
Alienatione feudum domino aperiri, quomodo intelligendum. 136.29, & inde
Alienatione feudum domino cõmitti, ſi vaſallus ſciens vendiderit. 161.34
Alienatio aut pigneratio feudi totius vel partis facta ſine conſenſu maioris domini, nulla. 202.21. & 204.10
Alienationi feudi non ſat eſt vt interueniat conſenſus domini. 157.20
in Alienatione feudi neſcienter facta quid iuris. 161 23.33
in Alienatione feudi genearchici, & domini, & aliorum proximiorum conſenſus neceſſarius eſt. 157 22.
Alienatione feudum non committi domino ſi vaſallus ignorans id vendiderit, ſed vaſallo reſtitui. 161.37
ἀλλαγαὶ idem atque manſiones. 27.10
Alligare pecuniam etiam veteres dixere. 21 2.8
Alodij conſideratio & ἔτυμον. 5. 24, & 108. 18, & inde
Alodia repudiata ab agnato, qui ſolùm ſibi feuda iure ſuo retinuit, à proximioribus iure accreſcendi vindicabuntur. 164.13
in Alodijs fœmina, & mares ſimul ſuccedũt 108.21
Alodia liberis vtriuſque ſexus parantur. 108.22
in Alodo Langobardorum moribus etiam filiæ ſororéſue ſuccedunt, ſicut olim in Francia occidentali, non autem in terra Salica. 14.13
Alodia tacito iure venerabilem domum ſequuntur. 113.19
Quod Alodium domino, id vaſallo vaſallíve vaſallo eſt feudum. 108.34
Alodia nihil commune habent cum iuriſdictione 134.21
in Alodijs adoptioni liberi ſuccedunt. 128.19
Alodia reguntur legibus. 145.19
Ambacti qui. 3.1
Ambroſij nomine Eccleſia Mediolanenſis Chriſtianis omnibus fuit in honore præcipuo. 155.2
Amerbachius reprehenditur. 27 9
ἀνάκαμψις quid. 6.30
ἀνάκαμψις mortuo vaſallo debetur domino etiam ſi ſi inueſtitutis præſtitæ formula expreſſam non fuerit. 87.2
ἀνάκαμψις Græcis quod Gallis Relief ou rachapt. 64.2
ἀνάκαμψιο deberi domino muliere nubente. 101.29
ἀνάκαμψις ſiue redemptio mutat feudum quin ſit gratuitum. 118 22
ἀνάκαμψις idem quod renouatio. 43 24
ἀνάκαμψις & εἰσόδια debentur domino ab initio fiuas. 35 9
ἀνάκαμψις eſt & in libellaria & in precaria 43.39
ἀναλυτήριον quid. 92.18
Anglia alias Imperatorem ſalutauit quaſi feudataria. 15.12
Angliæ rex olim vaſallus Regis Franciæ ratione Ducatus Aquitaniæ. 60.4
in Anglia à lancea in fuſum hereditas non tranſit. 14.16
Angli montani qui & Uuali priſcam linguam Gallicam retinuerunt. 10.42
Annona rebus immobilibus adnumerantur. 7.12
Annulus non transfert poſſeſſionem, niſi tradatur in re præſenti. 88.27
ἀντίδωρον potius eſt quàm verè pretium quod interuenit in depoſito. 17.18
ἀντίχρησις vſuræ proxima, eáque de cauſſa improbata. 79.39
Aper, ſingularis qui Græcis μονιὸς dicitur. 21.30
Aquæ feruentis vel frigidæ, vel laminæ candentis, periculũ, tertium olim purgationis genus. 22.31
Arapennis quid. 26.14
Argi ſiue arga vox Græca quid. 31 26
Arimani qui. 206.13
Arioviſtus Germanus linguã Gallicã didicit. 10 43
Armannia ſiue Arimannia quid. 206 12.22
Armorum vſus interdictus ruſticis, & mercatoribus, niſi in vſum itineris. 210.19 213.12
Aruſpendium quid. 8.12
ωλίγρον quid. - 2
Aſcendentes non ſuccedunt in feudum. 167.19.168 2
Aſſem primogenitus in Neuſtria occupat. 98 37
Aſtalium quid, & vnde deducatur. 31.18
Attentatio pudicitiæ perfectum facinus eſt. 31.42
Auito in feudo eſt ſucceſſio inter patrueles. 49.3
Auo ſuccedit nepos cum patruo. 40.27
Auri pœna omnis, auri puri intelligitur. 220.2
Auſtriæ ducis priuilegium de conducendis feudis ab imperio. 83.33

B

BAchelier vox Gallica, quid & vnde deducatur. 88.10
Banerets Gallis qui Latinis. 87 9
Bannilſemẽts des preuoſts Latinis ita prætorum. 58.13
Bannum generale nomen quid. 3.22
Bannum Gallis quid. 58.12
Beneficium his libris idem quod feudum. 7.21. & 15.7
Beneficium generaliter quid ex Seneca. 116 9
Beneficij ſpecies eſt feudum. 118.18
Beneficia conditionalia quæ 184 4.14

Beneficium

Beneficium dicitur propriè paternum non maternum 50.9,& 29
Beneficia quæ clericis dantur non ſunt propriè beneficia. 118 27
Beneficia ſacerdotalia olim à principe conferebantur. 118.34
Beneficium curiæ venditione non contineri. 168 30
Beneficia principum pleniſſime interpretanda, quomodo intelligendum. 51.31
Beneficium quamuis ſit ſine fidelitate, ex cauſſa tamen ingratitudinis parium laudatione amittitur. 177.4.25
Beneficium vendi non poteſt, ſed dari alij pretio quodam quaſi honore accepto. 52 16
Beneficiarij & beneficiati nomine vaſallus appellatur ſæpe. 7.25
Bern vox Germanica. 56.4
Bituriges ſpadonum patria, & quare. 130.30
Biturigum more nomen quibus rebus adnumeretur. 75 5
Biturigum more præſcriptio quinquennij requiritur aduerſus petitionem ἐπανατειουθλιῶν. 71.9
Bituriges ex quot annis æſtiment pubertatem. 130.30
Biturigibus præſcriptio quæ obſtat agnatis in iure πρωτιμήσεως, quando finiatur. 131.31
Bohemiæ rex ſacri Imperij archipincerna, & qui eum conducere debeant. 241.26
Bohemiæ rex Imperatorem immediatè ſubſequitur. 267.28
Bohemiæ Regis electio penes regnicolas. 151 20
Bohemiæ regum & Regni priuilegia. 251 29, & inde
Bohemia pendet ab imperio. 11.12
Bohemiæ Rex quod officium Imperatori vel regi Rom. præſtare debeat in Imperialis curiæ celebratione. 249.2
Boues lucæ. 145 2
Bourbonis quid Queſtes. 87.28
Brandeburgenſem Marchionem ſacri imperij archicamerarium qui conducere debeant. 242.17
Brãdeburgenſis Marchio quod officium Imperatori vel regi Rom in celebratione Imperialis curiæ præſtare debeat. 248.38
Breue teſtatum quid. 18.21
Breuitate temporis nimia licentia conſtringitur. 82.20
Britanniæ dux Petrus qua forma Carolo vii. Francorum regi fidelitatem præſtiterit. 86.31
Britanni ſiue Angli montani priſcam gallicã linguam retinuerunt. 10.41
Britones priſcam linguam Gallicam retinuerũt. ibid.
Buccellarij qui. 87.10
Burdegalenſium mores de iure προτιμήσεως. 132.2
Burgrauij qui, & vnde dicti. 10.13

C

CAmbium idem cum alode. 25.21
in Capillo eſſe in feudis quid. 32 7
Capitanei conſideratio. 11.11,& 94.18
Capitanei regis feudum dare poſſunt. 11.17
Capitaneorũ feudũ proximè deſcẽdit à Rege. 53.21
Capitanei ſpecialiter ſumpti, ſunt maiores valuaſores. 94 21
Capitaneorum conſenſio de feudo à principe dirimenda. 53.6,& 11
Capitanei ſi pacem violauerint quot auri libris mulctentur. 218 14,& 220 9
Cariora nobis & pretioſiora in generali ſermone non continentur. 134.25
Carolus Magnus multos ordinauit Duces, Marchiones & Comites, & cuius rei cauſſa 10.5
Carolus Magnus vt manſus ſingulis Eccleſiis tribueretur edixit. 26.34
Caroli Magni fidelitatis formula compendioſa. 86.19
Carolus Marcellus decimas & Eccleſias militibus & laicis poſſidendas conceſſit. 9 31
Carolus vii. Francorum rex qua forma Petrum ducem Britanniæ in fidem & hominium receperit. 86 31
Carolus rex Nauarræ magnas clades intulit regno Franciæ. 95.21
Caſatus vaſallus quis. 37.40
Cauſſæ innumeræ propter quas vaſallis feudum adimi ſit æquum. 31.2
Cauſſa non petendæ inueſtituræ. 59,& 60
Cauſſa amouendi vaſalli non certa, non legitima, ſed arbitraria. 30.34
Cenceri feuda iure patrimonij quid. 35.3
Cent grauij qui, & vnde dicti. 10.14
Certamen ſingulare Mediolani plerũque fuſtibus & clauis puris iniri olim ſolebat. 158.20
Ceſſia feudi paterni facta domino vel extraneo quandiu præiudicet agnatis. 181.10.23
Ceſſio actus viuentium. 42.18
Ceſſio feudi quandóque pro refutatione habenda. 181.10.21
Cheualiers Gallis qui Latinis. 87.9
Cheuc.a aydes in Neuſtria quid. 87.27
Chriſtiani omnes clerici, omnéſque ſacerdotes. 20.11
Ciuitatibus quæ pacem violauerint quæ pœna irroganda. 220.1
Clain aut Clam Gallis quid. 212.7
Claues non transferũt poſſeſſionem, niſi tradãtur in re præſenti. 88.27
Clericorum bona comites Flandriæ aliquando ſibi vindicarunt ſiue teſtati ſiue inteſtati decederent. 9 36
Clericus ſi de bonis Eccleſiæ quæ alius tenebat in feudum inueſtituram fecerit, quid iuris conſtituendum. 154.12 28
Clerico conceſſum feudum non tam perſonæ quàm Eccleſiæ reſpectu, ob culpam clerici ad dominum redire, mortuo clerico à domino ad eccleſiam, iiii. Friderici caput. 160.8
Clericus habitu depoſito non recuperat feudum, quo ſumpto habitu exciderat. 51.40
Clericis pacis violatoribus quæ pœna indicenda. 208.37,& 212 9
Clericus an duos inueſtire poſſit de eodem feudo, & quomodo. 20.12
Clericorum ſucceſſores Eccleſiaſtici iuris non defunctorum ſunt ſucceſſores. 20.30

Clerici in Flandria olim inteſtabiles. 9.37
Clericus ſi de bonis Eccleſiæ qua tenuit inueſtituram fecerit, eo mortuo, quid ſtatuendum. 154.7.26
Clerici quomodo facere poſſint inueſtituram de nouo feudo. 185.19 27
Clerici etiam ſi deſinant eſſe clerici non ſuccedunt in feudum. 129.16
Clericus vaſallus quomodo probare debeat inueſtituram. 67.21
Clerico, qui inueſtituram fecerit mortuo antè, quàm vaſallus poſſeſſionem feudi nanciſcatur, quid iuris conſtituendum. 65.5.11, & 154.5.24
Clerici heres tenetur ex inueſtitura quam ille fecerat de bonis ſuis. 154.5.23
Clericatu feudum amitti. 113.10.126.32 194.1
Clientes à vaſallis differunt. 3.10, & 27
Clientes & vaſalli in quibus conueniant. 87.30, & 88.8
Clientum commune nomen. 88.12
Clientibus reſpondet patronus. 4.8
Clientes prædia ſua pleno iure poſſident. 3.48
Clientes olim eadem munera patronis ſuis præſtabant, quæ vaſallis ſuis dominis. 87.29
Clientes dabant ſe in fidem patronorum & ab eis ferebant ſportulas vel cœnam rectam. 3.36
Clientibus onus militiæ non eſt annexum. 3.13
Clientulus poteſt libello mediam partem feudi alienare ſine domini voluntate, vlterius tamen progredi non poteſt. 46.6
Clientulus qui libello totum feudum alienat ſine domini voluntate, feudum amittit, & non valebit quod factum eſt. 46.9
Clotharij edicto cunctæ Eccleſiæ Galliarũ fiſco tertiam partem fructuum perſoluerunt. 9.30
Cogitatio ſola vaſalli non punitur. 32.15, & 169.28 33
Cognationis tres limites. 14.18
Cognatio inferior vocatur ad feudi ſucceſſionem, non ſuperior. 14 27
Cognati conſortes qui, & an vocentur in ius προτιμήσεως. 231.21
Cognati non admittuntur in ſucceſſionẽ feudi paterni poſt agnatos. 96.25
Cognatis non conſortibus præferri extraneos conſortes. 231.25
Cognata ex tranſuerſo non ſuccedunt extantibus maſculis. 38.5
Cognitionem amouendi vaſalli qui Imperatores paribus mandarunt. 30.36
Colonienſis Archiepiſcopus ſacri Imperij per Italiam Archicancellarius, & qui eum conducere debent. 241.31
Colonus homologus. 187.7
Colores, ſiue falſæ expoſitiones, etiam in foro recipiuntur. 112.13
Color datur iniquæ actioni. 112.15
Color datur incompetenti iudici. ibid.
Color quæritur iudicationi parium. 112.12
Comis tantùm non velamine vllo virgines obtegebant caput. 22.2
Comitatus eſt feudum indiuiduum. 100 33
Comites in Liguria ſiue Langobardiæ regno proprie qui. 11.11
Comes quilibet præfectus appellatus. 10.17
Comites olim temporarij. 10.21
Comitum in feudo quod proximè deſcendit à principe iure non eſt ſucceſſio. 47.18
Comites capitanei reges ſunt. 94.19
Comes pro iudice accipitur. 10.16
Comes iudex eſt ordinarius. 67.26
Comes ſtabuli quid. 10.20
Comites Flandriæ clericorum bona aliquando ſibi vindicarunt, ſiue teſtati, ſiue inteſtati decederent. 9.36
Comes Palatinus Rheni quod officium Imperatori vel Regi Rom. præſtare debeat in Imperalis curia celebratione. 249 5
Comitem Palatinum Rheni ſacri Imperij Archidapiferum qui conducere debeant. 242.7
Comes palatinus Rheni Imperio vacante priuilegio eſt ipſius Imperij prouiſor, & quænam ſit illius id temporis poteſtas. 249.8
Commanentes ſiue manentes qui. 27.4
Commiſſi ius conſenſu conſumitur. 157.23
Commiſſo locus eſt in feudo, emphyteuſi, libellaria & precaria, ſed varius ex cauſſis. 44.1
Commiſſoria lex quæ. 68 22
Commiſſoria, lex venditionis. 73.7
in Commodato nihil vetat pretium ſiue ἀντίδωρον recipere. 17.20
Conatus ſolus vaſalli non punitur. 32.15
Condictio cauſſa dati datur aduerſus vaſallum ſi fidem fallat. 7.9
Condictio ob rem dati ſolet cum actione præſcriptis verbis concurrere. 89.8
Conditiones & qualitates prædiorum ſola voluntas domini tollit, non vetuſtas. 71.3
Conditionem inueſtitura admittit. 79 20
Conditiones feudi tacitè ſequi accipientem. 184.17
Coneſtabli veriuerbium. 10.21
Coniurationes aurea Bulla vt deteſtandæ prohibentur. 258.8
Coniux ſuperſtes ſeruat lucra nuptialia communibus liberis, nulla electione conceſſa. 165.16
Coniux coniugi in feudo non ſuccedit. 182.15
Conradus primus ex latere vocauit ſecundum gradum in feudum paternum. 14 43
Conradi lex non obſeruatur Mediolani, niſi de beneficio regali lis ſit. 151.14.152.22
Conradus Salicus Francorum Orientalium, qui Salij dicti ſunt, dux. 13 16
Conſenſu tollitur ius προτιμήσεως. 231.36
Conſenſu conſumitur ius ſucceſſionis & προτιμήσεως & ius comiſſi. 157.29
Conſenſus domini non eſt neceſſarius in alienatione, ſi vaſallus feudum alienauerit proximiori agnato, & quare. 157.35
Conſenſus prioris feudatarij ferè tota Italia in poſteriori inueſtitura non exigitur. 20.31
Conſenſu amittunt agnati ius προτιμήσεως, & ius ſucceſſionis. 30.1.35.29.102.28
Conſortes cognati qui, & an vocentur in ius προτιμήσεως. 231.21
Conſortes extraneos præferri cognatis non conſortibus. 231.25

Conſortes

Conſortes milites qui. 5.32
Conſuetudo quid & quo ab æquitate diſtet. 73.26
Conſuetudo in ciuilibus rebus pro lege ſuſcipitur cùm deficit lex. 73.8
Conſuetudo feudi ultra tertiam perſonam non extenditur. 153.11
Conſuetudo plus poteſt quàm lex in iis quæ lege nominatim expreſſa non ſunt. 73.33
Conſuetudinis uſúſque longæui non vilis auctoritas. 72.26, & inde
Conſultum pignus quid. 34.13
Contemptus cauſſa amiſſum feudum ad dominum redit. 121.7
Contentio inter dominum & fidelem de feudi inueſtitura quomodo dirimatur. 44.8, & inde
Contentionis feudi inter generum feudi & agnatos quis iudex competens. 105.18
Contentionis inter dominum & agnatos quis iudex competent. 105.28
Contumaciæ cauſſa amiſſum feudum ad dominum redit. 121.8
Contractuum leges, ſiue pactiones aliquando ſunt ita diſpares, vt nouas appellationes excogitare ſit neceſſe. 43.4
Conuaſallorum alia controuerſia quam de feudo, vt infidelitatis accuſatio, à quibus terminanda. 54.10
Conuenticulæ Aurea Bulla vt deteſtandæ prohibita. 258.8
Conuentione mutari non poteſt, ne fides præſtetur. 7.30
Conuicanis, iure ciuili datur ius προτιμήσεως. 229.8, & 231.37
Cornelio Tacito vaſalli Comites quare dicantur. 201.10
Creditor hypothecarius fundi & ſeruitutis fundo debita vindicationem habet. 91.13
Creditor tempore diſſoluti pignoris quos fructus uſurarum vice ſibi retineat, quíve in ſortem computentur. 141.23
Cremonenſium mores de feudis. 1.22
Curia venditione beneficium non contineri. 168.30
Curtis quid. 134.12
Curtem periti feudorũ quid dicant. 18.27, & 134.12
Curtis ſiue curiæ pares qui. 18.24
Curtem eſſe partem manſi. 26.27
Curtis alienationem non ſequitur iuriſdictio quæ ex ea curte deſcendit. 134.19
Curtem vẽdere aliud quam vendere feudum. 61.19
Curtis venditione quæ contineantur. 61.20
Curtis venditione an vaſalli contineantur. 134.17
cum Curte vendi poteſt feudum à domino ſine conſenſu vaſalli. 134.8
Curtes venduntur in Gallia cũ iuriſdictione. 134.36
Curtem Eccleſiæ alienatam ſequuntur vaſalli. 221.2
Cuſtos ſeparatur à fructuario, inquilino & inſtitore. 17.24
Cuſtos & Gaſtaldus propriè feudatarii non ſunt, & quare. 17.37

D

D*Ecanus Langobardorum & Gottborum legibus quis.* 16.28
Decima & Eccleſia à Carolo Marcello militibus & laicis conceſſa. 9.31
Defenſio datur regulariter reo. 124.9
Defenſio inueſtitura quomodo fiat. 21.13
Defenſio deſtene quæ & quomodo fiat. 63.13
Defenſio nuda Ariſtoteli quæ. 23.26
Degenerare eſt ἀποκάμψαι. 120.23
Denunciatis antequam venditio fiat, quod tempus detur ad ius προτιμήσεως amittendũ. 231.30
in Depoſito quod interuenit non verè pretium, ſed ἀντίδωρον potius dicitur. 17.18
Deſtrictio iuris ſuprema de appellationum cauſſis non ſequitur alienationem iuriſdictionis & vaſallorum. 134.26
Deueſtitura, vt inueſtitura, addi lex & pactio poteſt. 104.2
Διαφέροντες in iure qui. 12.28
Diffidationes quomodo fieri debeant, quæ've ſint illicitæ. 260.9
Dinggrauii qui, & vnde dicti. 10.15
Diuortii cauſſa conferuntur cum cauſſis amittendi feudi. 120.5
Dolus malus quomodo abeſſe videatur ab eo qui inueſtituram intra annum & diem non fecit. 186.9
Dolus & fraus non debẽt alicui patrocinari. 259.11
Dominatione feudi indiuiſa fidelitas non fiet ante diuiſionem. 128.4
Domini eſt defenſio ex ordine. 24.5
Domini quidam, plebeii. 95.5
Domino antiquitus licebat mutata voluntate feudum reuocare. 12.28
Domino negante ſe feciſſe inueſtituram, vaſallo eam allegante quid agendum. 66.5, & 67.14
Dominus quomodo iuret ſe inueſtituram non feciſſe. 149.35
Domino dicente inueſtituræ inſtrumentum falſum eſſe, vaſallo datur defenſio, & domino qui veritatem nouit aufertur. 173.33.174.9
Dominus poteſt inueſtituram facere de feudo, quod ſucceſſionem non habet, alii in diem vel ſub conditione ſine conſenſu prioris vaſalli. 61.9
Dominus feudi non domini nudum nomen retinet, ſed etiam dominium, id eſt proprietatem 91.34
Dominum contemnere videtur qui eo inuito vel ignorante feudum alienat. 161.35
Domini olim poterant rem in feudum datam cùm vellent auferre. 11.35
Dominum feudum ſui militis alienare non poſſe. 196.12.33
Domino vni vaſallus homologus, alteri non homologus eſſe poteſt. 86.29
Dominus habet ius προτιμήσεως, & quod tempus ei detur. 82.21
Dominus illaudatus non tenetur de euictione. 89.10
Dominus ferè eiſdem cauſſis proprietatem ſiue dominationem feudi amittit, quibus vaſallus feudum, & quomodo. 87.43, & inde, & 166.8
Domino conſentienti non eſt ius προτιμήσεως. 131.20
Dominus feudi eligit ſanguinem, familiam, ſtirpem generoſam & fortem aliquam. 13.34
Domini & vaſalli controuerſia de cauſſa commiſſi, quomodo & à quibus terminanda. 54.11

Dominus feudum vendere non poteſt ſine conſenſu vaſalli niſi cum curte. 134.8
Dominus mittitur in poſſeſſionem feudi, ſi vaſallus tribus edictis euocatus non venerit. 114.15
Dominus facit ſibi fructus feudi ſuos poſt tempora quibus pro locorum varietate debet peti inueſtitura, feudum verò non ſibi vindicat. 60.1
Domino reuocanti mandatum ſiue gaſtaldiam probatio incumbit. 18.8
Dominus eſt vaſallo veluti coniux quaſi communi fidei vinculo coniunctus. 87.40
Dominus abſoluitur de euictione ſi vaſallus eum non laudauerit. 123.18
Dominus nonnunquam iniuratus abſoluitur in totum remiſſo iureiurando. 24.5
Dominos generaliter in feudis de euictione teneri, & quo caſu non teneantur. 179.30
Dominus iudicat inter vaſallos. 106.8
Dominus non cogitur recipere ab aliquo fidelitatem pro impubere. 130.9
Dominus priuatur proprietate ex omni felonia ex qua vaſallus feudo priuatur. 166.8
Dominus feudi qui & ſenior dicitur, reſpondet vaſallo. 4.11
Dominus plebis Gerardo quis. 36.15 26
Domino rem ſuam vindicanti ſi reus alleget inueſtituram, onus probandi incumbit, & quomodo. 24.27
Dominum habere feudum in dominico quid, & quomodo Gallicè dicatur. 102.23
Dominus ſi nõ dederit poſſeſſionem vaſallo poſt fidelitatem præſtitam, ad quod damnetur. 19.31. & 88.23
Domini feudi nonnunquã habent proprium iudicẽ qui iudicet inter conuaſallos de feudalibus controuerſijs. 53.28
Dominus nõ probante cauſſas ademptionis feudi, vaſallus ſe purgare debet duello & quomodo. 31.5
Domini voluntas non vetuſtas tollit conditiones & qualitates prædiorum. 71.3
Dominus an poſſit feudum & curiam ſimul cuilibet vendere. 61.29
Domini magni intereſt probos vaſallos habere, indolis & ſtirpis bonæ. 121.18
Domino quandoque hic honor debetur ne quærendis & adhibẽdis ſacramẽtalibus fatigetur. 24.9
Domino non probante vaſallus iurat, ſi eius poſſeſſio longa fuerit. 151.8
Dominus non debet cum ſuo vaſallo in pugnam deſcendere, & quare. 31.6
Dominum nulla præſcriptione repelli, reuocãtem alienationem feudi ſine ſuo conſenſu factam, II. Friderici caput. 160.5
Domino præfertur agnatus in iure προτιμήσεως. 82.28
Dominus dare poteſt in feudum nõ ſolùm rem propriam, ſed & cõmunẽ, & quomodo. 172.31. 173.9
Domino non competit ius προτιμήσεως cùm feudũ proximiori agnato venditur. 82.29
Domino qua teneatur iudicare vaſallus. 126.13
Domini an poſſint rem in feudum datam cùm velint auferre. 11.35
Donationis reuocandæ cauſſa conferuntur cum cauſſis amittendi feudi. 120.6
ex Donatione ſi ἐπ' ἀντιδώρῳ quis donauerit eſt actio de euictione. 6.13
Dotalitium quid. 91.40
Dotis datio alienatio eſt. 101.13
Dos efficitur proprium filiæ patrimonium. 101.15
Droits de vefue, droits de viuelotte *quid.* 92.40
Dubitans pro errante & ignorante habetur, non pro inficiatore. 126.7
Ducatus eſt feudum indiuiduum. 100.33
Duces in Liguria ſiue Langobardia regno proprio qui. 11.18
Ducum in feudo quod proximè deſcendit à principe iure non eſt ſucceſſio. 47.18
Duces capitanei regis ſunt. 94.19
Duces olim temporarij. 10.4
Duces multi à Carolo Magno, & cuius rei cauſſa ordinati. 10.5
Duellorum lex impia. 158.23
Duellum quid. 21.26
Duello non dirimi litem de felonia aut infidelitate vaſalli. 158.19 24
Duellum olim Mediolani plerũque in dirimẽdis cauſſis fuſtibus & clauis puris iniri ſolebat. 158.29.
Duellum alterum olim purgationis genus, & quomodo fiebat. 22.22
Dultum facere. 109.4

E

ECcleſia cultrix & auctrix iuſtitiæ nõ patitur contra iuſtitiam aliquid fieri in ſe vel in alterum. 46.19
Eccleſiam ſolutam eſſe iureiurando fidelitatis. 190.28.35
Eccleſiam decet ne partem quidẽ feudi à vaſallo emere ſine conſenſu domini, & quare. 33.41
Eccleſiis ſingulis edicto Caroli Magni manſus vnus tributus. 26.34
Eccleſia quæ feudũ à vaſallo emerit Galliæ moribus cogitur dare hominem à quo ſeruitia exhibeãtur, quóq; mortuo fidelitas redintegretur. 35.15
Eccleſia non deſinit eſſe heres. 46.17
Eccleſia Mediolanenſis multa priuilegia habuit Ambroſii nomine. 155.1
Eccleſiæ Galliarum edicto Clotharij fiſco tertiam partem fructuum perſoluerunt. 9.30
Eccleſia rectè vẽdit vaſallus feudum cum ſua cauſſa, & eo caſu ad quid teneatur Eccleſia. 35.12
Eccleſiaſtica perſona inueſtituram de feudo veteri facere poſſunt. 9.15
Eccleſiaſtica perſona res ſui tituli non poſſunt in feudum dare. 9.9
Eccleſiaſticis perſonis lõga conſuetudinis obſeruatione datur ius concedendi feudi. 8.25
Edictum peremptorium quod. 114.15
Edicta prætorum, Bannilſemens des preuoſts *Galliæ.* 58.13
Edoardo rege Angliæ ratione Ducatus Aquitaniæ non exhibente Philippo Valeſio Francorum Regi fidẽ & hominiũ, quid conſtitutũ. 60.4. & *quomodo ſe poſtea Edoardus excuſauerit.* ead. 19
εὐλᾶτε ἐμὲ, *formula Græcorum.* 67.31
ἐσοδλευτικὸν *quid.* 6.34, & 33.20
εἰσοδλευτικὰ *quomodo præſtentur.* 6.34, & 43.20
εἰσοδλευτικῶν & προτιμήσεως *vno electo dominus non poteſt variare.* 82.26
ἀντὶ τῶν εἰσοδλευτικῶν *liberi vaſalli plerunque nihil debent præter manus porrectionem & deoſculationem.* 6.40

εἰσδικτικὸν aliter præſtatur in feudo atque in emphyteuſi, precaria & libellaria. 43.40
εἰσδικτικὰ & ἀνακάμψεις debentur domino ab emptore feudi. 35.9
εἰσδικτικὰ taciti debentur domino vendito feudo, etiam ſi eorum in fidelitatis formula mẽtio facta non fuerit, niſi dominus uti malit iure προτιμήσεως. 87.2
Electorum ſacri Imperij quæ officia in ſolennib. Imperatoris curijs præſtari debeant. 267.32
Electorum ſacri Imperij ſedes & honoris locus. pag. 247.248.263.267
Electorum ſacri Imperij priuilegia circa eorum iuriſdictionem. 254.16
Electorum ſacri Imperij qui tutores, & ad quam vſque ætatem. 250.10
Electorum ſacri Imperij feuda indiuidua. 266.21
Electorum ordo quis in ferendis ſuffragijs in Imperatore eligendo. 248.18
Electoribus ſacri Imperij quæ ſit ætas legitima. 251.11
Electorum ſacri Imperij principatu vacante Imperator, vel rex Rom. de eo prouidere debet & poteſt. 251.16
Electoribus ſacri Imperij ius cudendæ monetæ conceſſum. 253.26
Electorum laicorum ſacri Imperij dignitati quomodo ſuccedatur. 250.9, & inde
Electorum ſacri imperij annui conuentus, & quo tempore haberi debeant. 255.27
Electorum ſacri Imperij priuilegia circa fodinas & mineras. 253.8
Emphyteuſeos definitio. 43.34
Emphiteuſi additur lex meliorationis. 33.30. 43.37
in Emphiteuſi eſt penſio annua. 43.38
Emphyteuſis nonnunquam ad tempus fit. 33.22
in Emphiteuſi eſt cõmiſſo locus poſt trienniũ. 33.25
Emphyteuſeos & libellaria differentia. 33.15
in Emphiteuſi εἰσδικτικὸν quomodo præſtetur. 43.42
In Emphyteuſi intra quod tempus dominus habet ius προτιμήσεως. 82.22
Emphyteuticarius fundi & ſeruitutis fundo debitæ vindicationem habet. 91.13
Emphyteuticarius non poteſt vendere ſine conſenſu domini. 33.27
Emphyteuticũ prædiũ etſi nõ vendi poſſit, domino non denuntiato, pignerari tamen poteſt. 204.15
Emptoris mors in feudis ſpectatur non venditoris. 35.10
Emptoris omne id quod intereſt ob venditoris moram in æſtimationem venit. 20.1
Emptor feudi fidẽ & hominiũ domino debet. 35.4
Emptor feudi domino debet ἀνακάμψεις & εἰσδικτικά. 35.9
Emptor feudi militia oneribus ac ſeruitijs feudo cohærentibus obligatur. 35.9
Epiſcopatus quomodo tradatur. 77.17
Epiſcopus & curator omnis rerũ Eccleſiaſticarum omnia videtur paraſſe ex rebus Eccleſiæ quæ non paret ei obueniſſe iure cognationis. 24.19
Epiſcoporum inueſtitura Imperatoribus & Regibus ſæpe conceſſa. 9.40
Epiſcopus quod inuenerit in dominico introitus ſui tẽpore, alij in feudũ rectè dare poteſt. 154.33
Equeſtris pugna Gallorum quõ olim instituta. 10.33
Equites ſinguli Gallorum ex tribus conſtant, & quare. 10.39
Euictio feudi quomodo detur. 122 125
Euictio ex quibus contractibus detur. 89.11
Exheredationis cauſſa ante Iuſtinianũ poſita erãt in arbitrio Centum virorum. 30.33
Exheredationis & ademptionis feudi eadem eſt cauſſa. 30 27
Exheredationis nomine feudi ademptio appellata 30.21
Exempla paterni ſceleris magis metuuntur in liberis quàm in agnatis, & quare 121.16
Expoſitiones falſæ, ſiue colores, etiam in foro recipiuntur. 112.13
pro Expreſſo haberi debet quod agitur. 37.16

F

FAida quid & vnde dicta. 13.42
Familiæ erciſcundæ iudicium datur feudatario qui de re communi inueſtitus fuerit. 172.32.173.14
Familiaritatis duntaxat ratione quid vaſallus domino promittat. 86.10
Fara quid. 18.37
Feed vox Germanica. 13.43
Feaux vox Francica quid. 2.22
Felonia quid, & vnde deducatur. 30.16
Felonia nõ eſt rebellio tantùm ſiue ἀνταρσία. 30.18
Feloniæ vaſalli in dominum variæ ſpecies. 30.28. & 199.21
Feloniæ cauſſæ quæ, & earum conſideratio. 29, & 31. 14, & inde.
Feloniam fecerit vaſallus necne quæſtio eſt magis facti quàm iuris. 30.32
Felonia vaſalli cauſſa amittendi feudi. 30.16
Fera ab vno vulnerata & ab alio capta ad quem pertineat. 27.34
Feudales qui. 2.21
Feudalis contentio per quos definiri debeat. 53.17
Feudatariorũ nomẽ nõ Latinũ ſed externũ. 4.28
Feudatarij olim tantùm poſſeſſores temporarij. 11. 35. & 12.25
Feudatariorum gradus. 153.13
Feudatarij prioris conſenſus ferè tota Italia in poſteriori inueſtitura non exigitur. 20.31
Feudatario qui de re cõmuni inueſtitus fuerit datur iudiciũ familiæ erciſcundæ. 172.32.173.14
Feudatarius idẽ omnino ius habet in re communi ſibi in feudum data, quod inueſtitor habuit cum cohærede vel ſocio ſuo, & perimi id ſola præſcriptione XL. annorum. 172.32.173.16
Feudatarius poteſt ſeruitutem imponere, & quomodo ſeruitus finiri poſſit. 91.17
Feudum quid. 6.17, & 118.11
Feudum quod & fœdum vnde deducatur. 2.4
Feudum non eſt contractus. 7.3
Feudorum ius antiquiſſimũ. 4.11, & 11.35, & 12.23
Feudum ad certum ſeruitium datur rectè. 37.41
Feudum ex beneficio & amicitia originem trahit. 69.10
Feudorum ius totũ manat ex conſuetudine. 72.23
Feudum mixtum quid, & de eius ſucceſſione. 37. 33, & inde.
Feudi cõditiones tacitè ſequũtur accipiẽtẽ. 184.17

Feudum quaternatum quod. 47.21
Feudo non additur lex meliorationis. 43.37
Feudum guardia & gaſtaldia quid. 7.21
Feudi refutationis in fraudem facta conſideratio. 103.32
Feudum verum, & proprium conceditur in perpetuum. 4.24
in Feudo intra quod tempus dominus habeat ius ὑπερτιμήσεως. 82.22
Feudum ſub certo incertóve ſeruitio datur. 119.11
Feudum commune quod. & quomodo in eo ſuccedatur. 100.4. & inde
Feudo communicato, fructus feudi erunt cõmunes, quandiu conſortio manebit. 100.17
Feudum ſæpe beneficium dicitur. 7.25
Feudi contractum ſequitur traditio. 7.6
Feudum formam ſuam ex noua beneficij inueſtitura accipit. 81.7
Feuda de camera vel de canena ſiue ſoldatæ cuius generis feudorum ſint, & in quibus rebus conſiſtant. 7.13, & 18.39, & 75.16
Feuda quibus incrementis conſtituta ſint. 13.7
Feudum indiuiduum propriè quod. 100.30. & inde
Feudo additur lex fidei & ſeruitij. 43.36
Feuda quo diſtent à prædijs militaribus. 233.28
Feudo ab vno è duobus fratribus adquiſito & in mediũ collato, in illius diuiſione quid iuris ſtatuendum. 35.37
Feudum datum, valuaſino non eſt perpetuũ, ſed ab eo eripi poteſt, exceptis certis caſibus. 39.28
Feudum naturâ eſt perpetuum, nec poteſt eripi ſine cauſſa. 39.24.118.23
Feudum retinetur iure perpetuo, niſi id quod dederint minores valuaſores. 16.11
Feudũ regale maiori natu defertur. 47.36, & 48.32
Feudum etiam non regale vni ex liberis in ſolidũ obuenire poteſt ex diuiſione. 48.32
Feudũ poteſt filia donare pro ſe in dotem, & quare 101. 8.12.21
Feuda data generi poſteriſque tã maribus quàm fœminis non videntur data his qui ex fœminis nati ſunt ſicut nec immunitates. 51.23
in Feudo genearchico fratres inuicem ſibi ſuccedunt, non in nouo. 13.26
Feudi emptor militia oneribus ac ſeruitijs feudo cohærentibus obligatur. 35.9
Feudũ appellatum beneficium, licet gratuitũ non ſit, vt dos vocatur donatio ſiue ἀντίφερνα propter matrimoniũ quamuis nõ gratuita. 17.11 18
de Feudis idem ſtatuendũ ac de lege Rhodia. 1.29
Feuda ſunt nec mancipi. 109.9, & 118.23
Feudum quodã tempore conceſſum quoad vaſallus viueret. 12.37
Feudum poteſt vel dari vel vendi ſeruo, ſed id confeſtim domino adquiretur. 83.12
Feudũ alienatione domino non cõmitti ſi vaſallus ignorans id vendiderit, ſed id repetere poteſt cognita veritate. 161.37
Feudum pro mercede alicuius rei, anno finiri, niſi detur ad certum tempus. 16.18
Feudum quomodo euincatur. 122.123
Feudo in paterno quomodo ſuccedatur. 12.2.26, & 196.29
Feudum ad dominum reuertitur vaſallo defuncto ſine legitimo ſucceſſore. 14.12, & 37.9.
Feudum conditionale datur ad certum ſeruitium, & refutari poteſt. 171.18.20.21
Feudũ de camera vel de canena nõ verè feudũ. 3.31
in Feudũ ſuccedũt ſemper eius à quo feudũ originẽ cœpit, poſteri ſoli, quibus deficiẽtibus feudũ ad dominum recurrit. 14 35, & 56.28, & 108.1.113.15
Feudum regale à Gallis quibus vocibus appelletur 47.22
Feudũ, emphyteuſis, libellaria precaria vſuſfructus licet inter ſe differant, omnia tamen vſus fructus ſunt. 43.8
Feudum nomine guardiæ cui detur. 17.22
Feudũ dari nõ poteſt pigneris lege cõmiſſoria 69 13
Feudi emptor fidẽ & hominiũ domino debet 35.4
Feudi ademptio plerique exheredatio appellata 30.21, & 120.4
Feudum regale eſt indiuiduum. 100.33.36
Feudi materia quæ. 118.15.
Feudi origo & conſtitutio ſemper obſeruanda. 14.35.108.1.113.15
Feudum quibus in rebus conſiſtat. 74.24.31
Feudum adquiritur poſſeſſione x x x. annorum, niſi certis in caſibus. 74.37
in Feudo nulla eſt penſio annua. 43 38
Feudis introductis reducta videtur vetus differentia rerum mancipi, & nec mancipi. 109.10
Feuda reguntur moribus. 145.19
Feudum eſt beneficij ſpecies. 118.11
Feuda impropria quæ. 16.30
Feudorum in cauſſis quando decurrendum ſit ad ius commune ciuium Rom. 73.34
in Feudũ dari nõ poteſt res alienari prohibita. 82 6
Feudi adimendi eadem cauſſa eſt atque adimẽda hereditatis. 30.20
Feudum muliebre quod & in quo filij & filiæ ſuccedunt æqualiter. 50.34
Feudum ſub prætextu pecuniæ non dari. 17.8
Feudũ propriè dicitur paternum non maternum. 50.9, & 29
Feudum paternum quid. 41.4, & 167.24
Feudorum iure actore non probante non continuò reus abſoluitur. 23.36
Feudum adquiritur aut inueſtitura aut ſucceſſione 16.11, & 21.10, & 74.28
Feudo paterno quomodo ſuccedatur. 40.8, & inde
Feudi dominus non domini nudum nomẽ retinet, ſed etiam dominium, id eſt proprietatẽ. 91.34
Feudorum ius nõ ex Langobardis ſed ex moribus P. Rom. repetendum. 4.16, & 12.24
in Feudum nouũ dominus non frater ſuccedit, niſi hoc pactum conciliet. 49.9, & 29
Feudum quo fœmina excidit, morte nõ recidit in fœminam ex ea deſcendentem, & quare. 51.38
Feudi etiã proprij ius modico pretio poteſt à domino ꝓmereri, nõ tamẽ vero & iuſto pretio. 16.40
Feudũ quo mas excidit ſumpto clerici vel monachi habitu, non recidet in eundem habitu depoſito. 31.40
in Feudũ quod mulier habet quõ ſuccedatur. 51.19
Feudi adimendi vaſallis quæ cauſſæ certæ. 30.38, & inde, & 115 116.117, 118.119, & inde, & 202
Feudum ex conuentione legem accipit. 13.28
Feuda de camera vel de canena ſiue ſoldatæ morte dantis vel accipientis finiuntur. 18.39
Feudi renũtiatio quo caſu tacite fieri poteſt. 102.16

Feuda patrimonij iure cenſeri, quid. 34.3
Feudi conſuetudo vltra tertiam perſonam nō extenditur. 153.11
Feudum domino aperiri alienatione, quomodo intelligendum. 156.29, & inde
Feudi liberalitas non eſt mera, & quare. 100.2
Feudum vaſallum in alium transferre poſſe arctiori lege non meliori. 153.9, & 193.26
Feudi amittendi cauſſa & quomodo his aliquis ſe purgare poſſit. 197.11
Feudum poteſt dare pater pro filio in dotem, & quomodo. 101.19
Feuda omnia antiquo more Gallico per annulum & virgam tradebantur. 77.18
in Feudis pactiones de ſuccedendo vel non ſuccedendo valent, non autem ita in alodijs. 108.25
Feudum pater non poteſt dare pro filia in dotem, & quare. 91.26. 101.12
Feudū vendere aliud eſt quàm curtē vendere. 61.19
in Feudi ſucceſſione quæ prima cauſſa. 95.30, & 96.18
Feudum vendi non poteſt à domino ſine conſenſu vaſalli niſi cum curte. 134.8
Feudi refutatio ſiue renuntiatio quomodo fieri debeat. 90.22, & 102.13
Feudis cohærent ſeruitia militia. 201.9
in feudo adimendo eadem cauſſa obſeruandæ atque in ademptione hereditatis, reuocatione donationis & matrimonij diremptione. 30.40
Feudum regale iure ſucceſſionis adquiri vſurpatum eſt. 47.29
Feudum non recidere in eum qui conſenſit feudi alienationi, quomodo intelligendum. 35.24
Feuda vanlehen *quomodo dentur.* 83.17
Feudum proprium eſt extra curtem, & conſiſtit in prædijs. 7.20
Feudi quod morte accipientis finitur, primo conceſſo, purè ſecundo facta inueſtitura non valet, ſed ſub conditione, & in diem. 42.3
Feudum habet in dominico à domino quid, & quomodo Gallicè dicatur. 102.23
Feudum nulla ex cauſſa amittitur ſine cognitione & pronuntiatione parium. 177.26
Feudum temerè non aufertur vaſallo, etiam ſi diu ceſſauerit in ſeruitio debito præſtando. 58.39, & 156.8
Feudum voluntate domini licitè alienatur. 166.33
Feudi redimendi modus. 64.5
Feudum quando ad Capitaneum redeat. 11.20
Feudum amittit vaſallus qui non iurat fidelitatem intra annū & diē, primū Friderici caput. 160.4
Feuda quæ actus aut cuſtodiæ nomine dantur plerunque quotannis renouantur & reſumuntur, & quare. 16.32, & 18.7
Feuda quæ ſint indiuidua. 127.23
Feudum genearchicum non poteſt quis alij vendere quàm agnato, ſi id agnatus eodem pretio habere velit, in feudum tamen dare cuilibet poteſt, niſi hoc fiat in fraudē. 80.20, & 82.39, & inde
Feudo redempto à filia excluduntur agnati. 105.15
Feudi paterni indiuiſi vnam ſolùm fidelitatem deberi. 127.19
Feudum paternum ſi fuerit partitum quot, partes, tot erunt fidelitates. 127.21
in Feudo ἰσοδυκτικὸν quo modo præſtetur. 43.40
Feudum maiori parte retenta alienari poſſe, veruntamen deinde obtinuit, vt etiam media parte retenta feudum poſſit alienari. 175.31
Feudū conceſſum clerico non tam reſpectu perſonæ quàm Eccleſiæ, ob culpam clerici ad dominum redire, mortuo clerico à domino ad Eccleſiam. IIII. Friderici caput. 160.8
Feudum eius qui fratrem aut fratris filium occiderit, non aperitur domino, ſed in parricidæ proximos agnatos transfertur. 32.26
Feuda habitationum, niſi aliud ſpecialiter cautū ſit, morte accipientes finiuntur. 18.43
Feudi partē infitiatione denegatam ſolùm amitti. 126.18
Feudum alienatione domino committi ſi vaſallus ſciens vendiderit. 161.34
Feudi vnius vnam tantùm fidelitatem eſſe faciendam, etiam ſi plures ſint domini. 128.1
Feudum alienatum aut illius pars ſine domini conſenſu, recuperari non poteſt ab eo qui vendidit, inuito domino, & quare. 163.17
Feudum alienatum per libellum quo modo qua've conditione recuperetur. 163.22
Feudum alienatum domini voluntate ſi recuperetur à vaſallo, quo iure id ſit habiturus. 163.20
in Feudo repudiato eſt locus ſucceſſorio edicto non in feudo refutato. 164.26
Feudi renuntiationem in vniuerſum hi feudorum libri admittunt. 103.15
Feudum proprietati quomodo conſolidetur. 130.14
Feudum eum amittere qui feudo impoſitam cōditionem non implet. 176.20.28
Feudum quod habet mulier multum diſtat à feudo muliebri. 50.32
Feudum rectum quod. 81.33
Feudorum in cauſſis plus valere conſuetudinem quam ius ciuile pop. Romani, & quare. 72.24, & 73.29
Feudum qui ſciens infitiatur dominum contemnere aut erubeſcere videtur. 126.3
in Feudis quomodo & quibus gradibus ſuccedatur. 13, & inde.153
Feudum datur ſæpe, vt nullum plerunq; pro eo ſeruitium certum exhibeatur, cuius etiam mulier capax eſt. 38.2
Feudi ius perpetuum. 118.23
Feuda quædam temporaria. 118.24
Feudum paternum amiſſum ratione grauioris delicti non in dominū cōmiſſi ad quē redeat. 121.11
in Feudo auito eſt ſucceſſio inter fratres patrueles. 49.3
ex Feudi contractu eſt actio de euictione in dominum. 7.7
Feudo paterno quo modo, & ad quem vſque gradum ſuccedatur. 41.4, & inde
in Feudo paterno eſt ſucceſſio inter fratres conſanguineos. 49.3
Feudum de camera vel de caneua obtinentibus ſoldata datur. 3.41
Feuda nihil habent commune cum iuriſdictione. 134.20
Feudi adimendi vaſallo cauſſæ omnes non poſſunt certo modo definiri. 30.30, & 120.15
Feudum qui dare poſſint. 11.17
Feudum aliquando in annuum conceſſum. 12.31

Feudi emptor domino debet ἀναλάμψεις & ἀνθυτινά. 35.9
Feudum regale Gallis fiefs de haubert. 47.24
in Feudo apponi lex commiſſoria poteſt. 69.14
in totius Feudi genearchici alienatione extraneo dominus præfertur, agnatus vtrique. 82.41
in Feudo dando ſi conuenerit vt liberi maſculi & fœmina id obtinere poſſint, an relicto filio & filia, vterque ſuccedant. 37.9. & inde
Feudum debent redimere à domino ij qui veniunt à latere ſi velint fundum cognati obtinere, vel reditu vnius anni, vel pecunia certa. 17.2
Feudum inſolidum non obuenire poteſt vni ex filijs electione patris, ſed diuiſione. 165.18
Feudi emptori ignoranti dari actionem de euictione. 135.13.18
Feuda principum Electorum indiuidua. 266.21
Feudorum vanlehen *& principum inueſtitura & collatio ſoli Imperatori vel Regi Rom. reſeruata.* 249.19
Feudum guardia & aliud improprium reuocatur à domino etiam non reddito pretio quod fortè acceperit, & quare. 16.37
Feudi ius in rebus ſoli non in mobilibus conſtituitur. 7.10
Feudum amittit qui feudum ſciens inficiatur, vel feudi conditionem. 126.1
Feudi quod ſucceſſionem habiturum non eſt, fieri poteſt ſecundo inueſtitura, & quomodo. 125.11.21
Feudum poteſt pro parte refutari in manus domini. 103.25
Feudum conditionale quod. 79.23
in Feudum quod non eſt regale liberi & nepotes æqualiter ſuccedunt. 48.31
Feudum omne non nobilitat poſſeſſorem. 95.13
Feudi ius hodie moribus Galliæ poteſt omnino vaſallus ſine voluntate domini alteri cedere vel vendere. 35.1
Feudum amittitur denegatione ſeruitij quod ex pacto inueſtitura indictum eſt. 119.40
Feudum amittit ſi vaſallus dominum accuſauerit iudicio publico. 119.41
Feudum eripitur vaſallo iiſdem ferè cauſſis quibus filius iure exheredatur. 120.3
Feudum à feudi materia multum diſtat. 118.15
Feudum philoſophis quid. 118.16
Feudum eſt gratuitum. 118.21
Feudi amittendi cauſſa ſecunda, eiúſque conſideratio. 31.40
Feudi ademptionis & exheredationis vna eſt cauſſa. 30.27
Fictum vectigal quid. 226.33
Fideles in feudis qui & quot modis acipiantur. 2.23
Fidelis non prohibetur in feudum dare. 32.37
Fidelitatem non cogitur dominus recipere ab aliquo pro impubere. 130.9
Fidelitate quæ promiſſa contineantur. 84.85.86. & inde
Fidelitatis formula à Carolo Magno tradita. 86.19
Fidelitatis iuriſiurandi formula in Summa rurali quæ. 119.28
Fidelitas ſolùm vna ex vno feudo pluribus dominis præſtari debet. 109.13, & 128.1, & 178.13. & 191.1
Fidelitatis ſacramentum. 4.33
Fidelitatis nomine iuſiurandum fidelitatis ſignificari. 177.23
Fidelitatis iuſiurandum pactione poteſt remitti. 177 24
Fidelitatem qui non fecerit intra annum, feudum amittit, & quomodo. 177.29
Fidelitatẽ à pubertate intra quod tẽpus dãda. 130.13
Fidelitatẽ facere recuſanti nulla fieri debet inueſtitura, neque vetus neque noua. 83.19
Fidelitas dari poteſt per procuratorem. 83.18
Fidelitatem quis iurare non cogitur pro impubere. 130.8
Fidelitatem faciet vaſallus cui voluerit ex pluribus feudi ſui dominis, ſeruitium verò omnibus debebit. 128.3
in Fidelitatis præſtatione etſi quædam non exprimantur, debentur tamen, & quæ. 86.43, & inde
Fidelitas plerunque ad domum domini fieri ſolet, niſi aliter cautum fuerit. 83.31
Fidelitas non fit ante diuiſionem dominationis feudi. 128.4
Fidelitate varia ſeruitia varieque ſeruitiorum præſtationes ſecundum varios locos continentur. 86.87 per totum
Fidelitas plerunque datur per ipſum vaſallũ. 83.21
Fides in feudis ſemper præſtanda. 7.30
Fides inter dominum & vaſallum reciproca. 87.39
Fiefs de haubert *Gallis idem quod feudum regale.* 47.24
Fiefs de danger *quid.* 35.7
Fiefs de condition feodal. *64 in fine*
qui Fief denie, fief pert. 126.2
Filia poteſt pro ſe donare feudum in dotem, & quare. 101 8.12.21
Filiæ in feudum per pactum ſuccedere poſſunt. 49. 22.33, & .145.26
Filia non ſuccedit patri in feudum niſi ex pacto, & niſi feudum ſit fœmineum. 167.21
Filia moribus Galliæ ſuccedit in feudum etiam ſine redemptione. 63.33. *niſi Bleſis & Lutetiæ ſi nupta ſit vel cum nupſerit* ead.8
Filiæ in feudum ſuccedunt pactione habita cum domino in inueſtitura. 144.12
Filia non ſuccedit in feudum paternum, ſi tamen id à domino redemerit, cæteris agnatis præfertur 63.27 *eóſque excludit.* 105.15
Filia perſona incidens feudi originem non commutat. 109.2
Filia ſuccedit in feudum, ſi dominus illam gratiã ei fecerit. 146.18
Filij æqualiter ſuccedũt in feudũ genearchicũ nulla ordinatione defuncti in feudo manente. 165.13
Filij non filiæ vocantur ad feudi ſucceſſionem, & quare. 13.38
Filius ſi repudiatis alodijs, ſolum feudum conſentientibus agnatis quo iure retineat. 165.7
Filij potior eſt cauſſa quàm nepotis ex filio primogenito, & fratris quàm filij fratris primogeniti, ſi iuris rationibus certamus. 98.15
Filij & filiæ ſuccedunt æqualiter in feudũ muliebre. 50.34
Filij melioris parentis conditionem ſequuntur, nobiles apud Tricaſſinos. 144.39
Filij vel nepotes ex filio æqualiter ſuccedunt in feudum. 40.3
Filius ab agnato in feudorum ſucceſſione quid diſtet. 164.21.31

Fily naturales patri non ſuccedunt, etiam ſi poſt delatam ſucceſſionem fiant legitimi. 129.12.15
Filius ſuccedit patri non ſolùm in genearchico, ſed etiam in nouo feudo. 164.4
Filius non poteſt ſeparare alodia à feudis, vt hac amplectetur, illa repudiet, niſi conſentientibus agnatis. 164.22.165.5.170 18
Filio repudiante hereditatẽ retentis ſolùm feudis, agnati eam ſuſcipiẽt ex ſucceſſorio edicto. 164.25
Fily naturales quomodo matri ſuccedant. 129.18
Fily nati ex patre nobili, matre plebeia nobiles ſunt. 144.32
Fily nati ex patre plebeie, matre nobili, cur plebeij. 144.34
Fily ſuccedunt ex æquitate in feudum maternum deficientibus agnatis nõ etiam filia. 50.0.& 29
Fily quomodo nõ ſuccedãt in feudũ. 144.12, & inde
Filium factum patris mutare non poſſe. 173.25
Filius indignus eſt feudi ſucceſſione ob feloniam commiſſam viuo patre. 169.5.11
Fiſcalia iura quæ. 205, & 206.9
Fiſcum qui ſibi vindicat piſcarias vſurpatione de feudi. 207.10
Flandriæ Comites clericorum bona aliquando ſibi vindicarunt, ſiue teſtati, ſiue inteſtati decederent. 9 36
Fodinas cuiuſcunque metalli fuerint, rex Bohemiæ & ſinguli principes Electores in regno & principatibus & dominijs iuſtè tenere poſſunt. 253.8
Fodrum quid, & vnde dictum. 196.18.36
Fœminæ omnino in feudum non ſuccedunt niſi nominatim aliud conuenerit, vel niſi feudum fuerit muliebre. 14.1, & 37 8
Fœminæ teſtes eſſe poſſunt. ſuperſtites eſſe non poſſunt in inueſtitura. 147.19
Fœminæ quibus caſibus in feudum ſuccedant. 37.8, & 36, & 38.2, & 191.20
Fœminæ & mares ſimul in alodijs ſuccedunt. 108.21
Fœminis non debent competere vlla iura primogenituræ. 99.6
Fœnum appellatione herba non contineri. 21 4 10
Francia à nullo haberi dicitur in feudum. 15.14
Frãcorum antiquus mos de ſucceſſione filiorum in hereditate paterna. 98.41
Francica lex eſt Francorum Occidentalium. 13 21
Franckfordienſium onus in Imperatore eligendo. 244.8
Fratres & fratrum fily vocantur in ſucceſſionem feudi paterni poſt liberos. 96.23
Frater non ſuccedit fratri in feudum nouum, ſed dominus, niſi hoc pactum conciliet. 49.10, & 39, & 99.18.34
Fratres in feudo genearchico mutuò ſibi ſuccedũt, non autem in nouo. 13.26
Fratres conſortes in feudo non ſibi mutuò ſuccedũt. 100.4
Frater fratri in feudo nouo non ſuccedit. 184.24 32
Frater ſuperſtes non tam fratri mortuo ſine liberis, quàm patri, in feudum ſuccedere videtur, & quare. 56.30
Frater fratri in feudo nouo non ſuccedit. 182.16
Fratris factum fratri in paterno feudo non nocere. 186.13
Fraterno in feudo quomodo ſuccedatur. 184.29 34
Fraus omnis abeſſe debet à libellaria & infeudatione vt iure fiat. 176.4
Fraus nulla debet eſſe inter dominum & vaſallum. 18.8 23, & 201.13
Fraus & dolus nõ debent alicui patrocinari 259.11
Fraus amoueri debet à feudo. 136.8, & 188.33, & 201.13
Friderici Imperatoris cum Adriano S. Pontifice controuerſia. 15.2
Fridbrief vox Germanica quid. 211.10
Fructuarius neque fundi neque ſeruitutis vindicationem habet. 91.11
Fructuarius vſumfructum vendere poteſt inuito domino. 204.21
ad Fructuarium acceſſio alluuionis pertinet. 27.19
Fructus ſolo ſeparati mobilibus adnumerantur. 130.19
Fructus potius communicatur quàm ipſum ius feudi. 100.21
Fructus feudi eius anni quo mortuus eſt vaſallus quomodo diuidi debeant. 164.17
Fructus pendentes finiti vſusfructus tempore domini ſunt. 140.15
Fructus pendentes incheati vſusfructus tempore fructuary ſunt. 140.16
Fructuum diuiſio. 140.9. & inde
Fructus eius anni quo feudum domino apertum eſt, ad quem pertineant. 139.11.30, & 140.4, & inde
in Fures pacis violatores quæ pœna conſtituatur. 210.29 213.35
Furibus pacis violatoribus quæ pœna Gottborum legibus irroganda. 214.1

G

GAllorum ſinguli equites ex tribus conſtant, & quare. 10.39
Galliæ moribus agnatum aduerſus agnatum vti non poſſe iure aperiuntur, & quare. 131.35, & 132.13
in Gallia ferè tota qui veniunt à latere ſi velint cognati fundũ obtinere, id debẽt redimere à domino vel reditu vnius anni vel pecunia certa. 17.2
Gallia in moribus multa diſſentanea, multa ſine ratione. 132.8
Galliæ moribus filia ſuccedit in feudum etiam ſine redemptione 63 33. niſi Lutetiæ & Bleſis ſi nupta ſit, vel cùm nupſerit ibid.
Galliæ moribus hodie receptũ eſt poſſe omnino ius feudi ſine voluntate domini à vaſallo cedi & vendi alteri. 35.1
Gallicã linguã priſcã qui populi retinuerint. 10.41
Gallica lingua non prorſus olim fuit eadem cum Germanica. 10.43
Gallis veteribus varia hominum genera. 86.41
Gallorum equeſtris pugna quomodo inſtituta. 10.33
Gallis veteribus tres militiæ ordines. 87.8
Gaſtaldia feudum quid. 7.22
Gaſtaldia ἔτυμον. 17.43
Gaſtaldia feudum cuius generis ſit. 12.34
Gaſtaldia cauſſa feudum cui detur. 17.27
Gaſtaldia feudum anno finiri niſi detur ad certum tempus 16.18
Gaſtaldus & Cuſtos propriè feudatarij nõ ſunt, & quare. 17.37
Gaſtaldus non multùm diſtat ab actore. 17.29
Genearchicum feudum quod. 13.2

Genearchi

Genearchicum feudum non poteſt quis alij vẽdere quàm agnato, ſi id agnatus eodem pretio habere velit: in feudum tamen cuilibet dare poteſt niſi hoc fiat in fraudem. 82.39, & inde
Genearchico in feudo agnati habent ius προτιμήσεως, vel eo omiſſo ius ſucceſſionis, mortuo venditore. 31.30
Gennades quæ. 145.1
Gerardus de Nigro Conſul Mediolanenſis auctor primi libri feudorum. 1.14
Gerardi & Oberti de feudi muliebris ſucceſſione diſſenſio. 50.37, & inde
Gerardi ædes ſolo æquata. 51.10
Geſſatæ populi vnde dicti. 2.41.
Gellel vox Germanica quid. 2.40
Gograuij qui, & vnde dicti. 10.15
Gothini non ſunt Germani. 11.2
Gothorum Reges Hiſpaniam & Gallicam Toleto ſede regia tenuerunt. 97.8
Gotthorum legibus frequens, vt iudici pars multa aut tota adiudicetur. 211 32
Gotthorum legibus quæ pœna furibus pacis violatoribus irroganda. 214.1
Gotthorum reges æmulatione Codicis Iuſtiniani xij. libros Conſtitutionum ediderunt. 97.8
Gradus eorũ qui vocãtur in ius προτιμήσεως. 231.21
Gratia domini vocantur qui iure non vocantur. 146.20.
Grauio vel Graphio quid. 10.8
Guardia feudum quid. 7.21
Guardia feudum cuius generis ſit. 12.34
Guardiæ feudum finiri anno, niſi detur ad certum tempus. 16.18
Guardia nomine feudum cui detur. 17.27
Guarent antiqua Germanorum vox quid. 152.30
Guilielmus rex Siciliæ Comitẽ de Baſcuilla quòd ab eo deſciuerat exheredauit, id eſt feudo priuauit. 30.25
Gurpire quid. 109.4

H

Habitatio eſt ius perſonale. 19.2
Habitationis feudum eſt annuũ. 19.5
Habitationũ feuda, niſi aliud ſpecialiter cautum ſit, morte accipientis finiuntur. 18.43
Herba appellatione fœnum non contineri. 214.10
Here vox antiqua Germanorum quid. 3.16
Heredium. 26.18
Hereditas ſcindi non poteſt. 165.5
Hereditas Carolo Magno idem cum manſo. 26.18
Heres ſiue heres legitimus his feudorum libris quid ſignificet. 37.6
Heres abſciſſe cogitur rem legatã tradere, ex mora tamen tenetur in id quod intereſt. 20.3
Heres legitimus in feudorum iure quis. 46.24
Heredes ſui in feudorum iure intelliguntur maſculi, 153.5
Heribannum quid. 3.15, & 58.16
in Heribãno quid Carolus Magnus ſtatuerit. 59.5
Heriſchulda quid. 3.27
Hominij vox concinior quàm Homagij. 2.32
Hominum appellatione frequentius ſerui ſignificãtur, aliquando tamen & liberi. 4.20
Homines noſtri in Pandectis & Codice qui. 12.27
Homines in iure feudorum qui. 2.30
Hominũ nomen in feudorũ iure Latinũ, vaſallorũ Leodũ & feudatariorum nouũ & externũ. 4.28
Homines noui non ſunt valuaſini & quare. 94.39
Hominum genera veteribus Gallis quæ. 86.41
Homologus quis. 187.5
Homologum vaſallum qui habere poſſint. 205.22
Homologus vaſallus in præſtãda fidelitatis formula ſeparãdus ab eo qui homologus non eſt. 86.25
Homologus vaſallus duorum dominorum eſſe non poteſt. 86.29
Honor non vere pretium eſt quod dat vaſallus domino 17.8
Hoſtenditia quid. 217.28
ὑπόβολον quid. 91.38, & inde, & 144.20
ὑπόβολον non poteſt alienari a muliere, ſed liberis ſuperſtitibus ſeruari. 92.12.101.20
ὑπόβολον non poteſt retinere mulier ex feudo quod maritus habuit. 91.36, & 101.20
ὑπόβολον non debetur vxori, niſi in cubiculum mariti venerit. 92.23
ὑπόβολον etiam vxori virgini pleriſque locis debetur. 92.31
ὑπόβολον cùm in matrimonio interuenit quid Mediolanenſium moribus conſtituatur. 144 25
ὑπόβολον ſecundum locorum mores variè conſtituitur. 144.20, & inde

I

Ignorans eſt extra omnẽ culpã. 161 37
Imperatores & Iuriſconſulti poſteriores diligentius quædam tractarũt quàm priores. 27.31
Imperatores Romani vbi Conſtitutiones ſuas promulgare & proponere ſolebant. 55.37
Imperator electus amittit feudum quod habuit ante electionem niſi alius pro eo fidelitatem præſtet. 190.10.25
Imperatoris eligendi ritus. 242.33, & inde
Imperio vacante Comitis Palatini Rheni munus quod. 249.8
Imperitia quorundã interpretũ feudorum. 102.27
Impubes per alium ſeruitium facit, & ἀνακάμψεις & διοδευτικὰ ſoluit. 130.7
Impubes doli incapax. 129.27, & 130 4
Impubes fidelitatem facere non compellitur. 129. 27, & 130.4
Improbitas vaſalli cauſſa amittendi feudi. 30.15
Incendiarijs quæ pœna irroganda. 214.28
Inceſtum grauius ſtupro. 32 33
Incorporalium rerũ propria eſt ſpecies. 74.35
Indignitas maior eius qui indulgẽtia data abutitur, quàm eius cui lex nihil indulxit. 36.12
Indiuiduum feudum propriè quid. 100.30, & inde
Induciæ legitimæ quæ. 114.14
Infamia omnis non repellit à teſtimonio. 110.30
Infamia irrogata ijs qui ante infamiã inueſtituræ teſtes idonei adhibiti fuerint inueſtituram vitiare non poteſt. 110.32
Inficiatione ſiue iudicio, ſiue extra iudicium fiat, feudum amitti. 126.10
Inficiator feudi quis. 126.4
Ingratitudo vaſalli cauſſa amittendi feudi. 30.15
Ingratitudinis vaſalli erga dominum plura genera. 30.28, & 199.21
Ingratitudinẽ vaſalli ꝓbari teſtibus quinq;. 199.21
Ingratitudinis cauſſa amiſſum feudum ad dominum redit. 121.7
Initium facti pro facto habetur. 31.41

Iniuriæ

Ininria. non beneficium eſt ſi quis inueſtituram vetris feudi non impetrauerit. 81.18
Inſidia vaſalli in dominum puniuntur amiſſione feudi. 32.15.& 169.31.34
Interdictum Unde vi quo caſu competat. 114.28
*Interpretium quorundam feudorũ imperitia.*102.27
Inuadiare multam quid. 211.40
Inueſtitura vox Latinis vſurpata. 77.3
*Inueſtitura quid.& quomodo fiat.*19.28.& 75.25.& 77.6.& 95.& inde.
Inueſtitura vel ſucceſſione feudum adquiritur. 16. 11.& 21.4
Inueſtituram allegare quid. 24.27
Inueſtituram ſequitur traditio poſſeſſionis vacua. 19 29
Inueſtitura non transfert poſſeſſionem. 88.26
Inueſtituram concedere non tanti momenti eſt quàm poſſeſſionem dare. 19.30,& 77.9.29
Inueſtitura noui beneficij dat legem feudo,& contractus eſt. 81.8
Inueſtitura quæ fit de veteri feudo non eſt contractus,& quomodo fiat. 81. 9,& indo
Inueſtitura veteris feudi non eſt neceſſe exprimi rei nomen & adhiberi pares. 81.17
Inueſtitura admittit conditionem. 79.20
Inueſtitura facta vel non facta probatio cui incumbat. 63.6,& inde
Inueſtitura facienda qui & quot teſtes requirantur. 78.30
Inueſtitura probatio qua forma fieri debeat. 78. per totum.
Inueſtituram fidelitas, fidelitatem traditio ſequitur. 77.28,& 88.23
Inueſtitura defenſio quomodo fiat. 21.13
Inueſtitura contractui nulla lex proprium nomen dedit. 89.5
Inueſtitura fit ſine ſcripto, quamuis fieri poſſit ex ſcripto. 78.6
Inueſtituram faciens ad quid obligetur. 19.3
Inueſtitura formatur ex pactis. 49.32
Inueſtitura communiter per procuratorem accipi poteſt. 60.26
Inueſtitura aliud quàm traditio. 19.27
Inueſtituræ nouæ pares veri teſtes, veteris etiam extranei admitti poſſunt. 78.4
Inueſtitura per nuntium, geſtorem, procuratorem dari accipiq́; poteſt. 83.14,& 173.5,& 182.14
Inueſtitura impropriè pro ceſſione feudi. 77.7
Inueſtituræ non petendæ excuſationes. 59. 60
Inueſtitura probandæ cauſſa quæ obſeruantur, eadẽ obſeruari in inueſtitura pacto. 79.12,& 25
Inueſtitura ſtipulationi comparatur potius quam legato. 42.8,& inde
Inueſtitura actus viuentium, non morientiũ. 42.17
Inueſtituram feudi facere non poteſt qui alienare non poteſt. 81.41
Inueſtitura non tantùm de certo ſeruitio, ſed etiã de incerto paciſci licere. 79.30
Inueſtitura facta agitur ad tradendam poſſeſſionem. 77.10
Inueſtitura facta coram extraneis quomodo valeat. 148.3 149.2
Inueſtituram quomodo probare poſſit qui poſſidet 183.21.29
Inueſtitura quomodo fieri poſſit à clerico. 185.19 27
vt Inueſtitura: ita deueſtitura addi lex & pactio poteſt. 104.2
Inueſtitura fieri poteſt præmaturè vt diuiſio bonorum omnium. 104.1
Inueſtitura fieri poteſt ſecundo de feudo quod ſucceſſionem non habet,& quomodo. 125.11.21
Inueſtituram quomodo probare debeat vaſallus qui non poſſidet 183.21.29
Inueſtitura veteris feudi fieri poteſt à minore xxv ann. 81.17
Inueſtitura quæ fit ante duos vel tres liberos homines, ſeruari debet, niſi iuri vel naturæ contraria ſit. 49.17
Inueſtituram allegans aut actor eſt aut reus. 21.10
ad Inueſtituræ probationem non alij teſtes quàm pares curiæ admittuntur. 18.28
in Inueſtitura fœmina non poſſũt eſſe ſuperſtites. 147.15.
Inueſtituram quomodo probare debeat vaſallus laicus. 67.21
Inueſtitura poſterior quã laicus fecit, ſucceſſorem eius obligat ſine vlla diſtinctione. 20.11
Inueſtitura facta vaſallo à Clerico qui ante moritur quàm ei poſſeſſionem tradiderit quid iuris conſtituendum. 65.5.11.& 154.5.24
Inueſtitura facta à Clerico de bonis Eccleſiæ quæ ipſe tenuit eo mortuo quid ſtatuendũ. 154.7.26
Inueſtituram facere poteſt dominus de feudo quod ſucceſſionem non habet, alij in diẽ vel ſub conditione ſine conſenſu prioris vaſalli. 61.9
Inueſtituram facere non poteſt dominus de feudo quod ſucceſſionem habet, alij ſine conſenſu poſſeſſoris. 61.12
Inueſtitura facta à minore xviii. annorũ nõ valet, imò verò eam ne à minore quidem xxv ann. factam valere à quibuſdam aſſeritur. 185 17
Inueſtitura domini non probata quidquid adquiſierit gaſtaldus domino cedet, & quare. 24 16
Inueſtituram allegante vaſallo, domino negante, quid agendum. 66 5,& 67.14
Inueſtitura veteris beneficij regulariter non fit ſine fidelitate. 112 5
Inueſtitura quæ fit ſine fidelitate non propriè dicitur inueſtitura ſed color quidam. 112.6
Inueſtituram debere fieri corã paribus quomodo intelligendum. 77.39,& indo
Inueſtitura de feudo veteri fieri poteſt ab Eccleſiaſticis perſonis. 9 15.
Inueſtitura duplex quomodo procedat. 20.37
Inueſtituram veteris feudi ſiquis non impetrarit, non beneficium, ſed iniuria eſt. 81.18
Inueſtitura noua quomodo fiat. 81.19
Inueſtitura & veteris & noui feudi à fœmina fieri poteſt. 81 25
Inueſtitura nulla ei fieri debet qui fidelitatem facere recuſat. 83 19
Inueſtituram quomodo probare debeat vaſallus clericus. 67.21
Inueſtitura plerũque ad domum domini peti ſolet niſi aliter cautum fuerit. 83.31
Inueſtitura feudi quod morte accipientis finitur, facta purè ſecundo non valet, ſi primo iam conceſſum fuerat. 42 3

Inueſt

Inueſtitura facta à Clerico de bonis Eccleſiæ quæ alius tenebat in feudum, quid iuris conſtituendum. 154.12.28
Ioannes rex Angliæ Arturum comitē Britanniæ peremit. 30.22
Ioannes rex Angliæ vaſallus regis Frāciæ. ibidem
Ioannes rex Angliæ à rege Franciæ iudicio pariū exheredatus, hoc eſt, feudo priuatus. ibidem
Italia ferè tota in poſteriori inueſtitura non exigitur conſenſus prioris feudatarij. 20.31
Italico iure ſi media pars feudi inuito domino vendita à vaſallo fuerit, quid iuris ſtatuendum. 35.19
Iudices rarè admittunt nimiam ſubtilitatē. 78.25
Iudici incompetenti quæritur color. 112.15
Index in ijs quæ palam ſcripto comprehenſa non ſunt, ſpectare debet æquitatem potius quàm ius ſcriptum. 73.18
Iudici vt pars multa aut tota adiudicetur, frequēs legibus Gotthorum. 211.32
Index in dubijs cauſſis quandoque iuſiurandum defert actori vel reo. 23.38
Index competens quis contentionis feudi inter generum vaſalli & agnatos. 105.18
Index competens quis contentionis inter dominum & agnatos. 105.28
Iugerum quid. 26.9
Iulij Capitolini locus. 64.14
Ius in præterita non intelligitur conſtitutum niſi id nominatim exprimatur. 9.1
Ius feudorum antiquiſſimum. 4.15
Iuris ſententiæ paulatim increſcunt. 41.13
Ius etiam proprij feudi modico pretio poteſt à domino promereri, non tamen vero & iuſto pretio. 16.40
Ius concedendi feudi Eccleſiaſticis perſonis datur longa conſuetudinis obſeruatione. 8.25
Iure populi R. antiquo nec in feudorum nec in aliarum rerum cauſſis mulierum teſtimonium recipiebatur. 147.18
Iure antiquo vaſallus feudum vēdere poterat. 163.8
Ius ſuccedendi datum filiæ in feudo patris non videtur etiam datum ſorori vaſalli. 51.26
Ius paulatim increſcit, vel decreſcit. 175.22
Iure feudi non debet quis pro eodem feudo duas fidelitates facere. 128.6
quod Iuris eſt in toto, idem in parte. 103.26
Iuris non eſſe rationem anxiè inquirendam, & quare. 132 9
Iuriſdictio quid. 136.5
Iuriſdictionem vaſallus alienare non poteſt ſine voluntate eius à quo accepit. 134.32
Iuriſdictiones in Gallia ſunt patrimoniales vt feuda. 134.35
Iuriſdictionem adquiſitam à vaſallo feudo nō accreſcere. 134.23
Iuriſdictionem non videtur recognoſcere, qui feudum recognoſcit. 134.24
Iuriſdictionis ratione quid vaſallus domino promittat. 86.10
Iuriſdictio non ſequitur alienationem curtis, ex qua deſcendit. 134 19
Iuriſconſulti & Imperatores poſteriores diligentius quædam tractarunt quàm priores. 27.31
Iuriſiurandi duo genera. 149.19
Iuſiurandum voluntarium quod. 149 21
Iuſiurandum neceſſarium quod. 149 24
Iuſiurandum de inueſtitura quomodo præſtari debeat vel à domino, vel à vaſallo. 174.30
Iuriſiurādi religio vnum olim purgationis genus, & quomodo fiebat. 22.14
Iuriſiurandi formula eſt inæqualitas, ſed neceſſaria 150.7
Iuſiurandum fidelitatis pactione remitti poteſt. 177.24
Iuſiurandum quandoque index deffert in cauſſis dubijs actori vel reo. 23.38, & 25.24
Iuſiurandum datur regulariter reo deficientibus inueſtituræ probationibus, & qua conditione. 67.39
Iuſiurandum qui defert, regulariter iurat ipſe prius de calumnia. 149.40
Iuſiurandum deferri domino, pro quo præſumptio facit. 161.13
Iuſiurandum dari per procurationem poteſt. 83.28
Iuſiurandi in fidelitate faciēda formula quæ. 119 28
Iuſiurandum defertur domino, vaſallo agente nec probante. 151.3
Iuſiurandum deficientibus probationibus arbitra in iudicijs dari. 148 6.149.8
Iuriſiurādi in probāda inueſtitura formula. 149.27
Iuſiurādum in feudorum cauſſis tam vaſallo quàm domino remittitur. 149.43
Iuſques à ſumiſſion de foy *Gallis quid.* 77 24
Iuſtitiam domino facere vaſallum teneri, quomodo intelligatur. 119.21

L

LAborare vaſallum cum domino quid. 31 17
Laicorum ſucceſſores ſunt vniuerſi iuris defunctorum ſucceſſores. 20.29
Λαςρυγὼρ *quid.* 31.35
Laminæ candentis periculum, tertium olim purgationis genus. 22.32
Lanceæ hodie quo modo à Gallis cōponantur. 10.33
à Lancea ad fuſum hereditatem non tranſire, & vbi. 14 16
Landfrid *ſiue landfriden Germanis quid.* 211.11
Lāgueſride *Froſſardo corrupte pro landfrid* 211.12
Landgrauij qui, & vnde dicti. 10.10
Langobardis ætas legitima quæ. 219.36
in Langobardia ordines tres. 11.16
à Latere venientes in omnibus ferè Galliæ prouinciis ſi velint cognati feudum obtinere id redimere debent à domino, vel reditu vnius anni vel pecunia certa. 17.2
in Latrones pacis violatores quæ pœna conſtituatur. 210.29.213.35
Laudamentum ſapientum quid. 55.38, & 112.39
Laudationes feudo vendito tacite debentur etiam ſi in fidelitatis formula expreſſum non fuerit, niſi dominus malit vti iure προτιμήσεως. 87.2
Laurentiū lege quid ex alieno legi permittebatur. 214.6
Leaux *ſiue* Loyaux. 2.18
Legitimæ induciæ in feudorum iudicio quæ. 114.4

Legitis

Lex in quibus plus valeat quàm conſuetudo. 73 7
Lex commiſſoria quæ. 68.22
Lex commiſſoria apponi poteſt feudo. 69.14
Leges ſiue pactiones contractuum aliquando ſunt ita diſpares, vt nouas appellationes excogitare ſit neceſſe. 43 4
Legibus pactiones priuatorum omnino abrogare non poſſunt. 145.19
Libellariam plerique cenſuerunt eſſe idem cum Emphyteuſi. 33.14
Libellaria in perpetuum fit ſemper. 33.22
Libellariæ & Emphyteuſeos differentia. 33.15
Libellaria lex venditionis. 33 7
in Libellaria quomodo ἰσοδεκτικὴ præſtetur. 43.43
in Libellaria eſt commiſſo locus poſt biēnium. 33.24
Libellarij contractus definitio. 32.29
Libelli iure in totum vel pro parte etiam inuito vel ignorante domino feudū alienari poſſe. 163 8
Libelli perpetui datio pro parte dimidia valet in priuato non in Eccleſia. 46.33
qui per Libellum à domino poſſidet vendere poteſt ſine conſenſu domini. & quomodo. 33 26, & 36
Libellus in perpetuum factus à cliente de ſuo feudo alicui Eccleſiæ, cur non valeat. 46.15
Liberi in infinitum admittuntur ad feudum. 12.15, & 15.18
in Liberis magis exempla paterni ſceleris metuuntur quàm in agnatis. 21.16
Liberi fœminini ſexus aut per fœmininum ſexum deſcendentes in feudum non ſuccedunt, exceptis duobus caſibus. 96.21
Liberi connubio interueniente patrem ſemper ſequuntur. 144.37
Liberi vtriuſque ſexus pleriſque locis in feudum ſuccedunt. 38.4
Libra auri olim Latinis, hodie marca ferè. 220.3
Libræ æſtimatio. 59 8
Liberalitas feudi non eſt mera, & quare. 100.2
Liberalitas quæ ad donatorem non recurrit, eſt mera. 107.1
Licentia nimia breuitate temporis conſtringitur. 82 20
Ligius vaſallus quis. 186.36, & inde
Ligium vaſallum qui habere poſſint. 205.22
Ligio in feudo quomodo ſuccedatur. 189.17.33
Lignager ſur lignager n'a point de retenue. 131. 36
ad Limina B. petri Romæ conſtitutiones promulgari & proponi ſolebant. 55.37
in Limite directo liberorum eſt repræſentationi locus in infinitum. 40.25
Limite in tranſuerſo quomodo aliquando ſuccedatur. 40.23
in Limite tranſuerſo non eſt repræſentationi locus. 40.22
Linearum ordo in feudorum iure accuratè obſeruandus. 38.20
Linea filij præfertur lineæ filiæ. 38.9, & inde
Lis de feudo inter duos pares à quo dirimenda. 151. 14.152.23
Litium dirimendarum cauſſa etiam leges ſcriptæ iubebant adheberi ignitos vomeres, vel aquam frigidam aut calidam. 22.35
Lotharij Imperatores tres. 55.13
Loix appariſſantes *vox Gallica quid.* 23.5
Loix par nom de banniſſement. 58.15
Luca mulieres quæ. 145.1
Lucrorum nuptialium ſucceſſionis ius. 165.16
Ludouicus Rex Aquitaniam totam quaſi feudo aperto ſibi vindicat. 14.10
Lutetiæ pubertas ex quot annis æſtimanda. 130.27
Λύτρον ob redemptionem domini ad hoſtibus capti, quibuſdam locis à vaſallis debetur. 87.6

M

MAiores qui. 41.13
Malefidei amptor de euictione actionem non habet. 202.31, & 204 33
Mandatum gratuitū dicitur, & originem ab amicitia trahit, recipit tamen honorem ſalarium, & remuneratione. 17.6
Manentes ſiue commanentes qui. 27.4
Manſum quid, & eius ἔτυμον. 26.3, & ſequ.
Manſorum diſtinctio. 26.30
Manſiones, quæ & ἀλλαγαί. 27.10
Manſionatici qui. 27.9
Manſuarij qui. 27.4
Manſus edicto Caroli Magni ſingulis Eccleſiis tributus. 26.34
Mantuanorum mores de feudis. 1.23
Marca pro libra, etſi propriè plus ſit quàm libra. 220.2
Marca idem ferè hodie quod olim Latinis libra. 218.10, & 220.3
March *ſiue* Marche *vox Frācorum & Germanorum.* 10.30
March *Gallorum lingua pro equo militari.* 10 33
Marchia eſt feudum indiuiduum. 100.33
Marchio Oberto quis. 10.27
Marchio non eſt præfectus equitum. 11 7
Marchiones vnde dicti. 10.28
Marchiones in Liguria ſiue Langobardia regno propriè qui. 11.11
Marchiones multi à Carolo Magno cuius rei cauſſa ordinati. 10.9
Marchiones olim temporarij. 10.4
Marchiones capitanei Regis ſunt. 10.12
Marchionum in feudo quod proximè deſcendit à principe, iure non eſt ſucceſſio. 47.18
Marchionem Brandenburgenſem ſacri Imperij Archicamerariū qui cōducere debeant. 242.17
Marchio Brandeburgenſis quod officium Imperatori vel Rom. regi præſtare debeat in celebratione Imperialis curiæ. 248.38
Marchgrauij qui, & vnde dicti. 10.11
Marito quādo adquiritur actio feudi vxoris. 182.19
Maritus non ſuccedit in beneficium vxoris, niſi ſpecialiter inueſtitus fuerit. 50.5, & 16
Mares certiorem fidem generoſitatis habēt quàm fœmina. 13.38
Maris fidei ex ſexus prærogatiua ſæpe ſtabitur potius quàm fœminæ. 124.32
Maſculina linea præfertur lineæ fœmineæ. 38.9, & inde
Maſculi intelliguntur in feudorum iure nomine ſuorum heredum. 153.5
Maſca *olim, hodie* Magsz *quid.* 31.36
Maſſa idem quod Manſum Caſſiodoro & Gregorio. 27.7

Maſſarij qui. 27.6
Materia feudi quæ. 118.15
Matri quomodo filij naturales ſuccedant. 129.18
Mediolanenſium mores de feudis. 1.22
Mediolanenſium more mulierem teſtimonia generaliter nec in feudorum, nec in aliarum rerum cauſſis recipiuntur. 147.17
Mediolanenſium conſuetudine lis de commiſſo feudo ob turpitudinem aliquam aut perfidiam vaſalli, duello non dirimitur. 158.24
Mediolanenſis Archiepiſcopus non poteſt alij in feudum dare quod in dominico introitus ſui tempore inuenerit, & quare. 154.13.36
Mediolanenſium more quomodo feudum poſſit alienari ſine conſenſu poſſeſſoris. 61.15
Mediolanenſes Imperatoribus propè naturâ ſemper infenſiſſimi. 113.1
Mediolanenſi in curia feudi conſuetudo in infinitum extenditur. 153.18
Mediolanenſis Eccleſia multa priuilegia habuit Ambroſij nomine. 155.1
Melloequites qui. 87.10
Memorialis liber feudorum & fidelitatum præſtitarum eſt oſtendendus vaſallo. 177.31
Mercatoribus negotiandi cauſſa quæ arma conceſſa. 210.21, & 213.12
Mercenarij, qui & ambacti, ſeruorum loco habentur, eáque ratione furti non tenentur. 3.1
Mercenarij non ſunt ſerui. 2.43
Merum imperium quid. 136.7
Merum imperium non cohæret iuriſdictioni, niſi adiecta ſit vox Omni. 134.37
Merum imperium iuriſdictio appellatur impropriè. 135.2
Militiæ ordines Gallis veteribus tres. 87.8
Militia peperit feuda. 136.9
Militia ſeruitia cohærent feudis. 201.9
Militiæ oneribus ac ſeruitijs feudo cohærentibus emptor feudi obligatur. 35.9
Milites veri qui. 94.41, & inde
Milites iuſti & originarij qui. 5.12
Militum duo genera. 5.9
Milites olim ſe exercere ſolebant clauis ligneis nō inuicem ſed ad palos. 158.31
Milites ἐκ τῆς κατάλογου qui. 5.10
Miles cōdēnatus iudicio pariū, ſi prouocet ad principem, nihil innouari debere. 62.10.18, & 196.25
Miles per campionem cum ruſtico pugnare poterit. 212.35
Miles plebeius militem nobilem ad pugnam compellare non poteſt. 212.36
Milites prædia militaria, quæ feuda nunc dicuntur, ex conſtitutione Conſtantini Porphyrogenneti alienare non poſſunt. 5.8
Milites quis quid in feudum acceperint, ſeruos imitari. 2.24
Miles clericus aut religioſus effectus feudum antea ſibi conceſſum perdit. 126.33
Miles delatus reus violatæ pacis à ruſtico quomodo ſe purgare poſſit. 212.30
Militi non adimitur feudum niſi conuicta culpa & approbata iudicio parium, à quibus Imperatorem reuocare poteſt, iudiciumque ſuſpenditur. 62.7.17, & 196.24
Milite ruſticum violatæ pacis reū deferente quomodo procedendum. 212.32
Minera conceſſa Regi Bohemiæ & ſingulis principibus Electoribus. 253.8
Minor pro impubere acceptus. 130.2
Miſtum imperium quid. 136.6
Miſtum imperium in Gallia venditur cum iuriſdictione, non autem merum, & quare. 134.37
Mobilium & immobilium mentione quid intelligatur. 75.1
Modius vel Maldius quod genus menſuræ. 213.9
Moguntinenſis Archiepiſcopi ſacri Imperij Electoris onus quod. 242.33
Momenti cauſſa ſemper præcedit tam in alodijs quàm in feudis. 181.4
Monachi etiam ſi deſinant eſſe monachi non ſuccedunt in feudum. 129.36
Monachus habitu depoſito non recuperat feudum quo ſumpto habitu exciderat. 51.40
Monachiſmo feudum amittitur, & ad quem redeat. 113.6
Moneta cudendæ ius principibus Electoribus conceſſum. 253.26
Moia *quid.* 27.6
Morgangheba *Langobardis quid.* 92.3
Morgencap *Germanis ſiue* Morgangheba *Langobardis quid.* 144.21
Mos ex conſuetudine fit. 74.18
Mulier quibus caſibus in feudo ſuccedat. 191.20
Muliebris feudi ſucceſſionem aliter à Gerardo quàm ab Oberto concludi. 50.37, & inde
Muliebre feudum aliud à feudo quod habet mulier. 50.32
Muliebre in feudum filij & filiæ ſuccedunt æqualiter. 50.34
Multa pars aut tota vt iudici adiudicetur, frequens Gotthorum legibus. 211.32
Multam inuadiare quid. 211.40
Munburnie, manibours, mambour *voces Gallicæ quid.* 81.31
Mundet *Germanis quis.* 81.30
Mundiburnium quid. 81.29
Mundualdus Langobardis quis. 81.30
Mutus Gerardo quis. 38.32
Mutus quare feudum retinere non poſſit. 38.34
Mutus quo caſu retinere feudum poſſit. ibidem

N

NEgantis nulla probatio. 79.9
Nepotes ex filio primogenito, vel filij ex fratre primogenito an repræſentent patrem ſuum, atque ita patruum excludant. 97.24
Nepos ex filia præfertur nepti ſi feudum ſit muliebre. 167.23.170.8.11
Nepotes in feudorum ſucceſſione quando concurrant cum patruis. 48.30, & inde
Nepos ex quarto non concurrit cum ſecundo in ſucceſſione nepotis ex tertio. 48.37
Nepos ſuccedit auo vnà cum patruo. 40.27
Nepotes concurrunt cum ſecundo ex ſucceſſione primi. 48.37
Nepos an auo ſuccederet vnà cum patruo, Othonis tempore gladiatorio certamine definitum fuit 40.28

Neſciens

Neſciens non eſt inficiator. 126.4
Neuſtriæ mos de ſucceſſione filiorum in hereditate paterna. 98.38
Nobilē æſtimari ex genere & vita militari. 212.37
Nobiles iuſti qui. 94.41, & inde
Nobilem militem miles plebeius ad pugnam compellare non poteſt. 212.36
Nobilem de plebeio feudum recognoſcere, indignum, quod ſemper recognouerat à nobili. 61.26
Nobilium milites, vaſalli, miniſteriales, feudatarij, nobilitatem progreſſu temporis ſibi vindicarunt. 4.43
Nobiles omni ætate à plebeijs diſtincti. ibidem
Nomina non ſunt neque mobilia neque immobilia, ſed immobilium iure cenſentur. 75.3
Nomina iura incorporalia. ibidem
Normanniæ dux homo ligius Regis Franciæ. 186.39
Nuptialitium herilis filiæ elocandæ cauſſa domino à vaſallo iure fidelitatis quibuſdam locis debetur. 89.5

O

OBertus de orto conſul Mediolanenſis, auctor II. & III. libri feudorum. 1.14
Obertus de Orto reprehenditur. 10.28
Oberti & Gerardi de feudi muliebris ſucceſſione diſſenſio. 50.37, & inde
Obligare pecuniam etiam veteres dixere. 212.1
Obligatio quæ non cœpit à defuncto, non poteſt incipere à ſucceſſore. 20.15
Occupantis non vulnerantis fera cenſetur. 27.34
Ὁμήλικες fratres Pindaro qui. 100.4
Oppidis pacis violatoribus quæ pœna irroganda. 218.12, & 220.5
ἔρως ἀντεραγώμενος. 149.24
Ordines tres in Langobardia. 11.16
Origo feudi & conſtitutio ſemper obſeruanda. 108.1.113.15
Ὄθωνος δῶρον quid. 144.23
Otho Imperator pollicetur Ioanni XII. opem quaſi dominus non quaſi vaſallus. 88.18
Othonis I. Imperatoris tempore gladiatori certamini placuit committi an auo ſuccederet nepos vnà cum patruo. 40.28

P

PActa formant inueſtituram. 49.32
Pacti inueſtitura eadem probationis obſeruanda atque ipſius inueſtituræ. 79.12.25
Pactiones contractuum ita aliquando ſunt diſpares, vt nouas appellationes excogitari ſit neceſſe. 43.4
Pactiones de non ſuccedendo in feudis tantùm præcipuè vim ſuam exercent. 145.21
Pactiones de ſuccedendo vel non ſuccedendo valent in feudis, non tamen in alodijs. 108.25
Pactiones priuatorum legibus omnino abrogare non poſſunt. 145.19
Pactiones de non ſuccedendo ſunt valde contraria legibus. 145.20
Pactione habita cum domino in inueſtitura fieri poteſt vt filiæ in feudum ſuccedant. 144.12
Pactione fieri poteſt vt filij in feudum non ſuccedant, & quomodo. 144.12, & inde
Pactio vt filij non ſuccedāt in feudum, ſtrictius accipitur in alodijs quàm in feudis. 145.16
Pagenſes qui & ὑπεύτεροι. 172.27
Palatinum Rheni Comitem ſacri Imperij Archidapiferum qui conducere debeant. 242.7
Palatinus Rheni Imperio vacante priuilegio eſt ipſius Imperij prouiſor, & quænam ſit illius id temporis poteſtas. 249.8
Palatinus Rheni quod officium Imperatori vel Regi Rom. præſtare debeat in Imperialis curiæ celebratione. 249.5
Palatinus Rheni vacante Imperio dat de feudis imperialibus ex bulla aurea, exceptis feudis Vanlehen. 83.15, & 249.8
Par rain & par baſton *Gallis quid.* 77.19
Pares curtis ſiue curiæ qui. 18.24
Parium qualitas omnem falſi ſuſpicionem tollit. 78.3, & 32
Par in parem maiorem habet iuriſdictionē quam in dominum. 179.13.17.
Pares dominum verecundè compellant. 179.18
Parium vt iudices ſint, datur optio domino & vaſallo, ſed domino priori. 106.33
Pares tantùm adhiberi teſtes inueſtituræ quomodo intelligendum. 172.7.22
Pares vel extraneos teſtes ad iuſiurandum adigi à comite vel præpoſito. 67.23
Pares ſoli, non alij teſtes, admittuntur ad inueſtituræ probationem, & quare. 18.28
Parium iudicationi quæritur color. 112.12
Pares iudicant inter dominum & vaſallos, & qui. 106.8.21.39, & 112.2
Paragium quid. 95.11
Paragij ius. 64.18
Paradogium quid. 95.9
Παραμηνάσιοι qui. 27.5
Parentes his libris ſæpe accipiuntur pro cognatis. 64.12
Parentes non ſuccedunt in feudum. 167.19 168.2
Parentes ad quem vſque gradum dicantur. 41.12, & inde
Parentes quo caſu ſuccedant in feudum. 168.4
Parentes Friderico ijdem qui Romano συγγενεῖς. 229.14
Paribiles leges quæ. 23.3
en Parroy ou Paraige *Gallis quid.* 95.24
Pater non poteſt dare pro filia feudum in dotem, & quare. 91.26 101.12
Pater non poteſt vni ex filijs feudum prælegare. 40.33
Paternum feudum quid. 167.24
Paterno in feudo quomodo ſucceditur. 12.2.26, & 196.4.29
Paternum in feudum poſt liberos ſtatim fratres conſanguinei, & fratrum præmortuorum filij vocantur. 96.23
Paterni feudi indiuiſi vnam ſolùm fidelitatem deberi. 127.19
Paternum feudum monachiſmo amittitur & ad quem redeat. 113.7
Paternum feudum ſi fuerit diuiſum, quot partes, tot erunt fidelitates. 127.21
Paterno in feudo eſt ſucceſſio inter fratres conſanguineos. 49.3
Paternum in feudum poſt conſanguineos admittuntur agnati. 96.25

Patronis munera debebant liberti, vt dominis vaſalli, ſed diuerſa ratione. 87.33
Patronus tranſlatitiè pro eo qui cauſſam agit actoris vel rei 4.9
Patronus reſpondet clienti. 4.8
Patruus patrueli proximior eſt. 48.38
Pax quoto ætatis anno iurari debeat. 218.3, & 219.33
Pacis violatoribus iuxta varia ſtatuũ genera quæ pœna irroganda. 217.33
Pacis ſiue induciarum tempore hominem occidenti vel vulneranti quæ pœna irroganda, & quomodo ſe purgare poſſit. 208.1, & 211.19
Pacẽ iurare nolentibus pœnam grauiſſimam propons. 220.19
Pecuniam alligare ſiue obligare etiam veteres dixero. 212.1
Pecunia quæ interuenit inter aduocatũ & clientem non dicitur locatio & conductio, ſed honorarium. 17.13
Penſiones rebus immobilibus adnumerantur. 7.12
Perfidiæ cauſſa amiſſum feudum ad dominum redit. 121.7
Periculi quod in purgationibus fiebat, formula. 23.9
Perſona filia in feudum accidens feudi originem nõ commutat. 109.2
Pfaltz grauij qui, & vnde dicti. 10.11
Picaria quid. 207.8
Pigneratio quæ prohibeatur fieri ex feudo. 90.9, & 2.33
Pigneratio ſiue totius feudi, ſiue partis illius facta ſine conſenſu domini, nulla ex conſtitutione Friderici. 202.21, & 204.10
Pignus, hypotheca, fiducia, ἀντίχρησις inter ſe differunt, & tamen omnia pignora. 43.7
Placentina Synodi acta. 9.3
Placentinorum mores de feudis. 1.24
Plebeij à Nobilibus omni ætate diſtincti. 4.43
Plebeium ſubſtitui non poſſe pro nobili domino, à nobilibus feudatarijs contenditur. 61.25
Plebeius miles nobilem militem ad pugnam non poteſt compellare. 212.26
Polonia pendet ab Imperio. 15.12
Pontificis Rom. creandi poteſtas quondam penes Imperatorem. 88.16
Portus & Ripatica quid. 206.26
Poſſeſſione feudi non tradita vaſallo poſt inueſtituram & fidelitatem factam dominus ad quid teneatur. 18.31, & 88.23
Poſſeſſio vitioſa non facit rectum feudum. 81.39
Poſſeſſionem dare plus eſt quàm inueſtituram concedere. 19.30
Poſſeſſor præſcriptione xxx. annorum poterit ſe tueri aduerſus ius commiſſi vel petitionem ἀνδεκτικῶν, vel reliquorum ſiue ἐπισδοτελεῶν. 71.2
Poſteritati ſuæ quiſque conſulere vult, & qua ratione. 110.5
Prædiorum conditiones & qualitates ſola domini voluntas tollit, non vetuſtas. 71.3
Prædijs militaribus onus militiæ cohæret. 4.37
Prædium militare, quod nunc feudum dicitur, à milite ne alienetur cautum eſt à Conſtantino Porphyrogenneta. 5.8
Prædium emphyteuticum etſi vendi non poſſit, domino non denuntiato, pignerari tamen poteſt. 204.15
Prædia militaria quo diſtent à feudis. 233.28
Prædia militaria quæ relata ſunt in codices militares, alienari non poſſunt. 233.21
Prædia militaria comparantur feudis. 233.23
Prædiorum feudalium quæ diſtrahi poſſint, quæ vero heredibus conſeruari debeant. 5.19
Præpoſitus eſt miſſus Comitis aut vicarius. 67.26
Præſcriptione xxx. annorũ poſſeſſor poterit ſe tueri aduerſus ius cõmiſſi, vel petitionem ἀνδεκτικῶν, vel reliquorum ſiue ἐπισδοτελεῶν. 71.2
Præſcriptione nulla repelli dominum reuocantem alienationem feudi ſine ſuo conſenſu factam, ſi. Friderici caput. 160.5
Præſcriptio nihil obſtat vaſallo vel domino feudi nomine ius ſuum perſequenti. 70.39
Præſcriptio quæ obſtet agnatis in iure προτιμήσεως. 121.20.
Præſcriptio an detur emptori prædij militaris. 233.32
Præſcriptio feudi longiſſima quæ. 126.24
Præſcriptionem xxx. annorum obſtare domino reuocanti alienationem feudi. 162.22
Præſumptio aliquando efficit vt iuſiurandum deferatur domino pro quo ea videtur eſſe. 161.13
Precaria quid & quomodo & cum quibus contrahantur. 42.22, & inde
Precaria quid à feudo, libellaria & emphyteuſi diſtet. 42.31
Precaria permittitur Eccleſiæ remunerandæ donationis cauſſa. 43.17
in Precaria ἀνδεκτικῶν quomodo vtreſtetur. 43.43
non Pretium, ſed honor eſt quod dat vaſallus domino. 17.8
Primogeniti appellatione non contineri primogenitam, vbi de more ei primogenito conceditur. 99.3
Primogenitus in Neuſtria ipſo iure aſſem occupat. 98.37
Primogenitus pleriſque locis in aſſem nõ vocatur, ſed excipuum aliquid habet. 98.43
Primogenitus more antiquo Francorum ſuccedebat in aſſem. 98.41
Primogenito datur ius ſucceſſionis in aſſem familiæ conſeruandæ cauſſa. 99.4
Primogenitæ cur ius ſucceſſionis in aſſem non datur. 99.4
Principum beneficia pleniſſimè interpretanda quomodo intelligendum. 51.31
Principum feudorum inueſtitura & collatio ſoli Imperatori vel Regi Rom reſeruata. 249.19
Principum priuilegia reſtrictè accipienda. 51.22
Principibus Electoribus ſacri Imperij ius cudendæ monetæ conceſſum. 253.26
Principum Electorum vt annui conuentus habeantur, & quo tempore. 255.27
Principum Electorum ſacri Imperij priuilegia ad iuriſdictionem pertinentia. 254.16
Principes Electores quomodo regalia ab Imperatore accipiant. 270.35
Priuatus ſæpe obuiat iuſtitiæ. 46.21
Priuilegia principum reſtrictè accipienda. 51.22
Priuilegia regñ & Regni Bohemiæ. 251.29, & inde
Priuilegiarius aduerſus priuilegiarium non vtitur priuilegio. 102.35

Probatio

Probationibus deficientibus iuſiurandum arbitratu iudicis dari. 148.6.149.8
Probatio inueſtitura facta aut non facta cui incumbat. 63.6.& inde
Proclamator quis. 212.6
Pronuntiationem extinguit prouocatio. 62.19
Propinquis non dari ius προτιμήσεως. 229.8
Proprietas prædiorũ feudalium eſt dominorũ. 5.30
Proprietate ex felonia omni priuatur dominus, qua & vaſallus feudo. 166.8
Proprietas fundi in feudum dati penes dantem remanet. 118.12
Proſcriptum non eſſe domo recipiendum. 212.10
Προσήκοντες in iure qui. 12.28
Προνόμιον eſt priuilegium. 102.37
Προτιμήσεως iuris vſus varius ſecundum diuerſarũ regionum varios mores. 131.31,& inde
Προτιμήσεως in ius qui vocentur. 231.21
Προτιμήσεως vt tollatur teſtatò denunciandi ſunt quorum intereſt antequam venditio fiat. 231.29
Προτιμήσεως ius dominus habet, & quod tempus ei detur. 82.21
Προτιμήσεως & ἀσδευτικῶν vno electo variari à domino non poteſt. 82.26
Προτιμήσεως iure agnatum proximiorem vti poſſe aduerſus remotiorem agnatum qui feudum emit. 131.32
Προτιμήσεως ius non competit domino ſi venditur feudum proximiori agnato. 82.29
προτιμήσεως ius cõſenſu amittitur. 157.29.& 231.36
προτιμήσεως iuri derogare non poſſunt potentiores. 232.4
προτιμήσεως ius iure ciuili dari conuicanis, non propinquis aut ſocijs. 229.8
Προτιμήσεως ius nõ habent agnati facta refutatione in manus domini. 102.34
Πρότιμος aduerſus πρότιμον nõ vtitur iure προτιμήσεως. 102.36
Prouincia quomodo tradantur. 77.15
Prouocatio extinguit pronuntiationem. 62.19
Pubertas plena Romanorum iure quæ. 219.31
à Pubertate fidelitas infra quod tẽpus dãda. 130.13
Pubertas ex quot annis æſtimanda pro variarum regionum moribus. 130.20,& inde
Pubes omnis doli eſt capax. 130.3
Pugnam non fieri de felonia aut de infidelitate vaſalli. 158.19.24
Purgationis olim tria genera. 22.14,& ſequent.

Q

Q*Veſtes Bourbonis quid.* 87.30
Quæſtionẽ ob vnũ teſtem non haberi, ne de ſeruis quidem alienis. 149.15
Quaternatum feudum quod. 47.21

R

R*Aiſogueldum quid.* 217.27
Ratihabitio domini & agnatorum in alienatione feudi conſenſum imitatur & retrotrahitur. 157.26
Rectum feudum quod. 8.33
Redemptio ſiue ἀνάκαμψις non efficit quin feudũ ſemper ſit gratuitum. 118.22
Redemptio ſiue reſtauratio feudi tacitè debetur domino mortuo vaſallo, etiam ſi non expreſſum ſit in fidelitatis formula. 87.1
Redemptionis feudi onus eſt tantùm in limite tranſuerſo, non in directo. 64.1
Redimendi feudi modus. 64.5
Refutare his feudorum libris quid. 102.13
Refutatione facta in manus domini agnati non habent ius προτιμήσεως. 102.24
Refutatio partis feudi in manus domini facta liberat vaſallum ſeruitio, non honore. 157.5
Refutatio feudi quomodo fieri debeat. 90.22,& 102.13,& inde
Refutatio feudi quo caſu tacite fieri poteſt. 102.16
Refutationis in fraudem facta conſideratio. 103.32
Refutatio quo caſu ſoluat ſeruitio non honore. 103.26.199.15
in Refutatione non eſt neceſſarius conſenſus domini & agnatorum. 157.31
Refutari poteſt feudum pro parte in manus domini. 103.25.157.2
Refutantur adquiſita. 164.29
Refutãdo feudum ſi id velit vaſallus in filiam vel in extraneum, vel in vlteriorem agnatum confirmare volente domino, agnati conſentire debent, & quare. 157.32
Refutatio fieri poteſt inuito domino. 157.38
Regalia iura quæ. 205.31,& 206.9
Regale feudum Gallis Fief de haubert. 47.24
Regale feudum à Gallis quibus appellationibus dicatur. 47.22
Regale feudum iure ſucceſſionis adquiri, vſurpatum eſt. 47.29
Regali in feudo mortuo vaſallo olim opus fuit quaſi noui beneficij noua inueſtitura. 47.27
Regalium conferendorum ius. 118.39,& inde
Regale feudum eſt indiuiduum. 133.36
Regale feudũ ex Friderici ſententia non diuiditur ſed maiori natu cedit, & quomodo. 47.36,& 48.32
Regali in feudo iure non eſt ſucceſſio. 47.18
Regalia quomodo Principes Electores ab Imperatore accipiant. 270.35
Reiſa *Germanis olim quid.* 217.23
Regis valuaſores qui. 11.13
Regna quo modo tradantur. 77.14
Relief ou rachapt *idem Gallis quod Græcis ἀνάκαμψις.* 64.2
Religione feudum amitti. 126.32
Renouatio aptiſſimo vocabulo ἀνάκαμψις dicitur. 43.24
Repræſentationis iuris vis. 98.16
Repræſentationis ius in feudis quomodo conſiderandum. 97.98,& inde
Repræſentationi locus eſt in infinitum in directo limite. 97.23
Repræſentationis ius eſt ſolis fratrum filijs in limite tranſuerſo. 97.22
Repudiantur delata nondum adquiſita. 164.28
Rerum ampla diuiſio. 74.36,& inde
Res mancipi & nec mancipi. 109.10
Res eſt materia feudi. 118.15
Res alienari prohibita in feudũ dari nõ poteſt. 82.1
Res præſentia per ſe ſola facit vt tradita eius poſſeſſio videatur. 77.32
Res communis poteſt dari in feudum, & quomodo 171.31,173.9
Res iudicata pars iuris ciuilis. 108.8

Reſtitu

Reſtitutio in integrum vix datur pro re mobili. 130.18

Reus per tralationem cliens dicitur vel ſuſceptus. 4.10

Reus non continuò abſoluitur actore non probante. 23 36

Reo datur defenſio regulariter. 124 9

Reo allegante inueſtituram domino rem ſuã vendicanti incumbit onus probandi, & quomodo. 24.27

Reo dari iuſiurandum in feudorum controuerſia, quomodo intelligendum. 161.9

Reus qui iuſiurandum praſt, in numerum ſacramentalium computatur. 63.14

Richardus rex Angliæ regno pulſus. 98.4

Rodulphus Imperator ab Othacaro repetebat Auſtriam, & quo iure. 51.27

Rom. legibus nihil cautum eſt de feudis. 73.28

Romanorum iure pubertas plena quæ. 219.35

R. Pontifex ſæpe cõceſſit Imperatoribus & Regibus vt Epiſcoporũ inueſtituram facerent per anulum & virgam. 9.40

Roncalia ſiue Roncaliæ campi, & vbi ſiti. 58.22. & 150.11

Ruſticus militem ad pugnam compellare non poteſt. 2 12 36

Ruſticus accuſatus à milite violatæ pacis quomodo ſe purgare debeat. 212 33

Ruſticus militem violatæ pacis reum deferens quomodo audiatur. 212.29

Ruſticis armorum vſus interdictus niſi in vſum itineris. 210.19.213.18

S

Sacramentum fidelitatis. 4 33

Sacramentum præcipuum vaſallorum quod. 4.33

Salica lex eſt Francorum Orientalium. 13 21

Salica lex à quibus data. 13.20

Salica lege Francorum Oriẽtalium ἐκ[illegible] quomodo conſtituatur. 144 30

Sanglier vox Gallica vnde dicta. 21.30

Sanguinis ius non affertur ab adoptione. 128 17

Sanguini dantur feuda. 128.18

Saxonum iure quomodo res alienari prohibita vendi poſſit. 82.10

Saxoniæ dux Imperio vacante vbi ſacri Imperij prouiſor. 249 29

Saxoniæ dux quod officium Imperatori vel Regi Rom. præſtare debeat in Imperialis curiæ celebratione. 249.6

Saxoniæ ducem ſacri Imperij Archimareſchalcũ qui conducere debeant. 242.9

Senior appellatur dominus feudi, licet prouectâ ætate non ſit, ea forma qua ſenatores & presbyteros dicimus. 4.13

Scabinorum vox vnde. 33.7

Scipio non transfert poſſeſſionem feudi, niſi tradatur in re præſenti. 88.27

Scutiferorum feuda ad libitum dominorum non poſſunt adimi, dum tamen ſeruiant laudationem curiæ. 18.32, & 176.12

Sententiæ iuris paulatim increſcunt. 41.13

Seruitia quomodo moderanda. 178.11

Seruitiũ pluribus dominis quomodo faciẽdũ. 178.15

Seruitio etiam certo vaſallus liberatur ſi domino feudum pignori obligauerit ſub lege ἀντιχρήσεως. 79 33

Seruitij omiſſi culpa liberat ſi vaſallus certa mercede. 58 39.198.33

Seruitio non honore quo caſu refutatio vaſallum ſoluat. 103 26.199.15

Seruitia militia cohærent feudis. 201.9

Seruitia a vaſallo ſũptibus domini præſtari. 193.11

Seruitutis tria genera Stoicis. 3.6

Seruitus ἐν κτήσει. 3.8

Seruitus στερήσεως ἀυτοπραγίας. ibidem

Seruitus ἐν ὑποτάξει. 3.9

Seruitutis prædij in feudũ dati vaſallus vtilẽ habet vindicationem, & ſi poſſideat exceptionẽ. 91.7

Seruitus indiuidua, et ſi cõmunionẽ recipiat. 100.37

Seruus poteſt de feudo inueſtiri, ſed id adquirit domino. 83.12

Seruos etiam poſt delatam hereditatẽ manumiſſos in feudum non ſuccedere. 129.17, & 192.26

Serui dominis ſuis eadem plerumque munera præſtabant quæ vaſalli dominis ſuis. 87.29

Sexus prærogatiua fides ſæpe maris ſtabitur potius quam fœminæ. 124.32

Sicilia pendet à ſummo Pont. 15.18

Singulari certamine qui pugnat ſingularis dicitur, qui & μονόμαχος. 21.27

Sold antiqua vox Gallorum & Germanorũ. 3.42

Soldata loco ſportularum dãtur feudum de camera vel de canena obtinentibus. 3 41

Soldata feudum nihil diſtat à feudis ærarijs cellarijſve. 18.43

Soldurij ſimiles vaſallis plebeijs. 95.7

Soldurij Iulio Cæſari alijs ſolidurij qui. 3.43, & 4 5

Soldurio mortuo eius commoda finiuntur. 11.24

Solidorum æſtimatio. 59.9

Solo quæ cohæreant. 75.8

Spadones qua ætate pubeſcere dicantur. 130.31

Sportula rebus immobilibus adnumerantur. 7.12

Stoicis tria ſeruitutis genera. 3.6

Striga vox Græca quid. 31 28

Succeſſionis ius in feudis cõſenſu cõſumitur. 154 29

Succeſſione vel inueſtitura feudũ adquiritur. 16.11

Succeſſionis delatæ tempus vt in alodijs, ita & in feudis ſpectatur. 193 8

Succeſſio quando deferatur. 193 9

Succeſſorio edicto eſt locus in feudo repudiato, non in refutato. 164.26

Succeſſorum qualitas diuerſa. 20 28

Superficiarius fundi & ſeruitutis fundo debita vindicationem habet. 91.13

Σύζυγος D. Paulo quid. 87.41

Συνεδρεῦται σύνταγμοι qui. 5.32

Synodi Placentinæ acta. 9.3

T

Taciturnitas vxoris iuſſum imitatur. 182.20

Temporis breuitate nimia licentia conſtringitur. 82.20

Tenir Fiefs & tenir en Fiefs. 7 19

Teſtium duo genera. 147.20

Teſtes in facienda inueſtitura qui, & quot requirantur. 78.30

Teſtes ad probandam inueſtituram quot ſufficiant. 67.28

Teſtibus

Teſtibus qui à reo producti fuere, dicentibus ſe inueſtiturae non interfuiſſe, tam non reo, ſed actori iuſiurandum defertur. 67.37
Teſtes extranei quando adhibentur inueſtitura 172.9.22.
Τεάρτερον quid. 92.27
Theutonico regno quæ prouincia cōtineātur 160.32
Thomas toto libro de regimine principum delirauit. 10.24
in Thuringia à lancea in fuſum hereditas non tranſit. 14.16
Ticinenſium mores de feudis. 1.22
Traditio poſſeſſionis vacua inueſtituram ſequitur. 19.29
Traditio fidelitatem, vt fidelitas inueſtituram, ſequitur. 88.23
Treuerenſem Archiepiſcopum ſacri Imperij per Galliam & regnum Arelaten. Archicancellarium qui conducere debeant. 241.38
Tricaſſinorum mores de iure προτιμήσεως. 132.6
Tricaſſinorum aliarúmque nationum moribus ſiue plebeia nobilibus, ſiue nobiles plebeijs nubant filij melioris parentis conditionem ſequuntur, nobiles. 144.39
Trimarchiſia quid. 10.39

V

VAluaſini qui, & eorum cōditio. 94.30
Valuaſino poteſt adimi feudum niſi certis caſibus. 39.28
Valuaſinorum feuda quæ. 18.34
Valuaſinorum feuda curia Mediolanenſis temere auferri non patitur. ibidem
Valuaſores Regis qui. 11.13
Valuaſores maiores hodie impropriè Capitanei dicti. 52.25, & 32
Valuaſores regis feudum dare poſſunt. 11.17
Valuaſores maiores ſiue valuaſores regij qui. 94.28
Valuaſor maior qui pacem violauerit quot libris auri multetur. 218.14, & 220.9
Valuaſorum in feudo quod non recta emanat à principe iure eſt ſucceſſio. 47.17
Valuaſores minores qui. ibidem
Valuaſores minores qui pacem violauerint quot auri libris multentur. 218.16, & 220.11
Valuaſores minores quomodo tollere poſſint beneficium minimis valuaſoribus. 52.9
Vanlehen *feudum quid.* 60.26
Vanlehen *feudorū inueſtitura & collatio ſoli Imperatori vel regi Rom. reſeruata.* 249.19
Vaſalli ſiue Vuaſſi qui, & vnde dicti. 2.37
Vaſallorum diuiſio & nomina. 93.94 per totum
Vaſalli non ſerui, ſed ὑπήκοοι. 2.28.43
Vaſalli à Clientibus ſeparantur. 3.10, & 27
Vaſallis beneficiarius, beneficiatus, & χειριςηνάριοι appellatur ſæpe. 7.25
Vaſalli cur Comites Corn. Tacito dicti. 201.10
Vaſalli quidam, plebeij. 95.5
Vaſallo reſpondet dominus feudi. 4.11
Vaſallus caſatus quis. 57.40
Vaſallorum conditio. 3.13
Vaſallus imperfectus quis. 155.6
Qui vaſalli Cor. Tacito, Gloſſis συμματριῶται dicuntur. 4.31
Vaſallorum nomen nō Latinū ſed externum. 4.28
Vaſalli & cliētes in quibus cōueniāt. 87.30, & 88.8
Vaſallo dominus eſt veluti coniux quaſi communi fidei vinculo coniunctus. 87.40
Vaſallus quo caſu non habet euictionem aduerſus dominum. 179.32
Vaſallis ſufficit voluiſſe; licet non ſeruierint. 58.5 & 156.8
Vaſalli quidā plus quàm fidē debere videntur 86.38
Vaſallis dominus ſportulas vel cœnam rectam non ferunt. 3.39
Vaſallus ligius quis. 186.36, & inde
Vaſallum non cogi pro vno feudo duas fidelitates facere. 191.4
Vaſallus quid iuriſdictionis ratione domino promittat. 86.10
Vaſallus non homologus duorum dominorum eſſe poteſt. 86.28
Vaſallus homologus in præſtanda fidelitatis formula ſeparādus ab eo q homologus nō eſt. 86.25
Vaſallus non tenetur adeſſe domino in iniuſto bello. 138.8.22
Vaſalli non continentur curtis alienatione. 134.17
Vaſallum domino iuſtitiam facere teneri quomodo intelligendum. 119.21
Vaſalli petitio quare prius diſcutienda quàm domini. 179.5.25
Vaſallos probos habere magni intereſt dominis. 121.18
Vaſallo eripi feudum ſine damno & fraude non poteſt. 102.22
Vaſallo feudum iiſdem ferè cauſſis eripitur quibus filius iure exheredatur. 120.3
Vaſallū ſumptibus domini ſeruitia præſtare. 193.11
Vaſalli liberi plerumque ἀντὶ εἰσδέξεως nihil debent præter manus porrectionem & deoſculationem. 6.40
Vaſallum amittere feudum, ſi non iuret fidelitatem intra annum & diem, primum Friderici caput. 160.4
Vaſallus maior condemnatus iudicio parium, ſi prouocet ad principem, nihil innouari debere. 62.10.18. & 196.25
Vaſallo neſcienti rē de qua ei fit inueſtitura, alienum eſſe, datur actio præſcriptis verbis vel conditio ob rem dati, & quomodo. 89.4
Vaſallo allegante inueſtituram, domino negante, quid agendum. 66.5. & 67.14
Vaſalli ſequuntur curtem Eccleſiæ alienatā 221.2
Vaſallus tranſigere de lite feudi poteſt inſcio domino. 136.28
Vaſallus conditionem feudi non deteriorem ſed meliorem ſine domini & agnatorum voluntate facere poteſt. 90.5.91.25, & inde 9, & 102.30
Vaſallo interdictū vnde vi quo caſu cōpetat. 114.28
Vaſalli ſi dominis petētibus & querētibus aduerſus hoſtes defuerint, quid iuris conſtituendū. 58.6
Vaſallus qua teneatur indicare domino. 126.12
Vaſallo feudum nō eripi niſi iudicio pariū cognita & conuicta culpa. 57.19, & 62.7, & 196.24
Vaſallus etiam certo ſeruitio liberatur, ſi domino feudum pignori obligauerit ſub lege ἀντιχρήσεως. 79.38
Vaſallus clericus qua forma debeat probare inueſtituram. 67.21
Vaſallus ingrati reus domino deficiente probationibus quomodo ſe expurgare debeat. 198.15

Vaſallus culpæ ratione aut feudum amittit, aut damnum præſtat. 198.28
Vaſallo ſine herede defuncto feudum ad dominum redit. 37.5
Vaſallus laicus quomodo probare debeat inueſtituram. 67.21
Vaſallus habet prædij in feudum dati vtilem vindicationem: & ſi poſſideat, exceptionem. 91.7
Vaſalli ſolā cogitationē ſolumve conatū nō puniri, inſidias puniri amiſſione feudi. 169.28.33
Vaſallum artiori non meliori lege quàm ipſe habeat, in aliū feudū trāsferre poſſe. 153.9, & 193.26
Vaſallus ſeruitutis prædij in feudū dati vtilem habet vindicationē: & ſi poſſideat exceptionē 91.7
Vaſallus plus habet quàm fructuarius. 91.10
Vaſallum aduerſus dominum non audiri nec in ciuili nec in criminali cauſſa. 148 27. 150.22
Vaſallum qui nō reſpōdet ad delectū reditus annui certa parte mulctari, III. Friderici caput. 160.6
Vaſallus qui non poſſidet, quomodo probare debet inueſtituram. 183.21.29
Vaſallus qui poſſidet quomodo probare debeat inueſtituram. 183.21.29
Vaſallo datur defenſio ſi dominus dicat inueſtitura inſtrumentum falſum, & domino qui nouit aufertur. 177.33, & 178.9
Vaſallus ex Conſtitutione Lotharij alienare feudum non poteſt. 5.7
Vaſallus feudi nomine rē in iudicium deducere poteſt etiā ignorāte domino, & quomodo. 136.18.24
Vaſallus iure aut iquo feudū vendere poterat. 163.8
Vaſallum feudum amittere ſi eligatur Imperator, niſi alium pro ſe fidelitatem det. 190.10.25
Vaſallus qui miles eſt, non poteſt alij quàm militi proprium feudum dare, & quare. 136.10
Vaſallus nec totum feudum nec partem vendere, imo ne pignerare quidem poteſt ſine permiſſione maioris domini. 202.21, & 204.10
in Vaſallum eſt cōdictio cauſſa dati ſi fidem fallat: vel etiam præſcriptis verbis, ſi dominus nolit feudum recuperare. 7.9
Vaſalli prædia feudalia poſſident vſusfructus tantum iure perpetuo vel temporarij, quorum proprietas eſt dominorum. 3.29
Vaſallus contra fratrem, & filium ſuum domino opem ferre debet. 143.16.19
Vaſallus patri iure naturali & ciuili debet fidem obſequium, honorem: domino feudi iure ciuili tantùm. 143.22
Vaſallus non debet ferre opē domino cōtra Imperatorem vel regem niſi ſit ligius. 143 24
vt Vaſallus dominum accuſare vel contra eum teſtimonium dicere impunè non poteſt: ita nec dominus in vaſallum niſi de feudo ſit quæſtio. 88.5
Vaſallus fidelitatem faciendo quid domino promittat. 84.85, & 86, & inde
Vaſallus iurat ſemper ſine mentione conſcientiæ, puta ſe inueſtitum. 149 32
Vaſallus non debet adiuuare dominum contra ſeipſum, contra patrem, & contra antiquiorem dominum. 143.15.19
Vaſallo ſcienti rem de qua ei fit inueſtitura, alienam eſſe, nō datur actio de euictione ſine pacto ſpeciali. 88.33, & 89.4
Vaſallus qui fratrem domini ſui occiderit non ideo feudum amittit. 155.21
Vaſallus qui fratrem ſuum occiderit, quo caſu feudum amittat. 155.22
Vaſalli factum non mutat originem feudi in deterius 187.22
Valuaſſores quis ordo militum. 35.33
Vectigal fictum quid. 226.33
Vchd *vox Germanica.* 14.1
Venatio omnibus interdicta, & quæ ſolum conceſſa 210.25, & 213.14
Venandi ius etiam hodie in feudorum inueſtituris ſpecialiter principibus & nobilioribus vaſallis ab Imperatore pro beneficio cōcedi ſolet. 213.15
Venditor ex venditionis contractu præciſe obligatur ad tradendum. 19.35
ob Venditoris moram omne id quod emptoris intereſt in æſtimationem venit. 20.1
Vendere qui poteſt, poteſt & pignerare, non tamē contra. 204.20
Venditori ignorāti dari repetitionē feudi 131.13.19
Veroneuſium mores de feudis. 1.23
Veſtimentum & veſtitura Latinæ voces. 77.2
Vexillum non transfert poſſeſſionem, niſi tradatur in re præſenti. 88.27
Vice dominus. 36.26
Villa eſt pars fundi. 26.27
Virgini non datur ὑπόβολον, ſed θεώρετρον. 92 27
Virginia Romana cùm eſſet patritia, per nuptias facta eſt plebeia. 144.36
Vota & ſuffragia in eligendo Imperatore quo ordine perquirantur. 248.18
Vrbanus II. cauit ne vlla fieret ordinatio ſine titulo. 95
Vrbanus II. in Synodo Placentina Eccleſiaſticorum mores licentiámque correxit. 93
Euſurpatum eſt quid ſignificet. 47.32
Vſus pro poſſeſſione eſt. 79.3
Vſusfructus in feudorum iure quid. 3.31
Vſusfructus prædiorum feudalium vtile dominiū interpretibus feudorum. 3.32
Vſusfructus omnium rerum conſtitui poteſt, non tamen iure feudi. 7.11
Vſusfructus plerūq; conſtituitur in vita tēpus. 12.38
Vſusfructus ad certum tempus & precario conſtitui poteſt. 12 39
Vſusfructus vt ad heredem fructuarij in infinitum tranſeat conueniri poteſt. 6.22
Vſumfructum vendere poteſt fructuarius inuito domino. 204.21
Vuals qui & Britanni et Angli montani priſcā linguam Gallicam retinuerunt. 10.42
Vuaſſi dominici qui. 11.13
VViſigotthorum reges Hiſpaniam & Galliciam Toleto ſede regia tenuerunt. 97.8
Vxor omnia videtur paraſſe ex rebus viri, quæ nō paret ei obueniſſe iure cognationis. 24.21
Vxor nobilis nupta cum plebeio per nuptias facta eſt plebeia. 144.35
Vxori quādo adquiritur feudi, quoad maritus adquiſiuit, actio. 182.17
Vxor plebeia nupta cum nobili nobilitatem per nuptias adipiſcitur. 144.33
Vxoris taciturnitas iuſſum imitatur. 182.29

FINIS.

GERARDI NIGRI
DE FEVDIS
LIBER I.

HVIUS libri auctorem eſſe Gerardum Nigrum, argumento eſt tit.29. quo improbatur feudum datum lege commiſſoria,& tit.2. §. pen. & 4. §. vlti. quo ſi in dando feudo conuenerit, vt liberi maſculi & fœminæ id obtinere poſſint, & vaſallus moriatur relicto filio & filia, filius præfertur. vtraque enim ſententia Gerardo tribuitur, libr. 4. titu. *63.* & *66.* Oberto de Orro diſplicuit. Non eſt igitur hic liber Oberti, ſed Gerardi. vterque fuit Conſul Mediolanenſis. Otho Friſingenſis 2.de rebus geſtis Friderici c.12.Aderant,inquit, Cumanorum ſeu Laudenſium Conſules de Mediolanenſium ſuperbia facientes querimoniam, præſentibus duobus Coſ. eiuſdem ciuitatis, Oberto de Orto,& Gerardo Nigro. Libri tamen II. & III. auctorem Obertum eſſe negare non poſſumus. Liber IIII. eſt ex variis & incerris auctoribus. Continentur his libris mores quibus in feudorum cauſſis Ligures ſiue Langobardi vtebantur.qui plerunque fuere diuerſi. vt ecce,Cremonæ,Ticini,Mediolani vaſallus feudum poterat alienare ſine voluntate domini, Mantuæ,Veronæ & aliis quibuſdam locis exigebatur conſenſus domini.Rurſus Placentiæ qui milirem inueſtierat de feudo hac lege ne in ſucceſſorem tranſiret, non poterat eo viuo ſine eius voluntate alium de eodem feudo inueſtire, Mediolani & Cremonæ ſecus. Et hos quidem Italiæ mores & ius quod his libris digeſtum eſt,aliæ gentes ſi qua in re propriis moribus deficiantur,libenter obſeruant,vt idem planè de his libris ſtatuere poſſis quod de lege Rhodia Imper. Antoninus,eam in rebus nauticis Romanos ſequi, niſi ſi qua in re aduerſetur iuri publico P.Romani:& nos quoque ius feudorum,quo Italia vtitur, ſequimur non inuiti,niſi ſi qua in re pugnet cum legibus aut moribus noſtris. Conſtitutiones autem Imperatorum de feudis,

quas his libris Hugolinus inſeruerat,Odofredo teſte, quibúſque nos alias adiecimus,proprio libro,id eſt quinto,concluſimus.Intellecta igitur librorum partitione,materia, auctoribus,pretium curę eſt de Feudi nomine & definitione vt ſtatuamus aliquid. Feudũ quidã dixere fœdum, vt Guilielmus Imperator in conſtitutione quadam in Chronicis Flandriæ relata,per quam terris Imperialibus priuatur Margarita Comes Flandriæ ob fidem non præſtitam. Vt,inquit, eadem Comitiſſa in fœdum tenuit. Vocem ſanè Feudi Iſidorus à fœdere deduxit. Obertus autem à fidelitate vel fide. quod rectius puto, vel eo maximè quòd hi qui rem à domino iure feudi acceperunt dicantur eius eſſe Leudes ſiue Leodes,quod eſt Francorum lingua, *Ses leaux, ou loyaux*. Annonius 3.c. 81.Guntrannus fuit leudis ſuis beneuolus.Et lib.4. legum Gottharum. tit.5. Si inter leudes in expeditionibus conſtitutus de labore ſuo aliquid adquiſierit,& in exemplo pactionis habitæ inter Guntrannum & Childebertum reges apud Gregorium Turonenſem, lib.9. Leudes illi qui Domino Guntranno ſacramenta præbuerunt.& inferius: Cõuenit vt nullus alterius leudes nec ſollicitet nec venientes excipiat. & eiuſdẽ lib.8.Credo alicuius ex leodibus noſtris eſſe filium.& 3.A leodibus ſuis defenſatus eſt.vnde puto Germanos feudum appellare Leudum ſiue *Lehen*. Nam & pari ratione iidem illi leudes,feudales dicũtur,quod eſt Frãcorum lingua, *Feaux*, & feudum ius ſiue res, cuius acceptione fidei dominis exhibendæ vinculo conſtringuntur. Fideles his libris ſæpe. quo nomine olim ſerui nuncupabãtur. & verò milites etiam qui quid in feudum acceperunt,ſeruos imitantur.nam tametſi ſerui nõ ſint,ſeruiunt tamen,& ſeruitia debent.quæ duo ſunt diuerſa l.vxori.in fi.D.de vſufrut.leg.Seruum ſcilicet eſſe,& ſeruire, ſeruitus & ſeruitium. Poteſtas domini ſeruitutem,patientia ſeruientis ſeruitium facit.Vaſalli igitur non ſunt ſerui, ſed ἀντίδουλοι, vt Aeſchylus loquitur: & licet ſæpe Homines noſtri dicantur, quia tamen ea appellatione propriè ſerui ſignificantur,rectè dixeris non tam eos qui quid à nobis iure feudi poſſident,homines eſſe noſtros, quàm nobis Hominium debere, quæ vox Hominii cõcinnior eſt quàm Homagii, qua vtuntur Robertus in ſupplemento Chronicorum Sigeberti, Helmodius in hiſtoria Slauorum, Otho & Radenicus, & Abbas Vrſpergẽſis ſæpe,& Fridericus Imper.ad Othonem Friſingenſem.Hominio, inquit, ac fidelitate nobis facta corona regni de manu noſtra Petrus rex Danorũ ſuſcepit. Sed & Vuaſſi, vel Vaſalli nomen,quod eiſdem competit, ſeruitium ſignificat ſiue comitatum,cùm deducatur non ex eo quòd ſint quaſi in vaſario nobiliũ, & vaſa eorum inſtrumentaq́; cenſeantur, ſed à Germanica & veteri Gallica voce *Geſſel*, qua ſignificatur comes, qui nobis ſeruit mercede certa,vnde & Geſſatas populos Gallica lingua nuncupatos Polybius 11. & Plutarchus in Marco Marcello ſcribunt. Licet autem mercenarii aut vaſalli ſerui non ſunt, tamẽ vt ſerui appellatione mercenarii contine

tinen

tinentur,ita & vaſalli.Mercenarios,quos etiam vocarũt ambactos, ſer uorum loco eſſe probat,l.4.D.de vſu & habit.adhibita interpretatione Theophili in §.1.eo.& ita Græci accipiũt l.1.§.familiæ. D.de vi,& de vi. ar.& confirmatur d.l.1.§.ſi filiuſf.& ea ratione furti non tenentur,l.ſi libertus.D.de fur.l.reſpiciendum.§.furta.D.de pœnis. Placet ergo nobis Stoicorum ſentẽtia, quam Diogenes Laertius refert,tria eſſe ſeruitutis genera,vnam quoties non eſt poteſtas viuendi vt velis,vt ſi liber homo carcere contineatur, quam definiunt, στέρησιν αὐτοπραγίας:alteram eſſe ἐν κτήσει,vt ea qua quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur:tertiam ἐν ὑποτάξει,vt ea quã ſeruiũt mercenarii,obærati,addicti,vaſalli,cliẽtes. Separo vaſallos à clientibus, licet vaſalli his libris nonnũquam clientes appellentur, & conueniant in multis. & ſeparationis ratio euidens. Clientibus onus militiæ adnexum non eſt. Vaſallorum conditio hæc eſt,vt cùm delectus edicitur,in militiam eant,vel vicarium mittãt,vel certum cenſum domini ærario inferant, quod Heribannum ſiue Haribannum dicitur à Germanorum antiqua voce Here,qua ſignificatur exercitus,quo ſenſu & Heriſlit dixerũt l.15. Lang.de exercit.l.17.de eo qui alii anteſt .deſertionem exercitus. Theodulphus in Chronicis D. Pipinum regem in exercitu derelinquens, & id quod Thediſca lingua Hariſlit dicitur. Idem Hermannus Comes,libr.de origine Francorum. Heribanni quantitatem definiuit Carolus legũm Langobardarum lib.3 Fridericus pro ea portionem certam reditus feudi infrà lib.5.Bannum eſt generale nomen,quo ſignificatur edictum ſiue citatio. Heribannum ſpeciale,citatio nempe ad delectum. Vtroque nomine ſignificatur etiam pœna edicto non obtemperantis.Igitur heribannum non tantùm edictio delectus eſt, ſed etiam pœna non reſpondentis ad delectum,quam & Heriſchuldam Germani vocant,Auentino teſte. Sed, vt alias etiam differentias inter clientes & vaſallos exequamur, clientes prædia ſua pleno iure poſſident, vaſalli prædia feudalia vſusfructus tantum iure perpetui vel temporarii, proprietas eſt dominorum à quibus prædia acceperunt beneficii iure, vſumfructum dicimus cum Oberto lib.3.quod interpretes vtile dominium vocát, propterea quòd vaſallus rei in feudum datæ vtilem non directam vindicationem habet,vt infrà 2.tit.8 §.1,quæ tamen ratio vtile dominium non inducit,& verior eſt Conradi ſententia,lib.4.tit.de alie.pat.feudi,nullum eſſe vtile dominium.Clientes dabant ſe in fidem patronorum & ab eis ferebãt ſportulas vel cœnam rectam. Vaſalli vel vltro fidem ſuam nobis offerunt ceſſa proprietate bonorum ſuorum, vel nos collatis in eos prædiis noſtris, fidẽ eorum eligimus & ſequimur, ſportulas vel cœnas à nobis non ferunt,niſi qui feudum quod dicitur de camera vel caneua, quod vere nõ eſt feudum,obtinent.his ſportulas dámus, quæ Soldatæ dicuntur li.2.tit 10.à Gallorum & Germanorũ antiqua voce *Sold*.nam & Cæſar ipſe ſcribit Gallis eſſe deuotos,quos illi Soldurios appellãt, quorũ,

inquit, hæc eſt conditio, vt omnibus in vita cōmodis vnà cum his fruantur, quorum ſe amicitiæ dediderint. ſi quid iis per vim accidat, aut eundem caſum vnà ferāt, aut ſibi mortē cōſciſcāt. Robertus in Supplemēto Sigeberti: Sūpſit Henricus rex pecunias de feudo vniuſcuiuſq; loricæ. Capitales barones ſecū duxit. Solidarios verò milites innumeros. Otho 1.c.31. Hoſpites, quos nunc ſolidarios dicimus. Radenicus 3.c.20. Vt largitione pecuniæ milites qui ſolidarii vocātur colligeret. Clienti reſpondet patronus, vt in x i i. tab. Patronus ſi clienti fraudē fecerit, ſacer eſto. & inde ſumpta tranſlatione, qui cauſam agit actoris vel rei, patronus, reus cliens dicitur, vel ſuſceptus. nam & clientes poſterior ætas vocauit Suſceptos & ſummiſſos. l. 1. C. de prin. ag. in reb. Vaſallo autem reſpondet dominus, qui & ſenior dicitur, licet prouectæ ætatis nō ſit, eadē forma qua Senatorē & Presbyterū dicimus, morū potius quàm ætatis habita ratione. Nomen igitur ætatis mite dominus feudi habet, quáuis adoleſcens ſit aut iuuenis. Interea tamē, cùm ius feudorū antiquiſſimū eſſe Gerardus ſcribat, q ipſe fuit Lāgobardus, ineptè id repetieris ex Lāgobardis ipſis ſiue Gotthis, quorū leges nihil de feudis habent palàm, nec antiquiſſimū eſſe nobis vnquā perſuaſeris, niſi id liquidò deduxeris ex moribus P. Romanī. quod fiet ita cōmodiſſimè. Fit ſæpe in libris noſtris hominum mētio, quā appellatione frequētius ſerui ſignificātur. Sed & liberi, puta actores, procuratores, cuſtodes prædiorū, inſularii, cōductores, emphyteuticarii, chartularii, precarii poſſeſſores. His poſſeſſio conceditur ad tēpus. Quæ actori, feudū eſt gaſtaldiæ. Quæ cuſtodi, feudū guardiæ. Iiſdē poſtea cœpit cōcedi in perpetuum. quod eſt verū & proprium feudū, atque ita, vt me Obſeruationū. 8. tradidiſſe recordor, paulatim qui erāt actores, cuſtodéſque prędiorū noſtrorū tēporarii, perpetui eſſe cœperunt, Latinúmque Hominum nomē retinuerūt, nouum & exterū Vaſallorum ſiue Leodum & Feudatariorū acceperūt à principibus & nobilioribus, qui eis ſua prædia in perpetuū cōcedere maluerūt, ſi militiæ oneribus ſe obligarēt, inuecta in Italiā nomina, à principibus Germanis, quibus fuere ſemper multi comites (ſic Cor. Tacitus vaſallos vocat, Gloſſæ συσρατιώτας interpretantur) & principū æmulatio magna, cui plurimi & acerrimi. His, vt ait, præcipuum ſacramentū erat defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ principis ſui adſignare. quod vulgò ſacramentū fidelitatis appellamus. Et eadē ferè hominum cōditione vſam Græciam Nouella Coſtantini Porphyrogennetæ περὶ ϛρατιωτῶν probat, cuius ſententia hæc eſt. Quædā eſſe prædia militaria quibus cohæreat onus militiæ, ita vt poſſeſſorē neceſſe ſit ſe ad militiā cōparare domino edicente delectum: vel ſi nolit aut nō poſſit ſe ad delectum exhibere, certam eo nomine pecuniā fiſco dependere. quæ feudorū omniū lex eſt ſiue à nobili, ſiue à plebeio poſſideantur, ſiue, quod penè idē eſt, à milite, ſiue à pagano. Diſtinxit omnis ætas nobiles à plebeiis. ſed procedente tempore qui nobilium erant milites, vaſalli, miniſte

niſteriales, feudatarii, vt rectè Albertus Krantzius ſcribit in metropoli, etiam nobilitatem ſibi vindicarunt. qua de re dicturi ſumus 2. tit. 10. At quoties tam vile eſt feudum, vt non poſſit poſſeſſor ſe aliúmve in expeditione ex eius reditu tueri, hoc iure vtimur hodie in Francia ex capitulis Caroli additis ad legem Lãgobardorum, vt ei adiungatur alius quoad pro modo redituum æquabiliter ſimul eis miles vnus indici poſſit. Vt verò ex Conſtitutione Lotharii vaſallus alienare feudum nõ poteſt, ita Conſtantinus Porphyrogenneta vult, vt prædia militaria, quæ nunc dicimus feuda, à militibus non alienentur. Sed militum duo ſunt genera. Quidam ἐκ τῆς χυδαιότητος, nouitii, caligati, gregarii, manipulares, ſoldurii. Horum prædia quæ nondum ſunt relata in codices militares ex ea Nouella iure militari non cenſentur. Alii ſunt originarii & iuſti milites, qui nobilibus adnumerantur. quam differentiam militum Fridericus ſequitur in tit. De pace tenen. §. ſi miles. Et iuſtorum quidem militum meliora prædia ex Nouella Conſtantini militiæ ſunt tacitè obligata, ſi equites ſint, vſque ad quantitatem 4. librarum auri: ſi claſſiarii, qui ab eodem Conſtantino πλώϊμοι & πλωτῆρες dicũtur, vſque ad quãtitatem duarum librarum. Supra eam quantitatem prædiorum ſuorum alienationem habent, intra eam non item. Quòd ſi prædia eorum quæ eam quantitatem excedunt, nominatim omnia ſint relata in codices militares, & hæc omnia heredibus conſeruari debent ſiue militibus ſiue paganis, non diſtrahi. Sin verò non ſint omnia adſcripta militiæ, ſed habeat miles iure optimo poſſeſſionem aliquam militiæ, functione liberam, quæ alode ſiue alodium dicitur his libris quaſi fidei vinculo ſoluta, Conſtantinus vocat κτῆμα ἰδιοπεριόριστον καὶ τῇ στρατείᾳ ἀπαραδούλωτον, quæ ſcilicet poſſidetur proprio iure, non feudi, non beneficii iure, hanc diſtrahere poteſt. Illam neque poſſeſſor, neque fiſcus vendere poteſt: vel ſi vendiderit, eidem poſſeſſori repetitio competit, indẽnitate emptori præſtita. quo ceſſante, agnati eius poſſeſſionem reuocare poſſunt, neque aduerſus eos emptori eſt repetitio, vel reputatio pretii aut meliorationum, auferre tantum poteſt ea quæ impoſuit prædio ſi recipiant ſeparationem, deficientibus agnatis, ſuccedunt συνδόται καὶ συνώαιχμοι, id eſt, conſortes, quibus ſimul militiæ nomine prædia adſignata ſunt. Conſortibus ſuccedunt milites indigentiores, & his rurſus pagani, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τὸν ἐκ τοῦ κήνσου φόρον, id eſt ne cẽſus fiſco depereat. ex quo intelligimus huius generis militaria prædia obnoxia eſſe oneribus militiæ, vel ſi refugiat poſſeſſor militiá, cenſui certo, id eſt, bãno & heribanno: & poſſideri ea poſſe tam à paganis quam à militibus. Eius Nouellæ pars quædam eſt apud Harmenopulum Epitomarum 1. tit. 16. Sed valde corrupta. Legendum, συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν ἱππέων μὲν τεσσάρων λιτρῶν ἀκίνητον κτῆσιν, οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν, καὶ ἐπὶ τῷ στόλον τεταγμένους πλωΐμους τούτε Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς σάμου. λείπων δὲ πλωΐμων λιτρῶν δύο. Quod ſubiicitur, eſt ex eadẽ No. ſi quis militem ἐν παροίκου λόγῳ,

id eſt

id eſt, quaſi colonario iure ſibi ſubiectum retinuerit, atque ita prædia eius militaria inuaſerit, vt damnetur in aureos VI. ex quibus pars dimidia militi detur, pars altera media in fiſcum redigatur. Quòd ſi non inuaſerit ea prædia, ſed emerit, milite ſuæ conditioni reddito, vt pretii repetitionem non habeat, & hoc amplius vt fiſco pœnæ nomine inferat aureos III. Deeſt in Harmenopulo quantitas aureorum. Sin verò cùm alius quidam milites ſedibus ſuis & poſſeſſionibus expuliſſet, vel illi ipſi bonis ſuis ceſſiſſet, malè Interpres, ex ſtatione ſua diſceſſiſſent, corruptè etiam in Harmenopulo, ἢ αὐτῶν ἢ ἐκείνων, cùm ſit legẽdum ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίῳ χρησαμένων, illo, inquam, caſu ſi quis miſeratione ductus milites ſuſceperit quaſi colonos vel mercenarios, eum non teneri. At ſi quis militem caſtris abductum, quæ vocat foſſata, in priuato obſequio detinuerit, eum fiſco teneri in annos ſingulos, quibus illum detinuerit, in aureos VI. eámque ſummam exigi ab excuſſore ſiue diſcuſſore publico, qui vocatur illo loco ὁ ἐξκυσσατώρας, vulgò corruptè ὁ ἐξκυσσατεύτας. Ex his, quæ diximus hactenus, cùm feudi naturan oſtendant ſatis apertè, facilè eruetur definitio feudi. Quid eſt feudum? Ius prædio alieno in perpetuum vtendi fruendi, quod pro beneficio dominus dat ea lege, vt qui accipit ſibi fidem & militiæ munus aliúdve ſeruitium exhibeat. Ius eſt, non prædium ipſum, vt exponam initio libri. 3. & ius vſusfructus. Solet vſusfructus conſtitui in perſonam tantùm. Sed tamen conueniri poteſt, vt & in heredem fructuarii tranſeat. Verùm enim hæc pactio à Iuſtiniano coarctatur ad primum heredem, ne in vniuerſum inutilis ſit proprietas ſemper abſcedente vſufructu, l. antiquitas. C. de. vſufr. Quinimo receptum eſt conueniri poſſe vt ad ſucceſſorem tranſeat in infinitum, ſi modò addatur lex fidei, hominii, ſeruitii, vt diximus, quæ efficit ne ſit inutilis proprietas. Quin & quorundam locorum hi ſunt mores, vt eius anni quo heres vaſalli ſe in fidem & clientelam domini commendauit, reditum integrum dominus ferat, vel vt certa ei ſumma numeretur ἀντὶ τῆς ἀναχαράξεως, ſiue pro redemptione, vt loquuntur, & reſtauratione feudi, & vt ſi mutetur vaſallus venditionis genere domino pręſtetur pretii quinta pars à vẽditore vel ab emptore, ſi id actum ſit, & quintæ quinta, vt ſi vænierit fundus ÇXXIIII. ſi mille, CCXL. quæ pręſtationum genera à Leone in Nouellis εἰσδεκτικὰ appellantur, quòd quaſi præſtentur noui poſſeſſoris admittendi & ſuſcipiẽdi cauſſa. Sic fit vt non ſit inutilis proprietas, licet vſusfructus in perpetuum conſtituatur, & pleniori quidem iure quàm ſoleat vſusfructus eſſe. nam & vaſallus fundi ac ſeruitutum vindicationem habet, & fructus ſuos facit quoquo modo terra ſeparatos. quæ non ſolent fructuario dari. Liberi tamen vaſalli plerumque moribus noſtris nihil debent, præter manus porrectionem & deoſculationem. quæ ſunt hominii ſymbola. Annonius 4. c. 64. Taſſilo dux Baioariorum more Francico in manus regis Pipini in vaſſaticum manibus ſuis ſemetipſum cõmendauit, fidelita

fidelitatémque iureiurando promiſit. quod ita Ado Viēnenſis: Taſſilo ſe illi in vaſallum commiſit. & Richardus: ſe in manibus Caroli commendauit. Ne dixeris etiam feudū eſſe contractum. Ius eſt potius quod per contractum conſtituitur, dum ſcilicet dominus id per inueſtituram cedit, quæ ceſſio datio eſt, ea lege vt qui accipit fidem, & ſeruitiū danti ſemper exhibeat. Et contractum huiuſmodi ſequitur traditio, vt infrà 2.tit.7.§.vlt.& 4.tit.15. & eſt ex eo contractu actio de euictione in dominum, vt 2. tit.8. & aduerſus vaſallum condictio cauſſa dati ſi fidem fallat, vt infrà tit.20. vel etiam præſcriptis verbis, ſi nolit dominus feudum reuocare. Conſtituitur autem hoc ius in rebus ſoli non in mobilibus. Omnium quidem rerū vſusfructus conſtitui poteſt ex S. C. non tamen iure feudi. Quædam ſunt res quæ immobilibus adnumerantur, vt annonæ, ſportulæ, penſiones, l. Iubemus. 2. C. de ſac. Eccl. No. 7. & in his feudum illud conſiſtit quod dicitur de camera, id eſt, cùm ex ærario ſiue arca domini vaſallo adſignatur ſtipendium certum, vel quod dicitur de caneua, id eſt, cùm ex cellario domini vaſallo præbentur annonæ. Huius generis feudum eſt in curte domini, vt infrà tit.2.§. Item ſiquis. nec eſt proprium feudum, ſed iure feudi cēſetur: quæ duo ſunt diuerſa, ſicut Gallis aliud eſt, *Tenir fiefz*, aliud, *Tenir en fiefz*. Proprium feudum eſt extra curtem & conſiſtit in prædiis. Illi ſimile eſt feudum guardiæ, cùm curti ſiue domui ſuæ quaſi iure feudi dominus cuſtodem apponit: vel gaſtaldiæ, cùm actorem præficit: quæ tempore vel morte dantis aut accipientis finiuntur, & definitione non comprehenduntur. quia ſunt impropria feuda. Porrò adieci in definitione feudum pro beneficio dari. hæc res efficit, vt feudum beneficium appelletur ſæpe, & vaſallus beneficiarius, beneficiatus, χαριστηρέιος. nam originem ex officio & amicitia trahit, vt infrà, tit.30. & ſimili ſenſu in Conſtitutionibus beneficiarii dicūtur quibus beneficii loco cura committitur manſionum curſus publici, vel quod aliud officium munúſve publicum. Poſtremò quod eſt adiectum de fide, perneceſſarium eſt, nec conuentione mutari poteſt. nam etſi valeat conuentio, ne iuſiurādum fidelitatis præſtetur, ne ſeruitium præſtetur: nulla tamen vis eſt huius conuentionis, ne fides præſtetur. Eſt enim contra naturam ſubſtantiámve feudi. & ideo non eſt rata habenda, l. cùm precariò. D. de precario. Idem eſt natura & ſubſtantia, & falſa vulgaris interpretum differentia, §. De illa. Inſtit. de ſociet.

DE IIS QVI FEVDVM DARE POSSVNT, ET *qualiter adquiratur & retineatur.*

TIT. I.

QVIA de feudis tractaturi ſumus, videamus primùm qui feudum dare poſſunt. Feudum autem dare poſſunt, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, Abbatiſſa, Præpoſitus, ſi antiquitus conſuetudo eorum fuerit feudum dare. Dux, Marchio & Comes ſimiliter feudum dare poſſunt, qui propriè regni vel Regis capitanei dicuntur. Sunt & alii qui ab iſtis feuda accipiunt, qui propriè Regis vel regni valuaſores dicuntur, ſed hodie capitanei appellantur, qui & ipſi feuda dare poſſunt. Ipſi verò qui ab eis accipiunt feudum, minores valuaſores dicuntur.

COMMENTARIVS.

FEVDVM date poſſunt, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, Abbatiſſa. Itémque Præpoſitus. Dignitas eccleſiaſtica hæc eſt, cui canones defetunt ab Epiſcopo primum locum & rerum Eccleſiaſticatum diſpenſationē in Aquiſgtanēſis concilii c.139. Quod autem dicitur de Archiepiſcopo & ceteris, ei obſtat tit.2.§. Item ſi Epiſcopus. quo negatur Præpoſitum vel aliam Eccleſiaſticam petſonam iute feudum dare, longam tamen conſuetudinem in ea re obſeruandam eſſe, quod conſentit cum hoc loco, quo Eccleſiaſticis perſonis datur ius concedēdi feudi, ita demum ſi hic mos antiquus eius Eccleſiæ fuerit, ſi antiquitus, vt ait hoc loco, conſuetudo eorū fuerit, quæ eadem verba repetuntur infrà 4.tit.91. Negantur, inquam, iure feudum dare de rebus Eccleſiarum, quæ eis ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur, & hoc eſſe ex decreto Vrbani Pontificis facto in ſancta Synodo,

do, quod tamen in futurum tantum valet, non in præteritum. nec enim ius in præterita conſtitutum intelligitur, niſi id nominatim exprimatur. Is eſt Vrbanus II. qui Synodum Placentiæ habuit, in qua Eccleſiaſticorum mores licentiámque correxit, & hoc etiam inter cetera canit, ne vlla fieret ordinatio ſine titulo, id eſt rebus quibuſdam, vnde ſe alat, ordinato non adſcriptis. c. ſtatuimus. 70. diſt. quod Carolus Magnus ita expreſſit in ſuis Conſtitutionibus. Vt nullus abſolutè ordinetur ſine pronuntiatione & ſtabilitate loci ad quem ordinatur. Et huius tituli res vetuit Vrbanus Epiſcopos & ceteras perſonas Eccleſiaſticas in feudum dare: & meritò, quia proprio patrimonii iure ad Eccleſias pertinent, & decimas ac primitias concilium Lateranenſe, vt Vincentius ſcribit, non bona profana, non quæ iam olim dederant in feudum, ſi ad eos redirent ob fidem non præſtitam vel quam aliam vaſalli culpam, excepto Archiepiſcopo Mediolanenſi, vt infrà 4 titul. 40. De veteri feudo non eſt dubium eos inueſtituram facere poſſe. De Abbatis nomine illud non omittam, nonnunquam in hiſtoriis Abbates accipi pro nobilibus, quod nomen etiam hodie retinent in montibus Pyrenæis nobiles quidam: & hoc ſenſu, quantum opinor, Annonius 5. c. 1. Carolus, inquit, ordinauit per totam Aquitaniam Comites Abbatéſque, necnon alios plurimos quos Vaſſos vulgò vocant. & c. 34. Quibuſdam Abbatiolas ſicut erant integras dedit, quibuſdam de Abbatia Martiniana beneficiola donauit. & c. 36. Ludouicus quos potuit conciliauit ſibi, dans eis Abbatias & Comitatus ac villas. Suidegerus in Chronicis Franciæ Gallicis, Abbates, inquit, in antiquis hiſtoriis non ſunt monachi vel religioſi, ſed Barones Magnatéſque ſęculares, quibus Abbatias vel monaſteria princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint. Similia eiuſmodi multa olim principes Chriſtiani ſibi adrogarunt, maximè vrgente rerum neceſſitate, quæ in exemplum trahere non debemus. alioquin ſequeretur confuſio ordinum omnium. nam & legimus Clotharium edixiſſe vt cunctæ Eccleſiæ Galliarum fiſco tertiam partem fructuum perſoluerent. Annonii 1. c. 26. & Carolum Marcellum decimas & Eccleſias militibus & laicis cogente bellica neceſſitate, cùm non haberet quod eis largiretur, vt eum ſequerentur poſſidendas conceſſiſſe in Richardi Chronicis, quæ, inquit, vſque in hodiernum diem ab eorum quibus dedit poſſidentur heredibus. & apud Iacobum Meyerum, in Flandria olim Comites, quod tamen poſtea ſuſtulit Vrbanus pontifex, clericorum bona ſibi vindicaſſe, ſiue teſtati, ſiue inteſtati deceſſiſſent. erant enim inteſtabiles. Illud non eſt incognitum, quod & Sigebertus, & Turpinus, & Gotefridus, & plerique alii Chronographi ſcripſerunt ſæpe Romanos pontifices Imperatoribus & Regibus conceſſiſſe, vt Epiſcoporum facerent inueſtituram per anulum & virgam, & ne antè Epiſcopus conſecraretur, quàm eſſet à Rege laudatus & inueſtitus. & inde illud Helmodii. Epiſcopos

inue-

inueſtire ſolius Imperatoriæ maieſtatis eſt. qua de re dicemus 3. titul. 1. Nunc de reliquis videamus qui feudum dare poſſunt. Et ait Ducem, quæ vox deſiderabatur antehac, Marchionem, Comitem feudum dare poſſe. Hi temporarii olim fuerunt, hodie perpetui. quales multos ordinaſſe Carolum Magnum hiſtoriæ narrant, non rei tantùm militaris cauſſa, ſed vt ab eis etiam populus iura peteret, vt in legibus Ripuariorum, cap. 55. & 90. Si quis iudicem fiſcalem, quem Comitem vócant, interfecerit. idem Grauio vel Graphio appellatur, vel Paulo Diacono teſte Hiſtoriæ Langobardorum quinto, quo nomine iudex ſignificatur. & inde Landgrauii, id eſt, prouinciæ Comites ſiue Iudices, & Marchgrauii limitis Comites, Pfaltzgrauii, palatii Comites, qui & maiores domus & præfecti rectoréſque palatii dicuntur, vt Eginhartus, Iornandes, Annonius ſcribunt, Burgrauii, arcis præſidiíve comites, & Centgrauii, qui in antiquis Germanorum legibus Centenarii dicuntur, & Gograuii, & Diuggrauii, iudices pedanei. & ita Comes pro iudice accipitur, infrà titul. 28. & in Conſti. Friderici de pace tenen. Cœpit & præfectus quilibet Cómes appellari, vt nauarchus, vel Euſtathio teſte in illum Homeri locum,

Εἰ δέ τις ἀρχὸς ἀνὴρ βουληφόρος ἔστω,

& præfectus equorum regiorum, Comes ſtabuli primùm, deinde corruptè Coneſtablus tam in Orientis quàm in Occidentis imperio, cuius appellationis veriuerbium aliud, quod Thomas retulit, libro de regimine principum, miror vt non omnibus moueat riſum, quem, vt conciliaret lectoribus, mihi videtur non in eo tantùm, ſed in aliis omnibus toto libro delitaſſe: aut verius ſanè non putem ſummo philoſopho & penè ab Ariſtotele ſecundo σύνθαγμα tam ineptum excidiſſe. Marchionem autem Obertus 2. titul. 10. intelligebat éſſe eum qui limiti certo regni præeſſet, ſed ineptè vocabulum à mari deducebat, quòd plerique limites ſint maritimi. nota eſt Francorum vel Germanorum vox *March*, ſiue *Marche* pro Limite. Annonius 5. cap. 11. Reliquit Marchiones, qui fines regni tuerentur, & hoſtium arcerent incurſus. Scio etiam antiqua Gallorum lingua & Baioariorum & Alamannorum equum militarem *March* appellari, cùm ita Gallos equeſtrem pugnam inſtituiſſe, Pauſanias ſcribit libro decimo, vt ſingulos equites ſelectos, equis ſequerentur alii duo, qui domini equo occiſo ſuum ſubmitterent, quique domino & ſibi inuicem auxilio vel ſupplemento eſſent, quomodo aut ſimili etiam hodie lanceas componimus, & hanc quidem equeſtris pugnæ inſtitutionem eos vernacula lingua vocaſſe *Trimarchiſiam*, quòd ſinguli equites conſtarent ex tribus. equum enim eos marcham appellaſſe. & ita hodiéque vocitant Britones, quos priſcam linguam Gallicam retinuiſſe ſimul & Britános ſiue Anglos montanos, quos Vualos appellant, Rhenanus comprobauit. nec enim fuit eadem prorſus cum Germanica, cùm Arioui ſtum

Germa

Germanum Cæſar ſcribat longinqua in Galliis conſuetudine Gallicã linguam didiciſſe.& Tacitus, Gothinos non eſſe Germanos Gallicam linguam coarguere.Commune tamen fuit illud March pro equo:vt in lege Baioanorum, Si equus eſt,quem March dicimus.& alio capite. Si quis aliquem de equo ſuo depoſuerit, quod March falli vocant. & in lege Alamannorum : Si talem equum inuolauerit, quem Alamanni March dicunt. Sed non ideo adſentior Alciato marchionem interpretanti præfectum equitum. Nicephorus Gregoras 7. ὅπερ ἐν τοῖς ῥωμαίων στρατεύμασιν ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν τοῦτο παρὰ λατίνοις μαρχέσιος. Significat marchionem Imperatori vexillum prætuliſſe. Sed ad reliqua tranſeamus.Duces,Marchiones,Comites,propriè in Liguriæ ſiue Langobardiæ regno, Regis vel regni Capitanei vocantur. Qui autem ab illis feuda accipiunt,Regis Valuaſores, vaſſi dominici ab Annonio ſæpe,& in Synodo Ticinenſi corruptè vaſſi domeſtici, pro dominici. Et rurſus qui à Regis Valuaſoribus, minores Valuaſores.Otho Friſingenſis 2.de rebus geſtis Friderici c.12.Tres ſunt ordines in Lãgobardia,Capitaneorum, Valuaſorum,plebis. Feudum autem dare poſſunt Capitanei Regis & Valuaſores,qui & maiores Valuaſores & hodie Capitanei dicuntur impropriè, vt infrà tit.3. & 14. Minor Valuaſor in minimum ius feudi proprium non transfert. nam eo mortuo ſiue liberis feudum quod dederat minimo Valuaſori ad Capitaneum redit. quod tamen Mediolani non obſeruari traditur lib.2.tit.10. Maximè ſi iam ab antiquo in minimi Valuaſoris familia feudum reſederit, non ſi de eo nuperrimè inueſtitus fuerit, hic enim plebeiis adnumeratur,ſicut ſoldurius,cuius commoda morte finiuntur. Quinetiam minor Valuaſor feudum quod in alium tranſtulit,etiam ſi nulla ſubſit culpa valuaſini,quãdocunque libuerit auocare poteſt,reddito pretio,ſi id fortè vẽdiderit, niſi valuaſinus cum eo Romam, cum qua Langobardis res fuit ſemper,in expeditione perrexerit:quo caſu temerè ei feudum auferre non poteſt. Sed Mediolani generaliter idem ius eſt minori valuaſori,quod maiori.& hæc omnia demonſtrantur infrà §.notandum,& tit.3.& 2.tit. 10. & 4.titul. 38. Vnde forſitan in titul. 3. pro Moderni legendum eſt Mediolani.

ET QVIA vidimus de perſonis,videamus qualia prius habuerunt initia. Antiquiſſimo enim tempore ſic erat in dominorum poteſtate connexum,vt quando vellent,poſſent auferre rem in feudum à ſe datam.poſtea verò eò ventum eſt vt per annum tantum firmitatem haberent,deinde ſtatutum eſt vt vſque ad vitam fidelis produceretur. ſed cùm hoc iure ſucceſſionis ad filios non pertineret, ſic progreſſum eſt,vt ad filios deueniret,in quẽ ſcilicet dominus hoc vellet beneficium

confir-

confirmare,quod hodie ita ſtabilitum eſt vt ad omnes æqualiter veniat. Cùm verò Conradus Romam proficiſceretur, petitum eſt à fidelibus qui in eius erant ſeruitio, vt lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & vt frater fratri ſine legitimo herede defuncto,in beneficio quod eorum patris fuit ſuccedat. Sin autem vnus ex fratribus à domino feudum acceperit,eo defuncto ſine legitimo herede,frater eius in feudum non ſuccedit. quod & ſi communiter acceperint,vnus alteri non ſuccedit, niſi hoc nominatim dictum ſit, ſcilicet v t vno defuncto ſine legitimo herede, alter ſuccedat:herede verò relicto,alter frater remouebitur.

Hoc autem notandum eſt,quòd licet filiæ vt maſculi patribus ſuccedāt legibus,tamen à ſucceſſione feudi remouentur, ſimiliter & earum filii, niſi ſpecialiter dictum fuerit vt ad eas pertineat. Hoc quoque ſciendum eſt, quòd beneficium ad venientes ex latere vltra fratres patrueles nō progreditur ſucceſſione ſecundum vſum ab antiquis ſapientibus cōſtitutum, licet moderno tempore vſque ad ſeptimum geniculum ſit vſurpatum,quod in maſculis deſcendentibus nouo iure vſque in infinitum extenditur.

COMMENTARIVS.

NVNC incipit Gerardus tractare de origine, proceſſu & ſucceſſione feudorum,quorum ius fuiſſe antiquiſſimum ait.non igitur nuper à Langobardis in Italiam inuectum. Et quidem initio qui quid iure feudi poſſidebant,erant tantùm temporarii poſſeſſores, veluti actores,procuratores, precarii poſſeſſores, qui & homines noſtri dicuntur ſæpe in Pandectis & Codice,& à Græcis *οἱ προσήκοντες, οἱ διαφέροντες*. mutata enim voluntate licebat domino quandocunque feudum reuocare,exemplo precarii, quod precibus vtendū conceditur tamdiu quamdiu is qui concedit patitur. Pòſt cœpit feudū in annum tantùm concedi, & ſingulis annis renouari vel re ipſa vel patientia,ſicut & precarium conſtitutum ad tempus & locatio conductio patientia renouatur, l.in rebus.§.vlt.D.de prec.l.qui ad certum.D. loca. & huius generis etiam hodie eſt feudum guardiæ vel gaſtaldiæ, id eſt quod fidelis noſter tenet quaſi cuſtos vel quaſi actor prædiorum. finitur enim anno, niſi datum ſit in longius tempus, vt infrà.§. item illud.& tit.6.§.vlt.At deinde feudum concedi cœpit quo ad vaſallus viueret,ſicut plerunque vſuſfr. conſtituitur in vitæ tempus, quamquam & ad aliud tempus certum,& precariò, vt cùm libuerit danti reuocetur conſtitui poſſit. Poteſt etiam ea lege, vt ad proximū heredem

fructuarii

fructuarii tranſeat, ſicut & paulatim obtinuit, ne feudum finiretur morte vaſalli, ſed ad vnum ex filiis vaſalli quem dominus optaret, & tandem vt etiam ad omnes filios vaſalli perueniret. quod poſtea Cõradus Imp. lege lata produxit ad nepotes ex filio, quos vocat auiaticos, idémque Conradus filiis & nepotibus, ex filiis deficientibus, fratres conſanguineos inuitauit ad ſucceſſionem feudi à communi parente adquiſiti. Quam aliam originem feudorum quęrimus? His veluti incrementis paulatim feuda conſtituta ſunt, quæ & poſt Conradum vſus recepit, vt tranſirent ad liberos mares in infinitum, & ad ceteros qui ex latere coniuncti eſſent defuncto vſque ad fratres patrueles, id eſt vſque ad quartum gradum, & nouiſſimè vſque ad VII. vel etiam in infinitum. Quin & ad extremum cœperunt moribus noſtris feuda etiam ad filias tranſire, & iure patrimonii cenſeri, ſaluo cenſu debito ſenioribus. Legem autem illam, quæ proponetur libr. V. Conradum promulgaſſe Gerardus ait petentibus vaſallis, cùm Romam proficiſceretur, coronæ ſcilicet Imperii accipiendæ cauſſa, quam dedit Ioannes XXI. Is eſt Conradus, Salicus nuncupatus, quòd dux eſſet Francorum Orientalium, qui Salii dicti ſunt. Ammianus Marcellinus XVII. Petit primùm omnium Francos, eos videlicet quos cõſuetudo Salios appellauit. Sigebertus. Franci, inquit, vti cœperunt legibus, & legem Salicam dictauerunt. Separatis libris habetur lex Salica, & lex Frãcica. hæc eſt Occidentaliũ, illa Orientalium. Notandum quod ait Conradus, in beneficio quod patris eorum fuerit. nam ſi beneficium illud ſiue feudũ ſibi frater adquiſierit, non à patre acceperit, quod nouum dicitur, in eo fratri ſucceſſionem non dedit, neque ſi duo fratres communiter à domino feudũ adquiſiiſſent. Igitur ex ſentẽtia Conradi fratres in feudo genearchico inuicem ſibi ſuccedunt, non in feudo nouo, niſi id nominatim cautum ſit in conſtituendo feudo (feudum enim ex conuentione legem accipit) vel niſi communi nomine communiq́; pecunia domino ſciente emptum aut bello partum aut communi munere, id eſt, communibus armis & equis, quæ plerumque vaſalli offerebant, vt eſt in lege Conradi, à domino impetratum ſit, vt infrà 19. & 2. tit. 12. Notandũ agnatos vocari ad ſucceſſionem feudi, nõ cognatos, vt puta fratres conſanguineos, non vterinos, fratres patrueles, non cõſobrinos. nam dominus qui dat feudum, eligit ſanguinem, familiam, ſtirpem generoſam & fortem aliquã, nihilq́; minus vult, quàm vt ad feudum inuitentur qui ſeorſum ab ea familia naſcuntur. Eadem mens & cogitatio domini facit, vt agnati vocentur, non agnatæ, filii non filiæ, quia mares certiorem generoſitatis fidem habent, &, vt in optimo libro additur hoc loco, quia fœminæ neque faidã leuare, neque pugnã facere poſſunt, id eſt, quia bello gerendo faciendóve idoneæ non ſunt, & bellorum neceſſitas peperit feuda, quæ ratio ſumpta eſt ex l. 18. Lang. de hom. lib. ho. Faida eſt bellum aut inimicitia, l. 15. Lang. de plag. & compos. l. 10. de ſucceſſ. à Germanico

** In lib.4. tit.41.infrà quia feudũ ſeruire non poſſunt.*

Feed aut *Vehd.* * Fœminæ igitur in feudũ omnino non ſuccedunt.quod ita procedit niſi aliud conuenerit nominatim in conſtituendo feudo, vel niſi feudum fuerit muliebre,id eſt, de quo fuerit à primo mulier inueſtita,vt infrà tit.4.& lib.4.titu.59.& hoc iure fretus Rodolphus Imp. ab Othocaro Bohemiæ rege repetebat Auſtriá, vt Aeneas Syluius ſcribit, quaſi ad ſe reuerſam morte Friderici ducis Auſtriæ defuncti ſine maſculis heredibus. Othocarus eam retinebat per vxorem Margaritá ſororem ducis defuncti. Contrà Rodolphus Auſtriá negabat feudum eſſe muliebre. Eodē iure defuncto Guilielmo Aquitaniæ duce abſque herede maſculo relictis filiis duabus, Ludouicus rex totam Aquitaniá quaſi feudo aperto ſibi vindicauit.quia non erat feudũ muliebre.Conſtat enim vaſallo defuncto ſine legitimo ſucceſſore, feudum ad dominum reuerti. Et hæc quidem in feudo. nam in alode Langobardorum moribus etiam filiæ ſororésve ſuccedũt, vt infrà 2.tit.17.Eadem fuit lex olim in Francia Occidentali. In terra Salica ſecus, vt eſt ſcriptum legis Salicæ tit.de alode, atque etiam in Anglia & Thuringia, quemadmodum ſcriptum eſt legis Anglorum eodem titulo, ne à lancea in fuſum hereditas pertranſiret.Sed ad feuda & ius Italiæ redeamus. Cognationis tres ſunt limites,Superior,Inferior rectalinea & Obliquus.Superior cognatio, quæ eſt parentum,non vocatur ad ſucceſſionem feudi, vt 4. tit. 45.& in conſtitutionibus Neapolitanis,tit.de bon.foriud. in feudis, quæ liberis ex liberalitate principis vel alio iuſto titulo obuenerunt,aſcendentes non ſuccedere.quia qui feudum accipit ſibi tãtùm & poſteris ſuis accipit. Parentes nõ ſunt poſteri, cognati ex tranſuerſo nõ ſunt poſteri.Ergo neque parentes,neque cognati ex tranſuerſo mihi ſuccedere in eo feudo poſſunt,quod ipſe primùm adquiſiui.Liberi mei, quæ eſt inferior cognatio,ſuccedent in infinitum. Sed & ſi duobus filiis relictis deceſſero,Primo & Secũdo, & Primo feudum quod adquiſieram diuiſione obuenerit, in eo Primi liberi in infinitum ſuccedent: & cùm defecerint, Secundus eiúſque poſteri in infinitum.ita fit, vt licet mihi cognati ex tranſuerſo in feudũ non ſuccedant,ſuccedãt tamẽ filiis meis qui eis ſunt à latere cõiuncti.quoniam mihi ſunt liberorum loco.vt ecce, Mihi frater aut patruus meus non ſuccedit, filius ſuccedit, & huic filio meo frater, id eſt alter filius meus, vel nepos mihi ſuccedit poſt filium, & huic nepoti patruus, id eſt, alter filius meus, vel frater patruelis, id eſt, alter nepos meus. denique in feudum ſuccedunt ſemper eius,à quo feudum originem cœpit,poſteri ſoli. his deficientibus, feudum ad dominum recurrit, atque ita dominus fratri aut patruo meo aut patri præfertur.quod variis locis inferius demonſtrabitur, maximè infrà titu.8.& 2.titu.11.& 4.tit.59. *Sine legitimo herede.* Id eſt,ſine liberis maſculis, vt infrà 8. & 4.titu.38. *Legibus.* XII. tab. *Hoc quoque ſciendum eſt quòd beneficium.* Quidam hoc loco accipit beneficium pro lege Conradi, qua primus ex latere vocauit ſecundum gradum in feudum

dum paternum.Ego pro feudo,nec his libris alio ſenſu beneficium accipi ſinam. Cōtrouerſia eadem eſt, quæ inter Fridericum fuit Imperatorem,& Adrianum pontificem Romanum.Hic cùm ſatis ſuperbè per literas Friderico exprobraſſet obliuionem beneficii de manu ſua accepti,collata imperii corona,reſpondit Fridericus,ſe imperium ſoli Deo acceptum referre, Adriani ſe beneficiarium non eſſe. Adrianus autem pœnitétia actus,vt gliſcentem perniciem à ſe depelleret, ira ſe excuſabat ſubdolè,beneficium ſe pro bono facto accepiſſe, non pro feudo. Re tamen vera ita Adrianum ſenſiſſe demonſtrabat inſcriptio quædam Lateranenſis palatii,& ſenſerunt etiam alii plerique, quaſi feudi iure regna & imperia à ſe penderent. Pendet quidem regnum Siciliæ. Cetera pendent ex imperio,Polonia, Bohemia,Anglia etiam aliàs Imperatorem ſalutauit quaſi feudataria. Francia nunquam. Albertus Argentinenſis in Chronicis. Francia à nullo haberi dicitur in feudum. *Vſque ad* VII. *geniculum.* Repoſui, geniculum, ex Vet.& ita l.1.Lang. de ſucceſ. Omnis parentela vſque in VII. geniculum numeretur.& in lege Salica,c.46. *In maſculis deſcendentibus.* id eſt,in liberis, vt infrà tit.10.& 11. Liberos ergo dicit in infinitum admitti. Agnatos à latere, vſque ad VII. gradum,vt infrà ti.4.Sed & hos in infinitum admitti defendi poteſt ex lib.4.tit.34.cùm & in alode agnati in infinitum iure ciuili ſuccedant.§.vlt.Inſt. de ſuc.cog. Hunc tantùm locum malè vulgò accipi,de iis qui veniunt à latere aio.& hoc de liberis adſcribi par erat, quos Conradus non vocarat vltra ſecundum gradum.

Notandum eſt autem,quòd illud beneficium quod à Regis Capitaneis, atque Regis valuaſoribus aliis impenditur, propriè iuri feudi cenſetur. Illud verò quod à minoribus in alios transfertur, non iure feudi iudicatur, licet aliter in curia Mediolanenſi obſeruetur, ſed quando voluerint, rectè auferre queunt,niſi Romam cum illis in exercitu perrexerint, quo caſu in ius feudi tranſit,vel niſi aliquid propter feudum acceperint. tunc enim niſi reſtituto pretio auferre non poſſunt.

Quæ ad hunc §.pertinent, expoſui inito huius tituli.

Item illud quod datur nomine gaſtaldiæ vel guardiæ, & pro mercede alicuius rei, tranſacto anno poteſt iure auferri etiam pretio pro eo dato non reſtituto, niſi ad certum tempus datum fuerit.

Si verò gaſtaldi aliquid nomine proprii feudi poſſederint, non valebunt propterea poſſeſſionem ſibi defendere, niſi per

b 2 pares

pares curtis vel breue teſtatũ potuerint, probare ſe antequam gaſtaldi eſſent, vel poſtquam deſierunt eſſe inueſtituram accepiſſe.

COMMENTARIVS.

VVLGO hic adſcriptus eſt titulus De feudo guardiæ & gaſtaldiæ. Sed ab optimo libro, tam hic quam duo ſequentes abſunt. & tit. Quib. modis feud. amit. eſt huius libri. tit. 2. rectè. nam à tit. De iis qui feudum dare poſſunt, & qual. adq. & ret. vſque ad titulum, Quib. mod. feud. amit. id agit Gerardus, primùm vt doceat qui feudũ dare poſſunt, deinde quibus modis adquiratur & retineatur. Adquiri ſucceſſione vel inueſtitura. Retineri proprium feudum iure perpetuo, non id quod dederint minores valuaſores. reuocari enim dantium arbitrio. §. prox. ſuprà, non id quod dicitur guardiæ vel gaſtaldiæ. anno enim finiri. & his omnibus explicitis, quibus modis feudum amittatur declarare incipit tit. 2. ab his verbis, Quia ſuprà dictum eſt, quibus modis feudum adquiratur & retineatur, &c. quæ ſuperioribus primum titulum ſufficere perſpicuè & euidenter oſtendunt. Hoc autem loco ait feudum quod datur guardiæ vel gaſtaldiæ nomine, & pro mercede alicuius rei, finiri anno, niſi detur ad certum tempus, puta biennium aut decennium, vt infrà tit. 6. §. vlt. Pro mercede alicuius rei, vt quod datur aduocatiæ defenſioniſque nomine, de quo dicemus in Conſt. Friderici de pace ten. vel pro mercede oneris alicuius. Hæc in fragmentis Ardizonis, id eſt lib. 4. ti. 81. appellantur feuda pro vice dominicaria vel villicaria, vel decania, vel aliis angariis, quod perinde valet, ac ſi diceres, feuda quæ nomine guardiæ vel gaſtaldiæ, vel aduocatiæ, vel pro mercede oneris alicuius dantur, niſi decaniam non pro dicania, ſed propriè mauis accipere, vt Langobardorum & Gotthorum legibus decanus eſt, non tantum qui in militia decuriæ imperat, ſed & qui domi iudicandi munere fungitur, vt aduocatus, vt centenarius, millearius, quingentenarius. & hæc feuda dicuntur impropria, d. lib. 4. ti. 81. rectè, cùm his aduerſa vera feuda dicantur propria. Et plerumque, vt dixi, maximè quæ actus aut cuſtodiæ nomine dantur, quotannis renouantur. namque vt annuis vicibus redit annona, ita hæc quæ per cauſſam quaſi ſeruandæ vel procurandæ annonæ mandantur functiones quotannis reſumuntur: & quidem tacitè ſi modò poſt annum dominus patiatur eum qui tale feudum acceperit, poſſidere, exemplo precarii. Quòd ſi fortè pro eo feudo dominus aliquid acceperit, non ideo minus, vt ait hoc loco, reuocabit feudum poſt annum etiam non reddito pretio. quia ea pecunia eius tantum anni reditus emptus videtur: & nihil vetat ius etiam proprii feudi modico pretio à domino promereri. non vtique prædii ipſius

verò

vero & iuſto pretio, vt §.proxi.ſuprà, & infrà titu.3.&13.19.25.& libro 2. titu. 12. & 15. & ſic etiam hodie qui veniunt à latere in omnibus ferè Galliæ prouinciis, ſi velint cognati defuncti feudum obtinere, id redimere debent à domino, vel reditu vnius anni, vel pecunia certa. nec obſtat quod dicitur infrà titu. 29. feudum non ſub prætextu pecuniæ dari, &c. nam & ſimiliter mandatum dicitur eſſe gratuitum, & originem ex amicitia trahere, l.1. D. mand. recipit tamen honorem, ſalarium, remunerationem, l.ſi remunerandi, l.ſalarium. eodem titu. Pretium quod domino dat vaſallus, honor ſiue munus eſt potius quàm pretium. alioquin beneficium non eſſet beneficium. Vincentius Speculi doctrinalis 7.cap.145. Feudum, inquit, appellatur beneficium, licet non ſit gratuitum, ſicut & dos appellatur donatio propter matrimonium, licet gratuita non ſit. & ſic inter aduocatum & clientem, licet interueniat pecunia, non tamen dicitur eſſe locatio & conductio, ſed magis opera beneficii loco præberi, & id quod datur ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. quæ poſtrema Vincentii verba ſunt ex l.1.D.ſi men.fal.mod.dix. à menſore ab eo ad aduocatum non malè tranſlata. Et ita etiam in depoſito quod nonnunquam interuenit pretium cuſtodiæ, l.2.§. & generaliter. D.vi. bon.rap. ἀντίδωρον eſt potius quàm pretium. quo genere commodatum pariter & precarium, licet origine gratuiti ſint contractus, nihil vetat pretium ſiue ἀντίδωρον recipere, & dotem ἀντίφερνα. Feudum autem nomine guardiæ datur ei qui quaſi cuſtos prædio apponitur, ſiue caſario, id eſt, caſæ cuſtodi, vt Feſtus interpretatur, vt l.7.C. de bon. prof. Solet cuſtos ſeparari à fructuario, inquilino, inſtitore, l.1.§. quod autem. D. de vi, & de vi.at.l.11.§. Item ſi cum plures. D. de inſt.l.90. De leg.3.l.à filio.§.teſtator.D.de adim.leg.l.1. C.de rep.her.l. vlt.C.de delat. Feudum gaſtaldiæ cauſſa datur ei, qui quaſi actor ſiue procurator prædiis noſtris imponitur. Gaſtaldus enim ſiue gaſtaldio, non multum diſtat ab actore, l.10. Lang. de fur. l.1.& 2.de adq. act.reg. Gaſtaldis, inquit, noſtris curtes noſtras prouidentibus vel gubernantibus. & hoc nomine habuere etiam olim Eccleſiæ quædam actorem ſiue adminiſtratorem rerum, capi. ſaluator. 1.q.3. Eſt tamen aliqua differentia inter gaſtaldum & actorem, l.1.Lang.ſi actor.reg.res reg.alie.& infrà titu.6.eadem quæ inter villicum & diſpenſatorem, l.166. D.de ver. ſig.l.pen.in pr.D.de adim.leg. & Columellæ inter villicum & actorem ſiue procuratorem, 1.c.6.7.8. Vt autem cuſtos, ita gaſtaldus propriè feudatarius non eſt, quia quodammodo in præſens tantum conſtituitur, non vt perpetuò eo munere fungatur. itaque Paulus Diaconus, libro 5. Hiſt. Langob.c.11. cùm ſcribit iuſſu Grimoaldi Langobardorum regis in Italia certas poſſeſſiones daras Alzeconi duci Bulgarorum, ita tamẽ vt non Dux, ſed Gaſtaldus vocaretur, hoc ſignificat iure Gaſtaldiæ datas, nõ perpetuo propriòque feudi iure. Etymum ex Germanica lingua

deduxit Amerbacchius in adnotationibus ad Conſtitutiones Caroli Magni. Quòd ſi gaſtaldus prædium poſſideat iure feudi proprii, dominus contrà ſe iure tantum gaſtaldiæ id dediſſe contendat, quæritur cui incumbat onus probandi? & videtur hac in re pugnare hic §. cum §. Itẽ ſi aliquis. infrà. Finge dominũ repetere feudum quaſi gaſtaldiã. poteſt enim reuocari poſt annum, &, vt ſcriptũ eſt lib. 4. titu. 94. quod nomine Gaſtaldiæ vel Guardiæ in feudũ datur, ablata gaſtaldia vel guardia iure auferri poteſt. Conſtat autem domino reuocanti mandatũ ſiue gaſtaldiam probationem incumbere ex d. §. Itẽ ſi aliquis, qua impleta non poterit ſibi poſſeſſor poſſeſſionem defendere: id eſt reſtituere domino feudum cogetur, niſi contrà probauerit ſe de prædio iure proprii feudi inueſtitum fuiſſe priuſquam gaſtaldus fieret, vel etiã poſt ſuſceptam gaſtaldiã, dominum gaſtaldiã in proprium feudum cõmutaſſe. Probatio elidet probationem, vt in pleriſque aliis cauſſis fieri ſolet. At à domino primũ qui feudum repetit quaſi gaſtaldiam, probatio exigitur: qui ſi in ea defecerit, tuebimur poſſeſſorem, etiam ſi pro ſua parte nullas probationes attulerit, modò iurauerit, vt dicemus infrà §. ſi autẽ controuerſia. Hoc igitur loco, *Non valebunt*, ſic interpretabimur, vt non poſſint ſibi poſſeſſionem defendere domino probante intentionem ſuam, niſi præſtita probatione contraria, quæ quidem (nam & hic adiicitur modus) ſumatur ex breui teſtato, id eſt breuiculo ſiue inſtrumento publico, vt infrà 2. tit. 3. & 4. tit. 1. vel ex duobus teſtibus idoneis, puta paribus curtis. Hæc probatio ſatis cõpetens eſt, ne inopes vaſalli grauioribus onerentur impẽſis, vt infrà 4. ti. 88. Sunt autẽ pares curtis, qui & pares curiæ dicũtur nonnunquã, & pares domus, cõuaſalli, qui ab eodẽ domino eadémve domo feuda tenẽt, vt infrà tit. 6. §. pen. & 28. & 2. ti. 16. 20. & 4. tit. 35. 36. 55. 60. nõ quaſi patricii, vt volunt ignari feudorũ. Curtẽ dixere pro domo, caſtro, palatio, prætorio. Ideo autẽ ad probationem inueſtituræ non alii teſtes, quàm pares admittuntur, quia coram eis ſolẽniter fieri debet inueſtitura, vt infrà 2. tit. 3. Huius generis feudis quæ tempore finiũtur adiungunt quidam θυρεοφόρων, ſiue ſcutiferorum feuda, ſed refelluntur eo quòd ex fragmentis Ardizonis ſcriptum eſt libr. 4. feuda ſcutiferorum, vt ad libitum dominorũ poſſint adimi, rationis non eſſe, dum tamen ſeruiant laudationem curiæ. hæc putem eſſe feuda valuaſinorum, quæ etiam curia Mediolanenſis temerè auferri non patitur. Citat & in hanc rem Ardizo l. 1. Lang. qual. cum fara ſua alicui mig. per. ſir. Sed nihil ibi profectò ea de re. malè etiam ibidem vulgò faram pro ſubſtantia accipiunt, cùm ſit ſoboles & progenies, auctore Paulo Diacono, 2. Hiſt. Langob. cap. 7. Ceterùm eiuſdem generis ſunt feuda de camera vel de caneua ſiue ſoldatæ, quæ in annonis nummíſque conſiſtunt militi conceſſa ſub onere fidei atque ſeruitii. finiuntur enim mortè dantis vel accipientis, vt infrà 2. titu. 10. nihilque diſtat feudum ſoldatę à feudis ærariis cellarariíſve, id eſt, de camera vel de caneua. Feuda

quoque

quoque habitationum, niſi aliud ſpecialiter cautum ſit, morte accipientium finiuntur, vt infrà 4. titu. 105. rectè. nam & in iure ciuili habitatio ius perſonale eſt. Dubitatum olim fuit eſſet vnius anni, an quamdiu viueret is cui conceſſa habitatio eſſet. Sed placuit quamdiu viueret, competere, l. ſi habitatio. §. vtrum. D. de vſu & habit. Habitatio igitur nõ eſt annua. At guardia & gaſtaldia prædiorum vnius anni eſſe intelligitur, ſicut annuis vicibus prædiorum reditus diſterminantur. Sed de his hactenus.

Si verò Archiepiſcopus, Epiſcopus, vel Abbas, vel Abbatiſſa inueſtituram eius feudi quod alius detinebat, eo tenore alicui dederit vt poſt deceſſum eius qui poſſidet, habeat, & antè deceſſerit quàm ille qui feudum poſſidet, ſucceſſores eorum non coguntur eam inueſtituram facere vel confirmare, etiam ſi pares eius curtis adſint teſtes, vel breue teſtatum inde ſit, niſi ille qui inueſtituram acceperit, nomine eius feudi in poſſeſſionem miſſus ſit eo conſentiente qui detinet. Sed ſi ille qui feudum poſſidet, prius deceſſerit quàm ille qui inueſtituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. Laici verò iiſdem modis quibus ſuprà diximus, ſi aliis inueſtituram dederint, heredes eorum ſi rationibus claruerint, omnimodo eam adimplere compelluntur.

COMMENTARIVS.

PROXIME recenſui feuda impropria, quæ tempore vel morte finiũtur. Inde quæritur an viuo poſſeſſore feudi improprii, cui finem mors allatura ſit, poſſit dominus id in alium conferre per inueſtituram, & an ſucceſſor domini ex cauſſa poſterioris inueſtituræ ad tradendum obligetur. Aliud eſt inueſtitura, aliud traditio. Inueſtitura eſt ceſſio feudi ſolemnis ſiue contractus, qui ſine traditione poſſeſſionis per ſe ſubſiſtit. Inueſtituram ſequitur traditio poſſeſſionis vacuæ, vt infrà §. prox. & lib. 4. tit. 15. & plus eſt poſſeſſionem dare quàm inueſtituram concedere c. viſis. 16. q. 2. At qui inueſtituram fecit, præciſè obligatur ad tradendum, nec liberatur præſtando id quod intereſt, d. tit. 15. & idem probat 2. titu. 7. §. vlt. namque ait dominum omni modo compelli ad tradendum, & hoc amplius propter moram obligari in id quod intereſt. & ita ex venditionis cõtractu verius eſt ſecundũ Martini ſententiã, venditorem præciſè obligari ad tradendũ. § 1. Inſt. de donat. Paulus 1. Sent. Si id quod emptũ eſt, neq; tradatur, neque mãcipetur, venditor cogi poteſt, vt tradat aut mãcipet.

Et nihilominus omne id quod intereſt emptoris ob venditoris moram in æſtimationem venit, l. ſi ſterilis. §. cùm per vẽditorem. D. de act. emp. Idémque in herede receptum eſt, vt abſciſſè cogatur rem legatam tradere, l. ſi domus. §. qui confitetur. & §. ſeq. D. de leg. 1. quem etiam cõſtat ex mora teneri in id quod intereſt. Ergo, vt ad rem redeã, ſi qui me de feudo inueſtiuit, prædiúmque tradidit, deinde me viuo te de eodem feudo inueſtierit in tempus mortis meæ, quæritur an ſucceſſorẽ eius poſterior inueſtitura obliget ad tradẽdã tibi poſſeſſionem vacuã. Et hac in re Gerardus & Obertus ſeparãdos eſſe cenſent laicos à clericis, quæ vetus eſt diſtinctio Chriſtianorum: licet ſi generaliter rem tractes, omnes Chriſtiani ſint clerici, omnes ſacerdotes. Poſterior inueſtitura quã laicus fecit, ſucceſſorẽ eius obligat ſine vlla diſtinctione. In clerico diſtinguitur. Aut enim clericus, qui ex rebus Eccleſiæ duos de eodẽ feudo ſeparatim inueſtiuit, ante priorẽ feudatarium vita deceſſit, aut poſt. Si ante priorẽ, ſucceſſor eius non tenetur implere inueſtituram. quia obligatio quæ nõ cœpit à defuncto, non poteſt incipere à ſucceſſore ſecundum regulam iuris antiqui. nõ potuit autẽ incipere à defuncto, quãdiu vixit prior feudatarius. quia inueſtitura poſterior in ſe conditionem habuit, ſi prior feudatarius moreretur, cuius morte feudũ ad dominũ redibat. Sin autẽ poſt priorẽ feudatariũ clericus deceſſerit, quia hoc caſu obligatio cœpit à defuncto, & in ſucceſſorẽ eius continuatur. quã differentiã confirmat lib. 4. tit. 4. & id quidem præcipuè de clericis in precariis cõſtituit Lotharius Imp. quod nos trahimus ad feuda, vt infrà ti. 5. l. 2. Lãg. quan. lic. rect. eccl. acta anteceſ. ſuor. reſc. quæ Cõſtitutio concilio Carthaginiẽſi falſò tribuitur in c. de precariis. 10. q. 2. & videtur indiſtinctè loqui, vt ſignificabitur infrà ti. 27. In clericis, regula iuris antiqui ſeruatur, vt à ſucceſſoribus obligationes non incipiãt, fauore Eccleſiarum: In laicis, regula iuris noui à Iuſtiniano proditi, vt incipiant. nã & ſucceſſorum qualitas eſt diuerſa. Laicorum ſucceſſores ſunt vniuerſi iuris defunctorum ſucceſſores. Clericorum ſucceſſores, eccleſiaſtici iuris nõ defunctorũ ſucceſſores ſunt. Receptũ autem eſt ferè tota Italia, in poſteriori inueſtitura non exigi conſenſum prioris feudatarii, d. tit. 4. & infrà 30. & meritò. nihil enim ei præiudicat poſterior inueſtitura, quamdiu aduiuit. nam hæc non de feudo perpetuario dicuntur, ſed de feudo quod accipientis morte finitur, vt infrà tit 5. & 31. Proficit tamen conſenſus prioris poſteriori, ſi eo volente mittatur in poſſeſſionem, vt ait hoc loco. Rurſus hæc diſputatio de duplici inueſtitura, ita procedit ſi in poſteriori inſit conditio. nã ſi omnino poſteriorẽ inueſtieris purè, quaſi mox prædiũ traditurus, inanis eſt inueſtitura. & qui eam accepit, aut ſciens accepit, aut ignorãs: Si ignorans, actionẽ habet in id quod intereſt: Si ſciens, nullã habet, niſi de euictione conuenerit nominatim, vt infrà 2. ti. 8, & 4. ti. 20. 80. 87. 96. *Si verò Archiepiſcopus*, &c. quoniã hi ſolent res eccleſiaſticas in feudum dare. *Iiſdẽ modis* in tempus mortis

prioris

prioris feudatarii, coram paribus aut inſtrumento publico. *Si rationibus claruerint.* id eſt, ſi probetur inueſtitura per pares cortis aut inſtrumento publico, vt infrà §. ſi verò feudum. Si rationes inueſtituræ heredibus conſtiterint.

Si autem controuerſia inter dominum & fidelem de feudi inueſtitura fuerit: quid iuris ſit, videamus. Et ſi inueſtitura facta fuerit coram paribus curtis, aut in breui teſtato: rectè eum qui inueſtitus eſt, cogitur dominus mittere in feudi poſſeſſionem. Si verò fuerit in poſſeſſione, & mota fuerit ei controuerſia à domino: ei defenſio detur propter poſſeſſionem. Si autem non fuerit in poſſeſſione, nec ſuprà dictis modis poterit probare: tunc illius erit defenſio, qui inueſtituram dicitur feciſſe. Si verò feudum aliquis habuerit, de quo nulla cõtrouerſia eſt, & dixerit ſe inueſtituram alterius feudi accepiſſe ab eodem domino, nec in poſſeſſione fuerit: nec prædictis rationibus probare poterit, licet domini eſſet defenſio ex ordine, tamen quia aliunde vaſallus eſt, remittitur domino ex æquitate defenſio.

Cùm autem quis dixerit feudum ad ſe per ſucceſſionem pertinere, aſſerendo illud eſſe paternum: ſi fuerit in poſſeſſione medietatis vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel aliis iuſtis rationibus illud eſſe paternum probare potuerit: iure obtinebit. Si verò probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defenſio cum xii. ſacramentalibus.

Item ſi aliquis poſſederit caſtrum, quod dixerit ſe pro feudo tenere, & econtra dominus per guardiam dixerit ſe ei dediſſe: domini eſt probatio. & ſi poterit probare: tunc ille qui tenet, domino debet reſtituere, vel probare per pares curtis, vel per breue teſtatum, poſtquam in guardiam ſuſcepiſſet, ſe à domino pro feudo inueſtituram accepiſſe. domino verò in probatione deficiente, tunc illius erit defenſio, qui poſſidet.

Similiter ſi aliquis poſſederit caſtrum vel aliam rem, & dominus dixerit ſe pro pignore ei dediſſe, econtrario ille dixerit ſe accepiſſe pro feudo: ſi potuerit dominus probare quod ei pro pignore dediſſet, tunc ille qui tenet, domino reſtituet, vel probet ſupradicto modo ſe poſtquam à domino pro pignore acce

re accepit,feudi nomine accepiſſe:& ſi dominus nō poterit probare ſe nomine pignoris dediſſe, erit defēſio illius qui poſſidet.

COMMENTARIVS.

QVAESTIO eſt de probatione inueſtituræ, & ſucceſſionis,qui duo ſunt modi adquirendi feudi, difficilis & plena ſcopulis, ad quos dum feruntur incautè, impingunt multi, & pertinent ad eam plures tituli, qui omnes niſi quis diligenter animum aduertat, velitari quodammodo inter ſe & confligere videntur, & omnium maximè obſcurus eſt tit.7. infrà,qui hoc loco explicabitur. Feudū aut inueſtitura adquiritur aut ſucceſſione. Qui inueſtituram allegat, aut actor eſt aut reus. Actori incumbit probatio, reo defenſio. Probatio eſt teſtium idoneorum, vel inſtrumētorum publicorū productio. Defenſio eſt purgatio,quæ fit dato iureiurando cum iuratoribus x i i. Tria erant olim purgationis genera. Vnum,iuriſiurandi religio, cùm coniuratoribus ſiue ſacramentalibus x i i. cognatis vel adfinibus,vel clientibus, vel extraneis, qui ſcilicet idem quod reus iurarent. Sunt qui de probitate & religione noſtra ita confidant, ſint ve ita rerum noſtrarū inſtructi peritia, vt non dubitent ſe vnà nobiſcum deuouere. iurabant autem tactis ſacroſanctis Euāgeliis, vel armis ſacratis, l.5.7.10. Lang. qual. quis ſe def. deb. Annonius 4.c.26. Pactū inter Frācos & Saxones ſacramento ſuper arma, vt eis mos erat iurātibus, firmatum eſt. Alterū eſt lex duellionum probata etiā Cōſtitutione Friderici Imp. certis caſibus: impia lex, quā rex Lāgobardorū Lintprandus profitetur ſe propter ſuæ gentis conſuetudinem vetare non potuiſſe, l.23. Lang. de hom. li. ho. & hoc genere purgationis diu vſi ſunt Chriſtiani, tā in ciuilibus quàm criminalibus cauſſis, re omni duello cōmiſſa, quod ſingulare certamen dixeris rectè, cùm & qui in eam pugnam deſcēdit, Latinè ſingularis appelletur. Gloſſæ enim veteres ſingularem interpretantur eſſe μονόμαχον, ἀπόχωρον: quod nomen Latini etiam tribuunt apro, vt Græci, qui μονιὸν appellāt. delectatur enim ſolitudine. proinde à Gallis *Sanglier* dicitur, quaſi ſingularis. Tertiū genus purgationis eſt periculum aquæ feruētis, vel aquæ frigidiæ, vel laminæ candentis. quo etiā diu vſi ſunt Chriſtiani, ducto more, argumēto neſcio an bono à potione illa quam ſtupri inſimulatis mulieribus dari iuſſit Moſes. quod vſque eò proceſſit, vt & leges ſcriptæ iuberent adhiberi ignitos vomeres, vel aquam frigidam aut calidā litium dirimendarum cauſſa, vt Langobardæ ſæpe & militares Friderici imperatoris apud Radenicū, & in pactione pacis inter Alſatiæ principes & ciuitates apud Rhenanum, liber vel perſonatus ſeruiens furti reus cum aliquot ſuæ cōparitatis teſtibus, plebeius & ruſticus aquæ frigidæ iudicio ſe expurgare iubetur, quod tamen primùm omnium exoleuit in Langobardia, l.32. Lango. qual. ſe quis def. deb. Id hac ratione ſumebatur, quam & vigere adhuc in Saxonia

xonia Occidentali narrant, vt in flumen demiſſum, & emerſum, pro ſonte, ſubmerſum pro inſonte haberent: vt indicat l.1. Conſti. Neapol. De legibus paribilibus ſublatis. Quid verò eſt paribilibus? E tribus purgationis generibus vnum legem duellionum, vt apud Vrſpergenſem, alia leges paribiles dixerunt, quæ in Gallicis Neuſtriæ conſuetudinibus *Loyx appariſſantz*. In legibus Philippi Comitis Flandriæ, quas Neoportuenſibus dedit vulneris noctu illati reus, ſi ita Scabinis videatur. (nomen eſt Iudicum, quod retinuimus, ex Hebraica lingua deflexum) ferro caudenti ſe excuſare iubetur. Res hæc omnis gerebatur interuentu ſacerdotis, qui priuſquam periculum fieret Deum, certis conceptíſque verbis obteſtabatur & adorabat, vt innocentes ſeruaret, nocentes malè perderet. Helmodius in hiſt. Slauorum. Offerebant criminibus pulſatos ſacerdoti ferro, vel vomeribus examinandos. Et precum formulas prodidit Io. Auentinus Annalium Boiorum IIII. Plerique exibant illæſi. teſtis oculatus Georgius Pachymerius in Græcorũ hiſtoria, & alii innumeri. Mitto indicium per crucem, de quo l.26. & 33. Lang. qual. ſe quis def. deb. & in teſtamento Caroli Magni, apud H. Mutium. Si propter terminos, inquit, aut confinia regnorum orta fuerit controuerſia, volumus vt ad declarationem rei dubiæ indicio crucis Dei voluntas & rerum veritas perquiratur. Mitto indicium per corpus & ſanguinem Domini, de quo Sigebertus, Ludouicus rex, inquit, ab Adriano comprobandæ ſuæ innocentiæ cauſſa ad examinationem corporis & ſanguinis Domini inuitatus eſt, &c. Solemnia erant illa tantùm tria defenſionum genera. & horum primum intelligi his libris debet, quoties fit defenſionis mentio, non defenſio nuda, quæ fit, vt Ariſtoteles loquitur, ad hominem hoc modo, Vici iam ſatis, quia quod intendiſti probare nequiuiſti. quia etiam ſi actor vel accuſator deficiatur probationibus, defendere ſe reus debet, vel iureiurando cum aliis XII. vel duello vel periculo aquæ feruentis aut laminæ candentis. Nec ambigitur de primo genere defenſionis hunc locũ accipiendum eſſe, cùm ſe quis iureiurando defendit cum coniuratoribus XII. Vnde ſi is qui inueſtiturã allegat, actor ſit, id eſt, ſi intendat ſibi vacuã poſſeſſionem à domino tradi oportere, ſic ſtatuamus, eum probare debere inueſtiturã per pares curtis, id eſt conuaſallos, aut per inſtrumenta publica: eo non probante domini eſſe defenſionẽ, puta vt iuret cũ aliis XII. ſe inueſtituram non feciſſe, atque ita abſoluatur. hoc enim iure feudorũ actore nõ probante, nõ continuò reus abſoluitur. namque ſicut iure ciuili actore defecto probationibus nõ ideo iudex ſtatim reum abſoluit, ſed in dubiis cauſſis, vt omnẽ animo ſuo eximat ſcrupulũ, quãdoque iuſiurandũ defert actori vel reo, l.3. C. de reb. cred. l. admonẽdi. D. de iureiur. No. 124. ita hoc caſu à domino vnde petitur rẽ tradi ex cauſſa inueſtituræ, etiã ſi actor deficiatur probationibus, exigitur vt iuret cũ XII. ſacramẽtalibus, vel referat iuſiurãdũ, vt infrà ti.28. & in aliis cauſſis duello res dirimitur.

Itaque

Itaque non poteſt hæc ſentẽtia abſolutè vſurpari ſemper, Actore non probante reus abſoluitur. Multum tamen hac in re poteſt auctoritas prudentiáque iudicis: quo fit vt dominus nonnunquam iniuratus abſoluatur in totum remiſſo iureiurando, vt infrà 4.tit.36.§.ſacramẽtum. & §.vlt. nonnunquam coniuratores tantum remittantur. Sanè vno caſu neceſſario ſatis habebit, ſi iuret dominus ſolus non adhibitis coniuratoribus, puta ſi actor vaſallus ſiue gaſtaldus ſit eius ex cauſa alterius feudi, de quo non ſit controuerſia. Honor enim hic ſeniori, id eſt domino debetur, ne quærendis & adhibendis ſacramẽtalibus fatigetur. & hoc eſt quod ait §. ſi verò feudum, licet domini eſſet defenſio ex ordine, id eſt, licet iure exigi à domino iuſiurandum poſſet cum aliis x i i. ante abſolutionem: tamen quia actor vaſallus eſt, ex æquitate remitti domino defenſionem, eam ſcilicet quæ fit per ſacramentales, nõ ipſius domini iuſiurandum, vt infrà tit.6. Opponit ordinem æquitati. Ordo eſt merum ius. & ita lib.4.tit.71. Domini, inquit, eſt defenſio ex ordine. Hoc igitur caſu religioni ſolius domini ſtatur: atque ita quod adquiſierit gaſtaldus, id domino cedet, ſi non probet domini inueſtituram, l.1. Lang. de adq. act. reg. quaſi præſumatur id omne paraſſe ex re domini, ſicut Epiſcopus & curator omnis rerũ Eccleſiaſticarum omnia videtur paraſſe ex rebus Eccleſiæ, quæ non paret ei obueniſſe iure cognationis. No.123. Vxor ex rebus viri.l. Quintus. D. de don. inter vir. & vx. l.6.C. eod. Plautus Caſina,

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro, & quod habet partum, ei haud commodi eſt,
Quin viro aut ſubtrahat aut ſtupro inuenerit.
Hoc viri cenſeo eſſe omne, quidquid tuum eſt.

Quòd ſi is qui inueſtitutam allegat ſit reus, id eſt, ſi ſit in poſſeſſione feudi, domino rem ſuam vindicanti incumbit onus probandi non iure feudi proprii eam ſe conceſſiſſe, ſed iure gaſtaldię vel iure pignoris, vel quo alio iure. Domino non probante, defenſio eſt rei, hoc eſt iurare reus debet cum ſacramentalibus x i i. ſe de eo feudo inueſtitum fuiſſe, vt poſſeſſionem retineat. ſi non ita iurauerit, domino iuranti poſſeſſio reſtituetur, vt infrà tit.6. & 24. & 4.tit.57. Vno caſu reus iurabit ſolus ſine ſacramentalibus, ſi ſuperiore anno ſciente & tacente domino feudum poſſederit, atq; ita, vt fit in cauſſa interdicti Vti poſſidetis, poſſeſſionem retinebit, vt infrà tit.28.§.vlt. & 4. tit.36.§.1. Domino autem probante ſe iure gaſtaldiæ aut iure pignoris prædium conceſſiſſe, non iure feudi, nulli defertur conditio iuriſiurandi, ſed potior eſt in lite dominus, niſi contrà poſſeſſor probet per conuaſallos aut inſtrumenta publica pignore vel gaſtaldia poſteriorẽ eſſe inueſtituram, vt ſuprà §. Item illud. & infrà tit.6.§.pen. & hoc loco §. Item ſi aliquis. & §. Similiter. Nunc de eo dicamus, qui ſucceſſionem allegat, in quo videndum illud etiam eſt in primis, reus an actor ſit, id eſt, poſſideat an non poſſideat.

poſſideat. Finge, Ego & frater meus diuiſimus feudum paternũ. mortuus eſt frater meus ſine liberis. ego in partẽ fratris mei me ſucceſſiſſe dico, quòd fuerit paternum feudũ. dominus negat. quid fiet? Aut ego poſſideo portionẽ fratris mei aut non. Si poſſideo, domino incumbit probatio, mihi defenſio: domino probante, vincor, domino non probante vincam dato iureiurando. Si non poſſideo, mihi incumbit probatio, domino poſſidenti defenſio: ſi probauero, obtinebo: ſi non probauero, vix obtinebo. & hoc eſt quod ait tit 7. infrà. Si tamen vaſallus poterit probare paternum fuiſſe, ſiue poſſideat, ſiue non (quæ tamen verba, Siue non, delenda ſunt) obtinebit. alioquin niſi probauerit, vel niſi poſſideat, dominus obtinebit. At rurſus in hac ſpecie ita diſtinguendum eſt: Aut ego qui non poſſideo portionem fratris feudi paterni, partem meam habui ex diuiſione, aut non. Si non habui, & agam de parte fratris, ac probauero eſſe paternũ feudum, neutri dabitur iuſiurandum: ſi non probauero, domino dabitur, propter ſupradictam rationem, vt ait tit. 7. id eſt, propter inopiam probationum, quam dixerat tit. 6. Integra verò mihi erit ſemper petitio partis meæ, quam nondum habui. Quòd ſi habui partem meam ex diuiſione feudi paterni, licet eam nunc non habeam, vt quia eam partem commutaui cum domino, vel cum fratre, vel quo alio accepta proprietate ſiue alode alterius prædii, quod cambium vocat §. Cùm autem, ab antiquo verbo cambire, Hermannus. Contractus concambium, hæc res mouebit Iudicem ad deferendum mihi iuſiurandum cum x i i. vt fieri ſolet, coniuratoribus, vt infrà 7. nec enim ſemper iuſiurandum datur reo, ſed quandoque reo, quandoque actori, prout Iudici videtur, vt infrà 4. titul. 36. §. ſacramentum. Et hoc eſt quod ſequitur in §. Cùm autem. Si verò probare non potuerit prædicto modo, id eſt, ſi actor teſtibus vel inſtrumentis probare non potuerit feudum eſſe paternum, dabitur ei defenſio cum x i i. ſacramentalibus, videlicet ſi partem ſuam habeat vel habuerit ex diuiſione. In pleriſque Codicibus hæc clauſula deeſt: ſed eo modo accepta, omni vitio caret.

Si quis de manſo vno feudi nomine inueſtituram acceperit, & dixerit quòd omne incrementum pertineat ad eum per inueſtituram, ſi dominus reſeruauerit ſibi aliquid in ipſa curte, tunc oportebit fidelem incrementi inueſtituram per pares curtis, vel per breue teſtatum probare. Sed ſi dominus in ipſa curte nil ſibi retinuit, tunc omne incrementum iure feudi fidelis obtinebit. Si verò fidelis in poſſeſſione incremẽti fuerit, non oportebit eum inueſtituram probare, ſed iurare.

Rurſus ſi aliquis acceperit inueſtituram feudi cum omni incremento quod ei obueniret,& aliquid accreuerit viuente eo,à quo acceperit:ipſius erit.& ſi ille qui inueſtituram fecit, ſine herede deceſſerit, & feudum reuerſum fuerit ad eum à quo ipſe tenuerit,vel ad aliũm:quicquid poſt mortẽ eius qui dedit accreuerit, ad eum pertinebit, ad quẽ regreſſum fuerit.

COMMENTARIVS.

MANSVM Amerbacchius putat eſſe iugerum, & quaſi à menſura manſum dici.alii agrum definiunt eſſe XII.iugerum.Iugerum eſt menſura agreſtis,quæ eſt in longitudinem pedum CCXL.in latitudinem pedum CXX.Eandem menſuram gloſſæ aruipendium vocanr,& πλέθρον eſſe interpretantur, vel finem geometricum quo finiuntur agri,cùm tamen alii, quod illi ſimile eſt nomen,arapennem exponant ſemiiugerum ſiue actum maiorem vndique verſum finitum pedibus CXX. Manſus autem, vt ego definio, eſt fundus,vnde quis ſe & familiam ſuam tueri ſatis commodè poteſt,ac prærerea vectigal ſiue cenſum domino referre,& quod veteres dixere heredium. nam hereditates Carolus Magnus interpretatur manſa,in ſuis Conſtitutionibus,à manendo ſcilicet.Childebertus in quodã Pragmatico apud Annoniũ.Cum manſis,& cũ manentibus meis.Helmodius Hiſt.Slauorum.Vir iſte primo VII.manſis totidémque manẽtibus ex hereditate patrũ contentus fuit. Et in antiquis monumẽtis S. Galli: Heluetiorum monaſterii relatis ab Aegidio Tſchudio in antiqua Rhetia.Teſtificati ſũt ſe vidiſſe de legitimis curtilibus vſus omnes iſtos,& nobis ad monaſteriũ noſtríſque manſis in noſtris territoriis cõmanentibus cum illius ciuibus eſſe cõmunes. Definitionem manſi confirmat, quod curtẽ hic §.ſignificat eſſe partem manſi,ſicut villa pars eſt fundi, l.fundi.D.quib. mo. vſusfr. amit.& quod Annonius ſcribit Carolum Caluum in Francia & Burgundia tributum exegiſſe ad hunc modum, E manſis dominicatis,id eſt,qui ad fiſcum pertinerent,ſolidum vnum, è manſo ingenuo denarios IIII.de cenſu dominico,de facultate manſuarii totidem,è manſo ſeruili denarios duos de cenſu dominico, de facultate manſuarii totidem:quæ diſtinctio manſorũ inuenitur etiam XII.Epiſt.Gregorii ad finem. Et idem Annonius Carolum Magnum ne inopia coacti miniſtri diuini cultus in eo ſegnius elaborarent edixiſſe,vt ſingulis Eccleſiis manſus tribueretur vnus.quod & in Conſtitutionibus Caroli ab Anſegiſo Abbate collectis legitur, eo addito vt pro manſo illo Eccleſiæ nullum ſeruitiũ nullúmve cenſum ſenioribus

debeant

debeant.eo plus ſi quid poſſederint,vt pro eo Eccleſiæ non ſint immunes.quod cõcilio Vormatienſi tribuitur,c.1.de cẽſib. Et inde Colonienſis ſynodi,c.4.Ne ex dote Eccleſię,id eſt,ex vno mãſo,& IIII.mãcipiis cenſus exigatur. Manſuarios dixit, quos alii manentes ſiue commanentes,id eſt,villicos,alii παραμοναρίους, vt Synodi Chalcedonenſis,c.2. & villam μονὴν, alii maſſarios.nam & manſum dixere maſſam Caſſiodorus,& Gregorius,& alii, pro quo gloſſæ Græcæ reddunt συγκτῆσιν. Eoſdem Amerbacchius putat manſionaticos appellari in Conſtitutionibus Caroli Magni. ſed fallitur. Manſionatici ſunt manſiones, ſiue diuerſoria,quæ Græci dixere ἀπλαγάς.Annonius 5.c.31.Generale placitum Duziaco habuit,& inde per Attiniacum & conſuetos manſionaticos Compendium adiit. & Carolus in Conſtitutionibus. Ceteri per ſingula territoria habitantes & diſcurrentes mãſionaticos. & alio loco.Illis verò locis vbi modò via & manſionatici ordinati ſunt.Quęſtio autem huius §.hæc eſt.Si quid manſo in feudum dato accreuerit, puta alluuione vel inſula iuxta manſum in flumine nata, vtrum ad vaſallum an ad dominum pertineat.idem olim fuit quæſitum in fructuario.Et Paulus acceſſionem alluuionis negabat ad fructuarium pertinere,quia feudi fructus non eſt,lib.3.Recept. Sent. Sed placuit pertinere,l.9.§.huic vicinus. D. de vſufruct. Latenti incremento augeri vſumfructũ,non euidenti.In vaſallo mediam viam Gerardus ſequitur, & latentis euidentiſque incrementi omiſſa differentia diſtinguit tantùm,in curte,id eſt,in villa ipſa, ſibi receperit dominus aliquid, puta membrum habitandi cauſſa,& ortum fortè aut viridarium, an nihil receperit.Si nihil ſibi receperit,vaſallum ſequitur acceſſio. Si aliquid ſibi receperit,dominum, niſi de incremento ſine acceſſione illa mox vaſallus à domino inueſtitus fuerit:quòd ſi agat probare debet, vt dictum eſt ſuprà, per conuaſallos vel per inſtrumentum publicum,ſi excipiat,id eſt,ſi quod accreuit poſſideat, domino nõ probante intẽtionem ſuam,ſatis eſt,ſi ſe iureiurando defendat,id eſt,ſi cum XII.coniuratoribus iuret ſe de incremẽto inueſtitum fuiſſe.Sic poſteriores Iuriſconſulti & Imperatores diligentius quædam tractarunt,quàm priores mediis ſententiis & nouis diſtinctionibus quibuſdam introductis, vt & in hac quæſtione,Si alius in venatione ferã beſtiam vulnerauerit,& ceperit, cuius eſſe intelligatur,eius qui vulnus inflixerit,an eius qui occupauerit?Trebatius eius eã eſſe putat qui vulnerauerit.Sed placuit magis eam eſſe occupantis. Hoc diligentius tractans Fridericus Imp. ita diſtinguit apud Radenicum, Si quis cum canibus venaticis ſiue moloſſis feram inuenerit, & perſecutus fuerit, vt ei potius quàm occupanti cedat.Si cum canibus leporariis ſiue laconicis, vt occupanti cedat.Si lancea vel gladio vulnerauerit aut occiderit,nondũ ceperit,vt eius ſit, non occupãtis. Si telo,baliſta, aut arcu miſſo occiderit,vt æquè eius ſit non occupantis, eouſque ſcilicet,donec eam perſequatur.quod & l.6.

Lang.de venat.probat. Verùm, vt ad rem redeam, ſi nõ naturaliter aliquid feudo acceſſerit, ſed opera & diligentia vaſalli, vt ſi ad finẽ fundũ emerit, id proculdubio feudo non accreſcit, cùm ſeparatũ ſit à feudo. Contrà, ſi id quod vaſallus adquiſiuit, ſeparationẽ nõ recipiat, vt ſi ſeruitutẽ prędio feudali adquiſierit, vel ſi ædificiũ poſuerit in ſolo feudali, feudo accreſcit, feudo tamẽ domino aperto, pretii repetitionẽ vaſallo cõpetere quidam putant, vt infrà 2.tit.9.§. ecõtrario. & 4.tit.29. His cognitis, fingamus ſpeciẽ ad §.vlt. quam ſimul ac rationem eius vulgò explicant malè. Capitaneus dedit feudum valuaſori, valuaſor minori valuaſori, minor valuaſor mihi. Feudum quod habet capitaneus, vel quod habet valuaſor maior aut minor, eſt verum & proprium feudum. Id quod ego habeo, qui valuaſinus ſum (ſic enim me nuncupant) iure feudi proprii non cenſetur. & ideo mortuo minori valuaſore qui mihi feudum dedit ſine herede maſculo, feudum redit ad maiorem valuaſorem, vel capitaneum, vt diximus initio huius tituli. Finge, mihi minorem valuaſorem dediſſe feudum cum omni incremento quodcunque quandocunque feudo accederet, an ſi quid acceſſerit, dices id etiam mortuo minori valuaſore ad capitaneum redire, & me non tantum feudo principali, ſed etiam acceſſione excludi? Sic ſanè, ſi acceſſerit poſt mortem valuaſoris, id eſt, poſt aperturam feudi, non ſi acceſſerit viuo valuaſore. Hæc mihi acceſſio inuidenda non eſt. Mediolanẽſes ne feudum quidem mihi totum inuident. neque enim id ad capitaneum recurrere volunt.

QVI

QVIBVS MODIS FEVDVM AMITTATVR.

TIT. II.

QVIA ſuprà dictum eſt, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur, nunc videamus qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campeſtre habuerit, & vaſallus eum morantem in ipſo prælio dimiſerit non mortuum, nec ad mortem vulneratum, feudum amittere debet.

Item ſi fidelis cucurbitauerit dominum, id eſt, cum vxore eius concubuerit, vel concumbere ſe exercuerit, aut cum ea turpiter luſerit: vel ſi cum filia, aut *nepte ex filio, aut cũ nupta filio, aut cum ſorore domini concubuerit, (hoc ita obtinent, ſi in domo domini maneat,) iure feudum amittere cenſetur. [γρ. nuru, id eſt, cum nupta filio.]

Similiter ſi dominum aſſalierit, vel caſtrum domini, ſciens, dominum vel dominam intus eſſe. Item ſi fratrem ſuum occiderit, vel nepotem, id eſt, filium fratris:

Aut ſi libellario nomine, amplius medietate feudi dederit, aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt * tranſactum permittat, vel dolo hoc egerit, amiſſione feudi multabitur. His omnibus caſibus feudum ad dominum reuertitur. [γρ. diſtractionem.]

Rurſus, ſi fidelis minus medietate, libellario nomine dederit, & ſine herede deceſſerit, & feudum ad dominum redierit: vel poſtquam ad libellariam dederit, vel pignori obligauerit, & domino refutauerit: tunc ille qui ab eo acceperit, nullo iure aduerſus dominum ſe tueri poterit.

Præterea ſi ille,ad quem feudum per ſucceſſionem iure obuenire debet,conſenſerit eos inueſtire, ad quos ſecũdum morem & ordinem rectum non pertinet:nullo modo ad eum repetendum regreſſum habet. Item ſi fuerint duo fratres,& vnus inueſtituram feudi acceperit:ſi poſtea feudum cum fratre diuiſerit,& ille,qui feudi partem accepit,poſteà plus medietate vendiderit, & ſine herede legitimo deceſſerit: feudum ad dominum reuertitur. Item ſi quis feudum habuerit in curte domini ſui:non poterit ipſum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui ſine conſenſu domini ſui dare, vel pignori obligare. Similiter ſi extra curtem detinuerit, & dominus diſtrictum habuerit,vel alium honorem:ſi alienauerit ſine domini voluntatę iure ad dominum reuertitur.

COMMENTARIVS.

AMITTENDI feudi cauſſa vna eſt,Perfidia,ingratitudo, improbitas vaſalli,quæ his libris felonia dicitur ſæpe verbo militari,quod tractum videtur & Græco φήλωσις ſiue φήλωμα, nec enim felonia eſt rebellio tantùm ſiue ἀνταρσία,cùm & dominus ipſe in feloniam incidat,ſed fraus,culpa,improbitas. Eadem cauſſa eſt adimendæ hereditatis legitimis heredibus: quæ ademptio vt exheredatio dicitur,ita plerique ademptionem feudi exheredationem vocant. Turpinus in Chronicis.Ioannes rex Angliæ Arturum Comitem Britanniæ peremit, ſuper quo à Baronibus apud regem Franciæ, cuius vaſallus erat,accuſatus,cùm comparere nollet, poſt multas citationes per iudicium parium exheredatus eſt. Sigebertus. Guilielmus rex Siciliç exheredauit Comitem de Baſeuilla, quòd ab ipſo deſciuerat.Vna eſt vtriuſque exheredationis cauſſa, ſi generaliter rem vniuerſam ſpectes, Felonia & perfidia. Sed hæc rurſus in varias & multiplices ſcinditur ſpecies.Eas quidem Iuſtinianus redegit ad certum numerum,propter quas liberos,parentes aut fratres exheredare licet, nondum tamen eripiendi feudi cauſas certa definitione concluſit quiſquam,vt infrà 3.tit.1. An igitur vaſallus feloniam fecerit, quæſtio eſt magis facti quàm iuris,& vt ante Iuſtinianũ exheredationis cauſſę poſitæ erant in arbitrio Centumvirorum:ita hodie remouendi & abdicandi vaſalli cauſæ diſceptandæ relinquuntur iudicio parium,id eſt, conuaſallorum.proinde arbitrariæ ſunt,non certæ, non legitimæ. Cognitionem paribus mandat Conſtitutio Conradi,& Henrici Conradi filii, & Lotharii,& Friderici. Certæ quidem ſunt cauſæ quæ iureiurando fidelitatis ſpecialiter exprimuntur. Certæ etiam illæ propter quas iure hereditas adimitur,donatio reuocatur, matrimonium dirimitur,quas

& in

& in reuocando feudo obſeruare debemus, vt 3. tit.1. Certæ ſunt quæ his libris exprimuntur. Sed præter omnes iſtas incidere poſſunt innumeræ, propter quas æquum ſit vaſallis feudum adimi: quas probare dominum paribus curiæ neceſſe eſt productis teſtibus quinque ex Cōſtitutione Henrici. Domino non probante, vaſallus ſe purgare debet duello, vt infrà 4.tit.47. quod non ita accipiendum eſt vt dominus ipſe in pugnam deſcendere debeat, cùm in honorem dominii ſoleat ei defenſionis neceſſitas remitti, vt ſuprà tit.prox.§. Si verò feudum. ſed vt ſi quis ſit compar qui cum eo vaſallo cuius perfidia arguitur, decertare velit, duello ſe purgare debeat, vt habetur in Conſtitutione Henrici. quòd ſi deſit ſingularis cum quo ineat pugnam, iureiurando ſe purgare debet cum tribus paribus, vel ſi pares habere non potuerit, cum pro pinquioribus cognatis XII. vel etiam ſolus, vt eſt proditum infrà lib.5. ad Conſtitutionem Henrici. Nunc eas feloniæ cauſſas exponamus, quę hoc titulo recēſentur. Prima hæc eſt, Si vaſallus cum domino in militiā profectus eum in ipſo conflictu & vitæ diſcrimine dimiſerit, & cum eo non laborauerit, vt ait infrà tit.21. id eſt, ſi periclitanti opem non tulerit, quod eſt aſtalium facere, id eſt, fruſtrari & decipere, in l.6. Lang. de maleſ. & pub.cr. & idem aſtalium ab aſtu quod Felonia. & ſimiliter in eiſdem legibus aſto animo eſt doloſo & callido, l.4. de fur. l.15. qual. quis ſe def. deb. l. 3. de hom. lib. ho. l.1. de dam. iniur. quo modo Plautus loquitur in Pœnulo:.

Mea ſoror ita ſtupida eſt ſine animo aſto.

Et eius generis in eis pleraque ſunt alia quæ barbara multis eſſe videntur, cùm tamen originem ſuam repetant à Græca vel Latina lingua, vt argi ſiue argæ contumelia, l.1. De conuitiis, quam interpretes alioueſum trahunt, ſed ignauum ea & inertem ſignificari certo certius eſt à Græco ἀργός. Paulus Diaconus VI.cap.VIII. Memineris vt me inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaueris. Didymus de Demoſthene, ἀχίνητος ὢν περὶ τὰς συνουσίας, ἐλέγετο ἀργός. Et Strigæ l. vlt. De hom. ſer. l.3. qual. mund. alien. per. l.2. de iniur. mul. quæ Feſto eſt maleſica, quæ hominis inteſtina corpore paulatim defluente peredere fingitur. Plautus Pſeudolo:

Strigibus viuis conuiuis inteſtina quæ exedunt.

Gloſſis ſtriga, λαιστρυγών, qui etiam humanis corporibus veſci credebatur, καὶ γυνὴ φαρμακίς, Langobardis *Maſca*, hodie *Magsz*. Et tollenonis vſus à Feſto, Vegetio, Iſidoro declaratus, qui explicatur apertè l.23. de hom. lib. ho. Et de equo aut pecore rabioſo. l.2. De pauperie: quod & Abſyrtus & Hierocles mulomedici, & Porphyrius confirmant contra Galeni ſententiam. Secunda cauſſa amittendi feudi hæc eſt, Si vxorem domini corruperit, vel ſi tentarit corrūpere. initium facti pro facto habetur, vel potius attentatio ipſa pudicitiæ perfectum facinus eſt, ſi manus tulerit ad papillas, ſi ſub veſtimenta. Item ſi nurum corruperit, quæ

c 4 filiæ

filiæ loco eſt,ſi ſororem domini vitiauerit,quæ nondum exierat domo fratris,id eſt,virginem quæ in capillo fuerit,vt infrà 3.tit.1.§.rurſus.Comis enim tantùm non velamine vllo virgines obtegebant caput,& præceptum Pauli ad ſolas virgines pertinere exiſtimabatur, quod tamẽ eſt contra ſententiam Tertulliani.& ita l.1.Lang.de eo quod pat.filiis nec. hab.rel.l.21.22.23.25.27.de ſucceſ.& in Conſtit. Neapolitanis,tit.de ſuc. nob.in feudis,in capillo eſſe dicitur,quæ nondum nupſit viro.Soli autem ſorori hic modus iniicitur,Si habitarit cum domino vaſalli fratre ſuo,non etiam filiæ aut nurui. Eſt autem hic huius tituli locus valde deprauatus. adiicit enim his neptem ex filio. cur non etiam neptem ex filia? Et breuiter ſic locus reſtituendus eſt, Vel ſi cum filia aut nuru, id eſt,cum nupta filio aut cum ſorore domini concubuerit (hoc ita obtinet,ſi in domo domini maneat) iure feudum amittere cenſetur.Sequũtur aliæ cauſſæ,Si dominum ex inſidiis appetierit,ſi obſederit dolo malo.Sola cogitatio ſolúſve conatus vaſalli non punitur, inſidiæ puniuntur,vt infrà 4.tit.62. Item ſi vaſallus fratrem ſuum occiderit aut filium fratris,quem poſteriores nepotem dixere,& fratruelem & fraternum. Cur tamen ſi fratrem domini ſui occiderit,feudum nõ amittit, vt infrà 4.tit.42.Quia in dominum ſuum directò non delinquit.Eſt quidem in offenſa,cuius nomine iudicium parium & coercitionem ſubire debet, ſed non priuari feudo.Henricus libro quinto.De his,inquit,culpis vnde beneficium non amittitur,parium laudatione defendat ſe vel emẽdet. At dices, Ille qui fratrem ſuum interficit, multo minus delinquit in dominum. Sed parricidium homicidio grauius eſt, ac proinde æquum,ne tam infamis perſona quæ parricidio ſe polluit,in curia domini amplius verſetur,non quidem feudum domino aperiri, ſicut ſi directò in dominum deliquiſſet, ſed in parricidæ proximos agnatos transferri:idémque eſt,ſi aliud quodcunque parricidii genus commiſerit,vt infrà 3.tit.2.idem ſi non ſpe hereditatis fratrem occiderit,quia quaqua ratione occiderit,parricidium eſt.idem ſi non occiderit, ſed occidendum prodiderit,d.tit.42.Et ita ſi ſororem ſuam vitiauerit,feudo priuabitur,ſi ſororem domini non item,niſi vno caſu de quo diximus ſuprà. Grauius enim eſt inceſtum ſtupro.& in inceſto idem merito Iacobus Ardizo,& Vldricus Zaſius admittũt. cuius rei exemplum eſt in Auſtria Cuſpiniani, de duobus Auſtriæ Marchionibus,Leopoldo,& Alberto. *Aut ſi libellario nomine amplius medietate feudi dederit.* Sic legendum. Nam in feudum dare non prohibetur,vt infrà 2.tit.4.& 9.& in Conſtitutione Friderici de feudis non alienandis. Antehac corruptè legebatur, In feudum dederit.Libellarius autem contractus eſt venditio,quæ fit ſcriptura interueniente certo pretio, & hoc amplius certa penſione conſtituta in annos ſingulos,& hac plerunque lege, vt ſtato condictóque tempore contractus renouetur rurſus numerato pretio certo vel arbitrario. Dixi,ſcriptura interueniente. Breui ſcilicet ſcriptura:& in-

de

de nomen: & in Cōſtitutione Lotharii illo loco, Libellum vel aliud inſtrumentum, quod ait libellum, ad hoc genus contractus propriè reſpicit. Regularitet venditio perficitur nudo conſenſu, niſi conueniat vt ſcriptura fiat, l. contractus. C. de fide inſtr. Dixi, Certa penſione. quod probat infrà 2. tit. 9. §. donare. & 4. tit. 53. & Gregorius 2. Epiſt. c. 1. Libellario nomine ad ſummam tremiſſis vnius habere cōcede. Vocetur lex libellaria, vt lex commiſſoria. Vtraque venditionis lex eſt. Venditio dicitur d. tit. 8. & in edicto alio Conſtantini Porphyrogennetæ de prædiis militatibus his verbis, Εἰ δέ τινες παρὰ ἐπόπτου ἢ βασιλικοῦ στρατιωτικοὺς διὰ λιβέλλων ἐξωνήσαντο τόπους, &c. quibus reſciſſa vēditione vult reddi pretium. Alii locationem eſſe dicunt. & eſt eadem quæſtio quæ de emphyteuſi, ſitne venditio an locatio. qua de cauſſa vſus fecit proprium contractum, exemplo emphyteuſεως, quod ius παροικικὸν Iuſtinianus vocat No. v 11. Quin & libellariam idem eſſe quod emphyteuſim plerique cenſuerunt, pro quibus eſt Leonis No. x 1 1 1. Sed in hoc eſt differentia, quòd non ſoleat emphyteuſis renouari non mutato poſſeſſore, Libellaria renouatur ſtatis cetiiſque tempotibus etiam nō mutato poſſeſſore data certa pecunia, vel quam bonus vir arbitratus fuerit ſecundum qualitatem rei in libellum datæ, quod quidem renouationis pretium Leo εἰσδεκτικὸν vocat. Et emphyteuſis contrahitur ſub lege meliorandæ rei, puta ædificii in area ponēdi, vel reficiendi, vel agri excolendi & recreandi, libellaria hanc legem non habet. Et libellaria in perpetuum fit ſemper, vt infrà tit. 8. Emphyteuſis nonnunquam ad tempus. Et ſi credamus antiquis feudorum conditoribus, in libellaria eſt commiſſo locus poſt biennium, ſicut in locatione, cùm in emphyteuſi triēnii ceſſatio exigatur: & is qui per libellum à domino poſſidet, vendere poteſt ſine conſenſu domini, emphyteuticarius non item. Fit libelli huius ſiue libellariæ mentio ſæpe his libris, vt infrà 8. & 2. tit. 9. & 4. tit. 3. 53. 57. & in Conſtitutione De pace Conſtātiæ, & in Langobardis, & in aliis etiam auctoribus. Caſſiodorus v. Var. Comperimus patrimonii noſtri prædiate Thomati libellario titulo commiſiſſe. Gregorius 8. Epiſt. c. 61. Voluerat poſſeſſiones ſub ſpecie libellorum tenere. Vaſallus autem feudum totum eiúſve partem vendere, vt id emptor haberet quaſi proprium, non potuit ſine conſenſu domini. Per libellum mediam partem vendere potuit ſine conſenſu domini pleriſque Italiæ locis, aliis etiam totum. Vendere, inquam, per libellum potuit dimidiam partem priuato non Eccleſiæ. Priuato plus permittitur quàm Eccleſiæ, id eſt, non tanta in priuato quàm in clerico probitas exigitur. quæ ratio eſt ſcripta infrà tit. 8. Tertullianus de Monogamia: Cùm ad peræquationem diſciplinæ ſacerdotalis prouocamur, deponimus infulas & impares ſumus. Eccleſiam decet ne partem quidem feudi à vaſallo emere, ſine cōſenſu domini, maximè cùm ſit immortalis, priuatus mortalis, quo moriente ſine heredibus maſculis feudi etiam pars ea quam per libellum

alii

alii conceſſit ad dominum recurrit. Ex Conſtitutione autem Lotha-
rii & Friderici,nec vendere vllo modo partem vllam feudi priuato va
ſallus poteſt ſine domini voluntate,vt infrà 2.tit.9.& 3.tit.2.& 4.tit.44.
53.ne domino debitum ſeruitium pereat ad inopiam redacto vaſallo.
quod etiam olim obtinebat in feudo de camera vel de caneua, & in
feudo proprio cuius domino iuncta erat diſtrictio iuris,quæ duo non
ſemper concurrunt in eandem perſonam,ſed cuius in perſonam con-
currunt,eius auctoritas poteſtáſque maior eſt,vt meritò in alienatio-
ne eius ſit exploranda voluntas.æquum etiam eſt in eo feudo abalie-
nando,quod quaſi è ſinu & penuario domini depromitur,id eſt ex ca-
mera vel caneua,domini voluntatem exquiri. Quod diximus de alie-
natione,idem obtinuit in pigneratione,creditori diſtractione permiſ
ſa,quod genus pignotis conſultum dicitur infrà 2.tit.9.quia eo maxi-
mè creditori conſulitur.& hoc eſt quod ait hoc loco, *Ita vt diſtractio-
nem permittat*: cuius emendationis coniecturam fecit vetuſtiſſimus li-
ber,in quo erat,tranſactionem,non tranſactum.Idem ſi dolo hoc egiſ
ſet,vt feudum in alium tranſiret, pura ſi inueſtituram pro venditione
adſimulaſſet, vt infrà.2. tit.4. & in Conſtitutione Friderici de feudis
non alienandis.Et hac iuris forma neglecta,feudum ad dominum re-
dibat,præterquam ſi feudi paterni alienatio facta eſſet agnato, qui o-
mnino ſucceſſionis iure feudum habiturus erat, quia renuntiatio eſt
potius quàm alienatio,vt infrà tit.8.§.vlt.& 4.tit.45.vel errante vaſal-
lo circa qualitatem rei,puta feudum accipiente pro alode, vt infrà 4.
tit.20. At, vt dixi, vaſallus feudum potuit ſemper poteſtque alii ſine
fraude in feudum dare ſine voluntate domini:ita vt ſit vaſallus vaſalli,
nec mortuo priori vaſallo ſine liberis maſculis,ad dominum res ipſa
recurret,vt infrà 2.tit.10.Ius feudi recurret,vel etiã res ipſa,ſi nolit po-
ſterior ab eo ius feudi recognoſcere,vt infrà 2.tit.9.§.Sine autem. An
etiam ius feudi alii poterat vaſallus vendere inuito domino quaſi feu-
dum,non quaſi libellum,ita vt non ſuus, ſed domini vaſallus eſſet: ſi-
cut vſumfructũ vẽdere fructuarius poteſt etiam inuito domino.quod
Græci interpretes cùm ita ſcriptum reliquiſſent, ὁ ἔχων χρῆσιν καρπῶν
δύναται πωλεῖν αὐτὴν καὶ ἄκοντος τοῦ δεσπότου ἢ καὶ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ, quidam
eis hanc opinionem quaſi ſingularem adſcribit, neſciens id eos ſum-
pſiſſe ex l.cui vſufructus.D.de vſufr.Rurſus vt morte mea ſi ius vtendi
fruendi quod meum eſt vendidero,finitur vſuſfructus in perſona em-
ptoris,an & ius feudi ita venditum,vt dixi,Si deceſſero ſine liberis maſ
culis? Et videtur ius feudi in alium per eam rationem multominus po
tuiſſe aut poſſe transferri, ne inuito domino nouus & extraneus vaſal-
lus accedat,vt infrà 2.tit.12.cùm alienatione facta per libellum vel pi-
gneratione pro parte dimidia,vel vt Cremonæ,Ticini,Mediolani ob-
tinuit,in aſſem,vel ſecunda datione in feudum non mutetur vaſallus,
illo genere mutetur.Et tamen illud quoque fuiſſe permiſſum ante Cõ-
ſtitu

ſtitutionem Lothatii,vt exiſtimẽ, facit. §. item ſi duo frattes,vt hodie moribus Galliæ tecepiũ eſt poſſe omnino ius feudi ſine voluntare domini à vaſallo cedi & vendi alteri.qua ratione vulgò dicitur feuda patrimonii iure cenſeri.Ceditur eum ſua cauſſa.nam emptor fidem &hominium debet,quod niſi profiteatur intra conſtituta tempora, dominus fructus ſuos facit,vel quibuſdam locis feudũ domino aperitur,cuius genetis feudũ dicirut *Fiefz de danger*,quod eius amittendi vaſallo perieulũ immineat,niſi maturè fidem & hominiũ exhibuerit.Empror etiã debet ἀναγάμψεις & εἰσδεκτικὰ, & militiæ onetibus ac ſeruitiis feudo cohærentibus obligatur. Igitur mors emptoris ſpectatur,non venditoris.Vſusfructus tamen plenum metúmque ius omnino vendi alteri non poteſt,& ſpectatur mors venditoris,non emptoris.Sed & Eccleſiæ moribus noſtris rectè vaſallus feudum vendit cum ſua eauſſa. quo tamen caſu ne quid domino deperear,vel quòd Eccleſia ſit immortalis,vel quòd ſit inhabilis militiæ, cogitur Eccleſia dare hominẽ,à quo officia debita exhibeantur, quóque mortuo fideliras tedintegretur. Iiſdem moribus eo qui feudum vendidit abſque conſenſu domini defuncto ſine heredibus,feudum emptori non aufertur,cùm tamen iute Italico ſi inuito domino vaſallus partẽ mediã iure vendiderit per libellum aut pignori obligauetit, iure προτιμήσεως dominus anno vel renunciatione excluſus fuerit,mortuo vaſallo ſine hetedibus maſculis,vel eriam cedente feudo in manus domini,à quibus aecepetat,feudum emptori aufetatut,vt §.rurſus.& infrà.tit.8.& 16.& 4.tit.83.Domino conſentienti non eſt ius προτιμήσεως,non recidit etiã feudum in eũ qui conſenſit alienationi moriente venditote ſine legitimis hetedibus,aut refutante dominũ hominio,vt dieitut,ei remiſſo:ſed qua cõditione quóve iure id conſentiente domino accepetit emptor,puta quaſi ptopriũ,vel quaſi libellũ eodem retinebit ſemper, prærerquam in ſpecie tit.25.57.lib.4.Conſenſu etiã agnati amittunt ius προτιμήσεως, & ius ſueceſſionis:& ita demũ ius prælationis habent,vel eo iute omiſſo ius ſucceſſionis,cùm eſt feudum geneatchicum,mortuo vendirore, illud teddiro pretio,iſtud nõ reddito pretio emptori, ſi venditioni nõ conſenſerint,vt hoc tit.§.præterea.& tit.4.§.1.& libro 4.tit.14.& tit.45. Quod in contextu iſto ait,*Hìs omnibus caſibus*,ſic eſt interpretandum, ſi libelli nomine dederit ſupra dimidiã partem,ſi pignori obligauerit permiſſa diſtractione,ſi dolo hoc egerit, non ſi fratrem ſuum occiderit.Quod autem ait, *Item ſi fuerint duo fratres,& vnus,&c*. eſt valde obſcurũ. Duo ſunt fratres conſortes Primus & Secundus.Primus feudũ adquiſiuit,idq́; in cõmune cõtulit. quæ collatio domino nihil præiudicat,qui Primũ ſolum ſibi vaſallũ adoptauit,vt infrà 2.tit.12. Soluta conſorrione & diuiſo feudo, Secundus feudi partem accepit. iure igitur.quia partẽ dimidiã tantùm.totum nequiuiſſet.quo enim colore niſi teſutarionis?Sed hoc non potuiſſet, quia in feudo fraterno, id eſt

eſt, feudo nouo ſucceſſurus non erat. Igitur quia partem accepit rectè, quamdiu vixerit Primus, nō redibit ad dominum portio Secundi, niſi Secundus plus medietatē ſuæ portionis vendiderit & ſine liberis maſculis deceſſerit. Vtrumque exigimus. Neque hoc neque illud ſufficit, quia viuit Primus, à quo eius portionis alienatio in Secundum collata ſuſtinetur. Vtrumque ſi concurrat, dominum admittemus, quia Secundus eam portionem tenuit quaſi feudum ab eodem domino ex diuiſione, & deficiente eius ſobole maſcula, æquum eſt id domino accedere potius quàm extero emptori, qui plus medietate emit. Ante Lotharium alienatione maioris partis quàm dimidiæ feudum domino aperiebatur. Poſt Lotharium pars tãtùm alienata domino aperitur, vt infrà 4. tit. 44. Eſt enim eius indignitas maior, qui indulgentia ſibi data abutitur, quàm eius cui nihil lex indulſit. Quod ſequitur, *Item ſi quis feudum*, eius rationem expoſui ſuprá.

Item ſi Epiſcopus, vel Abbas, vel Abbatiſſa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ eis ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur: nullum habet vigorem, ſecūdum hoc, quod conſtitutum eſt à Papa Vrbano in ſancta ſynodo: hoc eſt illud, quod poſt eius decretum fuerit datum: quod autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem iuris eſt, ſi Præpoſitus, vel alia eccleſiaſtica perſona, quæ antiquitus non ſit ſolita in feudum dare: ſcilicet vt quod dederit, iure non valeat.

COMMENTARIVS.

HVIVS paragraphi ſententiam expoſui tit. 1. Illud tantummodo non expoſui quem hic Gerardus vocet dominum plebis. Et is videtur eſſe qui Vicedominus dicitur in c. volumus. & c. dominum. 89. diſt. Adminiſtratio eſt epiſcopatus & onus ſuſcipiendæ plebis negotiorum eccleſiaſticorum cauſſa, vel inopia inceſſente aduentantis & hoſpitantis in Eccleſia. Sigebertus in Chronicis: Theophilus Vicedominus ſecundas partes eccleſiaſticę diſpenſationis ſub Epiſcopo agebat. Carolus l. 4. Lang. de reuer. Eccl. deb. Mandet Comes Epiſcopo vel Abbati, vel Vicedomino, vulgo corruptè, Vicecomiti. Hoc autem loco titulum nouum perperam apponi finis indicat, in quo ita eſt, Et his omnibus caſibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur. Caſibus enim his qui ſequuntur feudum, vel quia non iure datum eſt, vel quia deficiunt heredes maſculi, vel quia vaſallus linguæ vſum amiſit, ad dominum reuertitur.

Quin-

Quinetiam ſi quis eo tenore feudum acceperit, vt eius deſcendentes maſculi & fœminæ illud habere poſſint: relicto maſculo, vlterius fœminæ non admittuntur.

COMMENTARIVS.

DICTVM eſt ſuprà, feudum ad dominum redire vaſallo ſine herede defuncto. Heres his libris ſiue heres legitimus maſculū ſignificat, vt infrà tit. 8. & lib. 4. tit. 38. propterea quòd fœminæ in feudum nō ſuccedunt, niſi feudum ſit muliebre, vel niſi ita conuenerit nominatim in dando feudo. Inde quæritur, ſi in dando feudo conuenerit, vt liberi maſculi & fœminæ id obtinere poſſint, & vaſallus moriatur relicto filio & filia, an vterque ſuccedat? Obertus vtrumque ſuccedere exiſtimat, vt infrà 4. tit. 63. Gerardo aliud iudicium eſt hoc loco, & infrà tit. 4. §. vlt. Putat enim maſculum præferri, quaſi ſcilicet hæc fuerit mens contrahentium, vt ita demum fœminæ admitterentur ſi maſculi deficerent, quod & ſi palam verbis expreſſum eſſet, Obertus probaret, vt infrà 2. tit. 17. Sed id quod agitur pro expreſſo haberi debet, l. cum quid. D. de reb. cred. Et Gerardi ſententiam fuiſſe communiter receptam fragmenta Ardizonis indicant, infrà 4. tit. 104. Ex eiſdem reliquiis didicimus non idē eſſe dicendum ſi ita conuenerit, vt in feudo ſuccederent fœminæ ſicut maſculi. Huius enim conuentionis poteſtate mares & fœminæ ſimul ſuccedunt, tā ex mente quàm ex verbis contrahentiū. Proponitur & in eiſdem alia quæ ad hanc quæſtionē pertinet perelegans ſpecies. Maritus & vxor ſimul de eodē feudo inueſtiti ſunt ea lege, vt & deſcendentes ſiue liberi ſui id haberent. feudū hoc non eſt muliebre, non maſculum, ſed miſtum ex vtroque. Coniuges defuncti ſunt filio & filia ſuperſtitibus. Filius totum feudum ſibi vindicat. filia in partem venire vult. quid fiet? Aut vterque ex eis nuptiis natus eſt aut nō. priore caſu mas præfertur. poſteriore, vt ſi filium maritus ſuſceperit ex prima vxore, filiam ex ſecūda, feudi quo de agitur ſocia filia veniet in partē vnà cum fratre conſanguineo: quia cùm ſit filius ex aliis nuptiis, non debet filiam excludere, quæ ex his nuptiis progenita eſt, in quibus feudum adquiſierunt, ſed potius quia feudum eſt ex parte maſculū, ex parte muliebre, quiſque ſibi parentis ſui partem vindicare debet. & eadem ratione ſi filia tantùm ſuperſit, nullus filius, filia partem tantū feudi habebit, altera pars domino cōmittetur. Ponitur & in eiſdem fragmentis ſingularis caſus quo fœminæ in feudum ſuccedunt, vt ſi feudum datū ſit ad ſeruitium certum, quod fœminam exequi nō dedeceat, puta vt iter vxoris domini officioſè comitetur, infrà 2. tit. 3. §. vlt. vel vt domi focíque dominæ miniſtret, & rem eius familiarem accuret, qualis eſt Vaſallus caſatus, qui dicitur legis Francicæ 3. c. 68. & 4. c. 75. Cōſtat verò feudum ad cer-

tum ſeruitium dari recte,vt infrà 4.tit.67. Datur & ita plerumque vt nullum pro eo ſeruitium certum exhibeatur,cuius etiam mulier capax eſt.Et ii omnes caſus ſunt excipiendi qui bus Galliæ locis fœminæ in feudum non ſuccedunt.Aliis pleriſque locis liberi vtriuſque ſexus in feudum ſuccedunt.Cognatæ ex tranſuerſo non ſuccedunt extantibus maſculis. Et circa eam conſuetudinem ſimul,& circa conuentionem hoc loco propoſitam hæc incidit quæſtio. Mos hic ſiue conuentio eſt vt maſculis non extantibus fœminę ſuccedant,extantibus maſculis vt non ſuccedant. Quæritur,an quæ lex dicta eſt fœminis,dicta etiam videatur poſteritati maſculæ fœminarum, vt ecce, vaſallus mortuus eſt relicto filio fratris,& filio ſororis, vtrum cenſes filium fratris eſſe potiorem,quòd alter deſcendat ex fœmina,an vtrumque admittis, quòd vterque ſit mas, vterque pari gradu. Sunt qui vtrumque admittant. quod non probo. nam id ea conuentione agitur, vt ex ea familia cui primum feudum adquiritur,mares & fœminæ ſuccedant.filius ſororis non eſt ex ea familia. Solus quidem admitteretur ex benignitate quadam,vt ſuprà tit.12 .Sed non concurrente eo qui eſt ex illa familia. Et ſi fortè cùm feudum pater adquiſiiſſet, deinde obierit relicta filia & filiis duobus Primo & Secundo, quot ſunt perſonæ, tot ſunt lineæ, & linearum ordo accuratè obſeruandus, vt infrà 4.tit.59. Vnde ſi Primo diuiſione obuenerit feudum,poſteri eius in infinitum ceteris præferentur, linea Primi abſumpta, adſumetur Secundi, & hac demum extincta linea filiæ. Proinde ſi moriens Primus habuerit filium fratris, & filium ſororis, filius fratris præferetur filio ſororis, id eſt linea Secundi lineæ filiæ.

Mutus feudum retinere non poteſt,ſcilicet qui nullo modo loquitur.ſed ſi feudum fuerit * magnum, quo ei ablato ſe exhibere non valeat,tum ei relinqui debet, vnde ſe ſuſtinere poſſit. Ex his omnibus caſibus feudum amittitur,& ad dominum reuertitur.

al. paternum.

COMMENTARIVS.

MVTVM Gerardus definit eū qui eloqui nihil poteſt,vt §.item ſurdus.Inſt.quib.non eſt per.fac.teſt. & ait mutum retinere feudum non poſſe,quia ſcilicet debito ſeruitio parū idoneus videtur. Contrà Gerardus refertur muto retentionem dediſſe feudi paterni,infrà 4.tit.41.Feudi,inquam, paterni tātùm. Quod & hic ſubiecerat. Sed his libris nulli ſunt fœdiores mendis. Ait, *Sed ſi feudum fuerit magnum*. Dixiſſet conuenientius, *paruum*,quia ſequitur, *quo ei ablato ſe exhibere non valeat*. Scriptū erat corruptè, maternum, vnde fecere,magnum,propterea quod non agnoſcunt hi libri feudum mater-

maternum, vt infrà tit. 12. Sed debuiſſent potius emendare paternum pro maternum. Hic igitur eſt ſenſus, ſi feudum fuerit relictum à patre, quo ablato eſuriturus ſit, tum ei relinqui debere vnde tueri ſe & educere poſſit. quam ſententiam pietatis ratio extorſit. iure enim qui ſeruitio non ſufficit, nec feudum retinet.

DE NATVRA FEVDI.

TIT. III.

NATVRA feudi hæc eſt, vt ſi princeps inueſtierit Capitaneos ſuos de aliquo feudo, nō poſſit eos deueſtire ſine culpa, id eſt, Marchiones & Comites, & ipſos qui* propriè hodie appellantur Capitanei. Idem eſt ſi inueſtitura ſit facta à Capitaneis & maioribus valuaſoribus, qui *propriè hodie Capitanei appellantur. Si verò facta fuerit à minoribus, vel minimis valuaſoribus, aliud eſt. Tunc enim poſſunt deueſtiri non habita ratione culpæ, niſi fecerint hoſtem Romæ, tunc enim idem eſt in minimis quod in maioribus valuaſoribus: vel niſi emerint feudum, tunc enim pretium reſtituendum eſt ſecundum antiquum & rationabilem vſum.* Moderni autem non ita ſubtiliter cernentes dicunt idem obſeruandum in minimis quod dictum eſt in maioribus valuaſoribus.

al. impropriè.

al. impropriè.

ias, Mediolani.

COMMENTARIVS.

PROPRIA feudi natura hæc eſt, vt ſit perpetuum, nec temerè vaſallo eripi poſſit ſine cauſſa. Princeps non eripit temerè quod dedit Duci aut maiori valuaſori. Dux quoque non eripit id quod dedit maiori valuaſori, nec maior valuaſor, quod minori. Minor tamen quod dederit valuaſino, quia iure feudi non cenſetur, vel maior dominus eripere valuaſino cùm libuerit poteſt, exceptis certis caſibus, quos expoſui tit. 1. ſuprà. Eſt autem hic duobus locis reponendum, impropriè, vbi eſt ſcriptum, propriè, ex ſupradicto tit. 1. in prin. & infrà 14.

DE SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. IIII.

SEquitur de ſucceſſione feudi videre. Si quis igitur deceſſerit filiis & filiabus ſuperſtitibus, ſuccedunt tantum filii æqualiter, vel nepotes ex filio, loco ſui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente.

Hoc quoque obſeruatur, vt ſi frater meus alienauerit partem ſuam feudi, vel fecerit inueſtiri filiam ſuam, ſi moriatur ſine herede maſculo, nihilominus reuertitur ad me. & olim obſeruabatur vſque ad quartum gradum tantùm ſecundum quoſdam, hoc ideo quia poſtea non vocatur feudum paternum. Alii autem dicunt vſque ad ſeptimum gradum.

Filia verò non ſuccedit in feudo, niſi inueſtitura fuerit facta in patre vt filii & filiæ ſuccedant in feudum (tunc enim ſuccedit filia filiis non extantibus) vel niſi inueſtitæ fuerint. Hæc de feudo paterno. In alio verò feudo quod habuit initiũ tantùm à fratribus, nõ ſuccedit vnus alteri, ſiue vna inueſtitura, ſiue duabus, niſi hoc fuerit dictum expreſſim vt alter alteri ſuccedat.

COMMENTARIVS.

LOCO *ſui patris.* In limite tranſuerſo non eſt, vt loquuntur, repræſentationi locus, niſi fratrum iam mortuorum filiis, qui ſuccedũt cum fratribus defuncti, patruis ſuis, vt infrà 2. tit. 11. In limite directo liberorum eſt repręſentationi locus in infinitum, vt ſi ſit filius & ex alio filio iam antè mortuo nepos, ſimul vterque ſuccedit in feudum & in alodem, & ſic deinceps ceteri pro ſtirpibus non pro capitibus. Tempore Othonis 1. Imperatoris, cùm eſſet ea de re ingens quæſtio, an auo ſuccederet nepos vnà cum patruo, placuit rem committi gladiatorio certamini, & ceſſit victoria his qui nepotes computabant inter filios. quod Sigebertus refert in Chronicis & Vuitichindus 11. rerum ab Henrico & Othone geſtarum. *Nulla ordinatione.* Non poteſt ergo pater vni ex filiis feudum prælegare. qua de re dicemus infrà 4. tit. 54. *Hoc quoque obſeruatur, vt ſi frater meus alienauerit partem ſuam feudi.* Conſentiente ſcilicet domino. alioqnin feudum domino aperiretur, non mihi. *Vel fecerit inueſtiri filiam ſuam.* vt infrà 4. tit. 45. *Reuertitur ad me.* Si & ipſe aliena-

lienationi non conſenſero, vt ſuprà 2.§.præterea. *Vſque ad quartum gradum.* vſque ad fratres patrueles vt ſuprà 1. §. hoc quoque. *Quia poſtea non vocatur feudum paternum.* Qui hac ratione vtebantur, feudum id tantum dici paternum exiſtimabant, quod eſſet à patre aut auo profectum, quaſi ſcilicet patris appellatione vltra patrem ſolus auus intelligeretur, l. iuſta. D. de ver. ſig. & ita fratres patrueles defuncti ſuccedere in feudum auitum propius ſobrino, id eſt, patruelis filium non ſuccedere in feudum proauitum. Sed magis placuit paternũ dici, quodcunque à parentibus deſcendit, vt in l. patri. D. ad leg. Iul. de adult. patres pro parentibus accipiuntur, & hac ratione in feudum à parentibus profectum agnato defuncto agnatos ſuccedere vſque ad ſeptimum gradum. quia parentes vſque ad eum gradum nominantur: vlteriores maiores appellantur, non parentes. Paulatim increſcunt ſentẽtiæ Iuris, l. fideicommiſſa. §. ſi rem ſuam. D. de leg. 3. Obtinuit ad extremum ſuccedere eos in infinitum, vt dixi ſuprà 1. §. 1. nam & in edicto de in ius vocando, & delegatis præſtandis parentes etiam dicuntur vltra tritauum. *Niſi inueſtitæ fuerint.* domini beneficio, vt infrà 25. Cetera quæ ad hunc §. pertinent, expoſuimus ſuprà tit. 1. §. 1. & tit. 2. §. penult.

QVALITER HERES INVESTITORIS TENEATVR.

TIT. V.

SI quis inueſtitus fuerit de alieno feudo poſt mortẽ eius, vel ſi quis fuerit inueſtitus ſub conditione aliqua, vel tempore, de quo nullus erat inueſtitus, ſiue præmoriatur tenens feudum, ſiue inueſtitor, ſiue inueſtitus: inueſtitor & inueſtitoris heredes tenentur inueſtito, vel heredi eius veniente tempore vel conditione: licet alii dicant, ſi moriatur inueſtitus antequam tenens feudum, vel ante conditionem exiſtentem, vel ante tempus, quòd heredes eius non debeãt inueſtiri. nam ſi quis fuerit inueſtitus purè de alieno feudo, nõ valet habita inueſtitura. hoc ita eſt, niſi fuerit facta ab aliqua eccleſiaſtica perſona. tunc enim ſi præmoriatur inueſtitor antequam feudum tenens, vel conditio, vel tempus exiſtat: nõ obligatur ſucceſſor illius. & hoc probatur per legem Lotharii de precariis. & hoc intelligendum eſt in vaſallis, qui feudi ſucceſſionem non habent.

COMMENTARIVS.

HIc titulus eſt de feudo quod ſucceſſionem non habet, id eſt quod morte accipientis finitur. Et ait eius generis feudo, exempli gratia, Primo conceſſo, purè Secundo factam à domino inueſtituram non valere, ſub conditione vel in diem factam valere. Primus enim mori interim poteſt. Et multo magis valere eam quæ confertur in tempus mortis Primi. At quæritur an ius inueſtituræ in heredem Secundi tranſmittatur, vt prædium ſibi tradi oportere intendere poſſit. Alii dicunt indiſtinctè tranſmitti. Hi comparare videntur inueſtituram ſtipulationi. quia ſtipulatio omnis in heredem tranſmittitur. Alii ita diſtinguunt, Aut prior mortuus eſt Primus aut Secundus. Si præmortuus eſt Primus, ius ſuum Secundus tranſmittit in heredem. Si præmortuus eſt Secundus, nihil tranſmittit. Hi legatorum exemplum ſequi videntur. Legatum enim relictum in conditionem vel in diem incertum veluti, cùm mortuus erit Primus, mortuo legatario ante diem vel conditionem in heredem nō transfertur, l.1.§ ſi quis ſub conditione. D vt leg. no. cau. l. ſi dies. D. quan. dies leg. ced. Priorum opinio verior eſt. quia inueſtitura actus viuentium eſt, non morientium. eſt enim ceſſio. Ceſſio autem actus viuentium, l. vlt. D. com. præd. Comparanda igitur ſtipulationibus potius quàm legatis. At contrà quæritur, an heres domini Secundo teneatur. Et placet eum quoque indiſtinctè teneri ſiue poſt Primum, ſiue ante Primum, & ſiue ante conditionem, ſiue poſt conditionē dominus deceſſerit. quod & in ſtipulationibus, & in legatis ita procedit. nam & ſi heres à quo legatum relictum eſt ſub conditione, deceſſerit ante conditionem, heres heredis legatario obligatur, licet ab herede ſcripto obligatio non inceperit, l. ſub diuerſis. §. vlt. D. de cond. & dem. In clerico tamen diſtinguitur, & regula iuris antiqui ſtrictius obſeruatur. nam ſi clericus moriatur ante Primum, vel ante cōditionem, vel ante diem incertum, ſucceſſor eius non tenetur, ſi poſt Primum, vel poſt conditionem, vel poſt diem incertum, ſucceſſor tenetur, vt diximus ſuprà tit. 1. §. ſi verò Archiepiſcopus. Voluntas itaque eius non obſeruatur, niſi eundem ipſum obligatio tenuerit. Et quod in feudis, idem Lotharium ait conſtituiſſe in precariis. Quid vocet precarias videamus. Genus eſt contractus quo initio primùm cum Eccleſiis contrahebatur, vt emphyteuſeos genere primum cum ciuitatibus tantùm, deinde etiam cum aliis. vnde & cum priuatis precarias contrahi nihil vetat. Non ſunt autē precariæ, ſiue precaria non eſt id genus contractus de quo agitur in titulo Digeſtorū de precario, licet idē vtriuſque beneficii ſit nomen, eadémque nominis ratio, quòd precibus petenti concedatur. quo genere frequens erat liberos ab Eccleſia impetrare bona quæ parentes donauerant. Precaria eſt ceſſio vſusfructus rei immobilis. idem poſſis dicere feudū eſſe, idem emphyteuſim, idē libellariā. nam proprietatē retinet

qui

qui dat aut igitur nihil, aut vſufructũ dat & cedit. Vtile dominiũ nullum eſt, vt rectè ſenſit vulgaris interpres quiſquis eſt, ſiue Pileus ſiue Conradus (nam hi duo ſunt vetuſtiores horum librorũ interpretes) ad tit. de alienatione feudi paterni, lib. 4. Cõtractuũ leges ſiue pactiones, ex quibus dicuntur contractus capere formã, ita ſunt diſpares nonnũquam, vt nouas appellationes excogitare ſit neceſſe. exẽplo ſit pignus, aliud eſt pignus, aliud hypotheca, aliud fiducia, aliud ἀντίχρησις. & omnia tamen pignora. Sic aliud feudũ, aliud emphyteuſis, aliud libellaria, aliud precaria, aliud vſusfructus. & omnia tamen vſusfructus. quoniam qui dat, retinet proprietatẽ. Adiiciamus ergo legẽ precariæ propriam. Precaria eſt ceſſio vſusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dũ vixerit ea lege, vt Eccleſiæ miniſteriũ exhibeat, vt Toletani concilii c. v. vel quæ fit, quod erat proprius & frequẽtius, ei qui Eccleſiæ rem ſuã donauit aut liberis eius vel in ea re ſola, vel in aliis rebus Eccleſiæ vel tam in ea quàm in aliis rebus Eccleſiæ ad tempus certũ vel in tempus vitæ donatoris tantùm aut etiã filiorum eius, c. precariæ. 10. q. 2. & Rhemẽſis ſynodi, c. 36. & 37. & Turonenſis, c. 51. quod genus negotii Eccleſiis permittitur remunerandę donationis cauſſa, l. iubemus. §. ſanè ne omnis. C. de ſac. Eccl. No. 7. & 120. & id nonnunquam agitur, vt is cui ceditur vſusfructus, certã penſionem ſiue cenſum quotannis præſtet, vt legum Alamannorum tit. 2. & vt renouetur ſingulis luſtris, c. 1. de precariis. Inde Carolus Magnus legis Francicæ IIII. Si quis, inquit, in cenſibus reddẽdis, & precariis renouãdis negligens fuerit. Vbi autem fit renouatio, quæ ἀνάκαμψις dicitur aptiſſimo vocabulo, & prę-ſtantur εἰσδεκτικὰ, vt Leonis No. 13. cuius titulus cõpendioſior eſt περὶ ἀνακάμψεως. De precaria accipienda videtur, l. 2. Lang. de benef. quæ cõgruit omnino cum eo quod ſcriptũ eſt inter decreta Pontificum, Quicunque fideliũ propria deuotione de facultatibus ſuis aliquid Eccleſiæ contulerunt, ſi fortè ipſi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Eccleſia ſuffragium vitæ temporis vſu percipiant, & Turonicæ ſynodi c. 51. Quid diſtet precaria à feudo & libellaria ſi quis quę-rat, conſulat definitiones. nam & feudi & libellariæ definitionem tradidi ſuprà. Quid ab emphyteuſi, collata etiam emphyteuſeos definitio cum definitione precariæ, ſtatim iudicabit. Emphyteuſis eſt contractus quo dominus prædii ſui vſumfructũ in aliũ transfert ea lege, vt id melius & cultius reddat cõſtituta penſione certa. Feudo additur lex fidei & ſeruitii, Emphyteuſi lex meliorationis. In aliis nulla eſt lex talis. In feudo nulla eſt pẽſio annua, in ceteris eſt penſio annua. In feudo & emphyteuſi, nulla ἀνάκαμψις, in ceteris eſt ἀνάκαμψις. In his omnibus interuenit & pręſtatur domino εἰσδεκτικόν. ſed variè. In feudo ex morte vaſalli reditus vnius anni vel pecunia certa aut arbitraria, ex alienatione pretii portio. In emphyteuſi ex alienatione pretii portio, ex morte nihil. In libellaria & precaria dum quaſi redeũt & renaſcuntur,

certum pretium etiam non mutato poſſeſſore. In omnibus eſt commiſſo locus. ſed variis ex cauſſis. in feudo ob culpam, in ceteris ob tardius ſolutam penſionem.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM ET FIDELEM.

TIT. VI.

SI cōtētio fuerit inter dominum & fidelem de inueſtitura feudi, per pares curiæ dirimatur. Alii enim teſtes, & ſi idonei ſint, admittēdi nō ſunt. inopia tamen probationū dirimatur per religionē cliētuli poſſeſſoris feudi, vel cū duodecim ſacramentalibus ſecundū quoſdam. Ceterùm ſi dominus poſſideat, etiā per ſuū iuſiurandum cum duodecim ſacramentalibus dirimatur. hoc ita, niſi clientulus ſit gaſtaldus vel actor domini. tunc enim tantum ſuæ, id eſt domini religioni ſtatur, niſi habeat teſtes pares idoneóſque. nam aliquando multa bona auferuntur domino hoc modo. & hoc colligitur per legem quæ eſt in titulo de acquiſitione actorum Regis. Idem dicendum eſt de guardia.

Similiter ſi quis voluerit dicere de pignore ſibi dato ſe inueſtitum eſſe, non credatur ſuo iuramēto, ſed teſtibus idoneis paribus domus.

Inſuper ſciendum eſt feudum Guardiæ & Gaſtaldiæ quacunque hora vult auferri poſſe à domino, ſcilicet poſt annum.

COMMENTARIVS.

QVAE ad hunc titulum pertinent, expoſui ſuprà 1. §. Si autem controuerſia. *De inueſtitura feudi.* Fideli allegante inueſtituram, domino negante. *Clientuli poſſeſſoris.* Ergo rei. *Secundum quoſdam.* Horum ſentētia iure verior. Vſu hodierno ſolus iurat, vt infrà lib. 5. *Ceterùm ſi dominus poſſideat.* Ergo ſi fidelis agat. *Tantum ſuæ.* Sine ſacramētalibus. *Niſi habeat.* Vaſallus ſcilicet. *Hoc modo.* Senſus hic eſt, Si non exigantur à vaſallo teſtes pares & idonei, ſi domini iuriiurando non ſtetur, euenit vt res adquiſitas domino multas, gaſtaldi vel actores ſibi retineant commento inueſtituræ. Aut

igitur

igitur probent, inueſtituram teſtibus paribus & idoneis, aut domini iuriiurando fidem habeant. *Idem dicendum de guardia.* Vt ſolius domini iureiurando ſine ſacramētalibus, dirimatur res quæ ei eſt cum cuſtode prædiorum de certi prædii inueſtitura. *De pignore.* Quod probat dominus, vt Conradus interpretatur rectè ex §. ſimiliter. tit. 1. ſuprà. *Non credatur.* non detur poſſeſſori defenſio. *Inſuper.* hoc expoſuimus ſuprà 1. §. Item illud.

DE CONTENTIONE FEVDI FRATRIS DEFVNCTI.

TIT. X.

SI contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum eſſe, & ſic me debere ſuccedere, ille verò minimè: tanquam habuerim partem meam, ſiue poſſideo, ſiue alienaui, dabitur mihi iuſiurandum, ſcilicet patrem meum iure inueſtitũ fuiſſe, licet non poſſideam portionem fratris mei. Si verò nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur iuſiurandũ, niſi propter ſupradictam rationem domino, non vt ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vaſallus poterit probare paternum fuiſſe, ſiue poſſideat, ſiue non, obtinebit. alioqui niſi probet paternum fuiſſe, vel niſi poſſideat, dominus obtinebit.

COMMENTARIVS.

SIVE *alienaui.* Partem ſcilicet quam habui, vt ſi eam cum alia re permutaui, vt ſuprà 1. §. Cùm autem. *Licet non poſſideam.* Quandoque actori dat Iudex iuſiurandum, vt infrà 4. tit. 36. §. ſacramentum: & hoc caſu maximè, quòd pars, quã habui: arguat intentionem meam eſſe veram, id eſt, feudum à patre initium habuiſſe. *Nec mihi nec domino.* Si probauero feudum eſſe paternum. *Propter ſupradictam.* Propter inopiam probationum, titulo præcedenti. *Domino.* qui reus eſt. *Aliud meum.* partem meã quam non habui. *Si tamẽ vaſallus.* Duo ſunt caſus, Si probauerit, Si poſſideat. primo obtinebit omnimodo. ſecũdo obtinebit domino nõ probante. Delẽda ſunt illa, *Siue non*, vt dixi §. Cùm autẽ. Si nõ probauerit vaſal-

vaſallus vel ſi non poſſideat,dominus obtinebit,vterque ſcilicet dato iureiurando.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. VIII.

SI Clientulus voluerit partem ſuam feudi alienare,id eſt,medium,ſine domini voluntate, poterit hoc facere: vlterius progredi non poteſt, ſecundum iuſtum & verũ vſum. Alioqui & feudum amittit, & non valebit quod factum eſt. Quod dictum eſt alienare,intelligas de libello. Huic conſuetudini derogatum eſt per legem Lotharii. Mediolanenſes verò irrationabiliter conſiderantes,dicunt clientulum etiam totum alienare poſſe ſine domini voluntate.Inde poteſt præſumi,ſi clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo ſuo alicui Eccleſiæ, non valere:ideo ſcilicet,quia nunquam reuerſurum ſit ad dominum, cùm Eccleſiæ non deſinat eſſe heres. Quod obſeruandum eſt in priuato, ex natura perpetui libelli. Sed diuerſum obſeruatur in Eccleſia, quàm in priuato: Eccleſia enim cultrix & auctrix iuſtitiæ, non patitur contra iuſtitiam aliquid fieri in ſe, vel in alterum: Priuatus verò ſæpe obuiat iuſtitiæ.& ſi Clientulus fecerit libellum,vel aliud de medietate feudi,ſine domini voluntate,eo mortuo ſine legitimo herede maſculo(quod verbum ita intelligẽdum eſt in feudo, id eſt,ſine filio maſculo)reuertitur feudum ad dominum.

Si verò cum domini voluntate totum vel medium alienauerit,ſtabilis permaneat alienatio.fratri verò, vel nepoti per libellum facta alienatio,etiam ſine voluntate domini.

COMMENTARIVS.

QVAE ad hunc titulum pertinent, expoſui ſuprà tit.2. *Huic conſuetudini.* Adnotatio eſt interpretis cuiuſdam. *Fecerit libellum.* pro parte dimidia. *Quod obſeruandum eſt in priuato.* In priuato datio libelli perpetui pro parte dimidia valet,non in Eccleſia.quod expoſuimus ſupradicto titulo.eadẽ eſt in hac re natura feudi & libelli. vtrumque ius perpetuarium eſt. *Sed diuerſum.* Quia in Eccleſia non valet, in priuato valet. *Vel aliud.* Vt ſi pignori obligauerit. *Stabilis.* Ita ſcilicet vt mortuo vaſallo ſine heredibus maſculis feudum ad dominum non recurrat.

Fratri

Fratri vel nepoti. Qui omnino in feudum ſucceſſurus erat, & ita vt poſt mortem vaſalli rem quaſi feudum, non quaſi libellariam tenere incipiat.

DE INVESTITVRA MARCHIÆ, DVCATVS, VEL COMITATVS, & eius ſucceßione & retentione.

TIT. IX.

DE Marchia, vel Ducatu, vel Comitatu, vel aliqua regali dignitate, ſi quis inueſtitus fuerit per beneficiū ab Imperatore, ille tantum debet habere. Heres enim nō ſuccedit vllo modo, niſi ab Imperatore per inueſtituram acquiſierit. In feudo Comitatus vel Marchiæ, vel aliarum dignitatum non eſt ſucceſſio ſecundum rationabilem vſum, ſed hodie hoc eſt vſurpatum.

COMMENTARIVS.

IVRE in feudo tantum valuaſorum eſt ſucceſſio, quod non recta emanat à principe, non in feudo Ducum, Comitum, Marchionum, vel maiorum valuaſorum, quod proximè deſcendit à principe, & regale dicitur infrà 4. tit. de lege Conradi, in Conſtitutionibus Neapolitanis feudum quaternatum, quod in quaternionibus doanæ, vt earum ſermone vtar, inſcriptum eſt, à Gallis, *Fiefz cheuel, fiefz à pur ſans moyen:* Illud, *Fiefz par moyen, ou, Arriere-fiefz.* Videtur & regale Gallis dici, *Fiefz de haubert:* vel etiam quod & ſi pendeat à Duce, exempli gratia, tamen mortuo vaſallo ſine heredibus Regi vacat, non Duci, ſic dictum ab armorum genere, quo Regi poſſeſſor eius ſeruire debet. Mortuo autem vaſallo, in feudo regali opus fuit quaſi noui beneficii noua inueſtitura. non ergo id Capitaneorum liberi agnatíve ſucceſſione adquirebant, ſed inueſtitura. Ceterùm deinde vſurpatum etiam hoc eſt, feudum regale iure ſucceſſionis adquiri. Et hoc eſt quod ſequitur, *In feudo Comitatus,* &c. Quæ adnotatio cuiuſdam Interpretis eſt. Et quod ait, *Vſurpatum eſt,* conſuetudinem inueteratam ſignificat, quæ iam nunc ſit pro lege obſeruanda, vt leg. 13. §. vltim. D. de iniur. leg. 1. §. ludi. D. de ext. cog. maximè cùm eam approbet Fridericus in Conſtitutione de Feudis non alienandis, qui tamen aliam differentiam admittit, vt feudum regale non diuidatur, ſed maiori natu cedat, ſi plures ſint

eiuſdem

eiuſdem gradus.quod eſt iuris gentium.Liuius 40.Cupit regnũ ſcelerate,qui tranſcendere feſtinat ordinẽ ætatis,&c. Iuſtinus 2. Arthemenes maximus natu ætatis priuilegio regnũ ſibi vindicabat,quod ius& ordo naſcendi & natura ipſa gentibus dedit.& 34. Quòd regnũ maiori natu ceſſerit. Quod illi de regno,idem ratio exigit in regali feudo, quod ſcilicet à Rege directò proficiſcitur,quòdque qui obtinent ſunt veluti Reguli quidam.Alia feuda diuiduntur inter eos qui ſunt eiuſdẽ gradus.Pleriſque locis,& ea maiori natu cedunt ex aſſe,aut certè in eis præcipuum aliquid habet.Otho Friſingẽſis 2.de geſtis Friderici, c. 29. Mos in Burgundia,inquit,qui penè in omnibus Galliæ prouinciis ſeruatur,remanſit,vt ſemper ſeniori natu eiúſque liberis ſeu maribus ſeu fœminis paternæ hereditatis cedat auctoritas,ceteris ad illũ tanquam ad dominum reſpicientibus.De hereditate loquitur.Hereditas autem eſt alode.Sed idem obtinuit etiam in feudo.

DE SVCCESSIONE FEVDI CAPITANEORVM VEL VALVASORVM.

TIT. X.

SI CAPITANEI vel Valuaſores maiores, vel minores inueſtiti fuerint de beneficio, filii vel nepotes ex parte filiorum ſuccedunt. Si verò vnus ex iis filiis vel nepotibus ſine deſcẽdentibus maſculini ſexus heredibus mortuus fuerit:prædicti fratres vel nepotes per inueſtituram patris & aui in beneficium ſuccedunt. Et ſimiliter intelligendum eſt in conſobrinis.

COMMENTARIVS.

AIT, *Si Capitanei,&c.* Nam & in horum feudo ſucceſſionem eſſe vſurpatum eſt.Vel accipiantur ſpeciali ſignificatione,vt dicã infrà 2.ti.10.Si igitur vaſallus moriatur,relictis filiis duobus Primo & Secundo,& ex Tertio & Quarto iam antè mortuis nepotibus duobus,hi omnes in feudũ quod non eſt regale, æqualiter ſuccedent. Regale filio maiori natu deferetur. Sed & non regale feudum vni ex liberis inſolidũ obuenire poteſt ex diuiſione,cùm plura feuda defunctus habuit. Et quod ita tulerit fortè Primus in aſſem vel in partem,eo moriente ſine liberis,perueniet ad Secundũ & nepotes ex Tertio & Quarto.Cõcurrunt nepotes cũ Secundo in ſucceſſione Primi.Non concurret tamen cum Secundo nepos ex Quarto in ſucceſſione nepotis ex Tertio.quia patruus patrueli proximior eſt. Porrò mortuis Primo & Secũdo,ſi moriatur nepos ex Tertio ſine liberis maſculis,

ſculis, in feudum quod habuit ſuccedet alter nepos ex Quarto. & hoc eſt quod ait, ſimiliter intelligendum eſſe in cōſobrinis, id eſt, in patruelibus. Eſt inter fratres cōſanguineos ſucceſſio in feudo paterno. Eſt inter fratres patrueles in feudo auito.

DE SVCCESSIONE DOMINI IN FEVDO EIVS QVI *Fratrem vel filiam habet.*

TIT. XI.

SI duo fratres ſimul inueſtiti fuerint de beneficio nouo, & non de paterno, & vnus eorum ſine deſcendentibus maſculini ſexus mortuus fuerit, dominus ſuccedit, nō frater, niſi hoc pactum conciliet. Quòd ſi fuerit pacto tali facta inueſtitura, vt frater fratri ſuccedat, per pactum frater ſuccedet, non dominus. Quod diximus de fratribus, vt vnus alii ſuccedat, idē intelligendum eſt de filiabus. In his omnibus videndū eſt quid actū ſit inter contrahentes. Inueſtitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines ſeruari debet, niſi iuri vel naturæ contraria ſit. Si ergo domino & fideli placuit, vt paciſcantur de filiabus quatenus ipſæ ſuccedant, hoc quoque ſeruandum eſt. & ſic per pactum filiæ ſuccedunt.

COMMENTARIVS.

PLERAQVE edi curauimus aliter quàm in hunc diem edi ſolerent, nō aliter quàm veterū librorum moneret auctoritas. quod ne ſingulis locis teſtificer, hic adſcripſiſſe ſatis erit: & maximè de titulorū ſectione & reſtitutione noua, vel potius, vt dixi, vetere recocta. Sed inter ceteros ex libris antiquis hūc præcipuè titulum ſuæ formæ reddidimus. quod & Conradus Interpres tentauerat, lib. 3. tit. 1. infrà. Sententia autem huius tituli non eſt obſcura. Ex pacto fratrem fratri in feudo nouo, filiam patri ſuccedere. Pacta formare inueſtituram. Superior titulus eſt de feudo paterno: hic de nouo. Superior de ſucceſſione filiorum: hic de excluſione filiarum, niſi eis quoque lex inueſtituræ ſucceſſionem conciliarit.

DE SVCCESSIONE FEVDI MATERNI NON CONIVGALIS.

TIT. XII.

SI fœmina habens beneficium moriatur, nullò modo ſuccedit in beneficium maritus, niſi ſpecialiter inueſtitus fuerit. Et ſi ipſa fœmina filios dimiſerit, dicunt quidam, filios non debere ſuccedere in beneficiũ matris, niſi ſpecialiter ſit dictum, vel inueſtiti fuerint: quia ſecundum vſum regni propriè beneficium vocatur paternum, non maternum. Sed ſecundum æquitatem dicamus, filios debere ſuccedere. Hæc dicimus de capitaneis & de maioribus & minoribus valuaſoribus. De minimis autem, id eſt qui beneficium tenent à minoribus valuaſoribus, ſic ſeruatur vt in ſequenti dicetur.

COMMENTARIVS.

DEFICIENTIBVS cognatis, vir vxori ſuccedit ex edicto prætoris, in alodem ſcilicet, non in feudum, in quo maritum dominus excludit, vt infrà 2. titu. 13. & 4. titu. 85. Sed & ſi fœminæ ſint cognati, coniuncti ſcilicet per fœminas, hi in feudum nõ ſuccedunt. Imò nec filii aut filiæ matri in feudum ſuccedunt, quia cognati ſunt non agnati, licet S.C. Tertylliano in alodem ſuccedant quaſi agnati, & præferantur agnatis. In feudo, agnati filiis vaſallæ præferuntur, & deficientibus agnatis dominus. Verùm ex æquitate, id eſt, humanitate & beneuolentia quadámque ſexus prærogatiua placet filios præferri domino, non etiam filias. & hæc dicuntur de feudo quod à mare originem cepit, & in fœminam pacto vel more regionis vel gratia domini aliquandiu conſtitit. Sublata enim fœmina, feudum ſtatim repetit ſuam originem. quia nec nomen nec naturam ſuam immutauit ob fœminam quæ extitit in medio. eſt enim dicitúrque propriè (ſic emendaui ex Vet.) beneficium paternum non maternum. Dixi, filium præferri domino. agnatis enim certè non præfertur, ſecundum ea quæ diximus 2. §. pen. ſuprà. Multum intereſt feudum mulier habuerit an feudum muliebre fuerit. nec enim omne quod mulier habuit, muliebre eſt. Et in muliebre ſuccedunt filii & filiæ æqualiter. Muliebre eſt id de quo mulier primùm inueſtita eſt. Illud quod à mare ad mulierem peruenit pacto vel priuilegio, vel gratia domini, vel more regionis, non eſt muliebre. Gerardus tamen & Obertus, qui poſita pactione, vt mares & fœminæ ſuccedant, & à vaſallo relictis filio & filia, in iure ſucceſſionis diſſentiunt, itémque ſi relictis filiis aut filiabus duabus, vnus ex eis filium,

filium, alter filiam reliquerit, vtrunque inuitante Oberto, fœminam repellente Gerardo, conſentiunt tamē in hoc, vt ſi à vaſallo in filiam quæ ſola ei ſupererat vi eiuſdem pactionis tranſierit feudum, muliebre cenſeatur effectum: ita tamen vt ab ea in fœminas non tranſeat, niſi deficientibus maſculis, vt infrà 4. titu. 33. At refelluntur ab his qui acutius cernunt huiuſmodi feudum non eſſe muliebre. nec enim illi duo ſoli ea ætate iure fuere antiſtites, ſed & pleríque alii cùm honore tum nomine clariores, vt Bulgarus, Martinus, Iacobus, Hugolinus, quos in cōſilio habuit Fridericus 1. maximus Imperator, vt Radenicus ſcribit, nec ſibi bene cautus Gerardus, cuius ædes ob rem cum Friderico non bene geſtam Mediolanenſes ſolo æquauerint. Guntherus 2. Ligurini. Hoc, ſtupefacta malo plebes, cladíſque futuræ territa primitiis, iam nūc præſentia damnans, & ventura timens, Gerardi Conſulis ædes, quippe hic præcipuus famoſi criminis auctor, & ſuaſor fuerat, rapido fremebunda tumultu diruit. Refelluntur autem illi duo Iuriſconſulti hoc argumento ſcientiſſimè. Si feudum quod mulier habet trāſit ad filiam quaſi muliebre deficiente filio, tranſibit & ad filiam exiſtente filio. hoc autem eſt falſum. ergo & illud. Sic igitur ſtatuunt in eo feudo quod mulier habuit ex pacto non ex primaria inueſtitura, ipſo iure (aliud enim in filio ſuaſerit benignitas) neque filium, neque filiam eius ſuccedere, ſed dominum. Idémque eſt ſi id habuerit mulier ex priuilegio. nam & priuilegia principum reſtrictè accipienda ſunt. Feuda data generi poſteríſque tam maribus quàm fœminis, non videntur data his qui ex fœminis nati ſunt, ſicut nec immunitates, l. 1. D. de iu. immun. l. vacatio. D. de mun. & honor. Datum filiæ ius ſuccedendi in feudo patris, non videtur etiam datum ſorori vaſalli. qua ratione rectè ab Othacaro Rodulphus Imperator Auſtriam repetebat. Priuilegio enim Friderici 11. quod ex archiis Auſtriæ protulit Cuſpinianus, duci Auſtriæ hoc tātùm datur, vt ſi Dux ſine herede filio vita deceſſerit, Ducatus ad ſeniorem filiam perueniat. Et quod dicitur, beneficia principum pleniſſimè interpretanda, hoc de liberalitatibus & largitionibus dicitur, non de priuilegiis, vt cùm pupillis largiuntur alimenta vſque ad pubertatē, hanc munificentiam ſic interpretamur, vſque ad plenam pubertatē, l. Mela. D. de alim. le. vel cùm loca quædā coloniis beneficio concedunt, aut adſignant, quæ libro Beneficiorū Cæſaris adſcribūtur, auctore Hygeno, quæ diuerſa longè erant à feudis. nec enim mutabatur loci cōditio. At hunc, quē dixi, eſſe verum ſenſum, titu. 33. argumento eſt, quòd in eo ſequitur, Ex hoc illud deſcendit, &c. Sic enim ratiocinatur: Si feudum quo fœmina excidit, morte, non recidit in fœminam ex ea deſcendentem, quod etiam in eandem ipſam non recideret ſi reuiuiſceret, feudum etiam quo mas excidit ſumpto clerici vel monachi habitu, non recidet in eundem habitu depoſito. *Hæc dicimus.* Locus hic erat vulgò mirum in modum deprauatus. *Vt in ſequenti dicetur.* Et mox ſequitur titulus de feudis

datis minimis valuaſoribus. Significat autem hac clauſula ea quæ dixit de ſucceſſione feudi, tit. 10. 11. 12. eſſe de feudo capitaneorum, vel maiorum & minorum valuaſorum. Minimorum valuaſorum feudum ſucceſſione non adquiri, nec enim perpetuo iure cenſeri, & eripi cùm libuerit poſſe, vt ſuprà tit. 1. §. notandum, & tit. 3.

DE FEVDIS MINIMIS VALVASORIBVS DATIS.

TIT. XIII.

SI minores valuaſores beneficium tollere voluerint minoribus, licet eis facere: excepto, ſi beneficium vendiderint eis. Si verò precium de beneficio acceperint, tunc aut precium reddãt, aut beneficium dimittant.

COMMENTARIVS.

SI BENEFICIVM. Vet. habent, Si beneficium nõ vendiderint eis. Vendi quidem nõ poteſt beneficium quaſi proprium aut quaſi libellaria, ſed quaſi feudum alii rurſus dari poteſt pretio aliquo accepto, quod pro honore ſiue munere accipitur potius quàm pro pretio, vt diximus ſuprà 1. §. item illud. *Dimittant*, ne auferant, vt ſuprà tit. 3.

QVALITER CAPITANEI VEL VALVASORES FEVDO PRIVENTVR.

TIT. XIIII.

SI Capitanei, vel maiores valuaſores, qui hodie vocãtur Capitanei, licet impropriè, vel minores, ſeniores in bello dimiſerint: vel ſi credentiam ad eorum damnum ſcienter manifeſtauerint, ſi valuaſores ſeniorum vxores adulterauerint, ſi ſcienter ſeniores aſſalierint, vel ſimiles culpas commiſerint, beneficio carere debent.

COMMENTARIVS.

SI *Capitanei*. Emẽdaui, Si Capitanei vel maiores valuaſores, qui hodie vocãtur Capitanei, licet impropriè, vel minores, ſeniores in bello dimiſerint. *Vel ſi credentiam*. Hac de re caueri ſolebat nominatim iureiurando fidelitatis, vt infrà 2. titu. 5. & Conſt. Neap. 3. ti. 18. Eſt enim pars fidei ſumma. De cauſſis amittendi feudi dictũ eſt ſuprà tit. 2. ſatis, & dicetur lib. 3.

DE

DE CONTENTIONE FEVDI INTER CAPITANEOS VEL VALVASORES.

TIT. XV.

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos, coram Imperatore definiri debet. Si verò fuerit contentio inter minores valuaſores & maiores de beneficio, in iudicio parium definiatur, vel per Iudicem curtis.

COMMENTARIVS.

HOc eſt ex Conſtitutione Conradi, vt inter capitaneos, veluti de Ducatu, iudicet Princeps: qui tamen in conſilium adhibebit pares curtis. & ita cùm de Ducatu Saxoniæ, cui adiuncta eſt Archimareſcalli dignitas, inter ſe contenderent Henricus dux Lauuẽburgenſis & Fridericus, quem Imp. inueſtierat de Ducatu Saxoniæ, & à conſilio Baſilienſi rem vellet Henricus definiri, Fridericus ab Imperatore, ſcripſit Sigiſmundus Imperator ad concilium Baſilienſe hoc modo, Feudalis contentio per dominum feudi ac pares curiæ terminanda eſt. quæ epiſtola extat 3. tomo Conciliorum. Si ſit lis inter valuaſores maiores vel minores de feudo, non à principe, ſed à domino, id eſt ab eo qui feudum dedit. ſimili ratione adhibitis paribus curtis dirimenda eſt, vel à iudice curtis. Capitaneorum feudum proximè deſcendit à Rege: Valuaſorum, non item, qui tamen non ideo minus ſunt vaſalli Regis. Vaſallus enim vaſalli regii eſt vaſallus regius, vt in Conſtitutione Friderici de feudis non alien. §. illud quoque: quæ & id confirmat §. pen. quòd diximus litem dirimendam eſſe à domino & paribus, atque etiam Conſtitutio de pace Conſtantiæ, & c. ex tranſmiſſa de fo. comp. Quod adiicit hoc loco, vel per iudicem curtis, indicat habere dominos feudi nonnunquam proprium iudicem, qui iudicet inter conuaſallos de feudalibus controuerſiis, & ſic infrà 2. titulo 15. Eius curiæ iudicem, Vet. habent, & forſitan ita legendum etiam 4. titu. 55. Si inter vaſallum & dominum de feudo controuerſia ſit, de ea pares curtis iurati cognoſcunt ex Conſtitutione Conradi & Friderici, quod & olim obtinuit in Gallia, ii ſcilicet pares in quos dominus & vaſallus conſenſerint. Si diſſentiant in eis eligendis, an hi cognoſcent quos dominus ediderit? Minimè. hoc enim exemplo peſſimum

eſt,l.obſeruandũ .D.de iudic. ſed quot ediderit dominus, tot edet vaſallus,& hi ſimul de re tota cognoſcent, vt infrà 2.tit.16.& 20.His quæ diximus obſtat infrà 2 .tit.15.& 20.& 4.titu.38.§.1.& 55.qui cognitionem dant iudici ordinario ſiue Comiti vel arbitro,ſi inter duos vaſallos, vel ſi inter dominum & vaſallum controuerſia ſit. quod ita explicandum eſt.Si inter duos vaſallos ſit controuerſia de feudo vtroque cõtendente feudum ad ſe pertinere,domino eos vocante iudicabunt pares. alter alterum ad pares trahere inuitum non poteſt, quia inuicem negant ſe eſſe vaſallos,ſed ad iudicem ordinarium .d.ti.15.& 38.55.& Conſtitutione Friderici de pace ten.§.ſi duo.Si de alia re litigent inter ſe, vt ſi alter alterum accuſet infidelitatis,parium iuriſdictio eſt, vt infrà 20. Si inter dominum & vaſallum ſit controuerſia de cauſa commiſſi, pares iudicabunt.Si de feudo ipſo, domino negante inueſtituram, pares non iudicabunt, quia nondum conſtat an ei ſint pares, niſi ſecundum modum propoſitum,d.tit.20.& lib.4.tit.46.

QVANDO PER ALIENATIONEM CAPITANEI VEL *valuaſores feudo priuentur.*

TIT. XVI.

SI aliquis de capitaneis, vel de maioribus valuaſoribus,vel de minoribus ſuum beneficium,ſiue totum, ſiue partẽ alienauerit: & ipſe vel heres eius ſine herede deceſſerit, quia ſenioribus beneficium aperitur, totum quod fecit,reuocari debet.

COMMENTARIVS.

SIve *totum.* Mediolanenſium more. *Siue partem.* Communi & probatiori more, vt ſuprà 8.& hoc ita, ſi alienationi dominus non conſenſerit,vt diximus tit.2.

DE SVCCESSIONE ET CVLPIS MILITIS FIDELIS.

TIT. XVII.

SI quis ex militum ordine deceſſerit, qui de feudo inueſtitus fuerit, vt conſtitutum habemus, obſeruetur de beneficio & ſucceſſione & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vnà de his nominatis culpis, vt habemus inſertum, obſeruetur

ſeruetur per conſtitutionem domini Lotharii Imperatoris,quã cõſtituit tempore Eugenii Papæ, ante ianuam beati Petri Apoſtoli in ciuitate Romana,per laudamentum ſapientum Mediolani atque Papiæ,ſeu Cremonæ,atque Mãtuæ,& Veronæ,quæ vulgo Berne vocatur,& Taruiſii,& Paduæ,atque Vicẽtiæ,Parmæ,Lucæ,Piſæ,& Syponti,& Marchionum atque Ducum vel capitaneorum atque valuaſorum maiorum.

COMMENTARIVS.

HOc titulo vnam Gerardus proponit Conſtitutionem Lotharii primi Imperatoris,de ſucceſſione & cauſſis amittẽdi feudi. Proponetur alia libro quinto de feudis non alienandis,& alia de inueſtitura non petita intra annum & diem,ambæ Lotharii III.non I. Tres fuere huius nominis Imperatores. Primus Lotharius Ludouici Pii F. Secũdus Lotharius Hugonis F. Tertius Lotharius Gebheardi F.qui Lutherus ſiue Ludderus propriè dictus eſt. Vnde cùm Gũtherus Lutherium ſcribat vetuiſſe alienationem feudorum, apparet Lothario III. eam Conſtitutionem eſſe tribuendam, vt & proditũ eſt infrà 2.tit.9.§.Eſt autem.Et quòd præterea Fridericus I. eam Conſtitutionẽ velit trahi ad præteritas alienationes nulla obſtante præſcriptione temporis, quod de præſcriptione longi temporis intelligitur, vt dicemus 4.tit.49. Igitur non poteſt id referri ad Conſtitutionem Lotharii I.à quo vſque ad Fridericum I.intercedunt plus quam CCC.anni, & ſubſcriptio Conſtitutionis Lotharii de feudis non alienandis necnon & Conſtitutionis de inueſtitura non petita intra annum & diem omnino ad Lotharii III. tempora pertinet,& verè notatur in ſecunda.anno MCXXVII.indictio.v.& in prima,quod ſumpſimus ex libro legũ Langobardarum, anno MCXXXVII. indictio.xv. Igitur in inſcriptione illius ſecundæ Conſtitutionis error videtur eſſe in nomine Eugenii,& ſanè etiã hoc loco pro Innocentii.nã quod ſequitur de ſucceſſione feudi, conſtat primùm introduxiſſe Conradum longiſſimè poſt Lotharium I. Confirmauit autem Lotharius III.Certè inſcriptio ti.ſeq.vulgò appoſita ad Eugenium à vetuſtioribus libris abeſt. *Si quis ex militum ordine.* Otho Friſingenſis I.c.3.Ex eorum militũ ordine,quos vauaſores nominare ſolent. *Inculpatus.* Accuſatus. *Ante iannuam beati Petri.* Alii dicunt,ad limina: alii in atrio. Libro 3.legum Lang.tit.10.ſunt capitula quatuor quæ legibus Langobardorum Lotharius primus addidit ad limina beati Petri * Solebant porrò eo loci Imperatores Romæ Conſtitutiones ſuas promulgare & proponere. *Per laudamentum ſapiẽtum.* id eſt, conſilio Iuris peritorum. idem enim eſt laudamentum quod arbitrium,iudicium,conſilium,vt infrà 2.0.23.32. & lib.2.titu.20. Radenicus 4.c.11.Accepto de hac petitione fideli laudamento. & 3.ca.10. Lau-

** Sub Eugenio II. Addiderat decẽ.*

damentum accepiſſe memoratur, vt ſcriptura & pictura talis de medio tolleretur. *Quæ vulgo Berne vocatur.* Retinui veterem ſcripturam, quæ vulgate Langobardorum nomen exprimit, Berne aut Berna. nam & hodie Bernæ Heluetiorum & Veronæ idem Germanicè eſt nomen, *Bern.* Peſſimè emendant quidam, Quæ vulgò Brennona vocatur, & falſiſſimè adſerunt Veronam olim Brennonam dictam. Repoſui & alia ciuitatum Langobardiæ nomina quæ deerant.

QVALITER NEPOS VEL PATRVVS SVCCE. *dant in feudo auito.*

TIT. XVIII.

SI quis miles mortuus fuerit ſine filio maſculo, & nepotem reliquerit, in beneficium aui in patris vicem ſuccedat. Et ſi hic deeſt, & fratrē reliquerit, in beneficium patris ipſe ſuccedat. Et ſi filius fratris mortuus fuerit, frater patris in beneficiū aui defuncti ſuccedat.

COMMENTARIVS.

LOQVITVR de feudo auito ſiue paterno. Si auus meus feudū adquiſierit, patre meo defuncto viuente auo, ego ſuccedam in feudum aui mei. Si pater meus & tuus feudum adquiſierit, & tibi diuiſione feudū obuenerit, te mortuo ſine liberis maſculis, ego in feudum patris mei ſuccedam. Si filiū reliqueris, mihi præferetur. ſed ſi is poſtea ſine liberis mortuus fuerit, ego ſuccedam in feudum patris mei, aui defuncti. Defuncti, id eſt filii fratris. Feudum enim paternum quod vni ex fratribus obuenerat ſi defecerit in perſona fratris, vel in progenie eius, confeſtim recurrit ad alterum fratrem alterámve lineam: atque ita fit vt in feudum ſuccedant ſemper eius à quo feudum originem cepit liberi ſoli, non alii eius agnati. mortuo enim fratre ſine liberis, non tam videtur ſuperſtes frater fratri, quàm patri in feudum ſuccedere, quandoquidem ſi pater num non eſſet feudum, nec ſucceſſio eſſet inter fratres.

QVADO

QVANDO FRATER FRATRI SVCCEDAT IN FEVDO.

TIT. XIX.

SI quis acquiſierit beneficium, & ſine filio maſculo mortuus fuerit, & fratrem reliquerit, frater non ſuccedat fratri, ſed dominus, niſi per inueſtituram à domino ordinatum fuerit vt frater ſuccedat fratri ſi mortuus fuerit ſine herede maſculo, vel ſuccedat frater fratri morieti ſine filio, ſi beneficium de communibus bonis fuerit emptum vtriuſque nomine domino ſciente, ſi inſimul ſteterint, vel in hoſtem regis acqui ſierint,

COMMENTARIVS.

HOc autem titulo loquitur de feudo nouo, in quo frater fratri non ſuccedit, exceptis duobus caſibus, de quibus diximus ſuprà titu. I. *Si inſimul ſteterint.* Si ſimul habitauerint, vt infrà 2. tit. 12. Si communis victus fuerit.

VT MILES FEVDVM NON AMITTAT, NISI EX CERTA CVLPA.

TIT. XX.

SAncimus vt nemo miles ſine cognita culpa beneficium ſuum amittat* ſi ex culpis iis vel cauſſis conuictus non fuerit, quas milites vſi ſunt nominare quando fidelitatem faciunt dominis ſuis, per laudamentum parium ſuorum, *vel ſi dominis ſuis ſeruire noluerint, tunc condictio cauſſa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non ſeruit domino. Nam ſi ſteterit viginti annis & vltra quod non ſeruierit domino, niſi neceſſe fuerit domino, feudum non amittit.

** al. id eſt ſi.*

** al. vel ſi dominis ſuis ſeruire voluerint.*

Quòd ſi dominis ſuis ſeruire noluerint, tūc cōdictio ob cauſā dati.

COMMENTARIVS.

S*Ancimus.* Idem cauetur Conſtitutione Conradi & Henrici. *Si ex culpis.* Reponendum, id eſt ſi ex culpis. *Vel per laudamentum parium.* Suſtuli diſiunctionem. Henricus Imp. Si, inquit, contra ea quæ infidelitate nominantur fecerit, parium laudatione

datione beneficium amittat. Sic etiam infrà tit.23. & 4.tit.97. *Vel ſi do) minus ſuis.* Emendaui, vel ſi dominis ſuis ſeruire voluerint. Quòd ſi dominis ſuis ſeruire noluerint, tunc condictio ob cauſam dati, &c. Non ergo amittunt milites beneficium, ſi dominis ſuis ſeruire voluerint, id eſt, Si prompti & parati fuerunt. Sufficit voluiſſe, licet non ſeruierint. Sed ſi dominis petentibus & quiritantibus aduerſus hoſtes defuerint, vel ſi ſeruitio quod eis nominatim indictum eſt defungi noluerint, & ceſſauerint per annum, vt eſt in Conſtitutione Henrici, tunc condictio ob cauſſam dati proponitur ad repetendum feudum. Proinde ipſo iure feudum non amittunt, ſed cauſſa cognita, vt infrà 4.tit.28. & probata legitima vocatione, vt eſt in Conſti. Friderici de pace comp. §. vlt. id eſt probato banno. Bannum eſt edictio, proſcriptio, denuntiatio quælibet etiam Gallis. inde edicta prætorum, *Banniſſements des Preuoſts,* in libro Blancæ reginæ, & Gallica tranſlatione Codicis, & ad l.3. C. de legib. *Les loyx qui ſont appellees par nom de banniſſement,* vbi Latinè eſt edictum. Quo verò edicitur delectus, propriè Heribannum appellatur, vt docui in præfationibus. Ceterùm cauſſa illa cognita & probata, etiam feudum vaſallo auferri confirmat Conſtitutio Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter, & refert Otho Friſingenſis 2. de rebus geſtis Friderici, cap. 11. hunc fuiſſe morem Imperatorum tam Francorum quàm Germanorum, vt educto exercitu in expeditionem Italiæ, ad petẽdam Romani Imperii coronam in campo Roncaliæ ſupra Padum conſiſterent, ibíque ad lignum præaltum ſcuto ſuſpẽſo vniuerſorum equitum agmen feuda habentium ad faciendas excubias per curiæ præconem euocarent, & eodem exemplo qui in Imperatoris comitatu eſſent ſinguli ſingulos vaſallos ſuos: ac ſequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuiſſe prehenderetur, domíque ſuæ remanſiſſe, is mox feudo ſuo mulctaretur. quod & Guntherus retulit 2. Ligurini his verſibus:

Runcaliam properat rapidus attingere caſtris.
Hic quoties claram Regnator tendit ad vrbem
Teutonus, Auſoniam ſumpturus ritè coronam,
Ponere caſtra ſolet. ligno ſuſpenditur altè
Erecto clypeus. tunc præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetuſtorum debent ex more parentum.
At quicumque domi, domino nolente relictus
Defuerit, feudo priuari curia cenſet.

Dixi, petentibus dominis. alioquin etiam ſi diu ceſſauerit vaſallus in ſeruitio debito præſtando, ei temerè feudum non aufertur, vt infrà 4. tit.8.17.43. & 28. vbi quæ in cauſſæ cognitione vertantur eleganter explicatur. Si petenti defuerit, feudum amittit, vſu tamen curiali Conſtitutio Henrici, quam libro quinto poſuimus, aut qui ei adnotationes

appo

appoſuit, receptum docet, vt id medietate quantum valuerit poſſit à domino redimere. quod ita accipiendum eſt, quantum valuerit reditus anni eius, vt in Conſtit. Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter. cum quo non pugnat 4. titu. de capit. regis Cõnr. §. vlt. cùm in eo ſit legẽdum, In Lombardia dimidiam, in Teutonica, &c. Carolus Magnus, l. 1. Lang. de heribanno, ſtatuit vt à ditioribus exigantur libræ tres, id eſt, L X. ſolidi, l. 13. Lang. de exerc. ab his tres tantùm libras habent x x x. ab his qui duas, quarta pars, id eſt, x. qui vnã, quinque. Libra æſtimatur ſolidis x x. Solidi denariis x I I. inter Salicos, x L. inter Saxones & Friſones. Sic eſt legendum l. 1. & 3. Lang. de quan. ſol. ex Rhemenſis concilii, c. 41. & veteri ſcriptura. *Ex quo non ſeruit domino.* petenti.

QVOT MODIS MILES BENEFICIVM SVVM AMITTAT.

TIT. XXI.

SI quis miles beneficium ſuum vendiderit totum ſine iuſſu domini ſui, vt proprium beneficium amittat decernimus, dominus verò habeat, vel ſi cõcubuerit cum vxore domini ſui, domino viuente, vel ſi in pugna ſuum dominum dimiſerit, & cum eo nõ laborauerit, ſi potuerit, ſeu vltra annum & diem vadat vt inueſtituram beneficii ſui à filio vel ſucceſſore domini ſui nõ petat, vel poſt mortem patris ſui vel alterius cui ſuccedebat, niſi iuſta cauſſa interuenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitiæ, vel infantia, vel iuſta abſentia, & ſi (vt ſuprà dictum eſt) non petierit, damnetur.

COMMENTARIVS.

AIT, *Totum.* Nam partis alienationem Lotharius I I I. non prohibuit palàm, ſed adiecit hoc ad eam Fridericus primus. Illam verò præcipuè cauſſam amittendi feudi, quòd ceteræ ſatis explicatæ ſint titulo ſecundo, exequar hoc loco, cùm ceſſauit vaſallus contumaciter per annum & diem in petenda inueſtitura, vt infrà 4. tit. 76. quæ & Conſtitutione Friderici probata eſt, atque ita Conſtitutionibus, vt Gallicè rem exprimã, *Tous fiefs ſont fiefs de danger*, quas tamen Mediolanenſes non admiſerunt, vt infrà 3. tit. 1. §. Prima. & 4. tit. 49. neque mores Galliæ, niſi quibuſdam locis, quibus vigent illa feuda quæ

quæ dicũtur, *De danger*, ſed mutato vaſallo, aut mutato domino, ſi non petatur inueſtitura intra annum, vel intra dies XL. aut dies VII. pro varietate locorum quibus alia atque alia præſcriptio viget, poſt ea tempora quandiu ceſſauerit vaſallus, tamdiu dominus facit fructus ſuos ipſo iure, feudum ſibi non vindicat quaſi iure commiſſi. & ita cùm Edoardus Angliæ rex ratione ducatus Aquitaniæ non exhiberet Philippo Valeſio fidem & hominium, conſuluit Iuriſperitos Philippus, an ſibi eſſet apertum feudum, & reſponderunt non eſſe apertum, ſed eum interim fructus ſuos facere. qua de cauſſa miſit Rex in Aquitaniam Epiſcopum Atrebatenſem, & Dominum de Craon, vt iuri ſuo addicerẽt reditus omnes ducatus Aquitaniæ quoad Rex Angliæ de eo inueſtitus fuiſſet. ſic legi in antiquis Chronicis S. Dionyſii à Suidegero, Io. Chartiero, & aliis quibuſdam compoſita per partes. Sed, vt ad Lotharii Conſtitutionem redeamus, quæ feudo multat vaſallũ, qui intra annũ & diem inueſtituram non petiit, additur exceptio, niſi iuſta cauſſa impedierit petere, & iuſtam cauſſam explicatur eſſe mortem, vt ſi inciderit mors vaſalli prope finem anni, quo caſu ſucceſſori eius æquum eſt redintegrari tempora ex ſua perſona, ſicut ſi is cui ſucceſſit poſt inueſtituram deceſſiſſet: & hac ratione ſe olim Philippo Valeſio excuſauit ſemel idẽ Edoardus qui in ducatus Aquitaniæ petenda inueſtitura trahebat moras, & excuſationem Philippus admiſit. Sunt etiam in iuſtis cauſſis capitales inimicitiæ, id eſt, bellum & faida, quam exercet vaſallus cùm alio quáque diſtinetur & diſtrahitur ab officio debito, vel ſi vaſallus abſit Reip. cauſſa, & eius generis feudum ſit, vt non poſſit inueſtitura per procuratorem dari, vel accipi, quod in aurea bulla Caroli IIII. Imp. appellatur *Vanleben.* alioquin per procuratorem inueſtitura accipi poteſt, vt infrà 2. titu. 4. & procuratorem habere abſens Reip. cauſſa, l. ab hoſtibus. D. ex quib. cau. ma. Item ſi nondum vaſallus infantiam exceſſerit. & hæc poſtrema eſt ſine vlla controuerſia. nam & omnis ætas pupillaris excuſatur Conſtitutione Friderici, & infrà 4. titu. 13. Item iuſtus error infrà 4. tit. 92. *Vltra annum.* E veteribus liber melior habebat, vltra annum & menſem, & diem. vnde non dubitaui emendare, vltra annum & diem, maximè cogẽtibus multis locis, qui alioquin aduerſarentur, nec eſſet apta diſtinctio inter militem & paganum, cùm his libris Militis nomine ſignificetur vaſallus, & magis domino opponatur quàm pagano, vt infrà 4. tit. 4. & Conſtit. Conradi de beneficiis, & Hermanno Contracto, Miles eius factus eſt, id eſt vaſallus. Sunt & alia quædam, quæ in hoc contextu veriſſimè emendauimus.

DE INVESTITVRA QVAM FACIT DOMINVS SINE CONſenſu fidelis.

TIT. XXII.

SI quis fecerit inueſtituram, vel cambium de beneficio ſui militis, ſine illius conſenſu cuius eſt beneficium, pro infecto habeatur.

COMMENTARIVS.

AVT feudum ſucceſſionem habet aut non. Si non habet, inueſtituram de eo alii facere dominus in diem, vel ſub conditione poteſt ſine conſenſu prioris vaſalli, vt diximus ſuprà 1. §. Si verò Archiepiſcopus. Si habet, non poteſt id dominus per inueſtiturã, libellum, precariam, venditionem, permutationem in alium transferre ſine conſenſu poſſeſſoris, vt & Conradi & Friderici Conſtitutionibus cautum eſt: quæ tamen Mediolani non obſeruantur, vt infrà 4. tit. De lege Conradi, §. ex eadem. namque valet ibi alienatio feudi, id eſt dominationis feudi à domino facta pari, vel maiori ſine voluntate vaſalli, non etiam minori. non ergo à nobili plebeio. De vẽditione feudi loquor, ſine curte ex qua pendet feudum. Aliud eſt vendere curtem, aliud vendere feudum. Curtem vendere poteſt, quà venditione non continentur vaſalli ſiue feuda, vt infrà 4. tit. 19. & 60. Feudum vendere non poteſt, niſi moribus Mediolanenſium pari vel maiori, qua ratione fretus olim Arturus dux Britãniæ noluit pro rege Galliæ regem Angliæ quaſi dominum agnoſcere, quamuis à rege Galliæ delegaretur, ſed minori domino: & nobiles ſæpe feudatarii pro nobili domino ſubſtitui plebeium non poſſe contenderunt, indignum eſſe rati, nobilem de plebeio feudum recognoſcere, quod ſemper recognouerat à nobili. An tamen dominus poteſt feudum & curiam ſimul cuilibet vendere? Sic videbatur Oberto, modò ſi totum feudum alienaret, ne pro vno duos dominos vaſallus agnoſceret, vt in Cõſtit. Friderici de feud. non alien. §. præterea Ducatus, & ita legendum in d. §. ex eadem, dum tamen totum alienet. Contrà Gerardo videbatur inferiori nec cum curia dominationem feudi vendi poſſe, ne inuitus vaſallus pareret inferiori. & in veteri libro ad d. §. Ex eadem, Gerardi ſententiæ confirmandæ cauſſa adduntur hæc verba. Et hoc Mediolani iudicatum eſt, & ſic ibi obtinet, vt non valeat niſi fiat æquali. In quibuſdam curiis Lombardiæ Oberti opinio valet, vt cum curia cuiuis feudum totum dominus vendere poſſit. Hæc eſt adnotatio. Quod ait hoc loco, *Pro infecto*

ſecto habetur.ſignificat venditionem eſſe ipſo iure nullam, & ideo emptorem vaſallum non habiturum pro domino.

VT MILES FIDELIS DE POSSESSIONE FEVDI NON *eiiciatur ſine culpa.*

TIT. XXIII.

SANCIMVS vt nemo miles eiiciatur de poſſeſſione ſui beneficii,niſi conuicta culpa,quæ ſit laudata per iudicium parium ſuorum.ſicut ſuprà diximus. Si autem dixerit miles quòd ſui pares per odium iniquè iudicaſſent,miles in poſſeſſione maneat per ſex hebdomadas, & ad noſtram veniat præſentiam cum illis qui laudamentum fecerint, & ante nos definiemus.

COMMENTARIVS.

REPETITVR primùm,quod dictum eſt ſuprà,& ex Conſtitutione Conradi,vt militi non adimatur feudum, niſi conuicta culpa & approbata iudicio parium.Deinde vt ſi contra vaſallum ingrati reum pronuntiauerint pares,& de iniquitate queratur vaſallus,prouocétque Imperatorem,non antè poſſeſſione eiiciatur quàm de re ipſa cognouerit Imperator. Pronuntiationem enim extinxit prouocatio.Et vt prouocationem denuntiet aduerſario ſeſquimenſe prius quàm ad principem eat,vt proinde paratus veniat ad agendum.quod in maioribus valuaſoribus locum obtinet. De minoribus cognoſcit miſſus ſiue legatus Regis. Hactenus Conſtitutio Lotharii III.

SI DOMINVS INVESTITVRAM FEVDI NEGAVERIT, CVM FIDELIS *eſt in poſſeßione feudi.*

TIT. XXIIII.

SI quis miles in poſſeſſione ſui beneficii fuerit,& dominus inueſtituram negauerit, miles affirmet per iuſiurandum,ſi potuerit,quòd ſuum ſit beneficium per inueſtituram domini ſui. & ſi dominus poſſederit

derit, & miles ſic dixerit quòd inueſtitus fuerit à domino ſuo, & dominus negauerit, adhibeantur pares illius, & per ipſos inueniatur veritas. & ſi pares nõ fuerint, veritas inueniatur per dominum, quia non eſt bonum vt veritas negetur.

COMMENTARIVS.

VASSALLO poſſidẽte & allegante inueſtituram, domino allegante pignus, domino incumbit probatio. quo non probãte, defenſio eſt poſſeſſoris, id eſt iurare debet cum XII. ſe inueſtitũ fuiſſe. Quòd ſi agati is qui inueſtiturã allegat domino poſſidente, ſimiliter actori incumbit onus probandæ inueſtituræ per pares idoneos teſtes. Actore non probante, domini eſt defenſio dato iureiurando cum XII. ſacramentalibus, quæ in Conſuetudinibus Neuſtriæ vocatur, *Deſrene*, & fit modò tertia manu, id eſt cum tribus ſacramentalibus, modò quinta vel ſexta vel ſeptima. In ſacramentalium numerum computatur reus qui iuſiurandum præit, l. 5. & 12. Lang. qual. quis ſe def. deb.

VT FILIA IN FEVDO PATERNO NON SVCCEDAT, *niſi fuerit inueſtita.*

TIT. XXV.

SI quis ſine filio maſculo mortuus fuerit, & reliquerit filiam, filia non habeat beneficium patris, niſi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter ſeruitium & amorem patris, non reuocetur ab vllo ex parentibus ſuis, neque damnetur.

COMMENTARIVS.

FILIA non ſuccedit in feudum paternum. ſi tamen id à domino redemerit, ceteris agnatis præferetur. Redemptio potior eſt ſucceſſione. Redimitur data modica pecunia pro honore magis quàm pretio, de qua conuenerit inter filiam, maritúmve eius & dominum, vt infrà 2. tit. 15. atque ita cenſebitur quodammodo eſſe feudum nouum, non paternum. quia id redemptione potius habet filia quàm ſucceſſione. Moribus Galliæ filia ſuccedit in

feudum etiam ſine redemptione Onus redemptionis eſt tantum in limite tranſuerſo, Græce ἀνάχομψις, Gallicè *Relieſon rachapt*, non in limite directo, ſicut olim iure ciuili Pop. Romani in limite directo nullum erat onus viceſimæ, nullum caducorum, nullum quartæ curiæ ciuitatis debitæ aut ſiliquaticorum. Redimunt ergo feuda à domino ii tantùm qui veniunt à latere, vel reditu eius anni, vel reditu vnius anni è tribus retrorſum actis, vel pecunia certa, puta L X. ſolidis, aut pecunia ea quam bonus vir arbitratus fuerit. Redimendum etiam eſt quibuſdam locis feudum quod filiæ obuenit, ſi nupta ſit, vel cùm nupſerit, vt Lutetiæ & Bleſis, niſi feudum teneat à fratre natu maiore, vt loquuntur, paragii iure. *Ex parentibus.* Ex agnatis filiæ ſiue defuncti. In his libris ſæpe parentes accipiũtur pro cognatis, militari & vulgari ſermone, vt Hieronymus ait aduerſus Rufinum, quo ſenſu plerique etiam placet parentelam accipi Iulii Capitolini loco illo: Gordianus duxit vxorem filiam Miſithei viri doctiſſimi, quem cauſſa eloquentiæ dignum parentela ſua iudicauit: vbi tamen manifeſtum eſt parentelam, vt D. Paulo πατριὰν pro paternitate accipi, quòd ſocer patris locum obtineat: & ab eodem illo paulopoſt Gordianus Miſitheum patrem, Miſitheus Gordianum filium appellat.

FEVDVM SINE INVESTITVRA NON CONSTITVI.

TIT. XXVI.

SCIENDVM eſt feudum ſine inueſtitura nullo modo conſtitui poſſe, etiam ſi domino iubente quis alicuius rei poſſeſſionem nomine feudi nanciſcatur & teneat. licet tamen poſſeſſionem taliter adeptam, dum vixerit, quaſi feudi nomine retinere, herede eius in hoc iure nullo modo ei ſuccedente.

COMMENTARIVS.

FEVDVM nouum non adquiri inueſtitura. At pro inueſtitura traditio habetur ſiue miſſio in poſſeſſionem feudi, vt infrà 4. tit. 36. non tamen omnino. Quod enim ita conſtitutum eſt feudum, ſucceſſionem non habet. nõ eſt igitur proprium feudum, & quod veteres Galli dixerunt, *Fiefz de condition feodal.*

FEV

FEVDVM NON TRADITVM MORTE DOMINI

Clerici Perimi.

TIT. XXIII.

SI DOMINVS qui inueſtiuit, fortè ſit clericus, & contigerit vt antè moriatur, quàm vaſallus poſſeſſionem feudi naciſcatur: exinanitur feudum: quod generaliter in omnibus clericis qui feudum dant, obſeruatur.

COMMENTARIVS.

HOc pugnat cum his quæ dicta ſunt, l. §. ſi verò Archiepiſcopus. & 5. obligationem quæ cœpit à clerico defuncto ex cauſſa inueſtituræ, tranſire in ſucceſſorem. hoc caſu obligatio cœpit à defuncto. debet ergo in ſucceſſorem tranſmitti. & hoc ipſo caſu ita reſpondetur infrà 4. tit. 40. Non loquitur de beneficio alieno, quod tamen confingunt interpretes, atque ideo etiam non diſtinguit, vter prior deceſſerit, vaſallus an clericus, ſed de beneficio cuius poſſeſſio penes clericum fuit, in quo ita diſtinguit. Aut eam poſſeſſionem tradidit inueſtito aut non. Si tradidit, ſucceſſor factum mutare non poteſt. Si non tradidit, inueſtitura euaneſcit, & obligatio quæ cœpit à defuncto, in ſucceſſorem non tranſit. Sed in beneficio alieno hæc etiam poſterior diſtinctio locum habet. nam ſi clericus de alieno feudo Titium inueſtierit & poſſeſſionem tradiderit conſentiẽte priori vaſallo, etiam ſi deceſſerit ante priorem vaſallum, ſucceſſor inueſtituram & traditionem ratam facere cogitur d. §. ſi verò Archiepiſcopus. Si non tradiderit, ſucceſſor non obligatur. Hoc tamen loco nihil eſt quòd de feudo alieno factam inueſtituram arguat. Igitur in feudo cuius poſſeſſio fuit penes clericum qui inueſtiturã fecit, dicam d. tit. 40. ſpectari rationem iuris. Hoc loco Lotharii Conſtitutionem, qui ſucceſſores clericorum, id eſt, qui eis in functione Eccleſiaſtica ſucceſſerunt, non multum voluit factis defunctorum obligari, l. 2. & 4. Lang. quan. lic. rect. Eccl. c. 2. de precariis. Colore igitur aliquo adſumpto facilè mutabunt factum defuncti, maximè re integra, id eſt, nondum ſequuta traditione. Loquitur autem de rebus Eccleſiæ, non de rebus clerici propriis, alioquin heres teneretur inueſtituram implere.

DE CONTENTIONE INVESTITVRÆ FEVDI INTER *dominum & vaſallum.*

TIT. XXVIII.

SI INTER dominum & vaſallum lis oriatur de inueſtitura feudi, domino ſcilicet inueſtituram ſe feciſſe negante: ſi teſtibus res probari nõ poterit, poſſeſſoris ſacramento res decidatur. Idem in eorum ſucceſſoribus obſeruatur. Si verò teſtes interfuerint, & eos vaſallus ad teſtimonium vocauerit, eorum teſtimonio cum ſacramento credatur: teſtes verò ſint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui ſi tempore inueſtitionis abfuerint, etiam extranei ſunt recipiendi: qui etiamſi veritatem celare voluerint, fortè amore, vel pretio, vel alia qualibet ex cauſſa, à Comite, vel à populo iurare compellantur, quòd ex ea cauſſa falſitatem non dicant, nec vera ſe ſcientibus tacebunt. His enim non cogentibus eos, vaſallus cum ipſo domino ad Imperatorem ire feſtinet, eíque cauſſam intimet: & quod Imperator inter eos iudicauerit, obſeruetur. Si autem ſe venturum, vel nuncium miſſurum vaſallus promittat: ex quo promiſerit, vſque ad annum quietè poſſideat. Si verò ad Regem non venerit, vel non miſerit intra annum, domini ſacramento cauſſa finiatur. Et ſi teſtes ſacramento iam dicto præſtito ſe non interfuiſſe dixerint, domini ſacramento quæſtio terminetur. Hæc omnia etiã in clericorum perſonis locum habent, præterquã quod de perſonis teſtiũ dictum eſt. In clericorum enim feudo pariter accipiuntur pares & extranei. Hoc ideo, quia cùm clerici quoſdam de feudo inueſtiunt, ſæpe abſconſè & ſine præſentia ſuorum fratrum hoc facere ſtudent.

Si quis ſe, vel patrem ſuũ ab aliquo defuncto, vel patre eius de feudis inueſtitũ eſſe contẽdat: niſi per duos pares de domo ipſius domini probauerit quod intendit: vel etiam cùm pares abſunt, per alios idoneos duos teſtes, tũc in electione domini eſt, vtrùm velit iurare cũ duodecim ſacramentalibus, illũ, qui feudum quærit, per ſe, vel patrẽ eius, ſi de hoc quæratur, de ipſo feudo inueſtitũ non fuiſſe. Quòd ſi iurare noluerit, actor iuret

iuret cum duodecim ſacramentalibus,ſe,vel patrem ſuum inueſtitum fuiſſe:quòd ſi iurare noluerit,qui conuenitur eſt abſoluendus.Secundum enim morem Mediolanenſium,hæc ſacramenta præſtanda ſunt tam à filiis actoris, vel rei, quàm ab ipſis principalibus perſonis.Si autē aliquis in poſſeſſione feudi ſit,de quo dominus dicit,eum inueſtitum non fuiſſe, tunc ſine probatione vlla teſtium,debet ſolus iurare,ſe,vel patrem ſuum fuiſſe inueſtitum.Hæc autem ſunt ita tenenda, ſi per vnum annum,ſciente domino,& non contradicente, in poſſeſſione permanſit.Alioqui iuſta ignorantia,vel parui temporis negligentia,cum iniquæ poſſeſſionis periurio,quandoque domino in poſſeſſione damnum adferat.

COMMENTARIVS.

SI vaſallus allegat inueſtituram, dominus negat, repetitur quod dictum eſt ſuprà 1.§.ſi autem controuerſia,& 24. actori probationem incumbere, reo ſiue poſſeſſori defenſionē cum XII.vel vno caſu ſoli,ſi anno integro poſſederit feudū ſciēte domino. & adiicitur ſucceſſores etiā eorū ſe iureiurando defendere, ſed principales perſonæ iurāt de ſuo facto abſciſſē, puta ſe feciſſe aut nō feciſſe, ſucceſſores de cōſcientia,id eſt,ſe ſcire,neſcire, credere aut nō credere,vt infrà 4.tit.36.& 72.Vaſallū laicū probare inueſtiturā per pares qui adfuerunt,vel ſi nulli fuerint pares,per extraneos, vt infrà 2. tit.3.vbi plenius hac de re tractabimus,& lib.4.tit.36.Clericū per quoſcūq;:quòd occultiores ſint horū inueſtituræ.Pares vel extraneos teſtes negantes ſe de re cōtrouerſa ſcire aut meminiſſe quidquā,ad iuſiurandū adigi à Comite vel populo.Quomodo à populo?Legēdū,à Prępoſito.Comes iudex eſt ordinarius.Præpoſitus eſt miſſus Comitis,aut vicarius,l.78.& 81.Lang.de fur.l.vlt.Ne lib.ho.op.Vel etiā ad iuſiurandum adigi à domino & aliis paribus,vt infrà 4.tit.71.Sufficiūt autē duo teſtes,modò iurent ſe veritatē neque ſilentio abdituros,neque mendacio cōtaminaturos. *Se ſcientibus*, inquit.Sic habebat vet.liber,vt infrà 2.tit.5.me ſciēte,& l.14.Lang.de teſtib.l.2.De periuriis.Græci in ſuis formulis,εἰδότος ἐμοῦ.Et niſi ita teſtes iurare cogātur Comiti,fortè dū vidētur nō eſſe cogendi,rē vaſallus referet ad Imperatorē intra annū, poſſeſſione vaſallo interim ſalua.quod niſi fecerit,dirimetur lis iureiurando domini cū XII.potius quàm rei.& ita in caſu tit.7. iureiurādo actoris lis finitur,& aliis pleriſque,vbi iudicē mouet æquitas,vt infrà. 4.tit. 36.Itē ſi teſtes quos protulit reus,vt in ſpecie §.itē illud. & §.ſi vaſallus. & ſeq.tit.1.ſuprà ſe inueſtituræ non interfuiſſe dixerunt, iam non reo, ſed actori defertur iuſiurandum. Regulariter deficientibus probationibus reo datur iuſiurandum ea conditione vt iuret, vel refe-

rat.& ita ſi vaſallus agat, deficientibus probationibus dominus iurat cum XII. vt fieri adſolebat, vel refert actori iuſiurandum, & eo non iurante, dominus abſoluitur, vt tit.ſeq. idémque eſt ſi dominus agat, vt infrà tit.vlt. *Cum ipſo domino.* Aliàs, cum miſſo domini. *Si quis ſe vel patrem.* Dixit de vaſallo reo. Nunc de vaſallo actore. & quibuſdã Codicibus hic præponitur titulus hoc loco; Si heres vaſalli defuncti ſe dicat, vel patrem ſuum inueſtitum. Et dicit de heredibus actoris & rei apertius quod ſuprà attigerat illo loco. Idémque & in eorum ſucceſſoribus obſeruatur. *Pares de domo:* id eſt, pares curtis. *Solus.* ſine ſacramentalibus.

DE FEVDO DATO LEGE COMMISSORIA.

TIT. XXIX.

SI quis obligauerit aliquam rem pignori eo pacto, vt ſi ſtatuto tempore pecunia ſoluta non fuiſſet creditori, eam pro feudo habeat: poteſt debitor quandocunque pecuniam ſoluendo, pacto non obſtante pignus recuperare. Feudum enim non ſub prætextu pecuniæ, ſed amore & honore domini acquirendum eſt.

COMMENTARIVS.

LEx ſiue pactio commiſſoria, quæ etiam fiducia dicitur, in venditione ita fit, vt ſi ad diem emptor pretium non ſoluerit, venditio reſoluatur, & ipſo iure rei venditæ dominium ad venditorem recurrat. Hæc conuentio iuſta eſt. Eadem lex apponitur in pignore, cùm ita pignus mancipatur creditori, vt pecunia ad diem ſoluta, debitori remancipetur, non ſoluta perpetuo iure apud creditorem remaneat. hoc igitur genere pignoris proprietas mancipatur creditori. qua de cauſſa pactione reſciſſa rem amittere dicitur creditor, quæ ſcilicet fuerat mancipata, l.vlt. C. de pac. pig. Et in l.ſi rem. § 2. D. de pig. act. hypothecam eſſe, cùm non tranſit nec poſſeſſio ad creditorem, vt Flor. ſcriptum eſt, id eſt cùm nec proprietas trãſit, vt in fiducia, id eſt pignore dato lege commiſſoria, nec poſſeſſio, vt in pignore ſimplici. Pignoris enim poſſeſſio ſola tranſit in creditorem, non dicta lege commiſſoria, l. cùm & ſortis. §. vlt. D. de pig. act. & ideo diſtrahi poteſt à tutore ſine decreto, cùm non intelligatur eſſe pupilli, l. 5. §. ſi pupillo. D. de reb. eor. qui ſub tut. ſunt. fuit olim hæc conuentio iuſta, ſed deinde à Conſtantino improbata eſt, d. l.vlt. quòd ei inſit fraus & captio nimia, ſæpe pro parua pecunia debitore pretioſa amittente pignora. Igitur ex ea Conſtitutione etiam ſi ea lex

pignori inſerta ſit, licebit debitori poſt dië oblata pecunia pignus repetere. Verùm enimvero ita paſciſci licet, vt ad diem pecunia non ſoluta creditor ſolutionis iure rem retineat. quia hyperochæ repetitio ſupereſt, l. 1. C. de diſt. pig. l. quamuis. D. de ſolut. vel vt iure emptionis eam retineat iuſto pretio. quia & hic ſuperflui petitio eſt, l. ſi fundus. §. vlt. D. de pignor. l. Titius. D. de pig. act. An & ita valet pacta conuentio, vt eam iure feudi retineat. quod videtur. nam hoc modo totum ius quod in ea re habet debitor, à ſe non abiudicat. & hæc fuit ſententia Oberti, vt infrà 4. tit. 66. Gerardo aliud iudicium eſt. quia hæc conuëtio eſt contra naturam feudi, quod originem ex beneficio & amicitia trahit, non ex pecuniæ ſua die non ſolutæ veluti multatione quadam. Igitur non parebit debitor huic conuentioni, & poſt diem rectè aget pigneratitia actione, oblata & conſignata ſolida pecunia. Et dari feudum non poteſt pignoris lege commiſſoria. In feudo tamen apponi lex commiſſoria poteſt, l. lex vectigali. D. de pignor.

SI DOMINVS INVESTIERIT ALIQVEM DE FEVDO *ſui militis.*

TIT. XXX.

SI quis inueſtierit aliquem de feudo ſui militis, viri Placentini prorſus aſſerunt hanc inueſtituram non aliter valere, niſi eo conſentiente cuius erat feudũ. Mediolanenſes & Cremonenſes nihil diſtare aſſeuerant, vtrum eo cõſentiente an ignorante: dummodo eo viuente nullum detrimentũ de feudo ſuo ſibi cõtingat. Hoc autẽ dicendũ eſt de eo milite, qui feudi ſucceſſionem nõ habet.

DIxi hac de re ſatis 1. §. ſi verò Archiepiſcopus. In fine ex Vet. emendaui, qui feudi ſucceſſionem non habet, vt ſuprà tit. 5.

SI DOMINVS FVNDVM MILITI SVO OBLIGAVERIT.

TIT. XXXI.

QVIDAM obligauerat terram quandam ſuo militi, deinde cùm filius domini longum poſt tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluiſſet: filius militis contendebat patrem ſuum à domino defuncto de prædicto pignore inueſtitionem feudi accepiſſe. vnde

vnde viri prudentes Mediolanenſes interrogati laudauerunt, in electione filii militis eſſe cum x I I. ſacramentalibus iurare patrem ſuum, vel ſe à domino ſuo per inueſtituram prædictã terram tenuiſſe, ita vt per x x x. annos conteſtatio pignoris à parte domini aduerſus ipſum vel patrem ſuum facta non fuiſſet. Si autem ipſe iurare noluerit, filius defuncti domini neceſſe habet iurare cum duodecim ſacramentalibus defunctum militem inde per feudum inueſtitum non fuiſſe. Quòd ſi ita iurare recuſet, inueſtire ipſum filium militis domini filius de iam dicta terra per feudum debet.

COMMENTARIVS.

DOMINVS ſuo vaſallo pignori obligauit fundum. poſt longum tempus filius domini oblata & conſignata pecunia agit pigneratitia actione. Filius vaſalli allegat inueſtituram, & præſcriptionem triginta annorum. tot enim ſe annis fundum iure feudi poſſediſſe. quo tempore & ſi non tollatur ius luendi pignoris, vt Rogerius docuit in dialogo de præſcriptionibus, & Harmenopulus 3. Epitomarum titu.5. adquiritur tamen ius feudi, licet initio inueſtitura nulla interuenerit, vt infrà 4.tit.6.& plenius à Friderico II. definitur Conſt. Neap.3.tit.38.data etiam actione poſſeſſori, ſi poſſeſſionem amiſerit. Sed exigunt bonam fidem fragmenta Ardizonis, & cõtenta ſunt longo tempore propter bonam fidem ſcilicet. Malæfidei poſſeſſori neceſſaria eſt præſcriptio x x x. annorum. vnde & ex diuerſo dicemus dominationem feudi x x x. annis adquiri. Quid autẽ fiet in ſpecie propoſita? Aut probat actor pignus, aut non. Si probat, nec ex aduerſo probat reus inueſtituram, vt exigitur tit.1.§. ſimiliter, potior eſt cauſſa luendi pignoris poſſeſſione x x x. annorum. Si non probat pignus, ſatis erit reum iurare cum x I I. ſacramentalibus ſe vel patrem ſuum inueſtitum fuiſſe, vel quaſi iure inueſtituræ eum fundum ſine vlla interpellatione per annos x x x. poſſediſſe. aut ſi nolit iurare, debet iuſiurandum actori referre. quo nõ iurante, reus abſoluitur, eúmque actor ne amplius ea res in controuerſiã veniat, quaſi de veteri beneficio inueſtire cogitur. Dicit actorẽ iurare cũ x I I. Hoc ita niſi reum conſtabat ratione alterius feudi ſuũ vaſallũ eſſe. hoc enim caſu æquũ eſt ſolæ religioni domini ſtari, vt ſuprà tit.1.§. ſi verò feudum, & tit.6. Diximus feudum adquiri poſſeſſione x x x. annorum. Non idem dicemus, ſi dominus x x x. annis fundum poſſederit, quaſi non feudalem, vel ſi vaſallus x x x. annis fundũ poſſederit quaſi proprium. nihil enim obſtat præſcriptio vaſallo, vel domino feudi nomine ius ſuum perſequenti. quod & eadem Conſtutio Friderici ſignificat. nihil etiam

eam

eam obſtare vulgò receptum eſt in cenſus aut terragii iuribus, quorũ hoc præcipuè diſcrimen, quod ex hoc non debeantur εἰσδεκτικὰ, ex illo debeantur. Conditiones eæ ſunt & qualitates prædiorum: quas ſola voluntas domini tollit, nõ vetuſtas. Voluntas domini, vt ſi iura ſua reſtinxerit, vt loquuntur, & abſorbuerit. Verùm aduerſus ius commiſſi, vel petitionem εἰσδεκτικῶν vel reliquorum ſiue ὀπισθοτελῶν, poterit ſe poſſeſſor tueri præſcriptione x x x. annorum, l. competit. C. de præſ. 30. an. ex conſuetudine Biturigum aduerſus petitionem ὀπισθοτελῶν præſcriptione quinquennii.

***

OBERTI DE ORTO
DE FEVDIS.
LIBER II.
DE FEVDIS SIVE EORVM CONSVETVDINE
Mediolanenſi.

TIT. I.

OBERTVS de Orto Anſelmo ſuo ſalutem. Cauſſarum quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ legibus Langobardorum, aliæ autem ſecundum regni conſuetudinem, quæ quàm varia, quámque ſecundum diuerſorũ locorum aut curiarũ mores ſit diuerſa, nec breuiter poteſt dici, nec hoc libello facilè cõprehendi: vſum tamẽ feudi qui in noſtris partibus obtinet, prout poſſibile eſt, exponere tibi neceſſariũ duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legibus noſtris contrariũ dici ſolet. Legum autem Romanarum nõ eſt vilis auctoritas, ſed nõ adeò vim ſuam extendunt, vt vſum vincant aut mores. Strenuus autem Legiſperitus, ſicubi caſus emerſerit, qui cõſuetudine feudi non ſit comprehenſus, abſque calumnia vti poterit lege ſcripta.

COMMENTARIVS.

DOCET ius feudorum totum manare ex conſuetudine, atque ideo in feudorum cauſſis plus valere conſuetudinem quàm ius ciuile Pop. Romani. Quinimo cùm ita eſſet ſcriptum, l. 2. C. quæ ſit long. conſ. Cõſuetudinis vſúſque lõgæui nõ vilis auctoritas eſt, ſed non vſque adeo ſui valitura momẽto, vt aut rationem vincat aut legem, ea verba inuertit hoc modo, Legum Romanarum

manorum non eſt vilis auctoritas, ſed non adeo vim ſuam extendunt, vt vſum vincant aut mores. Et vtraque tamen ſententia eſt vera. Illa intelligitur de conſuetudine quæ nondum in iudiciis conualuit. Hæc de conſuetudine quæ contradicto iudicio confirmata eſt, l. cùm de cõſuetudine. D. de legib. Hæc pro lege habetur, eique & ſi non accedat, indulget tamen ratio. Ad hoc ſententia l. 2. intelligitur de iis quæ lege definita ſunt, in quibus ſanè plus valet lex quàm conſuetudo. Hæc de iis quæ lege definita non ſunt. Tertullianus de Cor. mil. Conſuetudo in ciuilibus rebus pro lege ſuſcipitur cùm deficit lex. Rectè, Cùm deficit lex. Et eodem modo cùm de iure & æquitate quæritur, & vna lex iudicem ait æquitatis potius quàm iuris ſtricti eiuſdémque ſcripti rationem habere, l. 8. C. de Iudic. altera inter ius ſcriptum & æquitatem ſolum principem interponere interpretationem, l. 1. C. de legib. rem ita diſtinguimus, vt in his quæ ſcripto palàm comprehenſa ſunt, etiam ſi prædura videantur iudex à ſcripto recedere non poſſit, & vt ſolus princeps eam duritiem emẽdare poſſit, ſicut duritiem legis Iuliæ, de qua l. proſpexit. D. qui & à quib. man. moderatus eſt, l. adulterii. C. ad leg. Iul. de adult. in his autem quæ palàm ſcripto comprehenſa non ſunt, iudex ſpectare debeat æquitatem potius quàm ius ſcriptum, vt ſi pœna ſit in eum qui ferro percuſſerit lege comprehẽſa, non vtique eam irrogabit ei qui clauicula hominem percuſſerit. ſpectabit enim mentem non verba legis, legis conditorem non legem. & omnino ibi tum maximè æquitas dominatur, & præponenda eſt rigori, cùm lex ſcripta deficit. quinimo, vt Ariſtoteles definit, æquitas nihil aliud eſt quàm ius quod lex ſcripta prætermiſit, τοῦ γεγραμμένου νόμου ἔλλειμμα, τὸ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον, ſicut conſuetudo propriè nihil aliud eſt quàm ius quod lex ſcripta prætermiſit, ſed æquitas ius natum & naturale, conſuetudo, ius conſtitutũ & receptum. Nihil porrò legibus Romanorum cautum eſt de feudis. Igitur valere in feudis potius debet conſuetudo quàm quod legibus generaliter cautum eſt, quódve diſputando & argumentando ex eis deduci poteſt, vt in feudis non ſuccedunt parentes ex conſuetudine, licet in aliis rebus iure ſcripto ſuccedant, non ſuccedunt filiæ, licet iure ſcripto ſuccedant in aliis bonis. Plus poteſt conſuetudo quàm lex in his quæ lege nominatim comprehenſa non ſunt. At ſi qua in re in feudorum cauſſis mores defecerint, tum decurritur ad ius commune Ciuium Romanorum, id eſt, quod eo iure in aliis rebus cautum eſt, cùm nondum feuda in vſum veniſſent, producitur etiam ad feuda: vt ſi quæratur, Cùm vaſallus feudi partem pignori obligauit, & deinde feudum domino committitur, cuius cauſſa ſit potior, domini an creditoris pigneratitii, quod mores nondum definierunt, dicã commiſſo feudo, pignus extingui. arg. l. lex vectigali. D. de pign. quæ idem in emphyteuſi definit. Rurſus ſi quæratur, agro feudali iure belli capto & adſignato

g mili

militibus, modica portione poſſeſſori relicta, an eam portionem iure feudi à priſtino domino recognoſcere non debeat, quaſi nouó iure eam habere cœperit victorum beneficio conceſſionéque, quod mores non definierunt: dicam ab eodem domino, eam portionem iure feudi recogniturum quaſi minimè mutata poſſeſſionis cauſſa. argu. l. item ſi verberatum, §. 1. D. de rei vind. Hygenus de limit. Conſt. Quos dominos in poſſeſſionibus ſuis remanere paſſus eſt, eorum conditionem mutaſſe non videtur. Item ſi quæratur, an feudo vendito lege commiſſoria, quibus locis feudi venditio non prohibetur, & ſolutis domino εἰσδεκτικοῖς, pòſt reſoluta venditione ad diem pretio venditori non ſoluto, εἰσδεκτικῶν repetitio competat, quæ res moribus definita non eſt: dicam competere, cùm & fructuum omnium repetitio competat aduerſus emptorem, l. 4. & 5. D. de lege com. & omnia in priſtinum ſtatum reſtituenda ſint, perinde atque ſi neque emptio, neque venditio interceſſiſſet, l. facta. D. de ædil. edic. Conſuetudinem dixi pro moribus inueteratis (nam & hoc exigitur, vt conſuetudo vim legis obtineat) cùm ſcilicet ex frequenti conſuetione quaſi tales aut tales mores populus induit. Propriè ex conſuetudine mos fit. Ariſtoteles. ἦθος ἐξ ἔθους περιγίνεται. Lactantius v. Paulatim malè viuendi conſuetudo, mos factus eſt. Publius Syrus: Vitium prius fuit obſeruatio, nunc mos eſt.

IN QVIBVS REBVS FEVDVM CONSISTAT.

TIT. I.

SCiendum eſt autē feudum ſiue beneficium non niſi in rebus ſoli, aut ſolo cohærentibus, aut in iis quæ inter immobilia connumerantur (veluti cùm de camera aut de caneua feudum datur) poſſe conſiſtere, ac feudum neminem poſſe acquirere niſi inueſtitura aut ſucceſſione.

COMMENTARIVS.

FEVDVM conſiſtit in rebus ſoli, vel ſolo cohærentibus, vel in eis quæ pro immobilibus habentur, veluti ſalariis, penſionibus, ſtipendiis, ſportulis, annonis, vt infrà 4. titu. 53. quæ res incorporales ſunt. incorporales autē res immobilium magis quàm mobilium iure, l. 2. C. de ſer. & aq. No. 7. Rerum incorporaliū propria eſt ſpecies. Ex rebus enim aliæ ſunt corporales, aliæ incorporales, & corpo

& corporalium aliæ mobiles, aliæ immobiles. Sed vbi tantùm fit mentio mobilium & immobilium, incorporales immobilibus potius accenſentur. qua de cauſa nomina, quæ iura ſunt incorporalia, immobilia, vel mobilia eſſe non dicam, ſed immobilium iure cenſeri, quæ fortè fuit mens Accurſii in l. mouentium. D. de ver. ſig. licet moribus Biturigum diſtinguatur, vt ſi debeatur res mobilis, nomen rebus mobilibus, ſi immobilis, immobilibus adnumeretur. quæ diſtinctio ſumpta eſt ex Accurſio ad No. de non alien. reb. Eccl. Ait, Solo cohærentibus. Huiuſmodi ſunt iuncta infixáque, quæ quaſi pars ædium aut fundi, vel propter ædes habentur, vt granaria quorum ſtipites in terra defoſſi ſunt, & quædam alia etiam ſi non ſint affixa, vt claues, clauſtra, epitonia, l. Iulianus. §. vlt. l. feudi. D. de act. emp. & tormenta bellica, vt in eis Conſuetudinibus expreſſum eſt, quia propter ædes habentur. Torcularia etiam & dolia iidem mores ſimul ac Turonenſium immobilibus adnumerant. quod eſt contra d. l. fundi. §. 1. qua rutis cæſis & inſtrumento deputantur. Id verò feudum quod conſiſtit in aliis rebus, quæ & ſi ſolo non cohæreant, inter immobilia tamen connumerantur, vulgò ait appellari de camera aut de caneua. Camera eſt ærarium. Caneua penuarium, horreum, cellarium. & hæc quæ in ærario vel cellario ſunt conſtituta feuda, quæ ſunt in curte domini, vt ſuprà 1. titu. 2. §. Item ſi quis feudum. non habent propriam naturam feudi. morte enim dantis & accipientis finiuntur, vt infrà titu. 10. Finiuntur & exhauſto ærario vel cellario ſine culpa domini, vt infrà 4. titu. 68. Ex hac enim cauſſa dominus tantùm tenetur in id quod facere poteſt, deducto ne egeat, imò & deducto ære alieno, exemplo donatoris. nam & in feudum datio liberalitas ſiue donatio eſt. Adiicit in fine huius tituli, feudum aut inueſtitura adquiri aut ſucceſſione, vt infrà 4. titu. 36. Adquiritur etiam præſcriptione & traditione poſſeſſionis facta nomine feudi. Sed hæc habentur pro inueſtitura. Et redemptione. Sed hæc ſucceſſionis prætextum habet, vt ſuprà 1. titu. 25. De inueſtitura autem Obertus primùm tractat. Tractabit deinde de ſucceſſione.

DE INVESTITVRA FEVDI.

TIT III.

Inueſtitura quidem propriè dicitur poſſeſſio: abuſiuo autem modo dicitur inueſtitura quando haſta vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à domino ſe inueſtituram facere dicente: quæ ſiquidem ab illo fiat, qui alios habet vaſallos, ſaltem coram duobus ex illis ſolenniter fieri debet: alioqui licet

alii interſint teſtes, inueſtitura minimè valet. Si enim domino adhuc in poſſeſſione conſtituto, an facta ſit inueſtitura, quæratur: non debet probare niſi per pares curtis illius domus, vel per publicum inſtrumentum à tribus vel à duobus paribus cõfirmatum. Nam ſi inſtrumentum defecerit, vel quia factum nõ fuerit, vel quia amiſſum ſit: tunc qui probare deſiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat. qui ſi negauerint, fortè corrupti odio vel gratia ſeu præmio, & dicant ſe non interfuiſſe cùm inueſtitura fieret, vel non reminiſci: tunc domino cogente iurent tactis ſacroſanctis Scripturis, quod huius rei veritatem neſciant: & tunc actor aut alios producat pares, aut iuriſiurandi domino detur electio, vt proinde iuret inueſtituram factam non eſſe, aut ſacramentum vaſallo referat, & ille aut iuret, aut acquieſcat. Quòd ſi iurare pares aliqua ex cauſſa recuſauerint, nec dominus eos iurare compellat: liceat vaſallo etiam per extraneos probare inueſtituram. Teſtibus verò deficientibus, iuriſiurandi electio domino detur.

Si verò vaſallus quidem poſſideat, vel ſi feudum cameræ aut caneuæ in duabus ſeu tribus acceptionibus quietis quaſi poſſideat, dominus autem feudum negans eſſe, rem ſuam petat, vel quod de camera, vel de caneua bis vel ter (ſicut diximus) iam ſolutum eſt, deinceps ſoluere renuat: tunc non eſt opus probatione, ſed poſſidenti data electione, aut iuret ſuum eſſe feudum rectum, aut domino referat iuſiurandum.

Si autem inueſtitura ab eo, qui vaſallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoſlibet idoneos teſtes aut per publicum inſtrumẽtum probari poteſt, aut inopia probationis emergente, res decidatur per iuſiurandum.

Præterea ſi aliquis tenor præter communem feudi rationem in inueſtitura à domino dicatur interueniſſe, vel ſi dicatur feudum ſub tali conditione dediſſe, vt vaſallus in feſtiuis diebus vadat cum vxore ſua ad Eccleſiam: omni facultate probandi domino adempta habeat vaſallus poteſtatem defendendi ſe per ſacramentum. Item ſi vaſallus pactum ſpeciale contra feudi conſuetudinem allegat, veluti de filiarum ſucceſſione: liceat ei tenorem, ſi poteſt, ſicut inueſtituram probare. quòd ſi in probatione defecerit, vel ceſſauerit: cõcedatur domino hoc negare iureiurando præſtito.

COMMENTARIVS.

ET veſtimentum & veſtituram dixere Latini: vt in antiqua inſcriptione, Veſtituris baſium. Inueſtimẽtum, Liuius 4. Legem promulgat, ne cui album inueſtimentum addere petitionis liceret cauſſa. ſic habent veteres libri. Dicemus ergo rectè inueſtituram. quo nomine propriè ſignificari poſſeſſionem ait, vt in legibus Lãgobardorum ſæpè. Sed abuſiuè in hoc tractaru inueſtituram accipi pro ceſſione feudi, quæ fit à domino porrecta haſta aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ vel aliis teſtibus. Hoc minus eſt quàm poſſeſſionem tradere. idcirco poſt inueſtituram agitur ad tradendum, vt infrà 4. titu. 15. Porrigunt inueſtiendo alii baculum, alii gladium, alii haſtam, alii vexillum, alii anulum, quod donum inueſtituræ dicitur in Conſtitutione Friderici de pace tenenda, alii aliter, vt Accurſius retulit Inſt. titu. De ver. obl. in prin. Otho Friſingenſis regna per gladium, prouincias per vexillum tradi. Guntherus. Ergo vbi vexillo partem, quam diximus, ille, hic autem gladio regnum ſuſcepit ab ipſo. Hunc etenim longo ſeruatum tempore morem Curia noſtra tenet. Epiſcopatus, imò & omnia feuda antiquo more Gallico per anulum & virgam, quod dicebant, *Par rain, & par baſton. Rain* pro anulo, vt hodie Germanis, *Reing*. Adiiciebant baculum. vnde iactatur hoc vulgò è Gallorum moribus, *Le vaſſal ſe peut iouër de ſon fief, iuſques à mettre la main au baſton*, Vaſallus feudi ſui liberam adminiſtrationem haber, modò ſi non ſe in alterius domini fidem clientelámque conferat, nimirùm ab alio accepto ſcipione, quod aliis verbis, *Iuſques à ſumiſſion de foy*. Huius autem generis inueſtituram interuenire etiam in proprietatis alienatione conſtat ex antiquo contractu emptionis & venditionis, in quo ita eſt, Tu paſculi fuſte illum inueſtito, Tu ſegnuti fuſtem illum manu capito. Minus autem eſt, vt dixi, inueſtitura quam poſſeſſio. Dices, cur non traditio haſtæ aut gladii, aut ſcipionis pro poſſeſſionis traditione habetur, vt clauium, l. clauibus. D. de cont. emp. l. 1. C. de per. & com. rei vẽd. l. 1. C. de cri. exp. her. Dicam, traditis clauibus non videri traditam poſſeſſionem domus, niſi in re præſenti traditæ ſint. Rei præſentia per ſe ſola facit, vt tradita eius poſſeſſio videatur. apprehenditur enim non manibus tantùm aut pedibus, ſed etiam oculis quaſi longis manibus, l. 1. §. pen. l. quod meo. § ſi venditorem. l. quarumdam. D. de adq. poſ. l. pecuniam. D. de ſolut. Inueſtitura igitur etiam ſi fiat porrectis clauibus, pro traditione poſſeſſionis non habetur, niſi fiat in re præſenti: ſed eſt tantummodo argumentum conceſsionis in feudum aut venditionis. inueſtituram in feudo ſequitur fidelitas, fidelitatem traditio. Dixi inueſtituram fieri debere coram paribus. quod ita intelligendum eſt, ſi dominus alios vaſallos habeat: alioquin extranei admittuntur, vt ſuprà 1. titulo 28. & infrà 4. titulo 36. & 69. & hoc titulo §. ſi autem inueſtitu-

ra, & cur omnino pares adhibendi ſint, ſi eorum ſuppetat copia, non exteri, hæc redditur ratio, ne quid ab exteris falſitatis excogitetur, qua ſuſpicione carent pares, qui fidei vinculo arctiore tenentur obſtricti. & hoc dicimus de noua inueſtitura. In veteri quilibet admittitur, vt infrà 4.titulo 35. Item hoc dicimus de laicis. Clericis permittitur, vt adhibeant quoſcunque, vt ſuprà 1.ti.28. Fit ergo inueſtitura ſine ſcripto. Sed fieri etiam poteſt ex ſcripto per publicum inſtrumentum. quo caſu quæritur an neceſſaria ſit parium ſubſcriptio, ſiue confirmatio. Hoc loco exigit confirmationem parium. ſed obſtat infrà 4.titu.35. qui & cum eo quod de clericis diximus pugnare videtur. Sed animaduertendum eſt, in eo titulo nihil certò definiri, varias tantùm opiniones referri. Alii dicunt non valere inueſtituram quæ fit nõ accerſitis & adhibitis paribus curtis, licet dominus ſe eam feciſſe cõfiteatur, & probari poſſit publico inſtrumento: nihílque intereſſe, dominus qui inueſtituram fecit fuerit clericus an laicus. Alii valere arbitrantur, ſi modo dominus confiteatur ſe eam feciſſe etiam ſi fecerit eam ſine paribus. Alii arbitrantur publicum inſtrumentum non ſufficere, niſi fuerit à paribus confirmatum: quæ ſententia tribuitur Gerardo & Oberto. & ſanè Obertus ita apertè definit hoc loco. Alii, vt Mediolanenſes, publicum inſtrumentum ſufficere arbitrantur. quorum opinio verior videtur. Quin & domini confeſſionem ſufficere puto. Et diſtinctionem inter clericum & laicum non recipio. Prima & tertia opinio ſubtili iure vera eſt. quod in d.tit.35. hæc verba ſignificant, ad ſubtilitatem conſuetudinis. Secunda & quarta voluntatem contrahentium ſpectat potius quàm ſubtilitatem nimiam, quá iudices admittunt raro, l.ſicut.§.ſi debitor.D.quib.mod.pig.ſol. Igitur domino poſſidente ſi qui inueſtitũ ſe de feudo dicit aduerſus dominũ experiatur, probare debet inueſtiturá per publicũ inſtrumentũ, vel per pares, vel certè his deficiẽtibus, aut iurantibus ſe rei geſtæ non meminiſſe aut iurare nolentibus, per extraneos. Duo ſufficiunt, vt ſuprà 1.ti.28. & infrà 4.tit.69. Imò plures videntur exigendi, eadem ratione qua pares quantum poteſt adhiberi voluimus, ne quid falſitatis incurrat, l.vlt.C.de fideic. Sed parium qualitas omnem falſi ſuſpicionem tollit. At his deficientibus duobus etiam extraneis contenti ſumus: quia ſcilicet perſonam & vicem parium repræſentant, & his ſubſtituti videntur. Vaſallo autem non probante, dominus iurat cum XII. ſe inueſtituram non feciſſe, aut refert iuſiurandum actori, qui ſi fortè relationem ſuſcipere nolit, protinus dominus abſoluitur, vt ſuprà 1.tit.1.§.ſi autem controuerſia, & tit.28.§. ſi quis ſe. & tit. vlt. Dixi de domino poſſeſſore. nunc dicam de vaſallo poſſeſſore. Vaſallo poſſidente, vel quaſi poſſidente quid fiet? Poſſidetur res corporalis. Quaſi poſſidetur res incorporalis, l.ait prætor, §.item ei qui per captiuitatem. D.ex quib.cau.ma. veluti ius percipiendarum annonarum è cellario domini, quod feudũ dicitur de canena. Id enim videtur quaſi

poſſi

poſſidere vaſallus, ſi bis aut ter annonas ſine cõtrouerſia perceperit. Ex tribus aut quatuor acceptionibus formatur quaſi poſſeſſio. qui locus eſt in hanc rem hoc titulo ſingularis, §. ſi verò vaſallus. Vſus pro poſſeſſione eſt. Vaſallo poſſidente, vel quaſi poſſidente, ſi dominus agat pigneratitia, probatio domino incumbit, vt diximus d. §. ſi autem cõtrouerſia. Si agat rei vindicatione, & repellatur exceptione inueſtituræ, & is ſimpliciter neget eſſe feudum, vel etiamſi iam amplius nolit præbere annonas negans ſe eas antè præbuiſſe feudi nomine & adſerens rei ſuæ libertatem, hoc caſu quia negantis nulla eſt probatio (nemo enim eius quod negat factum rationem aut poteſt aut debet aut ſolet reddere) neceſſe eſt reo defenſionem dari, vt iuret ſuum eſſe feudum aut actori referat iuſiurandum. quo non iurante, ſtatim reus abſoluitur. Et quæ diximus obſeruari in probanda inueſtitura, eadem obſeruãtur in probando pacto inueſtituræ. Vt in venditione aut in inueſtitura facta venditionis nomine, ita in feudi inueſtitura quodcunque pactum eſt, id valet, puta vt ſine iuramento fidelitas præſtetur, vt titu. ſeq. vel vt filiæ ſuccedant, vt ſuprà 1. tit. 4. vt ſuccedat frater fratri in feudo nouo, vt ſuprà 1. tit. 19. vt vaſallus feſtis diebus officii cauſſa vxorem domini ſui in ædem ſacram comitetur & ducat, vt §. vlt. huius tituli, vbi hanc pactionem conditionem vocat. Conditionem inueſtitura admittit, vt ſuprà 1. tit. 5. id eſt adiectionem, quæ ſuſpendat actum, licet videatur actus eſſe ſolemnis. Admittit etiam conditionem, id eſt, pactionem quamlibet, modò non ſit iuri aut naturæ feudi contraria. & inde conditionale feudum dicitur quod ſub pactione certa certóve ſeruitio conſtituitur. Qui autem pactionem allegat, ſiue ſit dominus, ſiue vaſallus, eam probare debet eo modo quo ſuprà dictum eſt inueſtituram eſſe probandam, quo deficiente, alteri defenſio competit cum ſacramentalibus XII. niſi malit iuſiurandũ referre. Rectè interpres exponit hæc verba, Omni facultate probandi domino adempta, id eſt, domino in probatione deficiente. At præterea conſtat inueſtitura nõ tantùm de certo ſeruitio, ſed etiam de incerto paciſci licere, puta indiſtinctè, vt pro feudo ſeruitium præſtetur, vel etiam id agi ne vllum ſeruitium præſtetur. Vnum caſum hic adnotare libet, quo etiã ſi de certo ſeruitio conuenerit, vaſallus eo liberatur, puta ſi domino feudum pignori obligauerit ſub lege ἀντιχρήσεως, quod eſt ex decreto Innocentii III. c. 1. De feudis. qua ratione & emphyteuticum prædium eadem lege accipiet dominus, ſi modò eius temporis nullam penſionem ab emphyteuticario exigat, ne vtrunque habeat canonem & fructus, vel ille ſeruitium & fructus. aliàs enim ἀντίχρησις pontificio iure improbata eſt. quia vſuræ proxima eſt. id enim agitur vt creditor fructus lucrifaciat, ſorte manẽte integra. quod male Albertus Krantzius Chron. 8. ca. 35. appellat emptionem ſub lege redimendi factã. Præceſſit enim pecunia debita, cuius nomine res pignori obligatur ea lege, vt creditor fructus non com-

putet in ſortem, vtque non aliter eam rem debitori reſtituat quàm omni pecunia ſoluta. Eſt igitur pignus, non venditio.

DE INVESTITVRA VETERIS VEL NOVI BENEFICII.

TIT. IIII.

INueſtitura autẽ aut fit de veteri beneficio, aut de nouo: quæ de veteri fit, etiam à minore poteſt fieri. Siue autem à minore, ſiue à maiore fiat, non de omni poſſeſſione vaſalli, ſed de iuſta tantùm facta intelligitur, niſi aliud nominatim dicatur. Noui verò inueſtitura feudi non ab alio rectè fit, niſi ab eo qui legitimè ſuorum bonorum adminiſtrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de ſuis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit inueſtituram facere. Sed etiam res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur, niſi in caſu, vt ecce, ſi quis ex agnatis tuis rem quæ à communi parente per ſucceſſionem ad eum peruenerit, alienare voluerit, non permittitur ei etiam ſecundum antiquam conſuetudem alii eam vendere, niſi tibi vel alii proximiori pro æquali pretio accipere volenti. per feudum tamen cuilibet dare poteſt, niſi fiat in fraudem noſtræ conſuetudinis, vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharii Imperatoris. tũc enim reſciſſa inueſtitura, reddito à te vel ab alio proximiori videlicet ſecundum antiquam conſuetudinem pretio ſi quod dederit, is qui inueſtituram accepit, compellatur rem tibi reſtituere. Perſonam verò inueſtituram accipientis non diſtinguimus. nam etiam ſeruus inueſtiri poterit, niſi ignorantia prætẽdatur. Sed vtrum ipſe an alius pro te inueſtituram faciat vel ſuſcipiat, nihil intereſſe putamus. poteſt enim hoc negocium, & per procuratorem ab vtraque parte expediri. Fœminã quoque etiam noui feudi inueſtiturã facere poſſe plerique cõſentiunt. Nulla autem inueſtitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recuſat, cùm à fidelitate feudum dicatur, vel à fide, niſi eo pacto acquiſitum ſit ei feudum, vt ſine iuramento fidelitatis habeatur. Vtrum autem præcedere debeat fidelitas inueſtituram, an inueſtitura

ueſtitura fidelitatem, quæſitum ſcio, & ſæpe reſponſum eſt inueſtituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus iuſiurandum quod vaſallus præſtat domino.

COMMENTARIVS.

DVPLEX eſt inueſtitura, alia veteris, alia noui beneficii. Veteris eſt quæ fit à ſucceſſore domini, vel ſucceſſori vaſalli, vt infrà 4.tit.35. mortuo ſcilicet domino, vel vaſallo. Noui, ex qua primùm formam ſuam, & originem feudũ accipit. Hæc dat legem feudo, & contractus eſt. Illa quæ fit de veteri feudo, non eſt contractus, ſed feudi tantum quædam, veluti recognitio ſimplex ſiue ἀνάγνωσις, quæ fit gratuito, Conſtitutionibus Neapolitanis, & noſtris illata certa pecunia. Et peti ſolet ita vt quis intendat ſe de ſuo recto feudo inueſtiri debere, vt infrà tit.20. & 4.tit.46. & in fragmentis. Cùm, inquit, de veteri beneficio fit inueſtitura, ſatis eſt ſi de recto beneficio fiat inueſtitura, id eſt, nulla ſolemnitas exigitur. Satis eſt rectũ eſſe feudũ, & iurari fidē. Rei nomen exprimi & adhiberi pares nō eſt neceſſe, vt infrà 4.titu.35. & fieri poteſt à minore XXV. annis, vt hoc loco Obertus ait. De hac dicere poſſis non eſſe beneficium, ſed iniuriam, ſi quis eam non impetrauerit, vt l.1.§.Planè.D. de aqua quot.& æſt. Noua inueſtitura fit ſolemniter per ſymbola, vel, vt Helmodius loquitur, ſigna, & rei certæ nomine expreſſo, & adhibitis paribus, & ab eo qui rerum ſuarum adminiſtrationem habet. nam qui non poteſt alienare, nec feudi nomine inueſtituram facere poteſt, excepta fœmina. eſt enim hæc inueſtitura alienationis ſpecies. Placebat quibuſdam veteris, ſed nō noui beneficii inueſtiturā à fœmina fieri poſſe. At diuerſa opinio obtinuit, vt hoc tit. §.fœminam. quæ mitior ſententia dicitur in fragmentis. Ratio dubitādi hæc erat, quia fœminæ nihil alienare poterant ſine tutoris auctoritate, l.1.Lang. Qual.mul.lib.alie.per.eſt. Erant enim in perpetua tutela, ſiue, vt loquebantur, in mundiburnio, Langobardorum iure, quibus tutor eſt mundualdus, vt Germanis *Munder*, quæ eadem Gallis etiam olim fuere vocabula, vt in Chronicis S.Dionyſii, *Bailgarde, munburnie*, & Froſſardo, *Et ſeront mis quatre manibours en Angleterre pour gouuerner le Royaume:* Oliuario de Marchia, *Mambour & pere de vous.* Rectum autem feudum dicitur, non, vt vulgò ſentiunt, quod communem feudi rationem ſiue naturam retinet, cùm & id rectum dicatur quod non eſt verum & proprium feudum, vt feudum de camera, titu.præced.§.ſi verò vaſallus. ſed feudum rectum dicitur feudum vetus, cuius poſſeſsio iuſta eſt. & ideo qui inueſtitur de ſuo recto feudo, ei poſſeſsio tantùm iuſta confirmatur, vt ait hoc loco. nam ſi ſit vitioſa poſſeſsio, certè non eſt rectum feudum, nec per eam inueſtituram legitima fit. Additur hoc titulo, Quemadmodum is qui alienare non poteſt, feudi inueſtituram facere

facere non poteſt,ita rem alienati prohibitam nec in feudum dari poſ-ſe.quod non tantùm de prohibitione legis accipitur,ſed etiam de prohibitione teſtatoris,argumento emphyteuſeos,l.vlt.C.de reb.alie.non al.Excipitur vnus caſus,quo agnatus prædia familiaria, ſiue alodia ſint ſiue feuda,extero alienare prohibetur,vel ſi alienauerit,ea eiuſdem familiæ agnato proximiori iure προτιμήσεως,quæ Britãnis inde dicitur *Pre meſſe*, reuocare & retrahere conceditur.quod iure ciuili olim obtinuit ante l.Dudum.C.de con.emp.ſed reductum fuit in Oriente Conſtitutione Romani Lacapeni, in Occidente Cõſtitutione Friderici.Eodem iure ante Fridericum Saxones vtebantur.ſic enim legitur in veteri Saxonũ lege,ca.62.Liber homo,qui ſub tutela nobilis cuiuſlibet erat,qui iam in exilium miſſus eſt, ſi hereditatem ſuam neceſſitate coactus vendere voluerit, offerat eam primum proximo ſuo, ſi ille eam emere noluerit, offerat tutori ſuo vel ei qui tunc à Rege ſuper ipſa re conſtitutus eſt,ſi nec ille voluerit,vendat eam cuicunque voluerit. Sunt autem agnatis ad reuocandam venditionem conſtituta certa tempora, principalibus perſonis dierum xxx. procuratoribus eorum menſium III. ex quo fuerint teſtato denuntiati, vt ad emptionem accederent ſi vellent, Conſtitutione Romani. ¶Moribus autem Galliæ,vel annus datur, vel LX.dies, vel menſes ſex pro varietate regionum.Nimia licentia breuitate temporis conſtringitur. Idem verò ius προτιμήσεως habet dominus, ſiue prædium dederit in feudum,ſiue in emphyteuſim. Si dederit in emphyteuſim,intra duos menſes,l.vlt.C.de iu.emphy.Si in feudum, intra annum, vt infrà titu.9.Moribus Galliæ plurimum intra dies XL.& conſtituere debet ſtatim atque intellexit venditionem, vtrum malit vti iure προτιμήσεως,an exigere εἰσδεκτικά.vno enim electo,non poteſt variare.arg.l.4.§.eleganter.& l.pen.D.de lege cõmiſ. Si in iure προτιμήσεως concurrat agnatus & dominus feudi vel emphyteuſeos,vel cẽſus,agnatus præfertur,vt infrà titu.9.§.pen. Ergo & cùm agnato proximiori vẽditur,merito dicemus domino non competere ius προτιμήσεως. An & ſi vlteriori?non auſim adfirmare,cùm agnato proximiori,ſiue agnato ſiue extero vendiderit,competere ius προτιμήσεως probet 4.titu.14.& hoc titulo adſignificet bis poſitum verbum,proximiori.ſed pleriſque locis refragantur mores Galliæ,& in teſtamentis ſi teſtator vetuerit fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommiſſi petitio competit,l.32.§.vlt.l.peto.§. fratre.D.de leg.2.fundo vlteriori agnato alienato, proximiori nulla fideicommiſſi petitio eſt l.filiuſf.§.cùm pater.D.de leg.1.l. vnũ ex familia,§.ſed ſi fundum.D. de leg.2.l.pater filium.D.ad leg.Fal. Ergo non poteſt quis feudum genearchicum alii vendere quàm agnato,ſi id agnatus eodem pretio habere velit:In feudum tamen dare cuilibet poteſt,vt infrà titu.9.Et hoc eſt ex conſuetudine Mediolanenſi, qua feudum alienari poteſt totum ſine domini conſenſu. ſed extraneo dominus præfertur, agnatus vtri-

que.

que. In feudum tamen dari extraneo poteſt, neque tunc locus eſt iuri προτιμήσεως, niſi hoc fiat in fraudem conſuetudinis, vt ſi adſimuletur inueſtitura feudi, pro inueſtitura venditionis. quo caſu ius προτιμήσεως locum habet. Ex Cõſtitutione Lotharii vaſallus feudum amittit, ſi id alienauerit ſine conſenſu domini, & domino committitur, nec agnati præferuntur, vt hoc loco ſignificare videtur, dum ait, ſecundum antiquam conſuetudinem. Non ergo ſecundum Conſtitutionem Lotharii. & ita ſi in dominum vaſallus deliquerit, ágnati excluduntur, licet quidam contrà ſentiant, qui & contrà ſentirent ſuperiore caſu, ſi in alium, poſteri eius excluduntur non omnes agnati, vt infrà 3. titu. 2. & lib. 4. titu. 18. & 42. Non prohibebat tamen ea Conſtitutio in feudũ dari ſine fraude, dolóque malo, vt Cõſtitutio Friderici declarat de feudis non alienandis, & 4. tit. 22. Adiicitur hoc titulo ſeruum poſſe de feudo inueſtiri, vt ſcilicet ſeruo vendi poteſt. Sed adquirit feudum domino confeſtim, feudíve actionem. Et per nuntium, geſtorem, procuratorem dari accipíque inueſtituram poſſe, vt infrà 4. titu. 70. 85. Vacante Imperio datur de feudis imperialibus per Palatinum Rheni ex bulla aurea. Sed excipiuntur feuda, quæ dicuntur *Vanlehen*, quod ſcilicet deferantur per vexillum. Ergo & per procuratorẽ dari fidelitas poteſt, quæ ſtatim ſubſequi ſolet tam veterem quàm nouam inueſtituram. Nulla, inquit, inueſtitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recuſat. Nulla, id eſt, neque vetus, neque noua, vt infrà 20. Datur plerunque fidelitas per ipſum vaſallum. Gregorius Tyrenſis in Chronicis. Factus eſt Boamundus homo Imperatoris fidelitatis manualiter exhibito, & corporaliter præſtito iuramento, qualem ſolent fideles dominis ſuis exhibere. Et plerunque conſuetudines regionum exigunt, vt ipſemet vaſallus veniat, domino poſtulante, & vt per alium non aliter iuret, quàm ſi & per alium dominus faciat inueſtituram. Sed hoc iure ſecus eſt. Et poteſt iuſiurandum dari per procuratorem, vt de iureiurando calumniæ proditum eſt, l. 2. C. de Iur. cal. & eſt exemplum apud Liuium XXXI. licet litis totius finiendæ cauſſa ipſum litigatorem iurare melius ſit, l. pen. C. de reb. cred. Solet & ad domum domini plerunque inueſtitura peti, fidelitas offerri, niſi cum pactione aliud vel priuilegio cautum eſt, vt Conſtitutione Friderici in Auſtria Cuſpiniani duci Auſtriæ hoc datur, ne pro conducendis feudis requirere ſeu accedere debeat imperium extra metas Auſtriæ, & vt in terra Auſtriæ ei debeant ſua feuda conferri per imperium & locari.

DE IVRAMENTO FIDELITATIS ET QVALITER *vaſallus iuret domino.*

TIT. V.

QValiter autẽ debeat iurare vaſallus fidelitatem, videamus.Iurare ſcilicet ſic debet: Ergo iuro ad hæc ſancta Dei Euangelia, quòd amodò in anteà ero fidelis ei, vt vaſallus domino: nec id,quod mihi ſub nomine fidelitatis cõmiſerit,pandam alii ad eius detrimentũ,me ſciẽte.Si verò domeſticus, id eſt, familiaris eius ſit,cui iurat: aut ſi ideo iurat fidelitatem, non quòd habeat feudum, ſed quia de iuriſdictione ſit eius,cui iurat:nominatim vitam,membrum, mentem, & eius rectum honorem iurabit.

DE FORMA FIDELITATIS.

TIT. VI.

IN Epiſtola Philiberti Epiſcopi, in Decretis viceſima ſecunda,q.2.c.de forma. Qui domino ſuo fidelitatem iurat, iſta ſex in memoria ſemper habere debet, incolume, tutum, honeſtum, vtile,facile,poſſibile. Incolume,ne ſit in damno domino ſuo de corpore ſuo. Tutum,ne ſit ei in damno de ſecreto ſuo, vel de munitionibus ſuis,per quas eſſe tutus poteſt.Honeſtũ, ne ſit ei in damno de ſua iuſtitia, vel de aliis cauſſis,quæ ad honeſtatem eius pertinere videntur. Vtile,ne ſit ei in damno de ſuis poſſeſſionibus. Facile vel poſſibile,ne id bonũ quod dominus ſuus facere leuiter poterat,faciat ei difficile: néve id quod poſſibile ei erat,faciat impoſſibile. Vt fidelis hæc documenta caueat,iuſtum eſt. Sed quia non ſufficit abſtinere à malo,niſi fiat quod bonũ eſt,reſtat, vt in ſex prædictis, conſilium & auxilium domino præſtet,ſi beneficio vult dignus videri,& de fidelitate eſſe ſaluus, quam iurauit. Dominus quoque in his omnibus vicem fideli ſuo reddere debet. quòd ſi non fecerit,

rit,meritò cenſebitur malefidus,ſicut ille, qui in eorum præuaricatione vel faciendo vel conſentiendo deprehenſus fuerit,perfidus & periurus.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

TIT. VII.

EST ET alia de nouo,ſuper fidelitatis iuramẽto,inuenta forma,& vtentium approbata conſuetudine,quæ hodie ferè in omni curia videtur obtinere. Hæc ſcilicet,Ego Titius iuro,ſuper hæc ſancta Dei Euangelia,quòd ab hac hora in anteà,vſque ad vltimum diem vitæ meæ,ero fidelis tibi Caio domino meo,contra omnem hominem,excepto Imperatore,vel Rege.Quod verbum ſi rectè intelligatur, nulla quidem indiget adiectione,ſed integram & perfectam in ſe continet fidelitatem, ſed propter ſimplices & nominis ſignificationis ignaros,ad illius verbi interpretationem hoc adiici ſolet,id eſt,Ego iuro,quòd nunquam ſcienter ero in cõſilio, vel auxilio,vel in facto,quod tu amittas vitam, vel membrũ aliquod,vel quòd tu recipias in perſona aliquã læſionẽ,vel iniuriam,vel cõtumeliã:vel quòd tu amittas aliquẽ honorẽ,quem nunc habes,vel in anteà habebis.Et ſi ſciuero vel audiuero de aliquo,qui velit aliquod iſtorũ contra te facere,pro poſſe meo, vt nõ fiat, impedimentũ præſtabo:& ſi impedimentũ præſtare nequiuero,quàm citò potero,tibi nunciabo,& contra eum pro vt potero,auxilium meũ tibi præſtabo. Et ſi contigerit te rem aliquam,quam habes vel habebis,iniuſtè,vel fortuito caſu amittere:eam recuperare iuuabo,& recuperatã omni tempore retinere.Et ſi ſciuero,velle te,iuſtè aliquẽ offendere, & indè generaliter vel ſpecialiter fuero requiſitus,meum tibi,ſicut potero,præſtabo auxiliũ.& ſi aliquid mihi de ſecreto manifeſtaueris,illud ſine tua licentia nemini pandã,vel per quod pandatur faciã.& ſi conſiliũ à me ſuper aliquo facto poſtulaueris,illud tibi dabo conſiliũ,quod mihi videbitur magis expedire tibi.& nunquã ex perſona mea aliquid faciã ſcienter, quod pertineat ad tuã,vel tuorum iniuriam vel cõtumeliam.

Inueſtitura verò facta,& fidelitate ſubſequuta,omni modo

cogatur dominus,inueſtitum in vacuam poſſeſſionem mittere.Quòd ſi differat,omnem vtilitatem ei præſtabit.

COMMENTARIVS.

Hoc loco proponitur iuriſiurandi fidelitatis formula,quo vaſallus domino fidem ſuam alligat,& fidei ſuæ commiſſa non proditurum ſe promittit,& ſi ſit domeſticus, vel ſi dominationi feudi iuncta ſit iuriſdictio, etiam ſibi curæ fore vitam, corpus,mentem,honorē domini ſui promittit,vt infrà 6.& 7.& Conſt. Neap.3.tit.15.& 18.& in formula à Radenico propoſita,3.c.19.& hoc poſtremum iurat vaſallus non ratione feudi quod habet,ſed ratione iuriſdictionis,quam dominus habet,vel ratione familiaritatis & *οἰκειότητος*,vt ſi feudum in curte habeat.quæ ratio etiam alia in re religionem officii maiorem à beneficiario exigit,puta ne quid ſine cōſenſu domini ex feudo abalienet, vt ſuprà 1.tit.2.§.Item ſi quis feudū. & hic proculdubio eſt ſenſus huius tituli,quem ex tam effuſa interpretū turba quæ temerè ruit in hos libros adſecutus eſt nemo. Id verò quod diximus de tuenda vita & honore domini,& ſi quid aliud ſpecialiter iureiurando exprimi ſolet,poteſt videri fidei promiſſione generali contineri ſatis,vt infrà 7.Carolus certè Magnus breuiori formula cōtentus fuit,Promitto me domino meo Carolo,& filiis eius,fidelem futurū tota vita ſine fraude dolóque malo,legis Franciæ 4.tit.46. Sed pleríque fidem ſibi promitti ſatis non habent,niſi & fidei partes muniáque ſpecialiter enumerētūr,vel eo maximè ſi quid contra ea fecerint, vt non poſſint negare ſe cōmiſiſſe in iuſiurandū,& feudum amiſiſſe, vt ſuprà 1.tit.20. Præterea ſeparādus hac in re nobis eſt vaſallus homologus ab eo qui non eſt homologus.nam in iureiurando homologi nullus excipitur,in iureiurando non homologi excipitur Imperator,vel Rex, vel antiquior dominus,vt infrà 4.tit.31.Duorū quis poteſt eſſe vaſallus nō homologus,vel vni homologus alteri non homologus. Duorū tamen eſſe vaſallus homologus nemo poteſt,vt libro quarto demōſtrabitur. qua de qualitate vaſalli ingens ſæpe cōcertatio eſt,vt fuit tempore Caroli VII.Francorū Regis inter Cancellariū Regis,& Cancellariū Petri Ducis Britanniæ,& Comitis Montisfortis,ille ducem Britanniæ Regis homologum eſſe aiebat, hic negabat.Rex poſt multas controuerſias Petrum in fidē & hominium recepit,more maiorū ſuorum,nullo alio adiecto,& mox eidē Petrus ratione Comitatus Montisfortis fidem dedit quaſi homologus,quam non dederat palàm ratione Ducatus.Sunt & vaſalli quidā,qui plus quàm fidē debere videntur,alii præcipuè debent domino conciliare pacē,alii ſe pro domino obſides dare, alii certum ſeruitiū:quæ iureiurando vel pactione inueſtituræ nominatim exprimi neceſſe eſt.alioqui non debentur.inde veteribus Gallis hęc hominū genera,*Hōme de fiefs*,*Hōme de paix*,*Hōme de plœure*,*Hōme de ſeruice*.Quædā alia ſunt,quæ & ſi nō exprimantur,debentur tamen, vt ipſo

pſo iure moribus noſtris & Conſtitutionibus Neapolitanis ἀνάχαμψις mortuo vaſallo, quæ redemptio dicitur & reſtauratio feudi, vendito feudo εἰσδεκτικά, quæ laudationes vocantur, niſi dominus malit vti iure προτιμήσεως. Debentur & quibuſdam locis domino collationes vel munera quædam certis ex cauſſis, puta nuptialitium herilis filiæ elocandæ cauſſa, & λύτρον ob redemptionem domini ab hoſtibus capti, & equeſtris ſportula ſumpta à domino vel filio eius maiore natu equeſtri dignitate, qui ſummus eſt militiæ gradus. nã veteribus Gallis tres fuere militum ordines, *Cheualiers, Bannerets, Bacheliers*, quos poſſis dicere Equites, Melloequites, & Vaſellos, ſiue vaſallos, niſi malis à Buccellariis deducere. Poſterior enim ætas Buccellarios dixit milites corpore cuſtodes, ſiue protectores, qui patronis ſuis adſiſtũt ſemper l. vlt. C. ad leg. Iul. de vi pub. Renatus apud Gregoriũ Turonenſem. Occylla buccellarius Aetii. Interpretes βασιλικῶν βουκελλάριος ὁ παραμένων στρατιώτης. Et legum Gotthorum ſiue VViſigotthorum v. tit. III, Si in patrocinio conſtitutus ſub pattono aliquid adquiſierit, medietas in patroni vel filiorum ipſius poteſtate conſiſtat, aliam medietatem buccellarius qui adquiſiuit obtineat. Quòd ſi buccellarius filiam tantummodo reliquerit, ipſam in poteſtate patroni manere iubemus. In Conſt. Neap. 3. tit. 21. Fridericus II. adiicit aliã cauſſam exigendæ à vaſallo intributionis, Si frater domini in equeſtrem ordinem promoueatur, & Guilielmus Rex tit. 20. Si ſoror domini nubat, Si poſſeſſionem aliquam dominus emat, Si tranſeat Principis comitatus vel exercitus in expeditionem, Si dominus ſit Epiſcopus pro eius conſecratione, vel ſi in cõuentum Epiſcoporum ſolemnem à Pontifice maximo euocetur. Sed in Neuſtria tres tantùm quas initio dixi cauſſæ receptæ ſunt, & dicuntur, *Les trois cheuels aydes*. Bourboni addunt quartam, ſi dominus Hieroſolymam inuiſere velit, & vocant, *Queſtes*, vt Neapolitanæ Collectas. Debebãt olim etiam ſerui dominis ſuis munera quædã ipſo iute, & clientes patronis eadẽ illa quæ diximus pleriſque locis vaſallos debere dominis. Alicarnaſſæus 2. τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προστάταις θυγατέρας τε συνεκδίδοσθαι γαμουμένας καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμάλωτος γένοιτο. Debebãt & patronis liberti. Sed hi non ſine iureiurando vel ſtipulatione, vt cùm iurauerant, vel promiſerant poſt manumiſſionem ſe natalitium patrono daturos liberiſve patroni aut nuptialitium, l. 7. §. Iurare. D. de op. lib. l. vlt. D. de lib. cau. In fine tituli v I. adnotatur, quam accipit dominus à vaſallo iurato fidem, eandem viciſſim eum tametſi iniuratũ debere vaſallo præſtare. & hoc eſt quod dicitur inter dominum & vaſallum fidem eſſe reciprocam. Et 4. tit. 68. dominum eſſe vaſallo coniugem quaſi communi fidei vinculo coniunctum eodem ſenſu quo D. Paulus σύζυγον dixit non vxorem, ſed familiarem, conſortem, collegã. Et quibus ex cauſſis vaſallus feudum amittit, eiſdem etiam ferè dominum proprietatẽ ſiue dominationem

feudi amittere, cámque vaſallo accedere, vt infrà 4. tit. 24. & 56. mores noſtri proprietatem amiſſam ſuperiori domino addicunt, veluti Imperatori aut Regi, & Conſtitutiones Neapolitanæ 3. tit. 19. Et ſiue dominus ſit qui vaſallo ſiue vaſallus qui domino iuſiurandum deferat, non iurat de calumnia, vt infrà 4. tit. 36. Idem puto eſſe ſtatuẽdum de accuſatione, vt quemadmodũ vaſallus dominum accuſare vel contra eum teſtimonium dicere impune non poteſt, ita nec poſſit dominus in vaſallum, niſi de feudo ſit quæſtio. quod ius fuit etiam olim inter patronum & clientem. Alicarnaſſæus 2. κοινῇ δ' ἀμφοτέροις οὔτε ὅσιον οὔτε θέμις ἦν κατηγορεῖν ἀλλήλων ἐπὶ δίκαις ἢ καταμαρτυρεῖν. Εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι διαπραττόμενος, ἔνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῆς προδοσίας. Conueniunt in pleriſque vaſalli & clientes. quinimo clientum commune nomen eſt. Sed & diſtãt in multis. Interpres ad tit. vi. iuſiurandũ quod dat fidelitatis allegat, quod dederit Otho Ioanni, quod ſũpſit ex c. tibi domino. 64. diſt. Is eſt Otho 1. qui non fidelitatem Ioanni iurauit, cùm iuraret potius ea ætate Pontifex Imperatori (erat enim creandi Pontificis poteſtas penes Imperatorem) ſed cùm à Berengario, qui ſe in Italia pro Imperatore gerebat opprimeretur Ioannes x i i. ei tantùm Otho ſuam operam pollicetur, quaſi dominus non quaſi vaſallus. In melioribus libris non ſunt formulæ fidelitatis quæ ponũtur tit. 6. & 7. & ſanè libro Oberti neſcio à quibus temerè inſertas credo: qui cùm titulo quinto ſatis formulam fidelitatis expoſuiſſet, congruenti ordine mox ſubiecit, *Inueſtitura verò ita & fidelitate ſubſequuta, &c.* vt inueſtituram fidelitatem, ita fidelitatem traditionem ſequi. alioquin damnari dominũ in id quod intereſt atque etiam præciſè cogi tradere, quod expoſui 1. tit. 1. §. ſi verò Archiepiſcopus. vnde intelligitur inueſtituram non transferre poſſeſſionem, ſcipionem, anulum, vexillum, claues non transferre poſſeſſionem, niſi tradantur in re præſenti.

DE INVESTITVRA DE RE ALIENA FACTA.

TIT. VIII.

QVVM de re aliena, vel alii obligata, inueſtitura fiat: illud diſtinguitur, vtrum ſcienti, an ignoranti facta ſit. Qui enim alienæ rei ſciens inueſtiturã accepit: niſi pacto ſpeciali ſibi proſpexerit, de euictione agere non poterit: ignorans verò rectè aget vt aliud eiuſdẽ bonitatis, ſeu quantitatis ei præſtetur. Sed in eo nulla eſt differentia, qui inueſtituram fecit, vtrum ſciuerit vel ignorauerit.

COM

COMMENTARIVS.

SI quis inueſtitus fuerit de re aliena aut alii pignerata, non is qui inueſtituram fecit, ſed is qui accepit, diſtinguimus vtrum ſcierit rem eſſe alienam, an ignorauerit. Scienti de euictione actionem non damus ſine pacto ſpeciali. Neſcienti damus, vt infrà 4. tit. 55. Sed quam actionem? Præſcriptis verbis. Inueſtituræ enim contractui nulla lex propriũ nomen dedit, & ex inueſtituræ cauſſa cõpetit etiam condictio ob rem dati, vt ſuprà 1. tit 20. quæ ſolet cum actione præſcriptis verbis concurrere. & hoc ita procedit, ſi pendente lite ante cõdemnationem vaſallus auctorẽ laudauerit, id eſt, ſi domino denuntiauerit vt liti ſubſiſteret. Illaudatus dominus nõ tenetur de euictione, exemplo venditionis, vt infrà 4. tit. 1. Eſt ex inueſtitura actio de euictione, eſt ex venditione, permutatione, in ſolutum datione, adiudicatione, ex articulo, Do vt facias. Eſt & ex donatione ſi ἐπ' ἀντιδώρῳ quis donauerit, l. 2. Lang. de euict. quia videtur interceſſiſſe genus permutationis, l. ſed & ſi lege. §. Conſuluit. D. de pet. her. & eius legis Langobardorum meminit Accurſius in l. 1. D. ſi quis à par. man. fue. vbi corruptè legitur Machilda pro Launachilda.

DE IVRE QVOD IN FEVDO VASALLVS HABET.

TIT. IX.

REI autem per beneficium rectè inueſtitæ vaſallus hanc habet poteſtatem, vt tanquã dominus poſſit à quolibet poſſidente ſibi quaſi vindicare: & ſi ab alio eius rei nomine conueniatur, defenſionem opponere. nam & ſeruitutem eidem rei debitam petere poteſt, & retinere. Quid ergo ſi precio, vel dolo, aut incuria ſeruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur, & ad dominum ex qualibet cauſſa poſtea beneficiũ reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur, quæſitũ fuit: & reſponſum eſt vt vaſallo quidem donec feudum tenet, poſſit obeſſe: domino autem & ſi per longa tempora perſeuerauerit ſeruitus, minimè noceat.

Econtrario autem ſiquid feudo à vaſallo additũ ſit, ſi quidem tale ſit quod adiectũ eſt, quod per ſe ſubſiſtere poſſit, id eſt, vt per ſe cenſeatur, vt prædium, id non accreſcit feudo. Si

verò per ſe non poſſit ſubſiſtere,vt ſeruitus, pleriſque placet feudo accedere,& ſicut partem feudi diſponendam eſſe. meliorem namque conditionem feudi facere poteſt, deteriorem verò ſine domini volũtate,vel eorum agnatorum ad quos per ſucceſſionem pertinet,facere non poteſt.

Quamuis enim per beneficiũ ad eum pertineat, tamen proprietas ad aliũ ſpectat,& ideo quartæ ſiue tertiæ ratione quæ à Langobardis ſeu à Romanis viris vxoribus fieri ſolet, poſt mortem viri ad mulierẽ nihil pertinet. nam nec pignus quod conſultum dicitur,fieri poteſt ex feudo.

Eſt autem optima conſuetudine interdicta feudi alienatio, ſuper qua multæ & diuerſæ ſententiæ dabantur in ſingulis ciuitatibus ſeu curiis, donec Imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius promulgauit ſuper hoc nouam conſtitutionẽ,quę poſita eſt in tit.de beneficiis. Neceſſitate nãque ſuadente poterat olim vaſallus domino inſcio vel inuito feudi partẽ vendere,retenta videlicet alia parte. Si verò vel totum,vel partem valebat per feudum aliquem inueſtire,hoc licebat ei ſine fraude facere.Siue autem diſſentiente domino vendebat, ſiue per feudum inueſtiebat (quod & ipſum ſincerè hodie & ſine fraude licet ei facere)ſi tamen ſine herede maſculo deſcendente decedebat,vel feudum in manu domini refutabat, aut alia ratione intercedente forte culpa amittebat,tunc omnis feudi alienatio ad irritum reuocabatur,eo excepto,quòd ille qui ſecundo loco beneficium acceperat,non amittebat ſi priori domino ſeruire,& ab eo feudum recognoſcere volebat. Donare autem aut iudicare pro anima,vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ poterat conſuetudine,licet poſſet locare,niſi locatio eſſet fraudulẽta alienatio, ſicut eſt per libellũ, vt dicũt, venditio.Quis enim dubitat quod libellario nomine ſub viliſſima duorum denariorum penſione perpetuo concedatur vendendum,alienatum in fraudem eſſe? Porrò ſiue de bona conſuetudine,ſiue de praua quæramus,conceſſa erat domino pro æquali pretio redemptio, niſi hoc ius amiſerit dominus per refutationem, vel annali ſilentio, ex quo ſciuerit computando. Præſcriptione autem triginta annorum ſubmouebatur tam ſciens quàm ignorans,in prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quàm domini conditio, ſi tamen

men feudum erat paternum. De illa verò feudi alienatione quæ à domino fit, ſi dubitetur, lex Imperatoris Conradi conſulatur, quæ poſita eſt in iam dicto titulo de beneficiis.

COMMENTARIVS.

AIT, *Rei autem per beneficium rectè inueſtitæ.* & ita infrà 4.tit. 40.Rei prò beneficio inueſtitæ. Docet vaſallum prædii in feudum dati vtilem habere vindicationem, & ſi poſſideat exceptionem tanquam rei quæ in bonis ſuis ſit, vt infrà 4. tit.52.& non tantùm prædii, ſed etiam ſeruitutis. Plus igitur habet quàm fructuarius.nam fructuarius neque,fundi neque ſeruitutis vindicationem habet, l.1.D.ſi vſusfr.pel.l.1.§.vlt.D.de no.op.nunc. Idem quod ſuperficiarius,emphyteuticarius,creditor hypothecarius. hi enim omnes fundi & ſeruitutis fundo debitæ vindicationem habent. nec tamen ideò vtiles dominos dixeris rectè.certè non creditorem. ergo nec ceteros. Sed an poſſunt ſeruitutem imponere? Superficiarium conſtat poſſe. Ergo & emphyteuticarium,& creditorem,& feudatarium. Sed finietur commiſſo feudo. arg.l. lex vectigali.l. grege. §.1. D. de pign.nec domino libertatem adſerenti vlla obſtabit præſcriptio temporis, ne factum vaſalli domino noceat. Et notandum quod ait hoc loco, *Ex qualibet cauſſa.* ergo & ſi refutatione, vel donatione vaſalli ad dominum redierit,perimetur ſeruitus. idem dicendum putem, ſi quem feudali fundo cenſum vaſallus impoſuerit,quod mores Galliæ permittunt,ſi modò dominus cenſuarium non inueſtierit, & εἰσδεκτικὸν eo nomine nulla receperit. quia deteriorem feudi conditionem vaſallus ſine domini voluntate facere non potuit. & in hac ipſa ſpecie quam propoſuit Papo, Senatus Conſultorū XIII. imperitè videtur feciſſe dominus qui cenſuario quod pro cenſus pretio vaſallo dederat obtulit. potuit enim feudū ad ſe reuerſum optimo iure retinere aut vindicare quaſi cenſu perempto. Meliorem quidē facere feudi conditionē vaſallus poteſt, vt fundo feudali ſeruitutem adquirere.Deteriorē facere non poteſt, vel hac ratione, vt docet in §. Quàuis. quia proprietas ad eū non pertinet.nec enim nudū domini nomē retinet is qui feudū cōcedit,ſed etiā dominiū,ideſt,proprietatē.Eſt igitur dominus cū re, non ſine re.non poteſt autem inuito domino dominii cauſſa deterior fieri.Quáobrē ex feudo quod marit' habuit, poſt mortē mariti nō poteſt mulier ὑπόβολον retinere,quoniā ex bonis tātùm mariti propriis retinetur.Id voco ,ὑπόβολον quod inſtar aut vicē habet donationis propter nuptias,quódq; morte mariti ſoluto matrimonio ex bonis eius vxor lucratur.Dotalitiū dicitur c.plerūq;.De don.inter vir.

& vx. c. ſi autem. 36. q. 2. & à Roberto in Chronicis. Vuilielmus, inquit, Rex Siliciæ fecit chartam Ioannæ Reginæ de dotalitio ſuo. In Conſtitutionibus Neapolitanis etiam dotarium. A Langobardis, *Morgangheba*. Eſt autem Langobardorum iure quarta pars bonorum mariti, l. 1. Lang. de iis quæ à viro in mul. dan. Romanorum autem moribus hoc loco ſignificatur fuiſſe tertia. & ſanè fuit tertia nō quidem bonorum, ſed dotis, vt Harmenopulus obſeruari refert 4. Epit. Ex Conſtitutionibus Neapolitanis eſt tertia bonorum mariti, lib. 3. tit. 13. 15. 16. & ex conſuetudine Nortmanniæ. ſed eo iure ſumitur etiam ex feudis, quoniam Gallico more feuda iure patrimonii cenſentur. proinde alienari etiam ac pignerari poſſunt. Gotthorũ iure eſt decima bonorum mariti. Sed ſeruare debent eam partem mulieres liberis ex eo matrimonio ſuſceptis. ergo alienare eam non poſſunt. & ita ex Iuſtiniani No. 98. donationis propter nuptias caſus qui morte mariti obuenit mulieri nō extantibus liberis, pleno iure ad mulierem pertinet, extantibus ſeruari debet, ſiue iterum nubat ſiue non, deducta tamen parte virili, ſi iterũ non nubat, cuius proprietatem liberis ſeruare non cogitur. No. 127. quod omnino Carolus Rex Siciliæ in tertia mulieri debita hypoboli nomine cenſuit obſeruari. Verba eius hæc ſunt: Mulier lucretur dotarii proprietatem, ſi non habeat filium ex illo marito. aliàs habeat ſolummodo vſumfructũ, & ſi non nupſerit vlterius, vocetur cum filiis eiuſdem matrimonii in lucro proprietatis dotarii in virilẽ portionem. alioquin ſi nubat habeat ſolũmodo vſumfructũ. Sciendum autẽ eſt nō deberi ὑπόβολον vxori, niſi in cubiculũ mariti venerit. & hoc eſt quod dicitur, *Au coucher gaigne la femme ſon douaire*. Virgini, vt Harmenopulus docet, non datur ὑπόβολον, quod erat tertia pars dotis, ſed θεώρετρον, quod erat duodecima. idẽ dixere ἀνακαλυπτήριον. & inde illе Antipatri iocus, qui cùm deformẽ duxiſſet vxorẽ, rogaretúrque quando daturus eſſet ἀνακαλυπτήρια, Quin potius, inquit, quęritis quãdo ἐγκαλυπτήρια. Sed pleriſque locis etiã vxori virgini debetur ὑπόβολον. Et aliis locis ipſo iure, aliis non niſi ex conuentione, vt donatio propter nuptias nō niſi ex cōuentione. Sequitur, *Nã nec pignus, quod conſultum dicitur, fieri poteſt ex feudo*. Non ergo omnis pigneratio prohibetur, ſed ea tantùm quæ conſultũ dicitur, cùm diſtractio pignoris creditori permittitur, vt diximus ſuprà 1. tit. 2. In quibuſdã libris ſcriptũ legi detracta voce pignus, Nam nec quod conſultũ dicitur, &c. Vnde tentabam, id videri Conſultũ eſſe quod pręter ὑπόβολον mulieri cōceditur in mariti bonis, de quo in l. vlt. Lang. de his quę à viro in mul. dan. in ſũma rurali dicitur, *Droict de vefue, Droict de viuelotte*. Eſt autem vſusfructus certę partis bonorũ. Videtur enim ſic argumẽtari. Si vſusfructus mulieri conſtitui non poteſt in feudo, quod tamen erat magis probabile, non poterit etiam conſtitui proprietas, id eſt, quarta. hæc enim portio

tio Langobardorum legibus ad mulierẽ proprietatis iure pertinebat. Sequitur. *Eſt autem optima conſuetudine interdicta feudi alienatio.* Dum ait, *Optima*, tacitè arguit iniquitatis conſuetudinẽ Mediolanenſem, vt ſuprà 1.tit.8. quam prauã paulopòſt vocat. Olim recta conſuetudine potuit feudi tantùm partem dimidiã per libellũ alienare aut pignori obligare ſine cõſenſu domini, excepto caſu poſito infrà 4.tit.73. eodem feudi iure aliũ inueſtire etiam inſolidum potuit. Sed mortuo venditore aut inueſtitore ſine legitimis heredibus, vel refutante feudum, vel qua alia ratione feudo domino aperto, feudũ ab emptore vel à ſecundo feudatario dominus reuocabat, nõ tamen omnino à ſecundo feudatario, qui domino non recuſaret fidem & hominium exhibere: Erat & domino ius προτιμήσεως intra annum ſciẽti nec renuncianti intra xxx. annos ignoranti, cùm ſcilicet vænierat feudum ſine eius voluntate, non cùm alii rurſus datum erat in feudum. quæ omnia expoſuimus ſuprà 4. & lib.1.tit.2. Donare autẽ vel in dotem dare pro filia, vel etiam pro anima ſua Eccleſiæ feudum concedere, quod & Conſtitutione Friderici expreſſum eſt, nulla cõſuetudine permittebatur. Locare permittebatur, vt in feudum dare citra fraudẽ, hodiéque permittitur. *Quæ poſita eſt in titulo de beneficiis.* Sanè in manuſcriptis Langobardorum legibus eam Lotharii Conſtitutionem vidi poſitam poſt legem Conradi ſub tit. De beneficiis, quæ vulgò quaſi reiicula libri extremam partem occupat. *Sub viliſſima.* Vt 4.tit.73. Secus ſi ſeriò dederit per libellum partem dimidiam feudi. *De illa verò.* De hac re diximus ſuprà 1.tit.22. & dicemus 4.tit. De lege Conradi.

DE NOMINIBVS VASALLORVM.

TIT. X.

QVI à principe de Ducatu aliquo inueſtitus eſt, Dux ſolito more vocatur. Quj verò de Marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem Marchio, quia tenet quod eſt iuxta mare, quia plerumque Marchia iuxta mare ſit poſita. Qui verò de aliquo comitatu inueſtitus eſt, comes appellatur. Qui verò à Principe vel ab aliqua poteſtate de plebe aliqua vel plebis parte per feudum eſt inueſtitus, is Capitaneus appellatur, qui propriè valuaſor maior olim appellabatur. Qui verò à Capitaneis antiquitus beneficium tenent, valuaſores ſunt. Qui autem à valuaſoribus feudum quod à Capitaneis tenent, ſimiliter acceperint,

ceperint, valuaſini, id eſt minores valuaſores appellantur, qui antiquo quidem vſu conſuetudinem feudi nullam habebant. Valuaſore enim ſine filio mortuo, feudum quod valuaſori minori dederat, ad Capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanenſi, quo & valuaſores. Ceteri verò qui ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet nouiter à Capitaneis ſeu valuaſoribus acquiſierint, plebeii nihilominus ſunt. Nam & illi qui ſoldatam habuerunt, vel acceperunt, vel habent, per eam nullum* pedagium, ſed nec feudi vſum acquirunt. Soldata autem eſt præſtatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte tranſit in heredem. Morte enim dantis vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerunque in ſolidorum donatione conſiſtit, quandoque autem in vino & annona conſiſtit.

*vel paragium.

COMMENTARIVS.

VASALLORVM alii ſunt Capitanei, alii valuaſores, alii valuaſini, alii plebeii. Capitaneorũ nomẽ aut generaliter accipitur aut ſpecialiter. Generaliter cõplectitur Duces, Comites, Marchiones, qui Regis Capitanei ſũt, vt ſuprà 1.ti.1. Specialiter eos qui neque ſunt Duces, neque Comites, neque Marchiones, ſed plebi aut parti plebis gubernandæ à Principe vel Rep. vel Comite aut Duce præpoſiti ſunt, qui propriè maiores valuaſores dicuntur. & ita Platina in Clemẽte v. & Martino IIII. Capitaneos præfectos vrbium vocari ait. quo ſenſu Capitanei à Comitibus & Ducibus ſeparantur ſuprà. 1. tit. 10. 12. 17. & Conſtitutione Friderici de pace tenen. & 4. tit. 89. Sed impropriè tamen Capitaneorum nomen ſibi vindicant. Propriè valuaſores maiores ſiue Regis valuaſores dicuntur. Et qui ab his feuda accipiunt, minores valuaſores aut ſimpliciter valuaſores. Et rurſus qui à minoribus valuaſini aut minimi, aut etiam minores valuaſores, vt ſuprà 1. tit. 1. in pr. & §. notandum, & tit. 12. Et valuaſini quidem ius olim feudi proprium & perpetuum non habebant. nam mors valuaſoris à quo feudum acceperant, ſi quidem deceſſiſſet ſine legitimis heredibus, feudũ maiori Valuaſori ſiue Capitaneo aperiebat, à quo id valuaſor acceperat. Et poterat valuaſinis auferri quãdocunq; domini maioris vel dãtis arbitrio, vt ſuprà 1. tit. 3. & infrà 4. tit. de lege Cõradi. §. ſimiliter. Hodie, vt ait hoc loco, idẽ Mediolani ius eſt valuaſinis quod valuaſoribus. Sunt alii quidã vaſalli qui nouiter feudũ acceperũt à Capitaneis, id eſt maioribus valuaſoribus, vel à minoribus, ii noui homines nõ dicũtur valuaſini, quia plebeiis nõ militibus adnumerãtur, & illę appellationes militũ appellationes & ordines ſunt. Non ſunt autem

iuſti

iuſti milites ſiue nobiles niſi,qui à Principe vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo inueſtiti ſunt,vel qui à maiore aut minore valua ſore de feudo inueſtiti ſunt,ſi modò ii longam annorũ ſeriem numerare poſſint,qua feudũ onúſque militiæ ei adnexum in familia ſua reſederit.quæ eſt certiſſima nobiliũ definitio.Et ita verò hic locus indicat hodie quoſdam vaſallos eſſe plebeios,vt & dominos,infrà de lege Cõradi lib.4.§.ex eadem.Et his etiã vaſallis ſimiles ſunt ſoldurii.nam plebeiis adnumerãtur,& ſtipendii ratione nullũ paradogiũ habẽt. ſic legunt veteres interpretes,Baldus & Aluarotus,& paradogiũ nobilitatem interpretantur.Vulgò peſſimè,pedagium. Scio eſſe legendum, paragium.& hunc eſſe ſenſum:Vaſalli qui plebeiis adnumerantur,nullum habent paragium,id eſt,non cenſentur eſſe pares curtis domini. Parium dignitatem ſoli nobiles habent.Omne igitur feudũ non nobilitat poſſeſſorẽ.Et ita hodie quibus locis res ita geritur inter fratres, vt feudum frater maior natu præcipuè obtineat,& ceteris aſpergat tertiam partem,ceteri non minus partes ſuas nobiliter tenent quàm frater maior natu,nec minus dicũtur eſſe pares in feudo,& à maiore quidem fratre dicuntur feudum tenere iure paragii, quo ſenſu etiã paragium dicitur Conſtit.Neapolitanarum 3.tit.26. ſed eius conditio talis eſt,vt pro eo nullã fidelitatẽ frater fratri iurare aut repromittere debeat.& hac forſitan ratione Carolus ille rex Nauarræ, qui tot clades intulit regno Franciæ,à Ioãne rege extorſit,vt certas poſſeſſiones quas ab eo tenebat in Neuſtria hominii & fidei nexu, deinceps teneret, vt eſt ſcriptum in Gallicis Chronicis,*En parroye*,hodie dicimus,*En paraige*.Cetera quæ ad hunc titulum pertinẽt expoſuimus lib.1. variis locis.

DE GRADIBVS SVCCEDENDI IN FEVDO.

TIT. XI.

PER ſucceſſionem quoque ſicut per inueſtituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo, qui beneficium tenebat, prima cauſſa liberorum eſt. filiis enim exiſtentibus maſculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per maſculinum ſexum deſcendentibus, ceteri remouentur agnati. Ad filias verò ſeu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes ſeu pronepotes ſucceſſio feudi non pertinet.Proles enim fœminini ſexus,vel ex fœmineo ſexu deſcendens, ad huiuſmodi ſucceſſionem aſpirare non poteſt:niſi eius conditionis ſit feudum, vel eo pacto acquiſitum.His verò deficientibus,vocantur primò fratres cùm

fra-

fratrum præmortuorum filiis,deinde agnati vlteriores.Quod ita intelligendum eſt, ſi feudum ſit paternum, hoc eſt, ſi fuit illius parentis, qui eius fuit agnationis communis.Si enim Titii auus de nouo beneficio fuerit inueſtitus,Titio ſine legitimo herede maſculo defuncto,eius feudi ſucceſſio non pertinet ad eiuſdem Titii patruum magnum, nec ad prolem ex eo deſcendentem,imò reuertitur ad dominũ.Ad cognatos autem beneficium non pertinet,neque beneficii ſucceſſio.Si verò dominus vel alius beneficium defuncti nouũ eſſe dicat, agnatus autem illius proximus paternum eſſe contendat:tunc onus probationis incumbit illi,qui nouum dicit. Sed ſcio aliter pronunciatum eſſe.Bonus tamen iudex cauſſa cognita diligenter intuebitur cuius potius iureiurãdo dirimenda ſit hęc quæſtio,vtroque ſcilicet in probatione deficiente.

COMMENTARIVS.

QVVM propoſuerit tit.2.feudũ aut inueſtitura,aut ſucceſſione adquiri,& dixerit iam de inueſtitura ſatis, modò incipit tractare de ſucceſſione.Et in ſucceſſione feudi ait primam cauſſam eſſe liberorũ virilis ſexus,per virilem ſexum deſcendentium.Ait primã cauſſam eſſe liberorum ex §.ſui autem.Inſt.de her. qua.& diff.liberos fœminini ſexus aut per fœmininũ ſexum deſcendentes, in feudum non ſuccedere,exceptis duobus caſibus, iam ſæpe vexatis ſuperiore libro.Poſt liberos vocari ſtatim conſanguineos fratres & fratrum præmortuorum filios,ſi feudum fuerit paternum, non nouum.quod etiam eſt iam ſæpiſſimè vexatum. Poſt conſanguineos admitti agnatos: cognatos non admitti. Quòd ait fratres & fratrum præmortuorum filios ſimul admitti,conſentit cum No.Iuſtiniani,diſſentit à iure antiquo,l.3.C.de leg.her.Sed tamen hoc in tranſuerſo limite ſolis fratrum filiis Iuſtinianus dedit,vt in ſucceſſione repręſentarent patres ſuos,atque ita patruo ſuccederẽt in ſtirpes vnà cũ patruis. Si nulli ſint patrui,in capita ſuccedent,vt Harmenopulo & Azoni videtur.rectè.nam Nouella ſtirpes tantum ſpectari vult concurrentibus fratribus defuncti.Nouæ autẽ Conſtitutiones ſtrictè accipiendæ ſunt. ac ſimiliter licet ex ea No.frater vtroque parente coniunctus & filius eius præferatur fratri vno tantùm parente coniuncto filióve eius, non tamen dicemus in ſucceſſione filiorum fratris vel ſororis patruum,vel auunculum patri matríve ex vtroque parente coniunctum præferri patruo vel auunculo patri matríve ex vno tantùm parente coniuncto, vt Bartolus ſentit rectè in l.poſt conſanguineos.§.legitima.D. de ſuis & leg.her.Quum enim adhibuit Iuſtinianus diſtinctionem inter fratres & fra-

& fratrum filios, eandem non adhibuit inter patruos & auunculos. Igitur omiſſum à Iuſtiniano pro omiſſo habebimus, & ſequemur ius vetus. Quod verò diximus, ſi ſoli ſint fratrum filii, ſuccedere eos in capita, in legibus Gotthorum eſt euidenter expreſſum his verbis lib. 4. titu. 2. Qui moritur ſi fratres & ſorores non reliquerit, & filios fratrum vel ſororun reliquerit, ſi ex vno fratre ſit vnus filius, & ex alio fratre vel ſorore forſitan plures, omnem hereditatē defuncti percipiant, & æqualiter per capita diuidant portionem. Gotthorum ſiue VViſigotthorum Reges, qui Hiſpaniam & Galliciam Toleto ſede regia tenuerunt, ediderunt XII. Cōſtitutionum libros æmulatione Codicis Iuſtiniani, quorum auctoritate vtimur ſæpe libenter, quòd ſint in eis omnia ferè petita ex iure Ciuili, & ſermone Latino conſcripta, non illo inſulſo ceterarum gentium, quem nonnunquam legimus ingratis, vt gens illa maximè, quæ conſedit in Hiſpania planè cultior ceteris hoc argumento fuiſſe videatur. Communicauit autem eos mihi vltrò Petrus Pitheus, quem ego hominem & ſi amore & perpetuo quodam iudicio meo dilexi ſemper vix iam ex ephebo profatus fore, vt probitate & eruditione æqualium ſuorum nemini cederet, tamen pro ſingulari iſto beneficio, maximam modò animi beneuolentiam & ſumma ac ſingularia ſtudia omnia me ei debere confiteor, idémque erit erga eum animus bonorum omnium, ſi quod vehementer exopto eos libros in publicum conferre maturauerit. Sed, vt quod inſtitutum eſt agamus, in tranſuerſo limite ſolis fratrum filiis eſt ius repræſentationis. In directo limite in infinitum eſt repræſentationi locus. At in iure primogenituræ magna eſt quæſtio, an etiam nepotes ex filio primogenito vel filii ex fratre primogenito repræſentent patrem ſuum, atque ita excludant patruum. Ius gentium hoc eſt, vt in regno primogenitus ſuccedat, vel finge, mos hic eſt, qui eſt pleriſque locis, vt primogenitus filius patri, vel primogenitus frater fratri ſuccedat in aſſem, ne in plures diuiſa hereditate ob inopiam rei familiaris familiæ claritas obſoleſcat. mortuus eſt pater relicto nepote ex filio primogenito iam antè mortuo, & alio filio, vel mortuus eſt frater relicto fratris primogeniti filio, & alio fratre, vter ſuccedet? Si exemplis non legibus certare licet, non deſunt exempla quibus oſtendatur patruum excludi. Mortuo Edoardo rege Angliæ, relictis filiis tribus, Ioanne, Hemone, Thoma, & ex primogenito primóque mortuo filio Edoardo nepote Richardo, Richardus prælatus eſt patruis. Ioanne item duce Britanniæ mortuo ſine liberis, cùm eſſet quæſtio de ſucceſſione Ducatus inter Ioannem Comitem Montiſfortis fratrem Ducis tertiogenitum, & filiam fratris ſecundogeniti Guidonis Vicecomitis Lemouicum, quæ nupſerat Carolo Bleſenſi filio Comitis Bleſenſis, & Margaritæ ſororis Philippi Valeſii regis Francorum, & Carolus niteretur moribus Britanniæ, qui volunt fratrem primogenitum præferri, poſt eum ſecundogenitum admitti,

deinde tertiogenitum, & vxorem ſuam diceret repræſentare ſecundogenitum, ex quo erat nata, atque ideo præferri eam debere tertiogenito, vicit Carolus iudicio Philippi regis & S.Conſulto. Sed vtraque ſucceſſio triſtes euentus habuit. nam & Richardus regno pulſus eſt ab Henrico Duce Lenclaſtri, & Carolus Bleſenſis x x. annis poſt adiudicationem ducatus bello ſuperatus & occiſus eſt à filio Ioannis Ioanne Comite Montisfortis, ac pòſt re tranſacta cum vidua Ioannes iudicio Caroli v. recepit ducatum retinuítque ſine cõtrouerſia vlla. Narratur etiam Robertum regem Siciliæ, cùm de Comitatus S. Seuerini ſucceſſione eſſet quæſtio inter Comitis defuncti filium & nepotem ex filio primogenito, pronuntiaſſe pro nepote. Sed Io. Andreas excuſat factum ad Speculatorem titu. De feudis, dicẽs mouiſſe Robertum Conſtitutiones tam ſuas quàm Caroli i i. patris, quæ propriè ad eum Comitatum pertinebant, & exigere videbantur, vt nepoti potius quàm filio deferretur. Iuris rationibus ſi certamus, potior eſt filii cauſſa quàm nepotis ex filio primogenito, fratris quàm filii fratris primogeniti. Ius enim repræſentationis hanc vim tantùm habet, vt eo iure fretus remotior cum proximiori in ſucceſſione concurrat, non etiam vt proximiorem prorſus excludat. id verò agitur illis exemplis, vt proximior in totum excludatur. quod excedit vigorem, finem, exemplum repræſentationis. Non eſt igitur per ſpeciem repræſentationis admittendum. Item quia vbi proximitatis iure defertur ſucceſſio, vt cùm proximus agnatus proximúſve cognatus ad ſucceſſionem vocatur, repræſentationi locus non eſt, id eſt, vbi valet proximitatis ratio, non poteſt etiam valere repræſentationis, quia pugnant inuicem: & econtrario, vbi valet repræſentationis ratio, vt in linea liberorum, non poteſt etiam præualere proximitatis. eadem verò cauſſa eſt primogenituræ quæ proximitatis. Ergo cùm primogenito defertur hereditas, non poteſt eſſe repræſentationi locus: ſed ſicut vbi proximitas ſpectatur, eum vocamus qui proximior fuerit mortis tempore, vel quo bon. poſſeſſio petitur, l.1.D. vnde leg. l.3.D. vnde cog. ita vbi primogenitura obſeruatur, eum vocamus qui moriente eo de cuius bonis agitur, primogeniti gradum locúmque tenuerit, non proximioris iam ante mortui filium. & ita Carolo i i. rege Siciliæ mortuo relicto filio Roberto ſecundogenito, & ex filio primogenito primóque mortuo nepote, filius & reſponſis prudentum, vt Conradus Vecerius ſcribit in Henrico v i i. & Bonifacii pronuntiatione prælatus eſt nepoti. & ita hodie obſeruatur in Neuſtria, vbi primogenitus ipſo iure aſſem occupat, vt nepos ex filio primogenito non habeat ius primogenituræ, quamdiu alius filius defuncto ſupereſt, cõtra morẽ antiquum, quẽ fuiſſe iuſtiorem plerique cõtendunt ſtultè. fuit is quẽ diximus antiquus mos Francorũ, vt filius primogenitus ſuccederet ex aſſe, quod & inter filias eos obſeruaſſe cõſtat ex Cõſtit. Neap. 3. ti. 27. Hodie pleriſque locis filius primogenitus in aſ-
ſem

ſem nõ vocatur,ſed excipuũ aliquid habet,quod tamẽ primogenita nõ habet.nã ſi defunctus filias tantũ reliquerit, maior natu præcipuum nihil fert.Vnde etiã putem quo more as primogenito conceditur, appellatione primogeniti non cõtineri primogenitã. quia hæc iura primogenito dantur familiæ conſeruandæ cauſſa,vt dixi,quã fœmina non propagat. eſt enim familiæ ſuæ caput & finis. Non debent ergo fœminis competere vlla iura primogenituræ.In fine huius tituli dicitur,ſi ſit cõtrouerſia inter dominum & fratrem vaſalli defuncti ſine liberis,domino dicente feudum nouum & ſibi apertum morte vaſalli,fratre paternum,domino competere onus probandi.Defenſionem ergo per iuſiurandum fratri deferri,domino non probante,vt infrà 4.tit.2.Sed ſubiicit non ita ſemper obſeruari. nam & actori quandoque iudicem iuſiurandum deferre,vt ſuprà 1.titu.1.§.Cùm autem.& titu.7. & infrà 4.titu. 36.§.ſacramentum.

DE SVCCESSIONE FRATERNI FEVDI.

TIT. XII.

SI duo fratres de nouo beneficio,& non de paterno ſimul inueſtiti fuerint, vno ſine herede defuncto, ad alterum non pertinet eius beneficii portio,niſi facta fuerit eo pacto inueſtitura. Si duo fratres in caſa communi poſt mortem patris remanſerint, id eſt habitauerint ſimul,& vnus eorum feudum acquiſierit: plerique dicunt ad alium non pertinere, ſed ad dominum,niſi per pactum:neque viuente eo, qui acquiſierit, neque poſt mortem eius: fructus tamen erunt communes, donec ſimul habitauerint.Quòd ſi cum equis & armis communibus vel pecunia communi ſit acquiſitum,adhuc idem dicũt, ne fortè inuitus dominus alium,quàm quem voluerit, ſibi adquirat vaſallum: dum tamen meminerimus id quod de communi expenſum eſt, alteri pro parte competenti eſſe reſtituendum.

COMMENTARIVS.

FRATER fratri non ſuccedit in feudo ſiue id ambo ſimul adquiſierint, ſiue alter eorum,vt ſuprà 1.titu.4. Sed non relictis liberis,ad dominũ reuertitur, niſi pacto inueſtituræ aliud cõuenerit.quod & in cõiugibus obſeruatur.Nec ad feuda accõ-

modari debet, l.vnica.C.ſi lib.Imp.ſoc. quoniam de liberalitate mera eſt quæ ad donatorem non recurrit. Feudi liberalitas non eſt mera, quia ad dominum recurrit certis modis, multáque ex feudo iura & cõmoda dominus habet. Idem verò erit ſi fratres ſint conſortes ſiue ὁμο-κλαροι, vt Pindarus loquitur, & vniuerſorũ bonorum ſocii, & vel ambo vel vnus communi nomine feudum adquiſierit de cõmuni pecunia. nã erit quidẽ feudum cõmune, ſed mortuo vno, alter licet ſuccedat in aliis bonis, nihil tamen præter ſuam partem in feudo habebit, pars deficiẽs domino deferetur. Idem penè erit, ſi vnus ſuo nomine feudum adquiſierit, ſi modo ſocii fuerint omnium bonorum. quia videtur feudum adquiſiiſſe de communi, & ideo vt maximè non ſit ſtatim commune feudum, quòd ſcilicet vnus emit ſuo nomine, non communi, erit tamen in commune redigendum l.4.C.com.vtr.iud.l.ſi quis ſocietatem.D. pro ſoc. Sed omnino quod dixi exigitur, vt omnium bonorum ſocii ſint alioquin feudum feudíve fructus non ſunt in commune conferendi, licet paternam hereditatem communem habeant, l.cùm duobus.§.Pap. D.pro ſoc. Feudo communicato, fructus feudi erũt communes, quamdiu conſortio manebit. At certè non videtur propriè fieri feudum commune quod in mediũ cõfertur: quia ſi decedat ſine liberis, alter quamuis ei ſuccedat in aliis bonis, nihil habebit in feudo quod defunctus ſuo nomine emit. Communicatur ergo interim fructus potius quàm ius ipſum feudi. Domino autem numerata pecunia pro feudo quod communi nomine emptum eſt, quóve communiter fruuntur emptori pro parte conſortis reputabitur iudicio familiæ erciſcundæ vel communi deuidundo, l.ſi ſocietatẽ 2.§.vlt.D.pro ſoc. Et hoc ita procedit ſi neſciẽte domino feudum redemptum ſit de communi, vt ſi putauit dominus ſe vni tantum vendere, cùm emerent ambo, vel vnum emere ſua pecunia, cùm emeret communi, ne cui inuito vaſallus obueniat, alioquin ſi ſcierit communi nomine pecuniáve redimi, inter fratres quaſi ex tacita conuentione erit in eo feudo ſucceſſio, vt ſuprà 1.tit.19. Quærit interpres quid ſit dicendum, ſi feudum fuerit indiuiduum. Sed manifeſtum eſt de eo feudo hic non agi. nam propriè feudum indiuiduum eſt feudum cõſortis impatiens, vt Regnum, Ducatus, Comitatus, Marchia. Hic agitur de feudo, cuius ſint duo pluréſve conſortes. Res dicitur indiuidua duobus modis. Quod nec communionem nec diuiſionem recipiat, vt feudum regale, & in eo inepta eſt quæſtio huius tituli. Quòd communionem recipiat, nõ diuiſionem, vt ſeruitus, quæ poteſt eſſe communis duorum, & indiuidua tamen eſt. Et in ſeruitute ſi fortè feudum duobus conſtitueretur, dicerem vno mortuo, ſuperſtitem retinere ſolidum, quia & ab initio ſinguli habuerunt ſolidum, l.viæ. D.de ſeruit.l.heredes.§.an ea D.de fam.erc. *In Caſa.* Sic l.11.Lang.de ſucceſſ.

A N

AN MARITVS SVCCEDAT VXORI IN FEVDO.

TIT. XIII.

TItius à Sempronio talem inueſtituram accepit feudi, vt haberet ipſe & heredes ſui legitimi maſculi:& iis deficientibus, fœminæ. Porrò Titius ſuperſtite tantum filia deceſſit. Ipſa à domino inueſtita fuit, & feudum in dotem dedit, maritoque ſuperſtite ſine liberis deceſſit. Quærebatur ſi ad maritum ſucceſſio feudi pertineat? Reſponſum eſt non pertinere.

COMMENTARIVS.

AIt, *In dotem dedit*. Ergo & ſi pro filia pater feudum in dotem dare non poſſit, vt ſuprà 9.§. donare. poteſt tamen ipſa pro ſe, vt infrà 17. Ratio differentiæ, quia patris in dotẽ datio alienatio eſt. efficitur enim dos propriũ patrimoniũ filiæ, l. pater. D. ad leg. Fal. l. 4. D. de col. bo. l. Denique. §. ergo D. de minor. & valeret alienatio haberetúrque pro refutatione ſi feudi capax eſſet filia, ſed ideo nõ valet, quia pro refutatione accipi nõ poteſt cùm feudo iure ſuccedere non poſſit filia. Pro filio igitur valebit, ſi feudum donauerit propter nuptias, licet ex eo nurus aliàs ferre nõ poſſit ὑπόβολον legitimum, vt ſuprà 9.§. quamuis. Filiæ autem pro ſeipſa in dotem datio, id eſt, ſi feudum quod ei obuenit ex conuentione (ceteroquin feudi incapax eſt) mulier in dotem det, alienatio non eſt. quia quamuis dos ſit in bonis mariti conſtante matrimonio, mulieris tamen eſt naturali iure, l. quamuis. D. de iu. dot. l. in rebus. C. eod. l. Lucius. §. idem reſpondit. D. ad municip. & quia tamen ciuiliter videtur fieri in bonis mariti, muliere nubente moribus noſtris domino debetur ἀνάχαμψις, niſi id teneat iure paragii à fratre vel alio. Quod autem ait, maritum vxori in feudum non ſuccedere, id etiam dictum eſt ſuprà 1. tit. 12.

DE REFVTATIONE FEVDI.

TIT. XIIII.

QVidam vaſallus cùm decrepitæ ætatis eſſet, feûdum ſuum in manu domini ad hoc refutauit vt Seiũ & Sempronium filios ſuos de eodem beneficio inueſtiret. Vaſallo mortuo Sempronius ſine legitimo herede Seio adhuc ſuperſtite deceſſit. Lis eſt inter dominum, tanquam nouum feudum ſibi delatum eſſe dicentem, & Seium paternum eſſe contendentem. Eorum ſententia præualuit, qui dixerunt hoc feudum quamuis, refutatum nihilominus eſſe paternum.

COMMENTARIVS.

REFVTARE in his libris eſt renuntiare. Vaſallus poteſt feudo renuntiare in domini manus eaſdem à quibus acceperat & per eadem ſymbola, vt ſuprà 9.§.ſi verò vel totum, & 1.titu.2.§.rurſus. Poteſt & tacitè renuntiatio fieri, vt ſi feudum vaſallus alienet agnato, qui id ſucceſſione habiturus erat, vt infrà 4.tit.45. Obſeruanda quæ inde naſcitur inæqualitas inter dominum & vaſallum. Dominus vaſallũ refutare nõ poteſt, niſi certis cognitiſque cauſſis. Vaſallus dominũ quandoque libuerit refutare poteſt, remiſſo, vt dicitur, hominio. Dominus enim nihil damni facit, cùm in re ſua plenam poteſtatem recipiat, & non ſit ei difficile alium adquirere vaſallum. Vaſallo eripi feudum ſine damno & fraude non poteſt. Hæc verò renuntiatio vaſalli efficit, vt dominus feudum in dominico habere incipiat, vt loquitur infrà 4.titu.40. perinde atque ſi commiſſum ſibi & apertum eſſet. Veteres Galli dixerunt, *Que le Seigneur retraict le fief à ſon domaine & à ſa table & charrue.* Vulgò interpretes qui ſe in hac ſola parte iuris exercuerunt, omnium imperitiſſimi, exiſtimant huic renuntiationi agnatos debere conſentire, ad quos ſucceſſionis iure feudum peruenire poteſt. alioquin feudum eos à domino reuocare. falluntur. Si vaſallus feudum retineat, & velit eius cauſſam deteriorem facere, agnati debent conſentire, vt ſuprà 9.§.econtrario. Alienationi quoque conſentire debent, etiam ſi fiat domino conſentiente, quia habent ius προτιμήσεως, vt ſuprà 1.titu.2.§.præterea, & infrà 4.titu.45. Facta refutatione in manus domini non habent ius προτιμήσεως. nam vt priuilegiarius aduerſus priuilegiarium priuilegio non vtitur, ita πρότιμος aduerſus προτίμῳ non vtitur iure προτιμήσεως. eſt enim προτίμησις priuilegium. nec obſtat 4.titu.58. primùm, quia non loquitur de refutatione facta in manus domini, ſed de refutatione facta feudatario ab agnato qui feudi ſucceſſio

ceſſionem ſpetabat.deinde eã eſſe efficaciſſimã docet ſi omnino,id eſt, in rem,& generaliter feudum refutauerit, etiam non conſentientibus aliis agnatis.& ſpecies hæc eſt:Tres ſunt fratres,Primus,Secundus,Tertius.Primo obtigit feudum paternum. Secundus pepigit cum Primo de non petendo feudo à Primo heredibúsve eius, neque ab eo cui Primus feudum dederit vlla ratione.quod refutare eſt. Deinde Primus deceſſit ſine filio maſculo,ſcripto herede extraneo. Tertius vindicat totum feudum iure ſucceſſionis. Secundus in partem feudi eodem iure venire cupit.Contradicitur.Tertius Secundum renuntiaſſe ſucceſſioni feudi. Secundus ſe pepigiſſe ne peteret à Primo,vel heredibus eius,vel ab eo cui is dediſſet, & ſe etiam non petere ab herede ſcripto vel alio cui Primus dederit,ſed à Tertio de quo nihil pepigerit,qui neque heres eſt Primi, neque feudum accepit de manu Primi. Iuſta eſt intentio Secundi.Nihil igitur ei pactio illa nocebit,vt infrà 4.titu.26. Aliud dicẽdum eſt ſi pactum fecerit in rem,id eſt,ſi in vniuerſum renuntiauerit ſucceſſioni feudi. quam renuntiationem hi libri admittunt. Hoc caſu Tertius totum habebit.Aliud etiam eſt dicendum, ſi Secundus refutauerit Primo feudum pro ſua parte ea fini vt Primus à domino pro ea parte inueſtiretur quaſi de nouo beneficio.quo caſu ſi pro ea parte Primus fuerit inueſtitus quaſi de nouo beneficio, nihil in ea vindicare Secũdus poterit,quia & ita omnino videtur ſucceſſioni renuntiaſſe, cùm feudum paternum voluit reddi nouum, ſed Tertius qui non renuntiauit,pro parte ſua feudum habebit.Cur non totum? quia & Primus pro parte feudum refutauit accipiendo inueſtituram nouam pro parte Secundi. Poteſt pro parte feudum refutari in manus domini,vt infrà 4. titu.44.& quod iuris eſt in toto,idem in partẽ.quo caſu ſoluit refutatio ſeruitio, non honore, non tam propter memoriam prioris dominii, quàm etiam quòd adhuc ſeruiat conſortibus eius quem refutauit, vt 4.tit.76.& hoc ſenſit Henricus II.his verbis:Si contigerit feudum incuria,aut neglectu fidelis conſortibus applicari,id eſt,ſi vaſalli refutatione acciderit,vno ſcilicet ex dominis refutato & contempto,vt vaſallus aliis conſortibus accreſceret,nullum ex eo leuamen,&c.Sciendum eſt in hac quæſtione refutationum,accuratè videndum eſſe ſemper, num facta ſit refutatio in fraudem.Quidam enim feudum refutant, vt mox aperto marte cum domino confligant, & nihilominus feudum quod verbotenus refutarunt, vi occupant aut retinent.cui malitiæ occurendum eſt, habita refutatione pro infecta,& iure commiſſi feudo domino delato quòd contra fidem fecerint dominum bello perſequentes refutationis falſo colore quæſito,ita vt nec noua quidem inueſtitura vnquam ad nebulones illos reuerti feudum poſſit. & præter hæc irrogat etiam ei infamiam aurea bulla Caroli IIII. Imp.& bannum,id eſt, proſcriptionis pœnam.Species autẽ hoc loco propoſita hæc eſt. Quidam vaſallus exacta iam ætate, quæ ſenſim ſine ſenſu ſeneſcit, feudum in

manus domini refutauit ea lege vt dominus mox de eo filios ſuos Primũ & Secundũ inueſtiret. vt inueſtituræ ita deueſtituræ addi lex & pactio poteſt. Dominus filios inueſtiuit, deinde mortuus eſt pater, tum deinde Primus ſine liberis. Vtrum in eius partem Secundus ſuccedet, quaſi feudum ſit paternum, an domino aperietur quaſi feudum nouum? Reſponderunt refutatione non deſiiſſe eſſe paternum. quia refutationem decrepitus fecit cogitatione mortis & in eorum gratiam qui omnino feudum habituri erant. non fuit igitur ei mens immutandæ qualitatis feudi. proinde id filii percipient quaſi ex inueſtitura veteris beneficii, non noui, nec opus erit poſt mortem patris alia inueſtitura. Præmaturè fieri poteſt inueſtitura, vt & diuiſio bonorum omnium inter filios.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER GENERVN FIdelis mortui & agnatos.

TIT. XV.

VAſallus ſuperſtite tantum vna filia deceſſit. Illa verò maritum accepit, cui dominus accepta pecunia partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta ſibi parte altera, dedit. Nunc quidã agnatus defuncti cum marito agit, dicens totũ hoc feudum eſſe paternum: & ideò omnimodo ad ſe deuolutum. Econtra maritus contendit, hanc partem quam ipſe habet, nouum feudum eſſe: & ideò domino apertum. Quæritur igitur, vtrum apud dominum eundem, & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, an apud agnati iudicem, vel arbitrum vtriuſque conſenſu electum hoc eſſe debeat? mihi & aliis placet, potius apud iudicem ordinarium, vel arbitrum, quàm apud eundem dominum, hoc litigium fore determinandum.

Item placet agnatum non ſemper cogendum, probare feudum hoc eſſe paternum, ſed ab aduerſa parte nouum eſſe probandum, qua deficiente in probatione, tunc agnato (vt ſuprà diximus) cauſſa cognita detur electio, quatenus vel iuret eſſe paternum, vel alteri parti referat iuſiurandum: & ille aut iuret, aut taceat.

Sciendum eſt, quòd ſi inter duos, qui dixerint ſe eſſe vaſallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum inuitum trahere non poteſt ad dominum, vel eius curiæ iudicem. Si verò cum ſua curia dominus vocauerit eos, nemini eorum licet illius domini, vel eius curiæ examen declinare.

COMMENTARIVS.

AB hoc titulo omnia ferè quæ ſequuntur ſunt de iudiciis. Mortuus eſt vaſallus relicta filia. Feudum domino apertum videbatur. quamobrem filia maritúſve eius partem feudi à domino redemit, vt ſuprà 1. titu. 25. partem alteram dominus retinuit. Mox extitit agnatus quidam defuncti, qui partem feudi à genero defuncti redemptam iure ſucceſſionis ſuam eſſe petebat, dicens feudũ nõ fuiſſe domino delatum, ſed totum ad ſe pertinere quaſi paternum. De altera parte nondum agebat aduerſus dominum. Non eſt dubium malè eum agere aduerſus generum, quia filia redimens feudum excludit agnatos, d. titu. 25. Sed quæritur quis ſit eius controuerſiæ iudex cõpetens, dominus & curia eius, an iudex ordinarius vel compromiſſarius. Videndum eſt quid in ea controuerſia potiſſimum veniat in iudicationem. eſt autem hoc vtrum feudum ſit paternum an nouum. nam actor dicit eſſe paternum, reus nouum. Iudicandum igitur erit, paternum videri, aut nouum videri. quo modo ſi pronuntiet dominus vel iudex curiæ, & de generi, & de ſuo iure per cõſequentiam ſimul pronuntiare videbitur, hoc eſt de parte generi & de ea parte quam ipſe retinuit, quod nulla iura nullíque mores patiuntur, vt quis rei ſuæ ſit iudex vel arbiter. ideirco melius erit adire iudicem ordinarium aut in arbitrum compromittere, qui vtique rectè iudicaturus eſt contra actorem pro parte redempta à filia, etiam ſi actor probauerit feudum eſſe paternum. alteram verò partem à domino vindicabit & euincet. Et huius litis inter dominum & agnatum iudex etiam erit Comes ciuitatis aut iudex territorii, non curia, non pares. Imò & pares ſecundum modum propoſitum infrà titu. 20. & lib. 4. titu. 46. & pares quos elegerint, vel ſi diſſentiant quot elegerit vnus, tot eliget alter. & pares qui iurauerint fidelitatem, non qui repromiſerint tantùm, niſi in eos ambo conſenſerint, vt titu. ſeq. & Conſtitut. Friderici de feudis non alien. §. pen. In ſuperiori autem atque in hac etiam controuerſia probatio actori incumbit, qui feudum intendit eſſe paternum. Imò interdum ei qui nouum dicit, prout iudici videtur. quo deficiente in probatione, cauſa cognita, vt dictum eſt ſuprà titu. 3. & 11. §. vlt. agnatus iurare debet feudum eſſe paternum aut iuſiurandum referre: & ſi ex relatione dominus iurare noluerit, lis ſtatim danda eſt ſecundum agnatum. Rurſus quæritur, ſi de feudo non ſit controuerſia inter dominum & vaſallum, ſed inter duos

duos quorum ſinguli feudum vindicent ex cauſſa inueſtituræ, quis ſit iudex? Dominus ipſe iudéxve curiæ & pares, ſi eos vltro ad ſe vocauerint. Alter alterum inuitum ad iudicium domini & parium trahere nõ poteſt, quia inuicem negant ſe eſſe vaſallos, & in illa curia habere pares, vt infrà 4.tit.38.& 55. Si tamen alia de re litigant, quæ ad feudi cauſſam pertineat, alter alterum ad curiam domini inuitum trahet. & ita diſtinximus iam ſuprà 1.tit.15. & ita intelligenda Conſtitutio Friderici, d.§.pen. quæ inter vaſallos, dominum iudicare vult, inter dominum & vaſallum pares. quod ita Guntherus VIII. Ligurini:

Inter vaſallos vnius fortè patroni
Quæſtio de feudo quoties agitatur eodem,
Quo feudi domino gaudent, hoc iudice certent.
Si tibi pro feudo, quod te tribuente fatetur
Acceptum, tu verò negas, vaſallus agendam
Fortè monet litem, non tu, ſed curia iudex
Audiat, & certo determinet ordine cauſſam.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM ET VASALLVM.

TIT. XVI.

SI inter dominum & vaſallum de feudo orta fuerit contentio, per pares illius domus, ſicut lex Cõradi dicit, dirimatur, ſi tamen pares habeat. Et ſi quidem dominus & vaſallus conſenſerint in eligendis paribus: nulla dubitatio eſt. ſi verò diſſentiant: tunc quid faciendum ſit, quæritur. ſed præualuit eorum ſententia, qui dixerunt dominum debere eligere prius, quem aut quos voluerit, & vaſallus ſimiliter hoc facit ſecundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vaſallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vaſallo diſſentiente, pro pari non eſt eligendus.

HVIVS tituli ſententiam explicui iam titu. præcedenti, & lib.1. titu.15. Optio parium datur domino & vaſallo, ſed domino priori, & eorum tantùm qui fidelitatem iurauerint, vt infrà titu.20.

DE

DE EO QVI SIBI ET FILIIS INVESTITVRAM ACCEPIT.

TIT. XVII.

QVI ſibi & heredibus ſuis maſculis, vel his deficiẽtibus, fœminis per beneficium inueſtituram accepit: vna tantùm filia ſuperſtite, nullo alio deſcendente relicto, deceſſit. Hæc marito paternum feudũ in dotẽ dedit, & duobus filiis procreatis, obiit: quorũ vnus quidẽ duas filias reliquit, alter verò vno filio maſculo relicto deceſſit. De prædicto itaque feudo ingentem vidimus quæſtionem, maſculo quidem hoc feudum totum ſibi, quia ſolus eius, qui primò inueſtituram accepit, heres maſculus ſit, vindicãte. Fœminis verò totam ſui patris partem ſibi defendẽtibus, quia ex eo nullus extitit maſculus. Cumque inter ſapientes ſæpe ſuper hac quæſtione ſit diſputatum, tandem pro maſculo pronunciatum eſt: non enim patet locus fœminæ, in feudi ſucceſſione, donec maſculus ſupereſt, ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inueſtitus.

Nam & illud iudicatum ſcio: ſi ille qui proprium feudum ſuum militi per beneficium dedit, duobus filiis relictis deceſſerit: quorum vnus filia relicta obiit, alter verò, filio maſculo ſuperſtite, defunctus eſt, quòd miles non debet feudum ſuum recognoſcere per fœminam, donec ſupereſt maſculus, ex eo qui primam inueſtituram fecit, cùm de paterno eſſet hoc feudum, alioqui ſi eſſet, verum eſſet quod dicitur, per fœminam debere recognoſcere.

COMMENTARIVS.

INVESTITVRAE feudi pactum adiectum eſt, vt deficientibus maſculis fœminæ in feudo ſuccederent. Vaſallus deceſſit relicta tantùm filia. ea ſecundum conuentionem in feudum ſucceſſit, ídque marito in dotẽ dedit, quod iure fieri dictũ eſt ſuprà titu.1. tum deceſſit relictis duobus filiis, Deinde vnus eorum moriens, reliquit vnum filium, alter duas filias. Vtrum ex portionem patris ſui vindicabunt, an potius obueniet patrueli? Et pacti forma exigit, vt totum feudum pertineat ad maſculum: quod ita datum eſt, vt non niſi deficien

deficientibus maſculis fœminæ ſuccederent.obſeruanda enim eſt ſemper origo & conſtitutio feudi, nec incidens perſona filiæ originem feudi commutat. & quod de hac pactione diximus, idem ſequemur in eo iure quo vtimur vt ex tranſuerſo maſculis extantibus fœminæ in feudum non ſuccedant.nam ſi vaſallus deceſſerit relicta ſorore,& hæc genuerit duos filios, quorum vnus reliquerit vnum filium, alter duas filias,filius excludet filias. ídque confirmat Obertus rerum iudicatarum auctoritate,quæ vim legis obtinet,l.Nam Imp.D.de legib.& M.Tullius res iudicatas partem iuris ciuilis facit, videlicet ſi perpetuò ſimiliter iudicatum ſit.atque ob id etiam iterum ſecundum maſculum fuiſſe iudicatum refert in hac ſpecie.Vaſallus,qui feudum acceperat ea lege,vt in eo deficientibus maſculis fœminæ ſuccederent,id militi in feudum dedit,tum deceſſit relictis filiis duobus,qui in dominationem feudi ſucceſſerunt,deinde eorum vnus deceſſit relicto filio,alter relicta filia.Quæritur à quo debeat miles feudum recognoſcere fide & hominio exhibito & petita inueſtitura,à filio , an à filia?Et pronuntiatum eſt feudum à ſolo filio recognoſcẽdum eſſe,quia ſcilicet ſolus nepos ſuccedit in feudum auitum,non neptis.Aliud tamen eſſet dicendum in alodiis.nam ſi quis alodium militi in feudum dederit, & obierit relictis duobus filiis, quorum deinde vnus filium, alter filiam relinquat,miles à filia,vel à filio feudum recognoſcere poteſt.quia in alodiis fœminæ & mares ſimul ſuccedunt.parantur alodia liberis vtriuſque ſexus,nec in eorum adquiſitione adiici pactio poteſt,ne fœminæ ſuccedant extantibus maſculis, tum quia venditoris nihil intereſt, tum etiam quia eæ pactiones de ſuccedendo vel non ſuccedendo in feudis tantùm valent, non tamen ita in alodiis.nam & ſi inter virum & vxorem ſecundam conuenerit in cõtrahendo matrimonio,ne filii ex ea ſuſcepti ſuccederent patri ab inteſtato, filiis prioris matrimonii non exiſtentibus in feudum non ſuccedunt, in proprietatem ſuccedunt, vt infrà 4.titu.32.vbi proprietatem vocat,quod hic alodium,vt ſuprà 1.tit.1.§.Cùm autem,idẽ & proprium dicitur & hereditas & patrimonium,vt infrà 4.titu 51.53.54.65.& concilio Ticinenſi. Qui, inquiunt, in propriis vel in beneficiis baſilicas habent. Feudi enim proprietas non pertinet ad vaſallum,ſed ad ſuperiorem dominum,cui quod eſt alodium,id vaſallo vaſallíve vaſallo eſt feudum.& ita Fridericus apud Radenicũ 4.ca.34. Cùm Epiſcopi Italiæ dicerent nuntios Imperatoris ſe non cogi in palatiis ſuis recipere. Concedo, inquit,ſi fortè aliquis Epiſcoporum habet in ſuo proprio ſolo,& non in noſtro palatium. Si autem in noſtro ſolo & alodio ſunt palatia Epiſcoporum,cùm profectò omne quod inædificatur,ſolo cedat, noſtra ſunt & palatia. Vſi ſunt & alodii vocabulo alii auctores multi, cuius ſignificationem & etymon expoſui in præfationibus libri primi, ſic dici alodium ſiue alodem vt amentem, quaſi ſine mente iſtum,alodem quaſi ſine lode,quod eius poſſeſſor nemini ſit leodes. Ado Viennenſis.

Saxoni

Saxonibus ingenuitate & alodo fidei firmitas roborata. Abbas Vrſpergenſis: Conferendo Eccleſiæ prædia & alodia. Theodulphus: Saxones baptizati more ſuo omnem ingenuitatem & alodem ſuam manibus gurpierunt (quod eſt dimiſerunt, aliàs dultum fecerunt, vt alio loco, obſides dulgtos) ſi vnquam ab eo animi propoſito, & fidelitate Caroli regis deſciſceret. Sigebertus: Tria loca in alodio ſuo diuino cultui mancipauit. Idem Sigebertus alodia vocat res mancipi. Quidquid in re mancipi habebat, in tres partes diuiſit. & alio loco: Quidquid in re mancipi habuit, per teſtamentum Eccleſiis delegauit. Feuda ſunt nec mancipi: atque ita introductis feudis, reducta videtur vetus differentia rerum mancipi, & nec mancipi. Recognoſcere autem in poſteriori ſpecie de alodiis, miles feudum poteſt à filio vel à filia, non cogitur ab vtroque. quia vna tantùm fidelitas debetur, vt dicemus infrà libro quarto. Erat autem valde hic titulus deprauatus in fine. Emendaui ope manuſcriptorum, *Donec ſupereſt maſculus ex eo qui primam inueſtituram fecit*, cùm de paterno feudo eſſet hoc feudum. alioqui ſi alodium eſſet, verum eſſet quod dicitur per fœminam debere recognoſcere.

QVANDO IN FEVDVM FILIA NON FRATER *ſuccedat.*

TIT. XVIII.

DVO fratres, Titius & Seius, à quodam Capitaneo de nouo beneficio ſimul inueſtiti ſunt, eo videlicet tenore, vt quandiu ipſi vel eorum heredes maſculi viuerent, & maſculis deficiẽtibus fœminæ, ſi ſupereſſent, feudum haberẽt. Ex fratribus his vnus vna filia relicta, altero adhuc viuẽte deceſſit. Quæritur cui portio defuncti deferatur, vtrum filiæ, an fratri? Reſpondetur, filiæ. Vnuſquiſque enim ſibi ſuiſque heredibus videtur proſpexiſſe. ſi tamen is qui filiam reliquit, ſine herede deceſſiſſet propter tenorẽ inueſtituræ inſertum, eius pars fratri, non domino adquiſita foret.

COMMENTARIVS.

DVO fratres de nouo feudo inueſtiti ſunt ea lege vt in eo inuicem ſuccederent ipſi, & ſui liberi maſculi, & deficientibus maſculis fœminæ. Si vnus ex fratribus moriatur ſine liberis, ei frater ſuperſtes ex conuentione ſucceder. Si relicta filia, an etiam frater præferetur filiæ? Minimè verò. quia vnuſquiſque videtur

ſuis liberis proſpicere voluiſſe,& eos fratri prætuliſſe,vt infrà 4. tit.90. An excludemus etiam fratrem,ſi hæc filia ſuperſtite patruo & procreata filia moriatur? Sic ſanè eadem ratione. Si duabus filiabus relictis, quarum vna filium,alia filiam relinquat, filium præferemus filiæ, vt ſuprà prox.tit.quia poſteritati quidem ſuæ quiſque conſulere voluit, ſed ita tamen vt in ea ſexus diſcrimen non omitteretur.

SI DE INVESTITVRA FEVDI CONTENTIO FVERIT *inter dominum & fidelem.*

TIT. XIX.

EX facto quæſitum ſcio,ſi inter dominum & fidelem de inueſtitura feudi contentio emerſerit,quia factam eam dominus neget,ſi vaſallus afferat eos teſtes qui tempore inueſtituræ pares erant,ſed poſtea qualibet ex cauſſa pares eſſe deſierunt,an ideo ſint remouendi, quia nunc nō ſunt pares? Sed quamuis alii aliter ſentiant,tamen mihi & quibuſdam aliis videtur ſufficere eos tempore inueſtituræ ſaltem pares fuiſſe.Quid enim peccauit qui inueſtiturā accepit,ſi illi quos eo tempore,vtpote idoneos,adhibuit,poſtea pares eſſe deſierunt?

COMMENTARIVS.

IN facienda inueſtitura adhibendi ſunt duo pares. adhibiti ſunt duo,ſed poſtea pares eſſe deſierunt, feudo amiſſo. An ad probandam inueſtituram modò,de qua lis eſt inter dominum & vaſallum, teſtes idonei habentur, id eſt, an ſatis eſt fuiſſe pares inueſtituræ tempore,licet teſtimonii perhibendi tempore pares non ſint.quod videtur.& exemplo teſtamenti vulgo confirmari ſolet,in quo ſatis eſt, ſi rogati teſtes tempore faciēdi teſtamenti liberi homines fuerint. Id autem interpretes ſic excipiunt,niſi pares ex turpi cauſſa paragium amiſerint:quod falſum puto. nec enim omnis infamia repellit à teſtimonio,l.13.D.de teſtib.No.45.& vt maximè talis ſit infamia quæ repellat teſtimonium,cùm tamen adhibiti inueſtituræ ſuperſtites idonei fuerint,eis poſtea irrogata infamia inueſtituram vitiare non poteſt.

SI INTER DOMINVM ET FIDELEM DE FEVDO FVERIT QVAESTIO. TIT. XX.

EX eo quod ſcriptum eſt, ſi inter dominum & vaſallum de feudo naſcatur quæſtio, quòd per pares eiuſdem curiæ dirimenda ſit, quæſitum eſt, ſi quis dixerit ſe à quodam Epiſcopo fortaſſis iam defuncto de annua præſtatione aut qualibet alia re per feudum inueſtituram accepiſſe, & cum ſucceſſore eius agat, & ille reſpondendo neget hunc eſſe vaſallum, vtrum per pares eiuſdem curiæ ſit iudicandum ſuper hac quæſtione? Opponit enim vaſallus quòd dominus eum negat eſſe vaſallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vaſallus quòd prius de ſuo recto feudo debet inueſtiri quàm à nemine iudicari, domino reſpondente quòd quicquid inter eos ſiue de inueſtitura, ſiue de fidelitate, ſiue de principali cauſſa agendum eſt, per ſuam curiam eſt expediendum. Sed laudatū ſæpe ſcio, pares illius curiæ ſecundum præfatum modum eſſe eligendos prius, ad quorum ſpectat officium, vt illum prius de ſuo recto feudo inueſtiri faciant, ſed fidelitatis iuſiurandum differatur donec de principali cauſſa cognoſcatur. ex illo enim apparebit vtrum iurare debeat, an non, quod totum expeditæ quæſtionis eſt, ſi conſtiterit vaſallum aliquid aliud præter id de quo quæritur, ab eodem domino tenere pro feudo: tunc enim quin debeat de ſuo recto feudo inueſtituram accipere, & fidelitatem iurare, & ſic ad principalem cauſſam accedere, non eſt dubium.

COMMENTARIVS.

DOminus Titium inueſtiuit de re aliqua, vel de annua præſtatione ex cellario aut ærario ſuo ea lege vt ea frueretur Titius quandiu viueret, nec finiretur morte domini. Is mortuo domino, cùm ſucceſſore agit petens inueſtituram de veteri beneficio. Succeſſor negat eum eſſe vaſallum. Duæ huc quæſtiones interueniunt, vna eſt de poſſeſſione, altera de iure feudi & conditione actoris. Prior momentaria eſt. Poſterior principalis actio. Vaſallus contendit ſe de ſuo recto feudo inueſtiri debere, quod quid ſignificet, tit. 4. diximus, prius quàm ſecunda actio, id eſt principalis, inſtituatur: cuius litis etiā negat pares curiæ domini eſſe iudices cōpetentes, quod, inquit, negan do me eſſe vaſallū, & illos inficietur mihi eſſe pares. Obertus auctori-

tate rerum ſæpius iudicatarum probat pares iudicaturos, ſed optádos eſſe,vt ſuprà demonſtratũ eſt tit.16.& electos curare ſtatim debere, vt vaſallus de ſuo recto feudo inueſtiatur non præſtito iureiurando fidelitatis,ne temerè quem ſibi non vult dominus eſſe vaſallũ,hac ratione fiat ei inuito vaſallus.aliàs inueſtitura veteris beneficii non fit ſine fidelitate,vt ſuprà 4.§.nulla.Sed hæc inueſtitura quæ fit ſine fidelitate color etiam eſt quidam potius,quo pares litis huius congrui iudices efficiuntur,quàm inueſtitura. Hoc igitur colore cognoſcent mox de principali cauſſa, in qua ſi vicerit dominus, inueſtitura illa habebitur pro nulla:ſi vicerit vaſallus,tum exacto ab eo iureiurando fidelitatis verè inueſtietur de ſuo recto feudo,vt infrà 4.tit.46.Color quæritur iudicationi parium,vt color querelæ inofficioſi teſtamenti quaſi ſanæ mentis teſtator non fuerit, quæ tamen falſa expoſitio eſt.Sed falſæ expoſitiones ſiue colores,vt Quintilianus docuit,etiam in foro recipiuntur. Datur iniquæ actioni color.Datur incompetenti iudici color. In propoſita ſpecie incompetentes erant pares,quia de hoc ipſo quærebatur an eſſent actori pares.quæ controuerſia ceſſat,ſi conſtet actorem aliunde vaſallum eſſe,id eſt,ratione alterius feudi.eo enim caſu in alterius feudi controuerſia certiſſimũ eſt forum parium competens fore,qui actorem curabunt protinus inueſtiri de ſuo recto feudo præſtita fidelitate,& poſſeſſionem perturbatá reformabunt,tum de principali cauſſa cognoſcent,vt infrà 4.tit.82. & à domino plerumque probationem exigent,defenſionémve actori dabunt,vt ſuprà 11.§.vlt. & infrà 4.tit. 2.3.Ait, *Sed laudatum ſæpe ſcio.* Id eſt, iudicatum, vt dixi 1.tit.17. & eodem ſenſu Guntherus Poeta feudalis noſter,

-Quam laudauerit ille
Compenſet redimatque ſuum mercede laborem.

Aliàs laudatum,id eſt,condictum & conuentum.Helmodius Hiſt.Sla Colloquium prouinciale laudatum fuerat.Sicut laudatum fuerat occurrit ad locum placiti.Laudatum fuit ne quis transfugam alterius reciperet.Factũ eſt ex conſilio vtriuſque partis vt laudaretur pax.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM VEL AGNATVM, ET VE-*nerabilem domum.*

TIT. XXI.

MILES qui beneficium tenebat, cùm eſſet ſine liberis,venerabilem domum intrauit, & ſeculo renunciando,arma bellica depoſuit, habitúmque religionis aſſumpſit,& ſic cõuerſus factus eſt,hic donec vixerit,feudũ retinere conatur,quod dominus vel agna-

tus

tus ſibi pertinere contendit. Sed iudicatum eſt domini, vel agnati conditionem eſſe potiorem eo quod deſiit eſſe miles ſeculi, qui factus eſt miles Chriſti, nec beneficium pertinet ad eum qui non debet gerere officium.

COMMENTARIVS.

Monachiſmo feudum amitti, & redire ad proximũ agnatum, ſi fuerit paternum: vel ad dominum, ſi fuerit nouum, vel etiã ſi fuerit paternũ nullo exiſtente agnato, non ad venerabilẽ domũ. Alodia tacito iure venerabilem domum ſequuntur, ex No. Iuſtiniani de Monachis. Vt autem monachiſmo, ita clericatu feudum amittitur, vt infrà 4. tit. 7. 33. 41. & vlt. nec obſtat tit. De Capit. Conr. §. vlt. quia loquitur de feudo quod initio conceſſum eſt clerico & Eccleſiæ. Nos loquimur de feudo initio militi conceſſo, & hoc dicimus clericatu vel monachiſmo amitti, quoniam cui datum eſt, is eſſe deſiit. & ſeruanda ſemper eſt feudi lex & origo prima. Nec ſanè quod receptum ſit, rectè vaſallum alium prò ſe vicarium dare, qui domino ſeruiat. ideo dicemus clericatu, vel monachiſmo feudum non amitti, quia feudi initium & conſtitutio aliud ſuadet, & temerè vaſallus vicarium ſeruitium ſuæ operæ ſupponere vtique ſemper non poteſt.

SI DOMINVS VASALLVM IN CVLPAM INCIDISSE DICAT, *vel contrà.*

TIT. XXII.

Dominus vocat militẽ, qui àb eo feudũ poſſidebat, dicendo eum in culpã incidiſſe, per quã feudum amittere debeat. Hic non reſpondet. Quæritur, quid faciendũ ſit domino? Reſpondeo, eum ad curiã vocare debere, & ſi non venerit, iterum debere eũ vocare, vſque in tertium, ſpatio ſeptem vel decem dierũ arbitrio eiuſdẽ curiæ terminando. Quòd ſi neque venerit ad tertiã vocationẽ, hoc ipſo feudũ amittat, & ideo debet curia dominũ mittere in poſſeſſionẽ. Sed ſi intra annũ venerit, reſtituitur ei poſſeſſio, alioquin & beneficiũ, & poſſeſſionẽ amittit: vt in Lõbarda, de iis qui ad palatium venire contẽpſerint. l. ſi cuiuſcunque.

Si verò vaſallus queritur de domino, forſan quia feudũ malo ordine intrauit, domino perperàm reſpõdente, quid vaſallo faciendũ ſit quæritur. Reſpondetur, eũ curiã debere vocare, & in ea de domino conqueri. Curia autẽ debet adire dominum, eúmque ſalua reuerentia competenter cogere, vt vel poſſeſ-

ſionẽ reſtituat & acquieſcat, vel iudicio curiæ ſe committat. Quòd ſi ter admonitus facere diſtulerit, tunc licet vaſallo ad aliam maiorem poteſtatem ire,& ſibi conſulere,ſi dominus ei iuſtitiam facere noluerit,poterit eum deprædare.

COMMENTARIVS.

SI dominus intendat ob culpã vel ingratitudinẽ vaſalli feudum ſibi eſſe cõmiſſum,vocare eũ debet ad iudiciũ parium edictis tribus intermiſſo ſpatio VII.vel X.dierũ arbitrio iudicis.Quod ait de VII.diebus,eſt ex iure Põtificio.c.præſenti. 5.q.2.vt libro ſeq. tit. 1.§.eſt & alia.Quod de X.eſt ex iure ciuili, l.ad peremptoriũ & ſeq. D. de iudic.l.properandũ.C.eod.Et eundẽ edictorũ ordinẽ aduerſus Mediolanenſes obſeruauit Fridericus conſilio Iuriſperitorũ.Radenicus 3. c.27.Legumperiti Friderico ſuadent Mediolanenſes licet improbos& infames iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos eſſe, ne violentia eis illata,vel contra iuſ in abſentes prolata ſententia videretur.Legitimas verò inducias dicunt iudicis edictũ vnum, mox alterũ, & tertiũ ſeu vnum pro omnibus quod peremptorium nominatur:Si tribus edictis euocatus vaſallus non venerit,dominus mittitur in poſſeſſionem feudi.& re tamen ita tranſacta,adhuc vaſallo datur annus,intra quem ſi venerit,poſſeſſio ei reſtituitur,refuſis impenſis litis,& onus probandi domino incumbit.Poſt annũ vaſallus omnem recuperandi feudi ſpem amittit.quod congruit cũ No.112.& l.3.Lang.de his qui ad pal.venir.cont.In Langobarda datur annus & dies.quod adiicere poſteriores legibus ſolent,quæ annũ præſcribunt,vt intelligatur eã præſcriptionem non finiri anni die ſupremo,ſed ſequenti die,& eũ qui venerit die ſequenti,ſatis in tempore aduenire.Quid autẽ dicemus ecõtrario,ſi vaſallus queratur de domino,puta quòd poſſeſſionẽ feudi inuaſerit malo more?hoc caſu apertè Vincentius ſcripſit vaſallo in dominũ competere interdictũ Vnde vi, in Speculo Doctrinali,quod hoc loco ſignificatur obſcurè. Et vocabitur ſimiliter dominus ad curiã edictis tribus,quæ dominum hortabitur verecundè poſſeſſionem vaſallo reſtituere.Hortabitur,dicunt Impp.in l.9.C.de cond.ob cau.l. 8.C. de lib.cau.Obertus hoc loco,competenter coget,id eſt, moderatè.Hortationi itaque immiſtũ eſt nonnihil neceſſitatis,& ad d.l.8.lib.48. βασιλικῷ ſcriptum eſt ἀναγκάζεται.Si non pareat dominus edictis interdictiſve curiæ ſuæ,eum vaſallus ad maiorem curiã vocabit,& ad extremum in eadem contumacia perſeuerãtem,poterit deprædare, id eſt,graſſari in eum impunè quaſi omni fide ſolutus,vt contrà ſi vaſallus rebellis & contumax eſſe perſeueret,ex Iuriſconſultorum ſententia apud Radenicum & Guntherum res vaſalli direptioni adiudicantur.

OBER-

OBERTI DE ORTO
DE FEVDIS

LIB. III.

DE BENEFICIO QVID SIT, ET QVIbus modis amittatur.

TIT. I.

Obertus de Orto Anſelmo ſuo S.

Cogis me,& ſuper hoc ſæpe ſcribendo multùm vrges vt cauſſas,quibus beneficium amittatur,enumeratas tibi ſignificarẽ.Quod ideo diſtuli, quia ſæpius circa noſtræ Reipub.curam occupatus,& multis priuatorũ cauſſis,aliiſque rerum innumerabilium impedimentis detentus,onus illud ſubire non valebam. At ne videar preces tuas parui pendere, & ſtudium diſcendi tibi imminens negligere , quid mihi ſuper hoc videatur, paucis explicabo : dummodo memineris cauſſas illas ſub aliqua certa regula aut definitione rotunda non poſſe comprehendi.Nam ſicut de probationibus in Digeſtis ſcriptum reperimus,ſic & de his cauſſis ſine calumnia dicere poſſumus.Si quis enim dixerit, quæ cauſſæ quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicuius vaſalli probandam poſſint ſufficere,nullo certo modo poſſe definiri:nihil errauerit.De illa tamen ingratitudine loquor,per quam beneficium amittatur.non enim ad hoc ſufficit omnis occaſio , per quam

fidelis accepti beneficii videtur ingratus, ſed ſunt quædam (vt ita dixerim)egregiæ ingratitudinis cauſſæ, quibus beneficium ſecundum mores curiarũ ſolet adimi. Quomodo enim vaſallus,quàm humiliter,quàm deuotè,quàm benignè,quàm fideliter erga dominum ſuum debeat ſe habere,potius ex naturali ratione & bonis curiarũ conſuetudinibus poteſt percipi,quàm lege áut ſcripto áliquo poſſit comprehendi. In primis te illud ſcire oportet,beneficii illius, quod eſt genus, talẽ eſſe definitionem.Beneficium nihil aliud eſt,quàm beneuola actio tribuens gaudium capientibus, capiénſque tribuendo, in id quod facit,prona,& ſponte ſua parata, vt ait Seneca.Huius autem generis ſpecies quædam eſt beneficium illud,quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat:vſusfructus verò illius rei ita ad accipientem tranſeat, vt ad eum herédéſque ſuos maſculos ſiue fœminas (ſi de his nominatim dictum ſit)in perpetuum pertineat:ad hoc vt ille & ſui heredes fideliter domino ſeruiant,ſiue ſeruitium illud nominatim quale eſſe debeat,ſit expreſſum: ſiue indeterminatè ſit promiſſum.

Prima autem cauſſa beneficii amittendi hæc fuit,& adhuc eſt in pleriſque curiis, ſed in noſtra curia Mediolanenſi non obtinet, quòd ſi vaſallus per annum & diem domino ſuo mortuo ſteterit quòd heredem domini ſui,inueſtituram petendo, fidelitatem pollicendo,non adierit,tanquam ingratus exiſtẽs beneficium amittit.& econuerſo ſi domino ſuperſtite vaſallus deceſſerit,& filius eius per iam dictum tempus neglexerit petere inueſtituram,beneficio carebit. Eſt & alia ingratitudo notanda,ſi dominus inueſtituram pollicendo,vaſalli fidelitatem petierit,ex illo non præſtante, dominus tribus vicibus,conuenienti tempore interpoſito,fortè ſeptem dierũ ſpatio,ad curiam ſuam ſuper hoc reclamauerit,& vaſallus tribus vicibus citatus à ſuis paribus iurare noluerit, ſi tamen beneficium tale ſit,vt pro eo iuſiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quædã feuda ita data, vt pro his fidelitas non ſit præſtanda.

Item qui dominum ſuum, cum quo ad prælium iuerit, in acie periclitantem dimiſerit: beneficio indignum ſe iudicauit. Præterea ſi vaſallus præſcierit aliquem contra domi

dominum ſuum aſſaltum, vel mortem, vel captionem, aut
patrimonii grandem iacturam molientem: debet dominum
quàm citius poteſt certiorare, vt proinde dominus ſciens
prudénſque periculum valeat declinare. Quòd ſi non fecerit,
dolóque vel negligentia celauerit: beneficio ſe cariturum a-
gnoſcat. Rurſus ſi dominæ, vel filiæ, vel nurui aut ſorori in
domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, ſeſe immiſcue-
rit: feudo, quo ſe monſtrauerit indignum, carere debet. Por-
rò ſi dominum aſſalierit, vt ita loquar, vel vicum in quo eſt,
per vim aggreſſus fuerit, vel impias manus in perſonam do-
mini vbicunque ingeſſerit, vel alias graues, vel inhoneſtas in-
iurias intulerit, vel morti eius veneno, vel gladio, vel aliter
inſidiatus fuerit, beneficium amittit. Illud te non lateat, quòd
ſi ſuo domino iuſtitiam facere noluerit, feudo quod tenebat,
expoliandus eſt: ſicut in alio libello tibi ſcripſiſſe hoc credo.
Sed non eſt alia iuſtior cauſſa beneficii auferendi, quàm ſi id,
propter quod beneficium datum fuerit, ſeruitium facere re-
cuſauerit. Aliud eſt ſi fortè ideo non ſeruierit, quia non po-
tuerit: tunc enim feudum non amittit. Item ſi delator domi
ni ſui extiterit, & per ſuam delationem graue diſpendium
eum ſuſtinere fecerit, vel ſi cognouerit dominum incluſum,
& eum cùm potuerit non liberauit, feudum perdit. Iſtis &
aliis modis qui à diligenti iudice perquirendi ſunt beneficia
debere amitti, tam naturalis quàm ciuilis ratio ſuadet: quæ
poteſt colligi, ſi quis nouam conſtitutionem iuſtas exhere-
dationis cauſſas enumerantem, & alias conſtitutiones vete-
res iuſtas ingratitudinis & repudii cauſſas, quibus matrimo-
nia rectè contracta ſoluuntur, & donationes iure perfectè re
uocantur, ſubtiliter ſcrutatus fuerit. Sed quia natura nouas
deproperat edere formas, poteſt multis modis contingere, vt
aliæ emergant cauſſæ, quibus videatur iuſtè adimi poſſe feu-
dum: ideóque iudex ſolers & diſcretus & æquitati obſecun-
dare ſollicitus cuncta ſubtiliter diſpenſans prouideat, ſi qua
fuerit antiquioribus cauſſis, ſimilis ſeu maior, vt proinde
ſciat vtrum beneficium ſit amittendum, an nihilominus re-
tinendum.

Illud enim eſt certum, quod non ex omni cauſſa, ex qua o-
pinio vaſalli grauatur, beneficium amittitur: nam & ſæpe*de *al. dege
ierat, nerat.

ierat,

ierat,& beneficiũ nihilominus retinet: vt puta qui beneficii portionem alienat abſque domini ſcientia,beneficium quidẽ retinet,ſed fidem promiſſam ſeruare non videtur.

COMMENTARIVS.

HOc libello proponit primùm Obertus definitionem beneficii generalem ex Annæo Seneca. *Beneficium eſt beneuola actio,* &c. Beneficium igitur non eſt, id quod ſub oculos venit,puta fundi,ædes,annonæ quæ dantur, ſed dantis voluntas propenſa.Quod ait, *Tribuens gaudium*,&c. id Ariſtoteles expoſuit his verbis, τὸ δ᾽ εὖ ποιεῖν τὸ δ᾽ εὖ πάσχειν τῶν ἡδέων, τὸ μὲν γὰρ εὖ πάσχειν τυγχάνειν ἐστὶν ὧν ἐπιθυμοῦσι, τὸ δὲ εὖ ποιεῖν ἔχειν καὶ ὑπερέχειν ὧν ἀμφοτέρων ἐφίενται. Beneficii ſpecies eſt feudum. Eſt igirur feudum beneficium,quod propenſo animo datur,ita vt proprietas rei immobilis penes dantem remaneat,vſusfructus in accipientem perpetuo iure tranſeat ſub onere fidei & ſeruitii certi incertive plurimúmque militiæ. Non res ipſa immobilis quæ in feudum datur. Res eſt materia feudi. multum autẽ intereſt materiã feudi & feudũ. Feudum ſi philoſophos imitemur, eſt beneuola actio dantis rẽ ſoli: ſi Iuriſperitos,quibus omnia vocabula iuris intellectum habent,ius quod dominus in re ſoli prolixè nobis & beneuolè cõcedit. Imperiti Philoſophiæ Iuriſque id quod traditur poſſidetúrque tantùm ſpectant,dum feudum definiunt eſſe rem immobilem. Definitio demonſtrat feudum eſſe gratuirum, cùm ex beneuolentia proficiſci dicatur. quod redemptio ſiue ἀνάχρηψις non mutat, vt dixi 1. tit.1. Et rei in feudum datæ proprietatem ad vaſallum non pertinere. rem igitur eſſe nec mancipi, vt diximus 2.tit.17. Eadem demõſtrat feudi ius eſſe perpetuum. At ſunt quædam feuda temporaria, vt feuda habitationum & his ſimilia. Sed hæc non ſunt propria feuda, vt ſuprà 1. tit.1.§.itẽ illud. Definitio hæc,proprii feudi definitio eſt. Qua de cauſſa & beneficia quæ clericis dantur,non ſunt propria feuda,ſed comparantur feudis habitationum,feudis annonariis,vel ærariis,feudis functionum,priuatarum,vel publicarum,qualia ſunt eorum quos prædiis noſtris actores aut cuſtodes imponimus,&aduocatorum olim Tiguri, & Bithyniæ,& beneficiariorum apparitorum,qui & Cæſariani feudales dicuntur,& horũ imitatione etiam clerici beneficiarii ſunt. & inde beneficiorũ ſacerdotaliũ nomen,quæ& à principe olim conferri ſolebant, vt feuda propria,nec electus quiſquã Epiſcopus antè conſecrari poterat quàm à principe regalia per ſceptrũ accepiſſet,vt Otho & Guntherus ſcribunt,& Albertus Argentinenſis ſæpe meminit Epiſcoporũ & Abbatũ ab Imperatore de ſuis regalibus ſolemniter inueſtitorũ præſtita etiã fidelitate & hominio. & hoc quidẽ ius cõferẽdorũ regaliũ, id

eſt,

eſt, inueſtiendorũ Epiſcoporum de ſuis regalibus multi Reges Galliæ à Carolo Magno ſibi vindicarunt, ſed id modò Pontifici Romano, modò certis Eccleſiis remiſerunt, vt Eccleſiæ Attrebatenſi remiſſum teſtatur vetus inſcriptio ædis D. Mariæ Attrebatum, modò remiſſum repetierunt, modò vacante tantùm cathedra vſurparunt conferendorũ beneficiorum poteſtatẽ, atque etiã vacantis Eccleſiæ reditus, donec alius à ſe inueſtiretur Epiſcopus. & hoc potiſſimùm Regalia vocarunt. Ex his autem beneficiis, quæ impropria eſſe diximus, alia morte dãtis & accipientis finiuntur, vt mercenariorum militũ, alia morte accipientis tantùm, vt feuda habitationum, alia anno finiuntur, vt cuſtodum procuratorúmve feuda. Igitur perpetuo iure non cenſentur. At præterea ſuperior feudi definitio demonſtrat feuda ſub certo incertóve ſeruitio dari. Imò quædam dãtur ſine ſeruitio, quorum mulier capax eſt. Sed non ideo vitioſa definitio eſt. nam quod plerumque fit, definitione comprehendi ſufficit. Omnia feuda plerumque ſunt conditionalia, id eſt, ſub lege ſeruitii. Cetera quæ ad definitionẽ feudi pertinent expoſui lib. 1. Poſt definitionem feudi, docere Obertus inſtituit quibus modis feudum amittatur, è quibus quòd plures iam perſequuti ſimus libris ſuperioribus, quódque res ſint faciliimę per ſe, obſcuræ diligentiæ eſſet, ſi in his rurſus fruſtra adlaboraremus. Illud te non lateat, inquir, quòd ſi ſuo domino iuſtitiam facere noluerit, feudo quod tenebat expoliandus eſt. Hæc verba ſunt ambigua. nam vel hoc ſignificãt, Si vaſallus in curia ſua (poteſt enim fieri, vt vaſallus curiam habeat propriam) domino ius reddere noluerit: quæ cauſſa amittendi feudi iuſtiſſima eſt, Conſtit. Neap. 3. tit. 19. Vel ſi electus inter pares iudex cauſſæ feudalis operam dare noluerit, vel ex bono & æquo non iudicauerit, quæ cauſſa etiam iuſta videtur, cùm iureiurãdo fidelitatis inſeri ſoleat, vt in iuriſiurãdi formula relata in Summa rurali, *Sire, ie viens à voſtre hommage, & en voſtre foy, & deuiẽs voſtre homme de bouche & de mains, & vous iure & promets foy & loyauté, & de garder voſtre droict à mon pouuoir, & faire bonne iuſtice à voſtre ſemonce, ou à la ſemonce de voſtre baillif à mon ſens.* Poſſunt & hoc verba illa ſignificare, Si feudi ratione à domino in iudiciũ vocatus iuris ſui experiundi cauſſa, edictis obtemperare noluerit. nã etiamſi feudi amittendi cauſſa iuſta alia non fuerit, contumacia eius plectitur damno poſſeſſionis & feudi. & hoc magis ſenſiſſe videtur, cùm dicat id ſe alio libello eidem Anſelmo ſcripſiſſe. Scripſit autem prioris libelli, tit. vlt. vbi econtrario etiam dominũ qui iuſtitiã vaſallo facere, id eſt, de iure ſuo experiri, & in iudicium venire noluerit, dominatione feudi multari & direptioni ſubiici demonſtratur. Sequitur alia cauſſa, & quidem iuſtior, ſi ſeruitium quod indictum eſt pacto inueſtituræ, implere noluerit cùm potuerit, Si dominũ accuſauerit iudicio publico, vel extraordinario, excepto crimine perduellionis, vel ſi teſtimonium aduerſus eum dixerit, vt infrà 4. tit. 36. vel ſi

carcere

carcere cluſum dominum cùm potuerit non liberauerit, vt ſi pro eo non fideiuſſerit, quod expreſſum eſt Conſt. Neap. 3. tit. 19. & ex eadem cauſſa filius exheredatur à patre, No. 115. Quibus autem ferè ex cauſſis filius iure exheredatur, & vaſallo feudum eripitur. Feudi ereptio, exheredatio eſt. Conferri etiam eum his poſſunt cauſſę diuortii, & cauſſę reuocandæ donationis: quæ omnes morte altervtrius finiuntur. nec enim ab herede, vel in heredem obiici poſſunt, quæ obiectæ non ſunt à defuncto vel in defunctum, vt ſi me teſtamenro parer non damnarit ingrati, nec damnabit heres patris, nec ſi filium damnarit pater, ideo damnabitur & nepos ex filio. idémque eſt in reuocanda donatione, l. 7. C. de reuoc. don. & in actione de moribus inter virum & vxorem, l. vlt. C. Th. de inc. nup. Ergo & in actione ingrati ſiue τῆς προδοσίας, quæ in vaſallum datur. Multæ aliæ poſſunt exoriri cauſſæ, propter quas videatur vaſallo feudum adimendum eſſe, quæ ſunt relinquendæ iudicio curiæ. nec enim poſſunt omnes certo modo definiri. nam & ſi in dominũ nihil deliquerit, nonnunquam feudum amittit, vt ſi fratrem vel conſobrinum occiderit, & nonnunquam etiam ſi à fide nõnihil receſſiſſe vaſallus videatur, feudum non amittit, vt ſi feudi partem alienauerit inuiro domino, feudum non amittit, ſecundum morem antiquum, hodie amittir pro ea parte, ſi periurii periculo dominum non liberauerir, feudum non amitrit, vt infrà 4. rit. 17. 48. vel etiam ſi quid quod in rem domini erat celauerit, vt eodem libro tit. 5. Ait, *Nam & ſæpe degenerat* (ſic legendum) id eſt deflectit ab officio. Degenerare eſt ἀποκάμψαι.

AD QVEM FEVDVM AMISSVM REDEAT.

TIT. II.

DEnique ſæpe quæſitum eſt vaſallo propter iuſtam culpam à feudo cadente, vtrum ad dominum, an ad ſucceſſorem vaſalli beneficiũ pertineat, ſed hæc diſtinctio tam ratione quàm moribus comprobata eſt, vt ſi quidem vaſallus ita in dominum peccauerit, vt feudũ amittere debeat, non ad proximos, ſed ad dominum beneficium reuertatur, vt hanc ſaltem habeat ſuæ iniuriæ vltionem. Si verò non in dominum, ſed alias graue quid commiſerit, ſicut iſte qui fratrem ſuum interfecit: vel aliud graue crimen (quod parricidii appellatione continetur) commiſerit, feudũ amittir, & non ad dominũ, ſed ad proximos pertinet, ſi tamen bene-

beneficium fuerit paternum, ſic enim ſæpe pronũciatum ſcio. Si vaſallus contra conſtitutionem bonæ memoriæ Lotharii Imperatoris beneficium alienauerit, quia dominũ contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat, ſcriptum eſt enim vt pretio ac beneficio ſe cariturum agnoſcat.

COMMENTARIVS.

FEVDVM amiſſum ex cauſſa ingratitudinis, perfidiæ, cõtemptus, contumaciæ redit ad dominum quem vaſallus offendit, non ad agnatos vaſalli, etiam ſi ob alienationem factam inuito domino amiſſum fuerit. nam & qui alienat inuito domino, eum aſpernari & contemnere videtur. Feudum autem amiſſum ratione grauioris delicti, in alium quàm dominum commiſſi, vt ratione parricidii, non redit quidem ad liberos vaſalli, ſed ad agnatos, ſi fuerit paternum feudum. atque ita definiuimus ſuperiore libro tit. 4. Cur verò non ad liberos? Cur innocentibus liberis delictum patris nocet? Non poteſt alia ratio reddi quàm quæ in crimine maieſtatis, quòd in liberis metuanrur exempla paterni ſceleris magis quàm in agnatis, qui non ex eo, ſed ex ſuperiori parente prodierunt. magni autem intereſt domini probos vaſallos habere, indolis & ſtirpis bonæ. Ceterùm, vt pretio precibúſve filia quandoque feudum emeretur à domino, & excludit agnatos, vt 1. titu. 25. ita liberi ſi feudum à domino impetrauerint, præferentur agnatis, vt 4. titu. 34. Poreſt dici & priore caſu, cùm in ipſum dominum deliquit vaſallus, mortuo vaſallo liberíſque eius, feudum paternum, in quo poſt liberos agnati iure ſucceſſuri erant, ad agnatos redire. idémque dicendum eſſe, ſi vaſallus feudum in manus domini refutauerit. atque ita auctori fragmentorum videtur lib. 4. titu. 78. 83.

EX

EX VARIIS ET INCERTIS AVCTORIBVS DE FEVDIS

LIB. IIII.

DE EVICTIONE FEVDI, ET EIVS AESTIMATIONE PRAESTANDA.

TIT. I.

NEGOCIVM tale eſt. Quidam vaſallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit, & ſic vaſallus dominum vocauit, vt eum defenderet, domino renuente ad iudicem venire, vaſallus amiſit cauſſam per ſententiam, nunc verò vaſallus cambium feudi à domino petit, ad quem dominus reſpondens ait illum nunquam ab eo feudum tenuiſſe, nec ab eo inueſtituram accepiſſe, contra quem vaſallus dicit ſe hoc feudum ab eo tenuiſſe, & inueſtituram recepiſſe, & ab eo petiuiſſe, vt eum in iudicio defenderet, nec tunc temporis inficiabatur illius eſſe, quod idoneis totum teſtibus probat vaſallus. Super negocio iſto tale eſt ſapientum noſtræ ciuitatis conſilium, videlicet Oberti, & Gerardi, vt ſi vaſallus, cum de feudo interpellabatur, auctorẽ ſuum, id eſt dominum vt eũ defenderet vocauit, & hoc probare poſſit, ſi in eo iudicio vaſallus fuerit victus de re aliena inueſtitus fuiſſe, vt dominus vaſallo eiuſdẽ æſtimationis quod erat tempore rei iudicatæ feu

tæ feudum reſtituat, vel nummos in feudum dandos numeret, & hoc cùm certum eſt vaſallum de feudo victum fore. Sed ſi dominus neget hoc feudum nunquam ab eo tenuiſſe, nec ab eo domino ipſum vaſallum vel eius anteceſſores vnquam inueſtituram accepiſſe, & hoc vel per inſtrumentum publicè confectum, vel per pares curtis vaſallus poterit probare, dominus ad reſtitutionem feudi tenebitur, alioqui dominus ſacramentum ſubire cogetur, iſtum qui eſt in cauſſa, vel eius anteceſſores à ſe, vel à ſuis anteceſſoribus nunquam hoc feudum tenuiſſe, vel inueſtituram accepiſſe, quo facto dominus abſoluendus erit.

COMMENTARIVS.

ACTIO de euictione in id vaſallo datur, vt dominus aliud feudum eiuſdem pretii cuius erat id quod euictum eſt rei iudicandæ tempore vaſallo concedat, vel litis æſtimationẽ quam ex ſententia iudicis victori vaſallus exſoluit. Hoc enim ſignificant illa verba, *Vel nummos in feudum dandos numeret*, nempe vt vel æſtimationem litis quam vice feudi ſubiit vaſallus, dominus ei reſtituat. Abſoluitur tamen dominus ſi vaſallus eum non laudauerit, vt liti ſubſiſteret, quemadmodum diximus 2.titu.8. quæ actio in actorem præſentem olim dicebatur, vel ſi probare vaſallus nequiuerit ſe ab eo feudum tenuiſſe, & iurauerit dominus ſe parentésve ſuos inueſtituram non feciſſe. *Cambium feudi.* Vt aliud præſtet in vicem eius qui euictus eſt.

SI CONTENTIO EST INTER DOMINVN ET AGNATOS *defuncti de feudo.*

TIT. II.

SI de feudo defuncti militis ſit contentio inter dominum & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis verò paternum eſſe contendentibus, agnati in poſſeſſione feudi de quo quæritur, conſtituendi ſunt. Eo facto, ſuper principali quæſtione cognoſcendum eſt, vtroque autem deficiente in probatione, electio iuriſiurandi agnatis danda eſt.

COMMENTARIVS.

MORTVO vaſallo, dominus feudum nouum eſſe dicit, agnatus antiquum. Agnatus inueſtiendus eſt de ſuo recto feudo ſecundum modum propoſitum 2.titu.20. atque ita in poſſeſſionem conſtituendus. Proinde in lite principali domino incumbit probatio quaſi actori, & vtroque deficiente, electio eſt agnati vt iuret, vel iuſiurandum referat domino. quod tamen iudex non ſequitur ſemper, vt ſuprà 2.titu.11.§.vlt. Idem erit ſi lis ſit inter dominum & emptorem feudi, vt infrà 50. Regulariter enim defenſio datur reo.

DE POSSESSIONE APVD FILIAM COLLOCANDA.

TIT. III.

INter filiam defuncti & agnatos eius de quodam prædio mota eſt quæſtio, agnatis feudum, filia verò alodium ſiue libellariam eſſe aſſerentibus, ſuper poſſeſſione, apud quem manere debeat, quærebatur. Reſponſum eſt apud filiam poſſeſſionem interim eſſe collocandam, deficientibus verò hinc inde probationibus, per iuſiurandum cauſſa cognita res decidetur, electione danda agnatis.

Defuncto milite, inter dominum & filiam illius ſuper quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia alodium ſiue libellariam eſſe allegante. Reſpondi filiam in poſſeſſione feudi manere debere donec de eo iudicetur, probatione verò hinc inde ceſſante, electio iuriſiurandi filiæ danda eſt.

COMMENTARIVS.

SI lis ſit inter filiam & agnatum, filia dicente eſſe alodem vel libellariam, agnato feudum, filiam in poſſeſſionem conſtituemus. actoris itaque partes agnatus ſuſtinebit. ſed probationibus deficientibus, electio dabitur agnato potius quàm filiæ, vt infrà 50.65. vterque defunctum attingit agnatione, & diſcrimen tantùm eſt in ſexu, cuius etiam prærogatiua fidei ſæpe maris ſtabitur potius quàm fœminæ. At in ſuperiori titulo electio datur reo, non actori. Non ſunt cõtrarii. nam hic dicit actori electionem dari cauſſa cognita. quod & nos in ſuperiori ſpecie admittimus, vt ſuprà 2.ti.15. Idẽ admittemus in ſpecie §.ſeq. Si lis ſit inter filiã & dominũ, filia dicẽte alodiũ vel libellariam, domino feudum, filia in poſſeſſione cõſtituetur, & deficiẽtibus probationibus filiæ defuncti ſecundum communem regulam cõ-

ditio

ditio iuriſiurandi deferetur potius quàm extero qui ſe dominum dicit, vt infrà 50. nam & ab ea præſumptio facit. præſumuntur enim in dubio prædia omnia eſſe alodia, pleriſque locis feudalia vel cenſualia, hoc iure alodia. ſed nihilominus cauſſa cognita dicenti eſſe feuda, conditio iuriſiurandi deferri poteſt. totum enim hoc pendet ex arbitrio iudicis. Præterea notandum in alodiis, & in libellariis filias ſuccedere. Imò & in precariis & emphyteuſibus. nam à feudorum tantùm ſucceſſione remouentur.

DOMINVM INVESTITVRAM FEVDI SVI MILItis in alium facere poſſe.

TIT. IIII.

MOribus receptum eſt dominum de feudo militis ſui quod poſt mortem ipſius ad dominum reuerti ſperabatur, in alium militem inueſtituram facere poſſe, quæ inueſtitura tũc demum capiet effectum, cùm feudum domino aut heredi ſuo fuerit apertum. Secus eſt in eccleſiaſticis perſonis. nam ſi eccleſiaſtica perſona talem faciat inueſtituram, non aliter valebit, niſi ſibi, non etiam ſucceſſori ſuo feudum aperiatur, & in tali inueſtitura cõſenſũ eius de cuius feudo ſit, exquiri nõ oportet.

COMMENTARIVS.

HOc dicitur de feudo quod ſucceſſionem habiturum nõ eſt, & de inueſtitura, cui ineſt cõditio ſiue pactio, vt ne ante mortem militis ex inueſtitura ſecundus agat, ſibi tradi oportere, qua de re diximus ſatis 1. ti. §. ſi verò archiepiſcopus. & 5. 27. 30.

DE POENA INFICIATIONIS FEVDI.

TIT. V.

VAſallus ſi feudum vel feudi partẽ aut feudi conditionem ex certa ſcientia inficiatur, & inde cõuictus fuerit, eo quod negauit feudo eiúſve conditione, expoliabitur, alius autem vaſallus, quãuis hoc ſciens non patefaciat, feudum tamen retinet, aut ſi aliam rem domini celauerit vaſallus, feudum non amittit.

COMMENTARIVS.

FEVDVM amittit qui feudum ſciens inficiatur, vel feudi conditionem, id eſt, ſeruitium feudo impoſitum, vt infrà 21. & 39. Inde illud Gallorum, *Qui fief denie, fief pert.* nam & hic dominum contemnere aut erubeſcere viderur. Dixi, ſciens. Neſciens non amittit feudum. imò nec inficiator eſt. & mulrominus ſi dubirans reſponderit: Dubitans negat, l. ſi quis reſtamentum. D. ad leg. Aq. ſed negar inſcienrer. Pro errante igitur & ignorante habetur, l. vlt. C. de cond. in d. l. 2. D. quis ordo in bo. poſſ. ſer. ergo non pro inficiatore. Et hoc de ea eriam inficiatione accipiendum eſſe quæ fir extra iudicium, quod ſequirur indicat, non amittere vaſallum fortè alterum feudum proprium ob non detectam conuaſalli inficiationem. nam detegi eam quæ fir in iudicio quid opus eſt? At etſi factam extra iudicium nó derexerit, qui ſciebar vaſallus alter, hic non ideo ramen feudum amittit. nec enim omnia quæ in rem ſunt domini indicare domino vaſallus debet, ſed ea rantùm quæ ad domini viram, exiſtimationem & patrimonii grandem iacturam ſpectanr, vr ſuprà 3. titu. 1. §. prærerea. Ait, *Vel feudi partem.* Er hunc rectè cenſent interpretes parrem rantòm amiſſurum, exemplo eius qui partem feudi alienauir contra Conſtitutiones.

DE PRAESCRIPTIONE FEVDI LONGISSIMA.

TIT. VI.

SI quis per triginta annos rem aliquam in feudum poſſedit, & ſeruitium domino exibuerit, quamuis de ea re non ſit inueſtitus, præſcriptione tamen triginta annorum ſe tueri poteſt.

De hac re diximus libro 1. titu. vlr.

CLERICVM FEVDVM PERDERE

TIT. VII.

QVI clericus efficitur aut votum religionis aſſumit, hoc ipſo feudum amittit.

Miles ſcilicet cui fuerat initio conceſſum, vt diximus 2. tit. 21.

AN

AN VASALLVS QVI SE NON EXHIBET DOMINO, feudum amittat.

TIT. VIII.

ET ſi vaſallus omni anno domino ſe non repræſentat, feudum tamen non amittit.

Relegantur quæ adnotauimus ad 1.titu.20.

OMNES FIDELIS FILIOS FIDELITATEM FACERE DEBERE.

TIT. IX.

OMnes filii eius qui feudum acquiſierit, fidelitatem facere debent maximè ſi* indiuiſum habent. quòd ſi feudum ex diuiſione ad vnum tantùm peruenerit, ille tantùm faciet fidelitatem. *al. diuiſũ

COMMENTARIVS.

LEGENDVM in contextu, *Si diuiſum habent.* quod & fragmenta probant. Cùm plures, inquiunt, vaſalli paternum habent beneficium, donec illud indiuiſum poſſident, vna fidelitas, & vnum ſeruitium domino fieri debet (idque pleriſque locis maior natu præſtat.) Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. & Conſtitutio Friderici. Omnes, inquit, qui partem feudi habent iam diuiſi, vel diuidendi fidelitatem faciant. Primùm proponit Marchiam, Ducatum, Comitatum non poſſe diuidi, ſed primogenito cedere, vel eo inhabili exiſtente, puta furioſo aut infami, ſecundogenito. quod etiam expreſſum eſt aurea bulla Caroli IIII. Imp. Cetera diuidi, ita vt omnes fidelitatem faciant. quod Guntherus in hunc modum:

Marchia ſeu Comitis poſſeſſio ſiue Ducatus
Integra permaneant, feudalia cetera multis
Participanda patent, domino dum quiſque fidele
Spondeat obſequium iurandáque foedera præſtet.

Eſt & huius rei arg. in l.5. in pr. D. com. diuid. Quid tamen dicendum eſt econtrario, ſi plures ſint domini vnius feudi? Et hoc caſu placet pro

vno feudo vnam tantùm fidelitatem eſſe faciendam dominatione diuiſa inter dominos, ſi vnus ſit vaſallus, vt Cõſt. Friderici de feudis non alien. §. præterea Ducatus. Eam igitur faciet cui voluerit ex dominis. quo iure vtimur. Seruitium omnibus debebit. Si autem indiuiſa ſit dominatio, fidelitas non fiet ante diuiſionem, quoniam, vt inferius fragmenta ſiue vt vocant capitula extraordinaria comprobabunt, ſecundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere. Et ſi faceret vnam partibus indiuiſis, non poſſet partibus diuiſis alteram defugere, vel etiam manente communione quiſque quaſi dominus fidelitatem iurati reddíque ſibi poſtularet, nec quies eſſet vaſallo ante quam ſingulis ita contra ius naturámque feudi ſatisfeciſſet. itaque melius eſt expectari diuiſionem.

ADOPTIVVM IN FEVDVM NON SVCCEDERE.

TIT. X.

ADOPTIVVS filius in feudum non ſuccedit.

COMMENTARIVS.

RATIO non eſt obſcura. Adoptio non adfert ius ſanguinis. & ſanguini dantur feuda, non adſcititiis commentitiíſque liberis. In alodiis tamen ſuccedunt.

FILIOS SECVNDI MATRIMONII TANTVM FOEMINAE IN *feudum ſuccedere.*

TIT. XI.

MVlier habens feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis deceſſit, inter quos feudi quæſtio aliarúmque rerum maternarum vertebatur. obtinuit filios * prioris matrimonii tam in feudo quàm in ceteris potiores eſſe.

* γρ. poſterioris.

COMMENTARIVS.

NEMO non iniquitatem in hac ſententia teſtatur eſſe maximam. ſed nos ita fingimus, matrem adquiſiſſe feuda vel alodia contemplatione ſecundi matrimonii, & ita infrà tit. 103. poſitam ſpeciem legimus, & in contextu iſto, poſterioris matrimo

trimonii, non prioris, quam ſcripturam etiam titulus ipſe cõfirmat, quẽ ſi de bona reſtituimus, ſicut ceteros vt erant in vetuſtiſſimo feudorum libro. Adquiſiuit ergo feuda, vel alodia contemplatione poſterioris matrimonii, & ideo eius tantùm matrimonii filii in eis bonis ab inteſtato ſuccedunt, licet alias ex S.C. Orſitiano omnes æqualiter ſuccedant. Idémque dabimus liberis prioris matrimonii in rebus quæſitis prioris matrimonii contemplatione. quod receptum videtur exemplo l.4.C. de ſec.nup.

VT NATVRALES POST FACTI LEGITIMI NON SVCCEDANT.

TIT. XII.

NAturales filii licet poſtea fiant legitimi, ad ſucceſſionem feudi nec ſoli nec cum aliis admittuntur.

COMMENTARIVS.

FILII naturales patri non ſuccedunt, etiam ſi poſt delatam ſucceſſionem fiant legitimi, vt nec clerici, nec monachi, licet poſtea deſinant eſſe clerici aut monachi, vt ſuprà 2.titu.21.nec ſerui licet poſtea fiant liberi. Matri tamen filii naturales ſuccedunt ex S.C.Orſitiano, niſi ſit mulier illuſtris quæ iuſtos liberos habeat, l.pen. C.ad S.C.Orſit.

DE MINORE AD FIDELITATEM FEVDI NON COGENDO.

TIT. XIII.

SI minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in maiorem ætatem, in qua doli capax ſit, feudum tamen retinet.

Si quis deceſſerit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipſe nec alius pro eo facere cogitur. idem de ſeruitio perſonali. alius tamen pro eo faciens ſeruitium admittetur.

COM

COMMENTARIVS.

MINOREM accipit pro impubere, vt indicat §. prox. & quod ait, donec doli capax ſit. Omnis enim pubes doli eſt capax, impubes incapax. Hic igitur fidelitatem facere non compellitur, nec tutor vel procurator eius, nec ex hac cauſſa feudum perdit. excuſat eum ætas, & expectare debet dominus quoad adoleuerit, quæ patientia interim pro fidelitate habetur. Seruitium tamen per alium facit, & conſequenter ſoluit ἀναχώμψες & ἐισδεκτικά. Nõ cogitur alius pro eo fidelitatem iurare, quia nec dominus alium ſuſcipere, ſi malit pubertatem expectare. Si cogi poſſet dominus ſuſcipere fidem per procuratorem, eo caſu & vaſallus cogeretur eam præſtare per ſe aut per procuratorem. Volenti domino non eſt dubium per tutorem rectè fidelitatem præſtari non minus quàm ſeruitium. A pubertate danda eſt fidelitas intra annum & diem ex Conſtit. Friderici. alioquin feudum proprietati conſolidatur, reſtitui tamen minor in integrũ poteſt, vt Doctores ſentiunt rectè, quod hodie, cùm dominus ob fidelitatem non datam feudum non reuocet, ſed fructus tantùm lucrifaciat, fortè non procederet, propterea quòd vix datur pro re mobili reſtitutio in integrum, & fructus ſolo ſeparati mobilibus adnumerantur. Pubertatem autem æſtimamus ex annis XIIII. & ita hac in ipſa cauſſa definitum fuit in conſilio Roberti regis Siciliæ in hæc verba: Si deceſſerit ille qui ad certum ſeruitium à Rege feudalia quæcũque tenebat, ſucceſſor intra annum & diem neceſſe habeat Regi fidelitatis & homagii ligii præſtare iuramentum. alioquin cadat omni iure, quod habet in feudalibus, quæ defunctus tenebat, & liceat Regi de eis pro ſua volũtate diſponere, & hoc ſi prædictus ſucceſſor exceſſerit XIIII. annum. Lutetiæ & aliis quibuſdam locis contrarius eſt mos, vt puberes mares ante XX. fœminæ ante XV. fidelitatem facere non cogantur. eadémque eſt in omnibus cauſſis pubertatis definitio. Bituriges eam æſtimant ex annis XVIII. ſpadonum verè patria, quandoquidem ea ætate iure ciuili ſpadones ſoli pubeſcere & teſtamẽti factionẽ nanciſci intelliguntur, auctore Paulo in Sententiis. Citius pubeſcunt aliæ nationes.

QVAN

QVANDO AGNATVS AD FEVDVM ADMITTAtur vel excludatur.

TIT. XIIII.

TItius filium maſculum non habens, partẽ ſuam feudi Seio partem eius feudi poſſidenti agnato ſuo conceſſit. Sempronius proximior agnatus mortuo demum Titio partem illam feudi nullo dato precio recuperare poteſt. quòd ſi Titius filium haberet, precio reddito etiam viuo Titio. quòd ſi conſenſit alienationi, vel per annum ex quo ſciuit tacuit: omninò remouebitur.

COMMENTARIVS.

EMENDATO contextu, vt fecimus, ſic ponatur ſpecies. Titius filium maſculum non habens, partem feudi paterni vendidit Seio agnato ſuo, qui & eam poſſidet modò, non tamen proximiori agnato. Si proximiori vendidiſſet, venditio haberetur pro refutatione, vt infrà 45. Sed quia Seius non eſt proximior, pro alienatione, eſt & valet alienatio ſecundum morem antiquum, vel conſentiente domino poſt Cõſtitutionem Lotharii. quaproprer Seius optimo iure eam partem feudi poſſidebit, quandiu Titius vixerit. At mortuo Titio agnarus proximior, qui alienationi non conſenſit, eam à Seio reuocabit, non reddito pretio quaſi ſucceſſionis iure, vt infrà 45. & ſuprà 1. titu. 4. §. 1. Quòd ſi Titius filium habuerit, non auocabit eam morruo Titio, niſi & Titii filius, qui in ſucceſſione feudi eum præcedit, morruus fuerit. ſed neque filius vllo modo, vr infrà. 70. l. Seia. D. de euict. Igitur melius fecerit hoc caſu, ſi quaſi iure προτιμήσεως reddito pretio eam partem reuocauerit viuo Titio, videlicet cùm alienationi non conſenſit. alioquin nullum ius reuocandi vel retrahendi habet, vt ſuprà 1. titu. 2. § præterea. Obſtat eriam in eo iure agnato proximiori non ignoranti præſcriptio anni, ſicut domino, vt 2. titu. 9. § pen. quam præſcriptionem multæ nationes obſeruant, Biturigibus finitur dies LX. Id ergo eſt ex hoc loco ſingulariter notãdum, aduerſus remotiorem agnatum, qui feudum emit, proximiorem agnarum iure προτιμήσεως vti poſſe. quod diſcrepat cum moribus multarum gentiũ, & hoc ferè rota Gallia vulgo iactatur, *Lignager ſur lignager n'a point de retenue*, id eſt, agna-

tus aduerſus agnatum non vtitur iure προτιμήσεως. Conſentiunt tamen omnino cum hoc iure mores Burdegalenſium,2.§.5. Vnde ſi remotior agnatus ab extraneo emptore feſtinarit feudum reuocare, multomagis dicam id proximiorem, qui modò veniat intra annum numerandum à die impletæ venditionis, remotiori agnato feudum euincere poſſe. quod Tricaſſini ſequuntur. Illud tamen ſanè diſſentaneum eſt, vt etiam non ſequantur. nec enim ſi emerit remotior agnatus, ei proximiorem præferunt. multa ſunt in moribus Galliæ diſſentanea, multa ſine ratione, vt quod de iure recepto Neratius ſcripſit non eſſe eius anxiè rationem inquirendam, ne multa ex his quæ certa ſunt ſubuertantur, id Galliæ moribus aptari veriſſimè poſſit, quod plerunque omni ratione deſtituantur petiti partim ex rure Gallico, partim ex imperitorum Doctorum ſententiis malè cohærentibus. Quòd tamen agnatus aduerſus agnatum non vtatur iure προτιμήσεως, hanc dicunt eſſe rationem, quòd introductum ius illud ſit, ne res exeant de familia: non exire autem eas de familia quæ in agnatum vlteriorem transferuntur. Imò verò hæc non fuit cauſſa inducendæ προτιμήσεως. alioquin & re extero alienata titulo dotis, vel donationis, vel permutationis, vel teſtamenti, vel tranſactionis non ſimulatæ, locus eſſet iuri προτιμήσεως, quod eſt falſum, & Romani ac Friderici Conſtitutionibus vetitum nominatim, & id iuris tantùm ſibi vindicant agnati in venditione, emphyteuſi vel locatione. Imò in venditione tantùm. nam etſi Conſtitutio Romani etiam de emphyteuſi & locatione loquatur, interpretes tamen Græci ſcribunt in ſola venditione eam vſu fuiſſe receptam Adiecerat etiam No. Michaelis ſiue Manuelis antichreſin. Igitur nulla alia ratio eſt quàm honeſtatis, vt cauetur ſecunda Conſtitutione Friderici de iure προτιμήσεως, & l. dudum. C. de cont. emp. vt agnatus tantumdem offerens præferatur extero. ergo vt coniunctior propinquiórque vlteriori. *Etiam viuo Titio.* proximus ſcilicet agnatus reuocabit.

DOMINVM FEVDI TRADERE COGI.

TIT. XV.

SI facta de feudo inueſtitura pœniteat dominũ antequam poſſeſſionem transferat: an præſtando intereſſe vaſallo liberetur, quæſitum fuit. Reſponſum eſt pretermiſſa illa condemnatione, dominum poſſeſſionem feudi de quo inueſtituram fecit, tradere compellendum.

De hac re diximus ſatis 1. titu. 1. §. ſi verò Archiepiſcopus.

QVAN

QVANDO FILII IN FEVDVM NON SVCCEDANT.

TIT. XVI.

FIlii nati ex ea vxore,cum qua matrimonium tali conditione contractum eſt.Ne filii ex ea nati,patri ab inteſtato ſuccedant:nec in feudũ ſuccedunt.*Nã quamuis ratione improbetur talis cõditio,ex vſu tamẽ admittitur. *al. non ſuccedunt.

COMMENTARIVS.

IN contextu legendum,in feudum non ſuccedunt,vt & Baro notauit. De quæſtione eius tractabitur infrà tit.32.

VASALLVM NON TENERI OFFERRE SERVITIVM.

TIT. XVII.

LICET vaſallus domino ſeruitium non offerat, quantocunque tempore ſteterit(dummodo domino petenti ſeruire paratus ſit)beneficium non amittit:ſi tamẽ ſciat,ei magnum periculum imminere, vltrò adiutorium ſuum ei debet præbere. Indè quæſitum eſt, ſi dominus in periurium incidat, quia dare non valeat quod dare iurauerat:& vaſallus eum liberare poſſit ſuam pecuniã dando,& non facit,an beneficium amittat?& reſponſum eſt, non amittere.

ET Hoc etiam ſuis locis expoſitum eſt ſuprà,vel primo,vel tertio libro.

FEVDO AMISSO FILIOS VASALLI EXCLVDI.

TIT. XVIII.

SI vaſallus culpam committat,propter quam feudum amittere debeat:neque filius,neque deſcendentes ad id feudum vocabuntur:ſed agnati qui quarto gradu ſunt,dummodo ad eos pertineat.

ET hoc quoque libro 3.tit.2.

GENERALI ALIENATIONE NON CONTINERI *vaſallos.*

TIT. XIX.

IN generali alienatione vaſalli non continentur, niſi nominatim dictum ſit.

COMMENTARIVS.

DOminus feudum,id eſt,proprietatem feudi vendere non poteſt ſine conſenſu vaſalli,vt diximus 1.tit.22. Cum curte tamen tota à qua feudum proficiſcitur,& feudum nominatim vendere non vetatur. denique vendi feudum per ſe non poteſt,cum curte poteſt.Porrò curtis aut alodiũ eſt aut feudum.Si feudũ, voluntate ſuperioris domini alienari debet. ſi alode, contrahentium voluntas ſufficit.Sed ſiue hoc,ſiue illud ſit,& iure licito ſimpliciter veneat,nihilque dicatur de feudis ad eam curtem reſpicientibus, feuda emptorem curtis non ſequuntur,vt infrà 60.& hoc loco. In generali alienatione,curtis ſcilicet,vaſalli non continentur,niſi nominatim dictum ſit.Idem ergo dixerim etiam de iuriſdictione, quæ ex curte illa deſcendit,Iuriſdictionem puta non ſequi alienationem curtis,niſi nominatim dictum ſit,ſiue vænierit ſola,ſiue cum feudis.nihil enim commune habent feuda cum iuriſdictione,vt 1.tit.2.§.item ſi quis feudum. & 2.tit.5.nihil alodia, vt in Conſt.Friderici de pace com.§.ad hæc. Et ob id verius eſt à vaſallo adquiſitam iuriſdictionem feudo non accreſcere,vt 2.tit.9.§.ecõtrario, & eum qui ab aliquo feudum recognoſcit, nõ videri etiam recognoſcere iuriſdictionem, & in generali ſermone, ea quæ nobis cariora & pretioſiora ſunt, non contineri. Ac multominus alienationem ſequetur deſtrictio iuris ſuprema de appellationum cauſſis,vt meritò cùm Edoardo regi Angliæ Carolus v.conceſſiſſet Aquitaniam cum vaſallis & iuriſdictione omni,negauerit ſe etiam remiſiſſe de cauſſis appellationum cognoſcendi poteſtatem. Hygenus de limit.conſt.Proprietatem quidem dari ei cui adſignabat:ſed territorii intra quod adſignabat,ius non auferri. Puto autem hoc iure ſicut feudum vaſallus alienare non poteſt ſine cõſenſu domini, ita iuriſdictionem qui accipit ſine eius à quo accepit voluntate neminem alienare poſſe.& hunc eſſe ſenſum d.§.ad hæc.Hodie in Gallia, vt feuda parrimonialia eſſe cenſentur, ita & iuriſdictiones. Venduntur enim curtes, ſine proprio,ſiue feudali iure teneantur cum iuriſdictione. Et videtur etiam vendi miſtum imperium,non merum,quia non cohæret iuriſdictioni

ctioni, niſi dixerit, Omni, quod peremptorium vocabulum Valentinianus appellat. nam & merum imperium iuriſdictio appellatur impropriè, l. 1. D. de off. eius cui mand. eſt iur. l. 2. §. & quia. D. de orig. iu. vt iuriſdictio de fideicommiſſis, quamquam hæc legis ſit, vt merum imperium, non iuriſdictionis. Iuriſdictio eſt notio quæ iure magiſtratus competit. Miſtum imperium eſt poteſtas quæ iuriſdictioni ineſt. Merum, ius gladii, vel cuius alterius grauioris coercitionis nominatim lege conceſſum.

VASALLVM REPETERE FEVDVM QVOD *ignorans alienauit.*

TIT. XX.

SI vaſallus feudum alienauit ignorans, non domino, ſed ipſi vaſallo feudum reſtituendum eſt. ad intereſſe verò emptori ignoranti condemnandus eſt vaſallus.

COMMENTARIVS.

IGnoranti emptori feudi dari actionem de euictione. Ignoranti venditori dari repetitionem feudi. qua de re infrà 51.

DE POENA NEGANTIS FEVDVM.

TIT. XXI.

VAſallus feudum quod ſciens abnegauit, amittit, ignoranti verò ſubuenitur. Quòd ſi dubitet, dubitanter reſpondere debet.

COMMENTARIVS.

ADIICIT de dubitante quod prætermiſerat ſuprà tit. 5.

FEVDVM VASALLO IN FEVDVM DARI POSSE.

TIT. XXII.

BENEFICIVM à vaſallo in feudum ſi nihil in fraudem legis fiat, rectè dari poteſt, dum tamen militi detur.

COMMENTARIVS.

ABeſſe fraus debet, vt Conſtitutio Friderici declarat: & militi dari, cùm militi initio datum eſt, vt fit plerumque. militia enim peperit feuda. Vaſallus ergo qui miles eſt, non poteſt alii quàm militi proprium feudum dare, vt infrà 38. §. ſimiliter, ne ab origine feudi recedat, non clerico, nõ pagano, non mulieri, quibus tamen initio rectè dominus feudum daret.

VASALLVM AGERE ET CONVENIRI DE FEVDO *poſſe.*

TIT. XXIII.

SI vaſallus de beneficio ſuo agat vel conueniatur, ſiue obtineat ſiue non (licet ignorante domino fiat) omni tempore firmum erit illud iudicium: nam & tranſigere rectè poterit, nec quod accepit tranſactionis nomine, feudum erit.

COMMENTARIVS.

FEVDI nomine vaſallum dictare & pati actiones etiam ignorante domino. rem igitur in iudicium deducere poteſt, & ratum eſt iudicium, etiam ſi euincatur feudum, quo tamen caſu ſi velit aduerſus dominum habere regreſſum, laudare eũ debet ante condemnationẽ, vt ſuprà tit. 1. Quin & de lite tranſigere poteſt inſcio domino, & quod acceperit tranſactionis nomine, in feudum non cedit, vt infrà 52. Sed & hic abeſſe fraus & colluſio debet. Et tranſigere poteſt decidendi non alienandi aut diminuendi cauſſa, vt Conſt. Ne ap. 3. tit. 5.

QVAN-

QVANDO PROPRIETAS FEVDI AD VASALLVM *perueniat.*

TIT. XXIIII.

DOmino cōmittente feloniā(vt ita dicā)per quā vaſallus amitteret feudū ſi eam cōmitteret:quid obtinere debeat de cōſuetudine,quæritur:& reſpondetur,proprietatem feudi ad vaſallum pertinere,ſiue peccauerit in vaſallum,ſiue in alium.

Hoc explicaui libro ſecundo tit.5.

FEVDVM IISDEM DE CAVSSIS AMITTI LICET *datum ſit heredi, & cui vaſallus dederit.*

TIT. XXV.

FEudum ea lege datum,vt ipſe & heredes ſui maſculi & fœminæ,& cui dederit, habeant : iiſdem culpis amittitur,quibus & aliud feudum.quòd ſi vaſallus alienauit:feudum eſſe deſinit apud emptorem.

COMMENTARIVS.

EA lege Titio datū eſt feudum,vt ipſe& heredes ſui, & cui ipſe dederit habeāt. Hac pactione datur Titio ius extero feudum alienandi quaſi proprium vel libellariam.Si dictum ſit, Et cui dederit in feudum, non poſſet Titius, niſi in feudum dare,& cui dediſſet iure feudi retinere.Sed cùm dixit,Cui dederit,dabit etiam ita vt emptor habeat iure proprio vel libellario. Ex quo ſequitur emptorem rem emptam ex his cauſſis non amiſſurū,quibus feudum amitti ſolet.quia verum feudum non eſt. At hic reſpondetur, & infrà 57.mentem contrahentiū exigere,vt hac in re iure feudi cenſeatur,& vt non tantum Titii ſi rem non alienauerit,ſed etiā ſi alienauerit emptoris in perſona,id iuris iiſdem modis finiatur vel amittatur,& ad dominum reuertatur,quibus & verum feudum.

DE PACTIONE DE NON PETENDO FEVDO.

TIT. XXVI.

TItius cum Sempronio fratre ſuo feudum paternum poſſidente pactū fecit de eo feudo nō petendo à Sempronio heredibúſve ſuis. Sempronio ſine herede maſ-

culo defunƈto inter Titium & Seium fratrem ſuum de eo feudo quæſtio orta eſt, quid inde fieri debeat, quæritur? Reſponſum eſt paƈtum non obſtare Titio.

Haec ſpecies explicata eſt ſuprà 2.tit.14.

VASALLVM PRO DOMINO BELLIGERARI.

TIT. XXVII.

DOmino guerram faciente alicui, ſi ſciatur quod iuſtè, aut dubitatur, vaſallus eum adiuuare tenetur. Sed cùm palam eſt quod irrationabiliter eam facit, adiuuet eum ad eius defenſionē, ad offendendum verò alium adiuuet, ſi vult. Sed ſi eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet, ſecundum Obertum, & Gerardum. Alii verò ſine diſtinƈtione dicunt ſemper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumento, quòd quemadmodum dominum excommunicatum vel à Rege bannitum non eſt obligatus vaſallus ad adiuuandū, vel ſeruitiū ei præſtandū, imò ſolutus eſt interim ſacramēto fidelitatis, niſi ab Eccleſia, vel à Rege fuerit reſtitutus, ita nec iſtum iniuſtè guerram alicui facientem.

COMMENTARIVS.

SI iniuſto bello vaſallus domino non adfuerit, feudum non amittit. nam & qui domino proſcripto, vel communitate eccleſiaſtica excluſo non præſtat ſuam operam, excuſatur. Solet princeps nominatim proſcriptorum vaſallis iuriſiurandi gratiam facere, Pontifex illorum quos execratur. Hiſtoriæ ſuppeditāt exempla innumera. Sed & ipſo iure ſolutos eos eſſe ſacramento, hoc loco ſignificatur. Et ipſo iure proſcriptos, ſacros, repulſos, deteriores eos eſſe, qui iniuſtum bellum gerunt.

PROPTER CESSATIONEM SERVITII PRAESTANDI FEVDVM *non amitti.*

TIT. XXVIII.

AD hoc quantocunque tempore ſteterit vaſallus quòd domino non ſeruierit, ſecundum vſum Mediolanēſem

benefi

beneficium non amittit,niſi ſeruitium facere renuerit,vel niſi à domino ei denunciatum fuerit,& ille cùm potuerit diu ſteterit quòd ſeruitium nullum ei fecerit.Bonus tamen iudex variè ex perſonis cauſsíſque definiet,& finge vaſallum remotũ eſſe,vel propinquum,paratum eſſe,vel non, dominũ guerram habere,vel non, vtrum magnam,vel paruam, & annunciauit ei dominus,vel non,hæc omnia vertuntur in cognitione cauſſæ,& proniores ſumus ad abſoluendum quàm ad condemnandum. Tum ſcias quòd ſi vaſallus ſciat dominum obſideri, vel aliter ei mortem imminere,& cùm potuerit ei non nunciauerit, vel etiam ſine nuncio eum non adiuuerit, feudo priuabitur.

TRACTAVIMVS hac de re præcipuè lib.1.tit.20.

DE AEDIFICIO FACTO IN FEVDO.

TIT. XXIX.

SI vaſallus in feudo aliquod ædificium fecerit,vel ipſum ſua pecunia meliorauerit,& contigerit poſtea vt vaſallus ſine filio maſculo decedat,dominus aut patiatur ædificium auferri, aut ſoluat pretium meliorationis.Idem dico, ſi pretio ſeruitutẽ fundo adquirat. Quidam alii dicunt omnino ad dominum pertinere.

DE feudi incrementis diximus ſatis lib.1.tit.1.§.ſi quis de manſo.

DE FRVCTIBVS FEVDI.

TIT. XXX.

SI vaſallus decedat ſine herede maſculo, & contingat feudum ad dominum reuerti,ſic diſtinguitur:quòd ſi ante Martium, omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebũt.Si verò poſt Kalendas Martii vſque ad Auguſtum,omnes fructus qui interim percipiuntur,ad heredes vaſalli pertineant.Si verò poſt Auguſtũ, omnes fructus anni percipiet dominus.quidam tamen dicunt

quocunque tempore anni decedat omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

COMMENTARIVS.

QVæſtionis eſt eius anni quo feudum domino apertum eſt fructus ad quem pertineát. Finge cõmiſſum ſiue apertum eſſe feudum domino morte vaſalli, qui deceſſit ſine herede maſculo, relicta filia, vel ſorore, vel vxore. Vtrum fructus eius anni ad dominũ, an ad filiam pertinebunt? Feudi vſusfructus pertinet ad vaſallum, vt ſuprà 3.tit.1. Conferamus igitur vaſallũ cum fructuario. Fructus aut ſunt pendentes, ſiue, quod idem eſt, ſtantes, aut ſolo ſeparati. & hi vel extátes vel conſumpti. Vulgò exiſtimant ex fructibus pendentibus finiti vel amiſſi vſusfructus tempore, fructuario nihil deberi, quòd domino adquirantur, & omnes fructus eo tempore ab ipſo fructuatio terra ſeparatos ad fructuarium pertinere. quæ opinio vt iniquiſſima & falſiſſima eſt. Fateor quidem fructus pendentes finiti vſusfructus tempore domini eſſe, quod ius æquabile eſt, cùm & fructus pendentes inchoati vſusfructus tempore fructuarii ſint, l. ſi pendentes. D. de vſuſt. Sed vt ſi vſusfructus pendentibus fructibus adquiſitus paulopòſt interierit, nõ ideo minus domino ex eis fructibus debetur pro rata eius anni, ita ſi poſt aliquot annos fructibus pendentibus interierit vſusfructus, licet fructus domino adquiri videantur, non ideo minus ex eis fructuario debetur portio rata. & ita licet fructus à terra ſeparati & extantes videantur adquiſiti bonæ fidei poſſeſſori, tamen in rei vindicationẽ domino rem ſuam eſſe petente veniunt nõ minus quàm pendentes, l. certum. C. de rei vind. Sic igitur finito vel amiſſo vſufructu, fructus pẽdentes, vel percepti diuidendi ſint inter dominũ & fructuarium pro rata temporis, quo vſusfructus conſtitit in perſonam fructuarii in eo anno, l. ſi operas. D. de vſufructu. l. 5. §. vltimo D. ſi vſusfru. pet. & nihil intereſſe opinor percepti extent an conſumpti ſint. nam & conſumptorum ratio habenda eſt. nihil etiam intereſt ab eo percepti ſint, vel eius nomine, quos ſolos fructuarius & colonus ſuos faciunt, l. in ſingulis. D. de annuis leg. l. ſi apes. §. vlt. D. de fur. §. is verò Inſt. de rer. diuiſ. an ſua ſponte deciderint, vel ab alio decerpti aut deſecti fuerint, quos tamen antequam apprehenderit fructuarius ſuos non facit. qua re diſtat à domino, à bonæ fidei poſſeſſore, ab emphyteuticario, qui quoquo modo terra ſeparatos fructus ſuos faciunt. leg. 12. §. vltimo. D. de vſufruct. leg. qui ſcit. §. penultimo. D. de vſur. leg. ſi fructuarius. D. quib. mo. vſusfr. amit. Igitur ſiue tempore finiti vſusfructus pendeant fructus, ſiue à ſolo ſeparati ſint. & ii ſiue extent ſiue con-

ſumpti ſint, ſiue ab ipſo fructuario ſiue quo alio modo à ſolo ſeparati ſint, ita ineunda eſt ratio inter dominum & fructuarium, vt pro rata præteriti temporis quo eo anno conſtitit vſusfructus portio fructuario vel heredi eius præſtetur, quod ſupereſt domino. Nec obſtat l. defuncta. D. de vſufr. quia in eius ſpecie anno integro durauit vſusfructus, & ideo agrorum penſiones integræ heredi fructuarii debentur, licet tardius inferatur. Eadem omnino ratio interuenit in emphyteuticario & colono & eo qui libelli aut precariæ iure poſſidet, vt diuidantur nouiſſimi anni fructus pro rata temporis quo in eorum perſona ea iura conſtiterint. Finge, anno x. prædium fuiſſe domino commiſſum. eſt enim in iis omnibus negotiis cõmiſſo locus. Aequum eſt vt illorum lucro cedant fructus pro rata anni decimi, vt fit inter virum & vxorem inter quos fructus fundi dotalis diuiduntur pro rata eius anni quo diremptum eſt matrimoniũ, l. cùm in fundo. §. Diuortio. D. de iu. dot. l. fructus. §. Pap. l. ſi alienam. l. ſi marito. §. vlt. D. ſol. mat. l. 1. §. Sed & nouiſſimi. C. de rei vx. act. & non tantùm fructus terra ſeparati, ſed etiam pẽdentes, d. l. fructus. §. interdum. Eandem diuiſionem obſeruari inter vaſallum & dominum ratio iuris exigit, puta vt fructus cedant lucro vaſalli heredíſve eius pro rata anni eius quo feudum domino commiſſum vel apertum eſt, quam qui non tenuerunt & in vſufructu non admiſerunt, ita in feudo rationem inierunt, primùm vt fructus omnes ſolo ſeparatos etiam extantes ſtatuerent ad filiam pertinere, pendentes ad dominũ, idque exẽplo creditoris. vt eſt in fragmentis, qui ſi pignus acceperit lege ἀντιχρήσεως, tẽpore diſſoluti pignoris, id eſt, ſolutæ vel depoſitæ & conſignatæ pecuniæ fructus iam ſolo ſeparatos, etiáſi nõdum cõſumpti ſint retinet vſurarũ vice, & pendentes tantùm reſtituit reputátve in ſortem, l. ſi pignore. §. ſi prædo. D. de pig. act. l. ex prædiis. C. de vſur. & hoc quidem exemplũ in fructibus perceptis & extãtibus omnes admiſerunt vno cõſenſu, perperam, cùm perceptos fructus creditor retineat ex conuentione vſurarũ vice, vaſallo heredíve eius nulla cõuentio dederit ius retinendi ex fructibus pluſquam ratio temporis ferat, quo apud eum ius feudi fuerit. In pendentibus diſſenſerunt. & hac etiã in parte omnes errauerunt, vt Baldo & Yſetniæ videtur, & mihi conſt. Alii, vt dixi, omnes fructus pendentes domino adiudicaue rũt quoquo tempore vaſallus mortem obiret. Alii tempora ita diſtinxerunt, vt ſi obierit ante Kal. Martias, omnes fructus pendentes ad dominum pertineant, ſi poſt Kal. Martias vſque ad Kal. Auguſtas, omnes fructus qui interim percipiẽtur, etiam ſi pependerint moriente vaſallo, ad filiam pertineant, hi ſunt hordeum, fœnum, legumina. Si poſt Kalendas Aug. vt omnes fructus eo tempore pendentes ad dominum pertineant, puta meſſes frumentariæ & triticariæ & vindemiæ & poma & oleæ. Denique ſecundum horum opinio-

nionem fructus pendentes moriente vaſallo ad dominum pertinent, niſi moriatur poſt Kal.Mar. quo caſu fructus qui vſque ad Kal. Aug. percipientur veluti pro rata temporis quo ius feudi in perſona defuncti eo anno conſtitit, filiæ relinquunt, id eſt fœniſicia, meſſes hordearias & fabarias & alia legumina: quod ſupereſt, domino. eandémque rationem ſeruari dicitur infrà 54. inter heredem vaſalli & agnatū qui repudiauit hereditatem. Hæc verò non eſt æqua proportio. Finge mortuum vaſallum menſis Martii ſuprema die, totius anni fructus eſſe c. meſſes hordearias & fabarias, & fœniſicia eſſe xl. meſſes frumentarias & triticarias & vindemiam & oliuinam fuiſſe lx. Si dederis filiæ omnes meſſes hordearias, & fabarias & fœniſicia, plus æquo dederis. nā cùm quarta tantùm parte anni, id eſt menſibus tribus, apud defunctū ius feudi reſederit, ἀναλόγως quarta tantùm pars reditus annui filiæ debetur. xxv. igitur non xl. Et contrà, ſi meſſes hordeariæ, fabariæ, fœnariæ ſint tantùm xx. cetera lxxx. iniuriam feceris filiæ vaſalli, ſi non xxv ſed xx. tantùm ei dederis. Deinde ſi vinea fuerit data in feudum, & vaſallus Auguſto deceſſerit, erit iniquiſſimum ſi nihil filiæ vaſalli dederis. Præterea cur ſi ante Kal. Martias obierit, nihil etiam dederis pro rata? Igitur melius eſt ſequi exemplum fructuarii & mariti & ceterorum, qui cum domino diuidunt fructus omnes pendētes, vel perceptos pro rata anni eius quo finitur perimitúrve vſusfructus aut matrimonium dirimitur. Et ſi vis etiam tibi explicari ſæpe vexatam ſpeciem §. Papinianus, nimirum hæc eſt: Nuptiæ vindemiæ tempore factæ ſunt, hoc eſt menſe Octobri, datáque in dotem vinea eodem ipſo menſe. Vir collectis vindemiis ex Kal. Nouemb. vineam fruendam locat, ſuprema die Ianuarii diſceſſio fit, qui tertius menſis eſt à locatione, quartus à die nuptiarum. Si fructuum diuiſio ex die nuptiarum non fiat, ſed ex tempore locationis, ante locationem percepto, fructus integros vir retinebit, & quartam partem mercedis locationis ex qua ad diuortii diem tres numerantur menſes, quæ anni quarta pars eſt. Itaque cùm quatuor tantùm menſibus durauerit matrimonium, vir anni vnius & quartæ partis alterius fructus retinebit. quòd ſi admittimus, illud quoque admittemus, ſi collectis vindemiis altera die diſcidium interuenerit, virum integros fructus retenturum. quo nihil dici iniquius poteſt. Quamobrem ſi quatuor menſibus durauit matrimoniū & fructus percepti à die nuptiarum (percepti autē ſunt in caſu noſtro vindemiæ fructus, percepta quarta mercedis anni inſtantis pars) ſi multo maiores fructus ſint quàm pro tempore matrimonii, pro ratione temporis diuidentur, vt ſi tertia anni parte ſtetit matrimoniū, tertiā fructuū vir retinear. Fructus itaq; vindemię cū quarta parte mercedis eius anni in quē locatus eſt fūdus, commiſcebūtur, & ex ea pecunia viro tertia portio relinquetur, qui tertia quoque parte anni onera ſenſit matrimonii.

Sed

Sed hoc apertius dicamus. Kal. Oct. vxorem duxi, dedit mihi in dotem vineam, fructus mei eſſe videntur quos ex eo die ex vinea dotali percepi. Quare ſi vindemiis collectis fruendam locaui, exactis menſibus tribus locationis, quo tempore quarta iam mercedis pars mihi emerita eſt, vxor à me diuertit, & vindemiæ fructus & quartam mercedis partem videor meo iure poſſe retinere. Sed obſtat æquitas, neque patitur te & præcedentis anni fructus omnes & inſtantis quartam partem retinere, qui quatuor duntaxat menſibus in matrimonio vixeris. Quare ad illud ibitur, vt vindemiæ fructus & quarta mercedis pars confundãtur & commiſceãtur, & ex ea omni pecunia tertiam partem feras, qui tertiam quoque partem anni cum vxore vixeris. Cetera quæ ad eam ſpeciem pertinent expoſui Iulii Pauli II. Sent. tit. XXII.

DE AVXILIO VASALLI.

TIT. XXXI.

Contra omnes debet vaſallus dominum adiuuare, & contra fratrem & filium, niſi contra alium dominum antiquiorem. hic enim ceteris eſt præferendus.

COMMENTARIVS.

IN veteri libro quod non erat quódque interpres non agnouerat, Et patrem, deleui. Igitur vaſallus contra fratrem & filium ſuum domino opem ferre debet, non, vt arbitror, contra ſeipſum, non contra patrem ſuum, cui iure naturali & ciuili debet fidem, obſequium, honorẽ, Domino feudi iure ciuili tãtùm, non contra dominum antiquiorem, non contra Imperatorem, vel Regem, niſi ſit ἀιχμαλιμαῖος ἢ ὁμόλογος, id eſt, ligius. Excipi ſemper Imperatorem Fridericus voluit.

QVANDO FILII IN FEVDVM NON SVCCEDVNT.

TIT. XXXII.

Quidã habens filiũ ex nobili cõiuge, poſt mortẽ eius non valens continere, aliam minus nobilẽ duxit, qui nolens exiſtere in peccato, eam deſponſauit, ea lege, vt nec ipſa nec filii eius amplius habeant de bonis patris, quàm

dixerit

dixerit tempore ſponſaliorum , verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam deſponſauit, quod Mediolanenſes dicunt accipere vxorem ad morganaticam, alibi, lege Salica, hic filiis ex ea ſuſceptis deceſſit. Iſti in proprietatem non ſuccedunt, aliis extantibus, ſed nec in feudo, etiã aliis non exiſtentibus, qui licet legitimi ſint, tamen in beneficio minimè ſuccedunt. In proprietate verò ſuccedunt patri, prioribus non exiſtentibus, ſuccedunt etiam fratribus ſine legitima prole decedentibus ſecundum vſum Mediolanenſium.

COMMENTARIVS.

PActione fieri poteſt vt filiæ in feudum ſuccedant, habita cũ domino in inueſtitura. Pactione etiã fieri poteſt vt filii non ſuccedant, non tantùm habita cum domino in inueſtitura, ſed etiam cum fratre, vt dixi ſuprà 2. tit. 14. vel cum vxore in contractu matrimonii. vt ſuprà 16. in hac ſpecie. Titius filium ex nobili vxore ſuſcepit, ea mortua duxit aliam ignobilem ea lege, ne filii ex ea nati ei ſuccederent ab inteſtato, & omnino, vt neque ipſa, neque filii eius amplius ex bonis ſuis ferrent quàm quantum dixerit dederítve, mane diei nuptiarum, quæ dictio donatióve à Græcis dicitur ὑπόβολον, Germanis *Morgencap*, ſiue *Morgãgheba* in legibus Langobardorum ſæpe, & Ripuariorum 39. & Alamannorum 56. quod manè die nuptiarum à viro in mulierem conferri ſoleat quaſi ὄρθρων δῶρον. Greg. Turonenſis in exemplo pactionis initæ inter Guntrannum & Childebertum reges. Tam in dote quàm in *morgangheba*, id eſt matutinali dono. Quin & Mediolanenſes, cùm in matrimonio interuenit ὑπόβολον, eadem ratione id dicunt contrahi ad morganatum ſiue morganaticam, id eſt, dato hypobolo, data *morgangheba*. & ita Albertus Argentinenſis in Chronicis. Tanquam matri ſuæ per Rodolphum regem morganatico iure donatum. Aliis locis, matrimonium contrahi lege Salica. nam ex lege Salica Francorum Orientalium mane diei nuptiarum maritus vxori conſtituit ὑπόβολον. Nati autem filii ex patre nobili, matre plebeia, nobiles ſunt, quia mater per nuptias nobilitatem adepta eſt, l. mulieres. C. de dignit. Contrà nati ex patre plebeio, matre nobili, plebeii ſunt. nam & ipſa per nuptias facta eſt plebeia, l. 1. C. eod. l. fœminæ. D. de ſenat. vt Virginia cùm eſſet patritia, per nuptias facta eſt plebeia, Liuii x. idque congruit cum antiqua definitione iuris, vt connubio interueniente liberi patrem ſequantur ſemper, l. cũ legitimæ. D. de ſta. ho. quod tamen Tricaſſini & aliæ quædam nationes non ſeruant. nam ſiue plebeiæ nobilibus ſiue nobiles plebeiis nubant, filii melioris parentis conditioné ſequun-

ſequuntur, nobiles, quæ & in veterum gloſſis gennades & mulieres lucæ ea forma qua boues lucæ. Lactantius de opificio Dei. Poteſtne aliquis cùm videat etiam boues lucas cum immaniſſimis corporibus ſeruire homini. vulgò corruptiſſimè, boues & vaccas, aut equos. Sed redeamus ad rem. Titius qui ex vxore nobili iam mortua filium habebat, duxit plebeiam ea lege ne liberi ex ea ſuſcepti ab inteſtato ſuccederent, nolens, inquit, exiſtere in peccato, id eſt, ne faceret iniuriam filio prioris matrimonii, & memoriæ vxoris primæ. Conuentio valet, & filii ſecundi matrimonii, exiſtente filio primi matrimonii, neque in feudum, neque in alodem patri ab inteſtato ſuccedent. Non exiſtente filio, ſuccedent in alodem, non etiam in feudum. Succedent quoque inuicem in omnia bona, & præferentur fratribus conſanguineis ex patre tãtùm coniunctis, id eſt, filiis prioris matrimonii ſi qui ſuperſint, ſecundum No. 84. Succedent & ſine dubio fratribus illis conſanguineis, qui neque liberos, neque vtroque parente coniunctos fratres eorúmve fratrum filios reliquerint. Secundum hæc quæ diximus, hæc pactio ſtrictius accipitur in alodiis quàm in feudis. In feudis enim valet, ſiue extent filii prioris matrimonii ſiue non. In alodiis non valet, ſi deficiant filii prioris matrimonii. Feuda reguntur moribus: Alodia legibus, quibus abrogare omnino pactiones priuatorum non poſſunt. Legibus autem ex pactiones ſunt valde contrariæ, l. pactum. C. de pac. & in feudis tantùm præcipuè vim ſuam exercent.

QVANDO FILIA SVCCEDIT IN FEVDVM.

TIT. XXXIII.

SI fœmina habens feudum deceſſerit, quia fœmineum eſt feudum, & ſine pacto ſpeciali, deficientibus filiis maſculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alii verò dicũt, niſi per pactum ſpeciale ad eas non pertinere, ſicut ſi datum eſſet maſculo, quia ſi ideo quod eſt fœmineum, ſine pacto tranſit in fœminas, eadem ratione quia eſt fœmineum, tranſire debet in fœmineam prolem, etiam maſculis extantibus, quod falſum eſt. Ex hoc illud deſcendit quod dicitur clericum nullo modo in beneficium paternũ debere ſuccedere, etiam ſi poſtea hunc habitũ poſtpoſuerit. Idem in omnibus qui habitũ religionis aſſumunt, vt conuerſi. hi enim nec poſtea in feudo ſuccedunt, & ſi quod habent perdunt.

SENTENTIAM huius tituli expoſui lib. 1. tit. 12.

PATRE FEVDVM AMITTENTE, FILIOS NON SVCCEDERE.

TIT. XXXIIII.

VAſalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aſpirabit, niſi id iterũ à domino licitè adquirat, ſcilicet gratiam ei faciẽte, verbi gratia, ſi non ſunt alii ex latere, quibus aperiatur. Ad eius petitionem admittuntur, qui quarto gradu ſunt remoti ab eo qui id acquiſiuit, & etiam vſque ad infinitum, dum tamen hos conſtet ab eo per maſculos deſcendiſſe.

COMMENTARIVS.

DOcet vaſalli delinquentis feudum nonnunquam ad agnatos pertinere, puta ſi in alium quàm dominũ deliquerit, quod explicuimus 3. tit. 2. & eo tamen caſu excludi filios vaſalli, niſi id iterum à domino licitè adquiſierint, ſcilicet gratiam ei faciente, vt ſit plerumque deficientibus agnatis. & ita filia ſuccedit in feudum, ſi à domino poſtulauerit hanc gratiam apponi ſibi, vt ſuprà 1. titu. 25. Gratia domini vocantur qui iure non vocantur. & potior eſt gratia iure. Vocari autem agnatos in infinitum. qua de re 1. tit. 1. §. hoc quoque ſciendum.

DE PROBATIONE INVESTITVRAE.

TIT. XXXV.

SIue clericus ſiue laicus ſit dominus ad probãdam nouam inueſtituram, ſemper pares curiæ ſunt neceſſarii: & ſi ſine eis facta ſit inueſtitura, etiã ſi dominus confiteatur factam, quia tamen ſine hac ſolennitate facta eſt, non valet, etiam ſi probari poſſit per breue teſtatum. Sed alii contrà teſtantur: & ſi dominus confiteatur factã, decurrens poſtea ad* ſolennitatẽ cõſuetudinis, non audiatur, ſed tale habeatur ac ſi pares affuiſſent, ſed alii, etiã ſi probari poſſit per breue

*al. ſubtilitatem.

breue

breue teſtatũ, vt Obertus & Gerardus, niſi à paribus curiæ fuerit confirmatũ. Conſules tamen Mediolanenſes nuper quibuſdam contrà reſcripſerunt, in quo ferè omnes Mediolanenſes conſenſerunt & conſentiunt, vt breue teſtatum nõ à paribus, ſed ab aliis confirmatum ſufficiat ad probandam nouam inueſtituram. Nouam inueſtituram dico, quando feudum primò quæritur. De veteri autem beneficio inueſtituræ quæ fit à domini ſucceſſore vel *vaſallo ſucceſſori, etiã extranei recipiuntur ad teſtimonium, præter fœminas, ſecundum vſum Mediolanen. Iſtæ enim nec in cauſſis feudorum nec aliorum recipiuntur ad teſtimonium, cæteri autem recipiuntur in omnibus quæ ad cauſſas feudi pertinent, præterquam de noua inueſtitura. *r. vaſalli.

COMMENTARIVS.

QVAE ad hunc locum pertinent expoſuimus 2. tit. 3. 4. id tantùm eſt omiſſum in inueſtitura fœminas vt ſuperſint non poſſe rogari, ſicut nec in aliis actibus ſolemnibus. Et generaliter ſignificatur in ore Mediolanenſi nec in feudorum nec in aliarum rerum cauſſis mulierũ teſtimonium recipi. quod fuit ius antiquum Pop. Romani. l. 1. C. Th. de rap. virg. Teſtes eſſe poſſunt. Superſtites eſſe non poſſunt. Teſtium duo ſunt genera, Teſtes & Superſtites. Videnda No. Leonis 48. ¶

QVOT MODIS FEVDVM ADQVIRATVR.

TIT. XXXVI.

SCiendum eſt itaque feudum acquiri inueſtitura, ſucceſſione, vel eo quod habeatur pro inueſtitura, vt ecce ſi dominus alicui coram paribus curiæ dixerit. Vade in poſſeſſionem illius feudi, & teneas illum pro feudo. Licet enim nõ interceſſiſſet inueſtitura, tamẽ tale eſt ac ſi interceſſiſſet, quia eius voluntate poſſeſſionem nactus eſt feudi nomine. Inde etiã dicitur, quòd ſi aliquis probauerit ſe aliquid nomine beneficii aliquo tẽpore tenuiſſe domino præſente & non cõtradicente, & ſeruitiũ eius quaſi à vaſallo recipiente, licet nõ probet inueſtiturã, veruntamẽ obtinebit præſtito iura-

mẽto,niſi aliud contra inducatur.Quod autẽ dictum eſt vt per pares probetur inueſtitura, intelligendum eſt de eo domino qui alios habet vaſallos, ceterùm ſufficiunt extranei. Nec di- catur ideo inueſtituram vbi ſine paribus facta eſt,*valere,quo niam tunc temporis aberant pares,quia etiam ſi abſint, tamen expectandi fuerint. Sacramentum non ſemper eſt dandum poſſidenti,ſed quandoque poſſidenti,quandoque petenti,quã- doque neutri datur,& cùm alicui horum datur, ita demum da tur,ſi aliquid pro eo ſit quod iudicẽ moueat,vbi nihil eſt quod faciat pro aliquo eorum præter poſſeſſionem ſolam tũc ſecun- dum quod iudici melius viſum fuerit, aut poſſidenti dabitur ſacramentum aut actore nihil probante,qui conuenitur,etiam ſi nihil præſtiterit obtinet. Et cùm datur,aut datur à iudice, aut à parte.ſi à parte, aut ſubeat cum duodecim ſacramentali- bus ſecundum inferiorem diſtinctionem, aut referat pars cui delatum eſt:ſi à iudice, iuret cui delatum eſt, cum duodecim. Vaſallus cum ſex parentibus ceteros ſi vult, habeat extraneos. dominus verò ſi vult, cum parentibus, aut cum vaſallis ſolis, aut cum parẽtibus,vel cum extraneis miſtis,vel vaſallis,& iu- rabit vaſallus ſemper ſine mentione cõſcientiæ. Dominuſque de ſuo facto ſimiliter. De facto verò patris vel aui, aut alterius aſcendentis, iuramento conſcientiam ſolùm apponet. In qui- bus cauſſis ſacramentum calumniæ à domino non exigetur, quod nuper rex Fridericus in * Romandiola conſtituit, vt va- ſallus calumniæ ſacramentum à domino non exigat. quod e- tiam à parte domini intelligendum eſt, vt quod quiſque iuris in alium ſtatuit,ipſe eodem iure vtatur. Similiter vaſallus do- minum accuſare, vel teſtimonium contra eum reddere non po teſt in ciuili cauſſa aut criminali. Quidam tamẽ dicunt in cri- minali non licere,in ciuili modica licere, in quibus ſi contrà fe cerit,feudo priuabitur.

*γε' non valere.

*γε'. Roncalia.

COMMENTARIVS.

QVOD dicitur initio, quemadmodum accipiendum ſit diximus 1.titu. 26.& pleraque ex his quæ hoc titulo continentur. 1.titu.1.§. ſi autem controuerſia. & titu.28. & multis aliis locis. Cùm autem docuiſſet inueſtitura feudum adquiri, ſtatim ſubiicit non aliter eam valere quàm ſi fiat coram

ram paribus, ſi dominos alios vaſallos habuerit. ceteroquin ſufficere extraneos, vt & ſuprà dictum eſt 2.titu.3. Valere igitur factam inueſtituram coram extraneis, ſi nulli fuerint pares, vel etiam ſi qui ſunt abfuerint, vt ſuprà 1.titu.28. Eſt enim in hoc contextu ita legendum, Nec dicatur ideo inueſtituram vbi ſine paribus facta eſt non valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam ſi abſint, tamen expectandi fuerint. Et quod ait, Quia, ratio eſt opinionis improbatæ, qua in eam nos vult compelli non debere. Præterea docet hoc loco deficientibus probationibus iuſiurandum modò reo, modò actori deferri, modò neutri, arbitratu iudicis. quod & variis locis demonſtratum eſt ſuperioribus libris. & notandum quòd ait ei plurimùm deferri iuſiurandum, à quo præſumptio facit, vt titu.ſeq. vbi ſi quæratur an vnus teſtis præſumptionem ſiue probationem ſemiplenam faciat, dicam huius rei diſquiſitionem totam eſſe poſitam in arbitrio & religione iudicātium. Non haberi quæſtionem ob vnum teſtem, ne de ſeruis quidem alienis probat l.maritum. D.de quæſt. quam malè interpretes adſtringunt ad ſeruos proprios. nec temerè igitur iuſiurandum deferri ob vnum teſtem: quem tamē momentum aliquod adferre volunt vulgo ex l.Theopompus. D.de do.præl. malè accepta, vt Alciatus docuit. Ad hæc duo facit hoc loco genera iuriſiurandi, vnum quod à iudice, alterum quod à parte defertur, hoc voluntarium ſoleo dicere, quia ex pactione & conuentione venit, l.1.l.qui iuraſſe.§.vlt.l.ſed & ſi ſeruus.§.vlt.D.de iureiur. ſiue in iudicio deferatur, ſiue extra iudicium, de quo in l.17.in pr.& l.28. §.vlt.D.eod. Illud iudiciale. Neceſſarium eſt quod refertur, ὅρκος ἀνταπαγόμενος. neceſſariò enim iurare debet is cui refertur, niſi velit rem amittere, vt 1.tit.vlt. & 2. tit.3.& 15. Refertur voluntarium quod delatum eſt. Iudiciale non refertur. Iurare autem debet pars cui defertur iuſiurandum cum x11.ſacramentalibus. Vaſallus cum ſex cognatis, alios neceſſe non eſt eſſe cognatos. Dominus cum x11.cognatis, vel cum x11.vaſallis, aut partim vaſallis, partim cognatis, partim extraneis, partim cognatis, qua in parte erat hic contextus miſerè deprauatus. Subiicitur & alia differentia inter dominum & vaſallum. Vaſallus iurat ſemper ſine mentione conſcientiæ, puta ſe inueſtitum à L.Titio, non ſe credere aut exiſtimare. nam & ſi ſucceſſione ad eum feudum peruenerit, inueſtitus fuit de veteri beneficio. Dominus autē de ſuo quidem facto iurat præciſè, puta ſe inueſtituram non feciſſe, de facto parentum ſuorum non ita iurat, ſed ſe nec ſcire nec credere factam à parentibus inueſtituram, quia nec poſſet de eorum facto præciſè iurare liquidò, vt infrà 72. vbi etiam adiicit, ſemper, vt hoc loco ex Veteribus repoſui, Et iurabit vaſallus ſemper ſine mentione conſcientiæ. *In quibus.* Regulariter qui defert iuſiurandum, iurat ipſe prius de calumnia, l.11.§.pen.D.rer.amot.l.34.§.qui iuſiurandum.l.37.D.de iureiur.l.vlt.C.de fideic.l.delata C.de reb.cred. Sed remitti id legimus patrono, non liberto. At in his feudo-

n 3 rum

rum cauſſis tam vaſallo quam domino remittitur. Potes huius loci argumento, ſi tantum auctoritatis ei dederis, tentare idem dandum eſſe liberto, vt ſit ius æquabile. Potes & hoc generaliter extendere in litem totam, & in litem omnem, vt etiam quod vltro vni ex litigatoribus conceſſerit princeps, eo fruatur pars aduerſa, ne plus oneretur vnus quàm alter, & quod remittitur vni, vt remittatur etiam alteri. In formula iuriſiurandi eſt inæqualitas, ſed neceſſaria. In conditione ſacramentalium eſt inæqualitas, ſed parui momenti. Id autem ne dominus feudi iuret de calumnia refertur Fridericum conſtituiſſe in Roncalia. ſic legendum, non Romandiola. & eſt ſimilis error infrà 49. Romandiola eſt exarchatus Rauennæ. Roncalia ſiue Roncaliæ, campi ſupra Padum non procul à Placentia, in quibus ſolebant olim Imperatores cõuentus agere ſolemnes. Abbas Vrſpergenſis: Rõcaliæ mos Langobardorum eſt iuſtitiam ſuam requirere, & ab Imperatoribus recipere. Guntherus 2. Ligurini:

Roncaliam properat rapidu attingere caſtris.
Eſt locus Italiæ modicum ſeiunctus ab vrbe,
Cui quia pulchra ſitu placet inde Placentia nomen.
Et alio loco.
Cura Roncaliis certo mandatur habenda.
Tempore, &c.

Illud poſtremò adiicit, vaſallum aduerſus dominum non audiri, nec in ciuili nec in criminali cauſſa. Et quod ait, *Modica*, erat loco motum. Id infrà repoſuimus hoc modo. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere. qua de re lib. 2. titu. 5.

SI INTER DOMINVM ET VASALLVM DE BENEficio contentio ſit.

TIT. XXXVII.

SI inter dominum & vaſallum controuerſia ſit de beneficio, poſſidente domino, & vaſallo in probatione deficiente, qui conuenitur, nullo præſtito ſacramento abſoluatur, vaſallo verò poſſidente, & actore in probatione deficiẽte, ſi longa ſit vaſalli poſſeſſio, eius iuramento cauſſa finiatur. vbi verò noua eſt poſſeſſio, ſacramentum ei non præſtabitur, ſed domino deferetur, niſi aliud faciat pro poſſidente.

COMMENTARIVS.

PONI videtur hoc loco alia differentia inter dominum & vaſallum. Agente vaſallo nec probante, domino defertur iuſiurandum, vt 1.titu.1.§.ſi autem controuerſia. Hic dicit ei iuſiurandum remitti. quod ita abſciſſe accipiendum non eſt. alioquin remitteretur etiam vaſallo, vt ſuprà titu.prox.§.in quibus. Sed remittitur domino officio iudicis, vt ſuprà titu. prox. non iure ipſo, licet frequenter remittatur. Domino non probante, vaſallus iurat ſi longa eius poſſeſſio fuerit: ſi noua, dominus niſi magna præſumptio faciat pro vaſallo. quod totum pendet ex arbitrio iudicis, vt 1.titu.1.§. Cùm autem. & 7. & 2.titu.11.§.vlt. & 15. & huius libri titu.2.3.

DE LEGE CONRADI.

TIT. XXXVIII.

LEX Conradi de beneficiis, que dicit: Si inter Capitaneos controuerſiæ ſit, coram Rege finiatur: ſi inter valuaſores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur, ſed talis diſtinctio ibi obſeruatur, quia ſi inter duos, quicunque fuerint, de beneficio regali controuerſia fuerit, quorum vterque à Rege ſe dicit inueſtitum fuiſſe, tunc cauſſa coram eo decidatur: Ceteræ verò cauſſæ apud pares curiæ.

Si inter pares duos de aliquo beneficio cõtrouerſia ſit, quorum vterque ſuum feudum proprium eſſe dicat, ſiue aſſerant eundem inueſtitorem, ſiue diuerſos, coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cùm vnum producunt inueſtitorem, ſi poſſidenti ſine fraude dominus guarentare voluerit, ipſe obtinebit, niſi aduerſarius contrà aliquid induxerit.

Ex eadem lege deſcendit, quod dominus ſine voluntate vaſalli feudum alienare non poteſt. quod Mediolani non obtinet. ibi enim ſine curia etiam beneficium totum rectè alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut maiori vendatur. Inferiori verò ſine vaſalli voluntate non licet partem alienare, etiam maiori retenta parte alia feudi: verbi gratia, Eſt vaſallus qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet, ſi partem feudi in vno loco vendat, in alio ſibi teneat, iſte non debet emptori ſeruire, ſed per priorem dominum totum beneficium recognoſcere, cum curia verò cuicunque beneficium e-

tiam ruſtico & ſine vaſalli voluntate poteſt, dum tamen totum alienet. Ober. Quidam autem dicunt, vt Gerardus, non valere ſi fiat inferiori.

Similiter nec vaſallus feudum ſine voluntate domini alienabit, in feudum tamen rectè dabit, ſi ſecunda perſona ſit talis, quæ feudum ſeruire poſſit: vt ſi dans miles eſt, & ille, qui accepit, inueniatur miles, ad hoc vt feudum ſi contigerit, domino ſimilitet ſeruire, vt & prior poſſit, & hoc dare liceat in infinitum. In quibuſdam tamen curiis vltra tertiam perſonam feudi conſuetudo non extenditur, vt cùm feudũ peruenit in quartam perſonam, ei auferre dominus poſſit. Profectò ille, qui ſuum beneficium alii dat in feudum: non debet alia lege dare, niſi qua ipſe habeat: vt ſi habeat ſibi ſuiſque heredibus (quod intelligi debet de ſolis maſculis) non debet alii dare, vt habeat ipſe & ſui heredes maſculi & fœminæ. Vnde quibuſdam placet, quod eo ipſo beneficium amittat Gerardus & alii, & qui dedit, & cui datum eſt, beneficium perdit. Secundum alios verò, vt Obertum, tunc domino aperitur, cùm maſculi defecerint.

COMMENTARIVS.

DE primo capite Cõſtitutionis Conradi diximus lib. 1. ſed dicit eã Mediolani non ſeruari, niſi de beneficio regali lis ſit. Ceteras capitaneorum lites agitari coram paribus, non cõrã Rege, id eſt, Imperatore. Adiicit auctor ſequutus ſententiam eiuſdem Conſtitutionis, litem de feudo quæ eſt inter duos pares dirimẽdam eſſe à iudice ordinario, vel compromiſſario: quod quemadmodum accipiendum ſit diximus 1. tit. 15. & 2. tit. 15. & ſi fortè vnum eundémque inueſtitorem producant, ait ſecundum poſſeſſorem dandam eſſe litem, cui dominus guarentare voluerit, id eſt, pro quo liti ſubſiſtere & defenſionem ſuſcipere voluerit. Eſt enim antiqua Germanorum vox *Guarent*, qua ſignificatur auctor qui de euictione tenetur. Is igitur quem dominus defenderit, in poſſeſſionis cauſſa obtinebit. In principali autem cauſſa vincet, qui de iure ſuo melius docuerit. In contextu emendaui, *Si poßidenti ſine fraude, dominus guarentare voluerit, ipſe obtinebit. Sine fraude*, id eſt, ſine vitio, vt in Conſtit. Friderici de pace ten. §. ſi duo. In §. ex eadem, ponitur aliud caput legis Conradi, vt dominus ſine voluntate vaſalli feudum alienare non poſſit, quod expoſuimus lib. 1. tit. 22. Contempſerunt id etiam Mediolanenſes, vt & Conſtitutionem Friderici de petenda inueſtitura intra annum & diem, & alias pleraſq;, qui

qui Imperatoribus propè natura fuere ſemper infenſiſſimi. Et econtrario vaſallum quoque nō poſſe feudum alienare ſine domini voluntate. In feudum tamen alii rurſus dare poſſe, dummodo militi det, cùm & ipſe miles eſt, vt ſuprà 22.& eadem lege qua accepit. nam ſi accepit ſibi & ſuis heredibus, quod de maſculis intelligitur, vt ſuprà 1.tit.8. non poteſt dare alteri eiuſque heredibus tam maſculis quàm fœminis, aut ſi ita dederit, feudum ſtatim domino aperietur, vel non ſtatim, vt Obertus exiſtimat, ſed cùm maſculi defecerint. quæ ſententia humanior eſt. Poteſt quidem arctiori lege quam ipſe habeat in alium feudum transferre, vt eſt in fragmentis, ſed non meliori, ne deteriorem feudi cauſſam faciat, vt ſuprà 2.tit.9.§.econtrario. Item vltra tertiam perſonam feudi conſuetudo (ſic legendum, non conceſſio, id eſt proprium ius feudi, vt 2.titu.3.§.vlt.) non extenditur. Capitaneus feudum ſuum dat maiori valuaſori: maior valuaſor minori: minor valuaſino. ſed in valuaſino feudi conſuetudo non ſeruatur. nam ei feudum auferri quandocunque poteſt ab eo qui dedit vel à maiori domino, cui tamen ſi concurrant præferetur qui dedit. In curia Mediolanenſi feudi conſuetudo in infinitum extenditur. idémque iuris eſt valuaſinis quod valuaſoribus, vt ſuprà 1.tit.1.& 3.& 2.tit.10. quo iure vtimur. Eiuſdem Conſtitutionis, quæ integra proponetur ſequenti libro, de ſucceſſione feudi aliud caput Gerardus expoſuit tit.1.

DE POENA INFICIENTIS FEVDVM.

TIT. XXXIX.

SI fuerit inter dominum & vaſallum de beneficio controuerſia, domino dicente, hoc, quod tenes in feudum, à me habes: ille verò negauerit prorſus, ſi quidem probatum fuerit: ipſum ab eo auferatur. Sed cùm dubitanter reſponſum fuerit, neſcio, minimè, ſecundum quoſdam, ſed ſecundum alios vt O.& G. tunc demum eo priuabitur, ſi fraudulenter, id eſt ſciés hoc negauerit.

Quæ ſcripta ſunt ad tit.5.& in hunc transferantur.

VT SVCCESSOR CLERICI INVESTITORIS FEVdum tradere cogatur.

TIT. XL.

CLerico inueſtituram faciente de ſuis bonis, eius ſucceſſor omnifariam cogitur eam adimplere, cumque de bonis Eccleſiæ eam fecerit, ſi poſſeſſio rei pro beneficio inueſtitæ penes eũ fuerit, ipſe & eius ſucceſſor ipſam adimpleant, quod etiam in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo fecerit inueſtituram, ſi quidem purè, non valeat, ſed ſi ſub tempore vel conditione quo feudum ſibi aperiatur, valebit inueſtitura etiam ſine voluntate vaſalli facta. Si tamen antè deceſſerit inueſtitor, quàm feudum ad eum reuertatur, ſucceſſor non cogitur eam habere ratam. aut cùm ſe viuente feudum apertum fuerit, poſſeſſionem tradat, & inueſtituram adimpleat, & ideo ſciendum eſt Archiepiſcopum Mediolanen. non poſſe dare in feudum quod tempore introitus ſui in dominico inuenerit, ſed ſi ei poſtea feudum aperiatur, ipſum rectè dabit. Profectò alii Epiſcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederunt, & hodie dant.

COMMENTARIVS.

AVT de ſuis bonis clericus inueſtituram fecit, aut de bonis Eccleſiæ. Si de ſuis, ex ea inueſtitura heres eius tenetur omnimodo. Si de bonis Eccleſiæ quæ tenuit, is etiam ſimiliter qui ei in functione eccleſiaſtica ſucceſſerit, ex ea inueſtitura tenetur. quod pugnat cum 1. titu. 27. & ibi explicatum eſt. Si de bonis Eccleſiæ quæ alius tenebat in feudum, aut purè eam fecit, aut in diem vel conditionem. Purè facta non valet. In diem vel conditionem ita demum ſi eo viuo qui inueſtituram fecit dies venerit vel cõditio extiterit, id eſt ſi ad eum feudum redierit quod tempore ſecundæ inueſtituræ alius tenebat, vt ſuprà 1. tit. 1. §. ſi verò Archiepiſcopus, & ti. 5. Ad hæc adiicit Epiſcopum quod inuenerit in dominico introitus ſui tempore, puta, feudum quod ad Eccleſiam redierat, alii rectè in feudum dare, rem nempe ſolitam in feudum dari. Excipit ſolum Arciepiſcopum Mediolanenſem, Eccleſiæ

eius

eius amplificandæ ſtudio, vt mos inoleuerat, quæ & multa alia priuilegia habuit, & Ambroſii nomine Chriſtianis omnibus fuit in honore præcipuo.

DE VASALLO IMPERFECTO.

TIT. XLI.

MVtus & ſurdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam ſi ſic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit. Ober. & Gerar. & multi alii. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus eſt, feudum retinere non poſſe, quia ipſum ſeruire non valet. Sic dicimus in Clerico, & in fœmina, & in ſimilibus.

COMMENTARIVS.

DE muto diximus 1. titu. 2. §. vlt. De clerico 2. tit. tit. 21. De fœmina variis locis. Eadem eſt ratio ſurdi, cæci, claudi, manci, debilis ad mandata ſeruitia.

DE VASALLO QVI OCCIDIT FRATREM SVVM *vel domini ſui.*

TIT. XLII.

SI quis interfecerit fratrem domini ſui, non ideo beneficium amittit: ſed ſi fratrem ſuum interfecerit ad hoc, vt totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiſerit. Verbi gratia, Hominem tradendo: vt in curia amplius ſtare non poſſit, priuabitur beneficio, quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, ſi paternum fuerit, eodem prorſus obſeruādo, quan tum ad ordinem gradus, qui continetur in legibus. Cùm autem ad dominum reſpicit felonia, feudum tunc domino aperitur.

COM

COMMENTARIVS.

HAEC expoſuimus lib.1.tit.2.& 3.titu.2. *Eodem prorſus.* Obſeruari ordinem graduum qui iure ciuili deſcriptus eſt.

NON TENERI VASALLUM OFFERRE SERVITIVM.

TIT. XLIII.

NON cogitur vaſallus omnino ſecundum vſum Mediolanenſem dominum adire, & ſeruitium ei offerre, ſed cùm nunciatum ei fuerit, tunc domino ſi poteſt ſeruiat.

VIDE lib.1.tit.20.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. XLIIII.

SI vaſallus contra conſtitutionem Lotharii regis beneficium alienauerit, ſi totum, perdit totum: ſi partem, partem perdit, & ad dominum reuertitur. & ideò ſi contra vnum dominorum, quorum communis vaſallus erat, fecerit feloniam, eum fortè cucurbitando, eius ſolius parte priuabitur: & ſi voluerit vnius ſolius partem refutare, aliis ſibi reſeruatis, hoc facere poterit, quia vaſallus etiam ſine domini voluntate rectè feudum refutare poteſt. Poſt refutationem autem ad ſeruiendum quidem non tenetur, ſed eum offendere non debet.

COMMENTARIVS.

EX Conſtitutione Lotharii, vaſallus qui feudum alienat ſine voluntate domini, feudum amittit, feudum amiſſum ad dominum reuertitur. & hoc eſt quod dicitur, alienatione feudum domino aperiri. De eo Conſtitutio Lotharii loquitur, qui totum feudum alienat, ſed porrigitur à Friderico etiam ad eum qui partem alienat, quem tamen ob alienationem partis non dicemus totum

tum feudum amittere,vt olim totum feudum amittebat qui ſupra dimidiam alienabat,ſicut docui libro primo. Amittet igitur eam tantùm partem quam alienauit,idémque dicemus in eo qui partem feudi inficiatur,idem in eo qui delinquit in vnum ex dominis,& in eo qui vnum ex dominis partémve feudi refutat in manus domini ſui. quæ refutatio liberat quidem ſeruitio,ſed non honore,vt expoſuimus ſuprà 2.tit.14.

DE ALIENATIONE PATERNI FEVDI.

TIT. XLV.

Alienatio feudi paterni non valet,etiam dominivoluntate, niſi agnatis conſentientibus,ad quos beneficium quandoque ſit reuerſurum:nec in filiam vaſallus feudum poterit confirmare, agnatis non conſentientibus, vel poſtea ratum non habentibus, & licet prohibeatur beneficii alienatio,inter agnatos tamẽ ſi paternum fuit, concederetur: & ſi libellumvnus alteri fecerit de feudo paterno,nõ eſt libellus,ſed quaſi refutatio.

COMMENTARIVS.

Feudum aut nouum eſt aut genearchicum.In alienatione feudi noui ſufficit conſenſus domini, nec agnatorum exigitur. In alienatione feudi genearchici,& domini & agnatorũ conſenſus neceſſarius eſt.agnatorum, inquam,proximiorũ. nam proximiores agnati in his,quæ veniunt à communi parente, ius habẽt ſucceſſionis,& ius προτιμήσεως,non in aliis bonis.In feudis ergo paternis non nouis. Ratihabitio autem hac in re conſenſum imitatur & retrotrahitur,vt in aliis pleriſque iure ciuili,imò omnibus ſinevlla diſtinctione ex Conſtitutione Iuſtiniani, ſedata controuerſia inter Sabinianos &Proculianos,quæ fuit olim ea in re.Conſenſu conſumitur ius ſucceſſionis,& ius προτιμήσεως,& ius cõmiſſi, vt docui neſcio quo locò ſuprà.In refutatione non eſt neceſſarius conſenſus domini vel agnatorum.Sed ſi refutando feudũ,id velit vaſallus in filiam vel in extraneũ confirmare volente domino,huic confirmationi etiam agnati conſentire debent.idẽ ſi in vlteriorem agnatũ,ſecundum ea quæ diximus tit. 14.quia hæc refutatio alienatio eſt. Et ſic econtrario ponitur hoc locò vnus caſus,quo in alienatione domini cõſenſus non exigitur, ſi vaſallus feudum alienauerit proximiori agnato.quia hæc alienatio refutatio eſt potius quàm alienatio. Poteſt autem refutatio fieri inuito domino,vt tit.prox.ſuprà.

DE FEVDI CONTROVERSIA INTER DOMINVM *& vaſallum.*

TIT. XLVI.

SI inter dominum & vaſallum de beneficio fuerit controuerſia, coram paribus finiatur. Vbi autem dicit vaſallus prius de ſuo recto feudo debere ſe à domino inueſtiri, ſi quidem ſine controuerſia de alio ſit vaſallus, indubitanter primò inueſtiendus eſt, & poſtea cognoſcẽdum eſt quod ſit ſuũ rectum feudum, & quod nõ. Sed ſi nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, niſi de quo controuerſia eſt, tunc tota cauſſa prius ventilanda eſt: & ſic videndum vtrum poſtea inueſtiẽdus ſit.

HIC locus explicandus eſt ex tit. 20. lib. 2.

DE INFIDELITATE PVGNAM NON FIERI.

TIT. XLVII.

NON eſt conſuetudo Mediolani, vt de felonia aut de infidelitate pugna fiat, licet contrarium ſit quod præcipit lex Langobardorũ, vt de infidelitate pugna fiat.

COMMENTARIVS.

QVVM lex duellionum impia vigeret, non omnis tamen lis ea dirimebatur. Vnde quæritur an ſi de commiſſo feudo ob turpitudinem aliquam aut perfidiam lis ſit, hæc duello dirimi poſſit. Lex quidem Langobarda ita vult, & armis militaribus, non fuſtibus, l. quibuſcũque. Lang. qual. ſe quis def. deb. itémque Henrici II. Conſtitutio quædã, ſed, vt ait, Mediolani non obſeruatur. In aliis cauſſis plerumque fuſtibus & clauis ſingulare certamen iniri ſolebat, l. 84. Lang. de fur. & inde Conſtit. Neap. 2. tit. 37. præcipitur, vt ſingulares habeant clauas puras, id eſt, ſine ſpinis, ſine aculeis. Exercere etiam olim ſe milites ſolebant clauis ligneis, nõ inuicem, vt decertant ſingulares, ſed ad palos, auctore Vegerio 1. c. 11. 12. 14.

QVAN

QVANDO VASALLVS FEVDVM PERDAT.

TIT. XLVIII.

SI à morte vaſallus dominum liberare potuerit,& non fecerit,beneficio carebit,ſed licet potuerit facere ne dominus in peccatum præcipitaretur, veluti periurium,non tamen feudo priuandus erit.

De hac re diximus ſatis 3.tit.1.

DE CAPITVLIS CONRADI REGIS FACTIS IN *Roncalia.*

TIT. XLIX.

HÆC ſunt capitula quæ rex Conradus fecit in *Romandiola de beneficiis.Conſtituit enim vt ſi poſt mortem domini vaſallus, vel poſt mortem vaſalli heredes eius per annum & diem ſteterint quòd dominum vel heredem eius non adierint,fidelitatem pollicendo,& inueſtituram petendo,ſi tale ſit beneficium vt fidelitas ſit præſtanda,ipſum perdat,ſicut & antiquitus conſuetudo fuit,ſed non Mediolani. *al. Roncalia.

Preterea vt liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla obſtante præſcriptione reuocare. Similiter in petendis hoſtenditiis: hoſtenditiæ dicuntur adiutorium quod faciunt dominis Romam cum Rege in hoſtem pergentibus vaſalli qui cum eis non vadunt.Verbi gratia, In Lombardia dimidiam,in Theutonica terra tertiam partem fructuum facta computatione fructuum ſolummodo eius anni quo hoſtem faciunt. Item ſi clericus,veluti Epiſcopus,Abbas,beneficiũ habens à Rege datum non ſolummodo perſonæ,ſed Eccleſiæ, ipſum propter ſuam culpam perdat,eo viuente,& eccleſiaſticum beneficium,vel honorem habente ad Regem pertineat: poſt mortem verò eius,ad ſucceſſorem eius reuertatur.

COMMENTARIVS.

VEtus liber pro Romandiola habebat Roncalia rectiſſimè, vt ſuprà 36.quo loco etiam Lotharius edidit Conſtitutionem de feudis non alienandis,& aliã Fridericus de priuilegiis ſtudio-

ſorum. Sed perperam retinebat Conradi nomen, cùm verò verius ſit hæc quatuor capita Friderico deberi, Conſtitutione eodem loco promulgata. De tribus ſanè conſtat eſſe Friderici ex Conſtitutione eius propoſita libro quinto, vt feudum amittat vaſallus, qui non iurat fidelitatem intra annum & diem, vt nulla præſcriptione repellatur dominus reuocans alienationem feudi ſine ſuo cõſenſu factam: Vt vaſallus qui non reſpondet ad delectum, reditus annui certa parte multetur. Quartum autem, vt ſi clerico conceſſum ſit feudum non tam perſonæ quàm Eccleſiæ reſpectu, ob culpam clerici ad dominum redeat, mortuo clerico à domino ad Eccleſiam, & ſi ea Conſtitutione non comprehendatur, tamen ab Othone Friſingenſi, Friderico palàm adſcribitur, 2.c.11. Quorundam, inquit, Epiſcoporum regalia perſonis tãtùm, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à principibus tradita ſunt, à Friderico Roncaliis abiudicata fuere, quod expeditione Italica ſequuti Imperatorem non fuiſſent. quod ita Guntherus:

-Talia regalia iura
Amiſere nota, perſonæ ſcilicet ipſæ
Non tamen Eccleſiæ. neque enim quòd paſtor iniquè
Geſſerit, Eccleſiæ fas eſt in damna refundi.

Nulla obſtante præſcriptione. Ergo nec præſcriptione xxx. annorum, quæ tamẽ in aliis feudorum cauſſis valet, vt ſuprà 6. & lib. 2. tit. 9. §. pen. Sed putem etiam domino reuocanti alienationẽ obſtare præſcriptionem xxx. annorum, & Conſtitutionem Friderici eſſe tantùm accipiendam de præſcriptione longi temporis, vt rectè Guntherus ſic eam expreſſerit,

Nullaque vel longi præſcriptio temporis obſtat,
Quominus ad dominum redeant tranſlata priorem.

Conſtantinus Porphyrogenneta exigit præſcriptionem xl. annorum. *In Lombardia.* Emendaui 1. tit. 20. ex Cõſtitutione Friderici & manu ſcriptorum integriori fide, *In Lombardia dimidiam, in Theutonica terra tertiam partem fructuum*, &c. Duo erant regna, Lombardicum & Theutonicum: In Theutonico, Baioaria, Sueuia, Saxonia, Thuringia, Friſia, Lotharingia, vt Otho Friſingenſis ſcribit.

CVIVS IVRAMENTO STETVR IN QVAESTIONE FEVDI.

TIT. L.

ITEM ſciendum eſt, quòd ſi inter maſculum & fœminam controuerſia fuerit, maſculo dicente, hoc eſt feudum, fœmina negante, niſi apertis probationibus fœmina oſtenderit non eſſe feudũ, creditur maſculo ſuo iuramento affirmanti cum duodecim ſacramentalibus. Sed ſi in-

ter dominum & fœminam,domino dicente feudum, fœmina negante,probationibus deficientibus detur fœminæ ſacramẽtum. Item ſi ſit inter dominum & emptorẽ feudi: ſi emptor dicat non eſſe feudum,domino in probatione deficiente, ſacramento emptoris finiatur.Quidam tamen diſtingunt, vt ſi magna eorum pars quæ vaſallus ibi tenebat,feudum ſit,detur domino ſacramentum.

COMMENTARIVS.

Regula eſt,reo dari iuſiurandum,vt dixi ſuprà 2.& 3.ſi lis ſit inter dominum & emptorem,inter dominum & agnatum vel agnatam.Sed ſi lis ſit inter agnatum& agnatam,agnato potius, quamuis actor ſit,deferetur iuriſiurandi conditio, deficientibus probationibus. Item ſi præſumptio faciat pro domino, defertur potius domino quàm fœminæ vel emptori. Præſumptio eſt pro domino,ſi eorum quæ in eo agro venditor poſſidebat magnam partem conſtet eſſe feudum.nam & vendita ad finis pars præſumitur feudum.Quæ vaſallus ibi tenebat,id eſt,venditor.In extremo deleui hæc verba,alibi fœminæ.

ELECTIONEM DARI EMPTORI FEVDI CVI FEVDVM *reſtituat domino an vaſallo ignoranti.*

TIT. LI.

Domino cum emptore feudi agente, ſi vaſallus iurare poterit quod ignorans eſſe beneficium vendidiſſet, credens proprium, electioni emptoris committitur vtrũ domino velit ipſum cedere an vaſallo reſtituere.Obertus dicit omnia vaſallo reſtituenda. Quo reſtituto, id beneficium vaſallus retinebit,non nocente venditione, eo quod ignorans alienauit,& quod dicitur alienatione feudum aperiri domino,intelligendum eſt cùm à ſcientibus venditur beneficium.Et quod dicitur de venditione,idem eſt in omnibus alienationibus.

COMMENTARIVS.

Feudum ex Conſtitutione Lotharii alienatione domino committitur,ſi vaſallus ſciens vendiderit,quia dominũ contemnere videtur,qui eo inuito vel ignorante feudum alienat, vt ſuprà 3.tit.2.Ignorans eſt extra omnem culpam.Igitur ſi ignorans vendiderit,feudum domino non cõmittitur, ſed id vaſallus

ab emptore cognita veritate repetere poteſt, ignoranti emptori præſtita indemnitate, vt ſuprà 20. Quòd ſi id dominus ab emptore petere occupauerit, emptoris eſt electio cui feudum reſtituat, petitori an venditori. Si venditori, iudicio abſoluetur: ſi domino, multomagis, ſed id deinde à domino vaſallus repetere poterit. Obertus ſublato circuitu malebat ſoli venditori reſtitui.

VASALLVM DE FEVDO AGERE ET CONVENIRI POSSE.

TIT. LII.

SI controuerſia inter vaſallum & alium de beneficio fuerit, aduerſario proprietatem totius vel partem, vel ſeruitutem, vel aliud aliquod ius ſibi vindicante cauſſa per vaſallum etiam domino abſente quaſi propria ad finem perducatur. ipſe enim ſolus vtiliter agendi & excipiendi habet poteſtatem, & ſi pro eo, aut cõtra eum iudicatum fuerit, vel cum aduerſario tranſegerit, dummodo fraudulenter factum non ſit, etiam ſi poſt beneficiũ domino aperiatur, tale erit ac ſi eo cauſſam agente iudicatũ fuiſſet, & ideò ab eo ratum haberi oportebit.

VIDE ſuprà tit. 23. & lib. 2. tit. 9. in prin.

DE FEVDI ALIENATIONE ET RECVPERATIONE.

TIT. LIII.

PRæterea ſi vaſallus ante conſtitutionem Lotharii regis feudum alienabat, quod in quibuſdam curiis pro parte, in quibuſdam pro toto olim licebat, & ipſum poſtea recuperabat, pro feudo ſibi retinebat, hoc eſt in cauſſam feudi recadebat, hodie autem ſi ipſum alienauerit, ſi quidem illicitè, licet poſtea recuperauerit, tamẽ penes eum non remanebit, vtpote domino, ad quemcunque peruenerit, apertum. Profectò ſi domini voluntate vendiderit, vel per libellum vel aliter alienauerit, ſi idem poſtea recuperauerit, penes eum remanebit, non iure beneficii, ſed aut proprio, aut pro libello, aut aliter ſecundum quod idem recuperauerit, dum-

dummodo ſcias quòd ſi ad libellum domini voluntate id dederit, ſi quidem pro libello ei datur ſingulis fortè annis, & hoc iure feudi cenſebitur. Illud verò ius quod per libellum tranſtulerit, & poſtea recuperauerit, pro beneficio nõ tenebit, ſed velut alterius rei datæ per libellum ſi feudum domino refutauerit, per libellum retinebit.

COMMENTARIVS.

IVre antiquo feudum alienare vaſallus poterat, iure libelli in totum vel pro parte etiam inuito aut ignorante domino. iure libelli, non iure proprio. Id ergo emptor iure libelli retinebat, non iure feudi, vt dixi 1. tit. 2. Cùm autem id poſtea recuperabat vaſallus, rurſus prædium veri feudi naturam recipiebat. Conſtitutionibus Caroli Magni cauetur, ne vaſallus vendat feudum fiducia contracta, vt mox idem redimat in alodem ab eo cui vendiderit etiam in alodem, legis Franciçæ 4. c. 51, quia fidẽ fallere videtur qui per hanc cauſſam ipſe ſibi mutat poſſeſſionis cauſſam. Hodie Conſtitutionibus Lotharii & Friderici, ne partem quidem feudi alienare ſine domini cõſenſu vaſallus poteſt, & alienatione feudum domino aperitur vſque adeò, vt & ſi id mox vaſallus receperit non poſſit retinere inuito domino, quod cecidit ſemel in commiſſi cauſſam. Sed ſi domini voluntate vaſallus feudum vendiderit, & deinde recuperauerit, id eo iure habiturus eſt quo recuperauerit, non feudi iure priſtino inuitus. Si tamen per libellum alienauerit, eóque nomine ei quotannis inferatur penſio certa, quia non omne ius abalienauit, penſionem retinebit iure feudi. In fine emendaui, *Sed velut alterius rei datæ per libellum, ſi feudum domino refutauerit, per libellum retinebit*, id eſt, ſi declarauerit ſe iá amplius ea re quaſi feudali vti frui nolle.

AN AGNATVS VEL FILIVS REPVDIATA HEREDITATE *poſſit feudum retinere.*

TIT. LIIII.

SI cõtigerit vaſallum ſine omni prole decedere, agnatus ad quẽ vniuerſa hereditas pertinet, repudiata hereditate feudum ſi paternũ fuerit, retinere poterit, nec de debito hereditario aliquid propter feudũ ſoluere cogitur, ſed in fructibus

ſi quos reliquit, vt de eis debitum ſoluatur, quo tempore deceſſerit (ſecundum quod ſuprà diximus) conſiderabitur. Vbi verò filium reliquit, ipſe non poteſt hereditatem ſine beneficio repudiare: ſed aut vtrunque retinet, aut vtrunque repudiat: quo repudiato, ad agnatos, ſi paternum ſit, pertinebit, & licet alterum ſine altero retinere non poſſit, agnatis tamen cõſentientibus poterit dominus eum ſi voluerit quaſi de nouo beneficio inueſtire, quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere hereditario imminente.

COMMENTARIVS.

AGnatus cui delata eſt hereditas defuncti, poteſt ſeparare bona feudalia ab alodiis, & feuda iure ſuo retinere quaſi à communi parente profecta, alodia repudiare. quo caſu alodia inſolidum agnatæ ſi quæ ſint eiuſdem gradus iure accreſcendi vindicabunt, vel agnati agnatæ've ſequentis gradus ex ſucceſſorio edicto, vel cognati, vel vxor, vel fiſcus ſecundum ordinem legum. Agnatus qui ſola feuda retinet ære alieno defuncti non obligabitur: & fructus feudi eius anni quo vita functus eſt vaſallus diuidentur inter eum qui ſubierit hereditatem & agnatum vaſalli qui hereditatem repudiauit eodem modo quo inter dominum & heredem vaſalli diuidi eos dictum eſt ſuprà 30. Eſt hac in re differentia inter agnatum & filiũ. nam filius non poteſt ſeparare alodia à feudis, vt infrà 64. niſi conſentientibus agnatis, vt additur hoc loco: his enim conſentientibus repudiata hereditate poteſt amplecti feuda, ita tamen vt de eis quaſi de nouis beneficiis inueſtiatur, non quaſi de veteribus & ſuis rectis feudis. Hereditatem repudiatam ſuſcipient agnati ex ſucceſſorio edicto. Eſt & in feudo repudiato locus ſucceſſorio edicto, non in feudo refutato, vt 2. tit. 14. Repudiantur delata nondum adquiſita. Refutantur adquiſita. Poſt adquiſitionem autem nec locus eſt ſucceſſorio edicto, nec iuri accreſcendi. Rationem differentiæ inter filium & agnatum vulgò nõ explicant, quæ mihi videtur eſſe huiuſmodi. Agnatus in feudo tantùm genearchico ſuccedit, non in feudo nouo: & ideò non tam videtur id à defuncto accipere quàm à cõmuni parente, puta auo, vel pro auo qui id primus adquiſiuit, vt ſi feudum adquiſierit auus meus, & ab eo in patrem meum tranſierit, à patre autem obuenerit mihi, me mortuo ſine liberis, in id ſuccedet patruus meus quaſi in feudum patris ſui, non quaſi in feudum meum, vt 1. tit. 18. & ideò repudiata hereditate mea poterit feudũ quaſi patris ſui feudũ retinere, & debitis oneribúſve hereditatis meæ non obligabitur. Quin & ipſe teſtamẽto non potero in fraudem patrui mei illud feudũ in aliũ conferre. vt 1. tit. 4. Hæc de agnato. Filius autẽ ſuccedit patri nõ tantùm in genearchico feudo, ſed etiã in

nouo

nouo,& genearchicum puta quod deſcendit ab auo etiam capere videtur à patre ſuo,non ab auo,cùm in eius ſucceſſione patruo ſuo præferatur,qui tamen erat proximior auo.qua de cauſſa non aliter admittitur in feudum auitum quàm quaſi heres patris, & ideò ſeparare bona non poteſt.hereditas enim ſcindi non poteſt. Repudiata igitur hereditate non poterit feudum retinere, niſi conſentientibus agnatis. Quin & ſi agnati conſenſerint,id quaſi paternum non retinebit, ſed quaſi nouum,& conſenſione huiuſmodi ſibi perimunt agnati ius ſucceſſionis,vt infrà 58. Et cõſequẽter ſi exheredatus ſit,excludetur,cùm tamen agnatus exheredatus non excludatur à ſucceſſione feudi antiqui.Item tentari hac ratione poteſt patrem vni ex filiis feudum prælegare poſſe,vt conſuluit Paulus Caſtrenſis Conſ.163.Sed obſtat lib.1.tit. 4.quo Gerardus ait filios æqualiter ſuccedere, nulla ordinatione defuncti in feudo manente.Et ſanè licet capere id filii videantur à patre, tamen quia id pater conſeruare agnatis vel liberis ſuis debuit,non poteſt vnum ex filiis eligere,exemplo lucrorum nuptialium, quæ ſuperſtes coniux ſeruat liberis communibus, nulla electione conceſſa. No. 2.& 22.Et ita his libris quoties ponitur vni ex filiis feudum obueniſſe inſolidum,non electione patris,ſed diuiſione ponitur obueniſſe, vt ſuprà 9.& infrà 59.& 93.& 99.

CORAM QVO SIT QVAESTIO FEVDI VENTILANDA.

TIT. LV.

EX eo,quod ſuprà diximus, vt ſi inter duos de beneficio fuerit controuerſia, coram iudice vel arbitro finiatur,talis hîc ſit quæſtio:quodam ſine filio decedẽte,alius credens beneficium,quod ipſe tenebat,apertum domino eſſe,ab eo inueſtitus eſt eius beneficii nomine,econtra apparent agnati, qui feudũ ſibi vindicant quaſi paternum.Eſt igitur quæſitum,an apud curiam domini vel iudicem ſit hæc quæſtio terminanda?Et reſponſum,ſcio quia ad dominum quodam modo cauſſa ſpectare videtur,ad quem inueſtitus habebit regreſſum de euictione,vt coram paribus finiatur curtis,& licet alter per ſe non poſſit alterum trahere ad curię iudicium,generaliter tamen etiam ſi inter duos cauſſa fuerit de beneficio,eos curia vocante non licebit eorum alicui eius curiæ iudicium declinare.

QVæ ad hunc locum pertinent, repetenda ſunt ex lib. 1. tit.15. & lib.2.tit.15.& 20.& ſuprà 38.

DE POENA DOMINI FELONIAM COMMITTENTIS.

TIT. LVI.

EX factoquæſitum ſcio,& ego à pluribus quæſiui,ſi dominus contra vaſallum apertam feloniam ſecerit,an ſicut vaſallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate priuetur? Et quidã dicunt,ex omni felonia qua vaſallus feudo priuatur,& dominus proprietate priuetur,Alii,non niſi ex magna felonia:alii,ex nulla.Sed prior ſententia mihi placet, non habita diſtinctione qualis vaſallus ſit, vtrum per ſacramentum,vel non.

COMMENTARIVS.

DE hac re diximus 2.tit.5.Vaſallum per ſacramẽtum vocat eum qui iurauit fidelitatẽ: cui aduerſus eſt is cui pactione remiſſa eſt fidelitas.

QVANDO FEVDVM LICITE ALIENATVR.

TIT. LVII.

SI quis ea lege alicui feudum dederit,vt ipſe, & ſui heredes, & cui ipſe dederit habeant, quid iuris ſit quæritur.Reſpõd.iſte qui ſic accepit,poterit id vẽdere vel donare: vel aliter, ſi ſibi placuerit,etiam ſine voluntate domini alienare,& ille etiam cui datum fuerit,nõ habebit ipſum pro feudo,niſi ſicut ei datum eſt.Sed qualitercũque ei datum fuerit,ſiue ad propriũ, ſiue ad libellũ,licet propriam feudi naturam non habeat,iure tamen feudi cẽſebitur, vt ex his cauſſis ipſum amittat,quibus & verum feudum.Vbi ergo ſic datum eſt feudum, & cui in feudum dederis, aliud eſt,& propriam feudi naturam habet.

COMMENTARIVS.

VOluntate domini licitè alienatur.Sed in hac ſpecie voluntas domini ſtrictius accipitur,vt ſuprà 25.

QVANDO PACTVM NON OBSTAT SVCCESSIONI FEVDI.

TIT. LVIII.

TRes erant agnati,vel plures, vnus eorum habebat feudum,quod erat paternum,ſed alter corũ finem & refutationem ei,ſuíſque heredibus,& cui ipſe dederit,fecit.deceſſit iſte ſine filio maſculo. Alter,qui non refutauit, vindicat ſibi totum. Alter verò,qui refutationem fecit,vult ad ſucceſſionem venire,pacto non obſtante.Sapientes quidam Mediolanen.interrogati reſponderunt non obſtare illud pactum, niſi feudum omnino refutauerit,vel niſi ad hoc refutauerit vt dominus eum quaſi de nouo beneficio inueſtiret. Tunc enim ſecuta inueſtitura noua,quaſi nouum ſit feudum, non ſuccedit.

Hoc expoſuimus lib.2.tit.14.

DE NATVRA SVCCESSIONIS FEVDI.

TIT. LIX.

SVcceſſionis feudi talis eſt natura,quòd aſcendentes non ſuccedunt:verbi gratia,pater filio.Inferius verò filius patri ſuccedit,& nõ filia,niſi ex pacto, vel niſi ſit fœmineũ. (Tunc enim ſuccedit filia matri & patri:ſecundum quoſdam ſuccedit nepos ex filia ſolus) & ſic vſque in infinitum,ſi feudum ſit paternum.Paternum autem voco,quicũque ex ſuperioribus id acquiſiuit, dummodo ſcias,quòd ſi quis habens beneficium,quatuor ſuperſtitibus filiis decedat, & feudum ad vnum ſolũ ex diuiſione deueniat & iſte ſuperſtitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur,& ad vnũ eorum beneficiũ feudi ex diuiſione perueniat,& ſimiliter iſte ſuperſtitibus filiis decedat, ad quorum vnũ feudum ſimiliter peruenerit,ſicut etiã ex aliis ſuperioribus vel primis fratribus ſuperſunt maſculi, ſi ille qui feudũ habet,deceſſerit nullo filio relicto,an ad omnes, vel ad quos perueniat,quæritur.Reſpõdeo,ad ſolos,& ad omnes qui ex illa linea ſunt,ex qua iſte fuit. Et hoc eſt quod dicitur ad proximiores pertinere.Iſti verò proximiores eſſe dicuntur,reſpectu aliarum linearum.ſed omnibus ex hac linea deficientibus,omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

IN feudum parentes non ſuccedunt. rationem expoſui lib. 1.tit.1.Id mores multarum nationum traxerunt ad alodia, ſine ratione. Excipitur autem vnus caſus in fragmentis, Si cõtracta fiducia pater filium de feudo à domino ſuo curauerit inueſtiri. nam ex pactione præmortuo filio recurret feudum ad patrẽ. In eiſdem quod ſatis obſcurè ſcriptum eſt, Quidam dominus, &c. explicandum eſt ex his quæ ſequuntur hoc loco, Paternum, &c. vt linea eius fratris cui diuiſione feudum obuenit quandiu durauerit cenſeatur eſſe proximior, & præferatur lineæ alterius fratris. *Nepos ex filia ſolus.* Sic emendaui ex manuſcriptis. & veriſſimè. Si enim filiæ obuenerit feudum ex cõuentione, & filia deceſſerit relicto nepote & nepte, nepos ſolus admittetur, vt 1.tit. 12. & infrà 63. *Qui patrueles dicuntur.* Species ponatur hoc pacto: Titius feudum adquiſiuit, & reliquit filios quatuor, Primum, Secundum, Tertium, Quartum. Primus duos filios ſuſcepit, Quintum & Sextum, totidem & reliqui fratres ſuſcepere, qui liberi inuicem ſunt fratres patrueles. Sextus duos quoque filios ſuſcepit, Septimum & Octauum. Feudum Titii obuenit Primo, à Primo trãſiit in Sextum, à Sexto in Octauum. Mortuo Octauo ſine liberis, ſuccedet Septimus. hoc non extante Quintus, patruus Octaui. rurſus Quinto deficiente atque ita linea Primi deficiente, in feudum æqualiter ſuccedent Secundus, Tertius, Quartus, eorúmve poſteri. Patrui magni Octaui, vel propiores ſobrinis non ſuccedent, quia ex Titio non prodierunt à quo feudum cepit cauſſam & originem.

BENEFICIVM IN CVRIAE VENDITIONE NON contineri.

TIT. LX.

QVIDAM Capitaneus in quadam curte ſua beneficium dedit militibus, & poſtea eandem curiã vendidit, non habita mentione beneficii. Controuerſia eſt inter Capitaneum & emptorem, dicente emptore ſe curiam cum beneficio emiſſe, domino verò contra dicente ad eum beneficium non pertinere. Reſpondi illud beneficium in venditione non contineri, niſi expreſſè de eo actum ſit.

HANC quæſtionem expoſuimus ſuprà 19.

VTRVM FILIVS VASALLI FEVDVM AMITTAT *viuo patre.*

TIT. LXI.

QVæſitum eſt apud me, ſi filius viuente patre dominum offenderit, ita quòd feudum amitteret ſi pater deceſſiſſet, vtrum feudum amittat, vel non: ſecundum iſtos ſic, ſecundum Gerardum, & Obertum ſimiliter.

OCMMENTARIVS.

INDIGNVM eſſe filium ſucceſſione feudi ob feloniam commiſſam viuo patre. Agnatum igitur ſi feudum fuerit paternum, vel dominum filio præferri. In hoc conſentiunt omnes auctores. & in fine omnium quos habui integerrimus & vetuſtiſſimus liber habebat, *Reſpondi*, ſecũdum Stephanum ſic: *ſecundum Gerardum & Obertũ, ſimiliter.* Idémque confirmat Conſtitutio Friderici, quam his elegantiſſimis verſibus Guntherus expreſſit.

Si patris dominum vaſalli filius acri
Læſerit offenſa, feſtinet prouidus illum
Conciliare pater, quòd ſi contemnet agendum,
Munere priuetur, ſi verò audire monentem,
Filius indomita neglexerit aure parentem
Non erit in feudo ſucceſſor idoneus illo
Ni prius accenſam domini placauerit iram.

NON PVNIRI VASALLVM EX SOLA COGITATIONE.

TIT. LXII.

SI voluerit vaſallus dominum offendere, ſed non laborauerit, feudum non amittit. Gerardus & Obertus ſimiliter etiam ſi laborauerit, non amittit feudum, niſi inſidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

COMMENTARIVS.

SOLAM cogitationem ſolúmve conatum vaſalli non puniri. Inſidias puniri amiſſione feudi.

DE SVCCESSIONE NEPOTIS EX FILIA.

TIT. LXIII.

Similiter ſi quis inueſtitus fuerit de feudo, ita vt ad fœminas tranſiret, & duas filias tantùm reliquerit, quarum vna filium habeat, & altera filiam, vtrum poſt mortem illarum maſculus tantum feudum habere debeat? ſecundum Gerardum maſculus tantum, Obertus contrà. & econtra ſi filios ille habuerit.

COMMENTARIVS.

SI placuerit, vt fœminæ ſuccederent, & filia reliquerit nepotem & neptem, nepos ſolus admittetur. Et hoc eſt quod dixit ſuprà 59. ſecundum quoſdam, nempe Gerardum, ſuccedere nepotem ex filia ſolum, cùm filia feudum obtinuit ex conuentione. idémque eſt in nepote ex filio. Diximus hac de re 1. tit. 2. §. pen.

DIFFERRE AGNATVM A FILIO IN SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. LXIIII.

Filius non poteſt recuſare hereditatem patris abſque feudo, propinquus autem poteſt.

Rationem differentiæ explicui ſuprà 54.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER FILIAM ET PROPINQUUM, *vel inter vaſallum & emptorem.*

TIT. LXV.

SI cõtentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo, cùm filia feudum habere non poterat, quia dicat ipſa, Hoc eſt de mea hereditate, & ille dicat, imo de feudo, electio propinqui erit decernere veritatem iureiurãdo. Gerardus & Obertus, Similiter ſi contentio fuerit inter aliquem qui emiſſet à ſeniore, & vaſallum, quia dicat vaſallus, Hoc eſt de feudo meo, ille autem neget, electio emptoris eſt veritatẽ iureiurando decernere, cùm pares curtis veritatem non teſtantur. Gerardus & Obertus.

COM

COMMENTARIVS.

C*Vm pares curtis veritatem non teſtantur.* id eſt deficiẽtibus probationibus.& iis de rebus dictum eſt ſatis ſuprà 2.3.50. *Decernere.* Forſitan diſcernere eſt rectius, vt infrà 88.

DE PACTO LEGIS COMMISSORIÆ.

TIT. LXVI.

SImiliter feudum lege commiſſoria datum non valet, id eſt ſi ad certum tempus pecunia non ſoluatur creditori, vt habeat in feudum. Ger. & ſecundum Obertum valet.

COMMENTARIVS.

NOn diſplicet inſcriptio vetus huius tituli, De pacto legis cõmiſſoriæ. nam vt pignoris hypothecam, & legem pacti, & pactum pacis, & actionem condictionis dicimus rectè, cur non eſt pactum legis? De hac autem re tractaui 1.titu.29.

VT FEVDVM AD CERTVM SERVITIVM DARI POSSIT.

TIT. LXVII.

SImiliter poteſt feudum dari ad certum ſeruitium. Gerardus & Obertus.

COMMENTARIVS.

HOc eſt feudum conditionale, & ſumatur exemplum ex 2.titu. 3.§.vlt. Et hoc etiam cur refutari non poſſit non video. quod hic interpres tamen exagitat.

QVANDO FEVDVM DE CAMERA SIT DANDVM.

TIT. LXVIII.

NOtandum eſt in feudo quod de canena ſeu camera dìcitur, non debere dari niſi cùm ſit in camera, vel caneua, vnde ſolui poſſit: vel ſi ita euacuata ſit caneua ſine culpa promiſſoris, expectandum eſt donec interim de caneua vel de camera dari poſſit. Dominum autem feudi dare poſſe intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum eſt quem videre egentem quem prius habuit in coniugem.

COMMENTARIVS

HOc expoſui ſuprà 2.tit.2.& quod ait, coniugem.tit.5. vulgò per peram additur, vel amicum.

QVI DEBEANT INTERESSE INVESTITVRÆ.

TIT. LXIX.

QVòd autem pares tantùm debeant intereſſe inueſtituræ feudi, & non alii, hoc tunc verum eſt cùm dominus vaſallos alios habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen, argumentatione legis de vltimis voluntatibus in Lombarda, ſcilicet illa quæ dicit: Si quis donationẽ facere voluerit de ſuis rebus alicui vel inueſtituram, adhibeat ſibi de pagenſibus ſuis, & qui per eandem legem viuant duos teſtes idoneos, vel tres, vel plures, pluralis enim locutio, duorum numero contenta eſt. Idcirco pares neceſſarii ſunt in inſtrumento inueſtituræ, & non alii, ne quid excogitetur falſitatis in perniciem domini, aliis teſtibus inductis, corruptis fortè pecunia, vel odio, vel gratia, quæ non ſunt ſuſpicanda in paribus.

COMMENTARIVS.

SCRIPTVM erat ſimpliciter l.7.Lang.de vlt.volunt. vt adhibeat teſtes idoneos. Hanc ergo ita accipit, vt ſufficiant duo vel tres liberi homines, etiam extranei cùm deficiunt pares, vt ſuprà 36.& lib.1.tit.28. & 2.tit.3. Ex d.l.7. emendaui, *Adhibeat ſibi de pagenſibus ſuis, & qui per eandem legem viuant, duos teſtes idoneos*, &c. Pagenſes ſic dicuntur, vt Græcè χωμῆται.

DE RE COMMVNI IN FEVDVM DANDA, ET PER QVOS *fiat inueſtitura.*

TIT. LXX.

ITem ſciendum eſt non eſſe impedimento inueſtituræ, & ſi inueſtituram faciat de re quam cõmunẽ dominus habeat cum aliquo, quia ſi ſponte diuidere noluerit ille cum quo habet rẽ communem qui inueſtiuit, poteſt cogere per iudicem ille qui inueſtitus eſt, vt diuidat. Item heres eius neceſſe ha

ſe habet tenere firmam inueſtituram quam pater fecit. Item eadem lege,& eodem iure debet habere rem iſte qui inueſtitus eſt,quo haberet qui eum inueſtiuit,cum coherede ſuo,ſcilicet vt adæquatio percurrat vſque ad 40.annos.Item inueſtitura per ſe vel per ſuum nunciũ dari & accipi poteſt, quæ omnia ſupradicta colligi poſſunt per ſupra dictas leges Langobar.titulo de vltimis voluntatibus.l.ſi quis.& C.com.diui. l.1.& fi.

COMMENTARIVS.

NON tantùm rem propriã, ſed & communem, id eſt partem pro indiuiſo in feudum dare dominus poteſt. nam & quouis alio modo alienare eam poteſt ante acceptum iudicium familiæ erciſcundæ,vel communi diuidundo,l.portionem,C. de donat.nõ poſt iudiciũ acceptũ,l.13.& 14.D. fam.erc.l.1.C.com.diuid. & iudicium familiæ erciſcundæ dabitur feudatario, quia nemo inuitus in communione detinetur,l.vlt.C.com.diu. & ei atque in eum omnes tranſeunt actiones,vt ſuprà 23.52. Adiicit idem omnino ius habere feudatariũ in ea re cõmuni,quod inueſtitor habuit cũ coherede ſiue ſocio ſuo,& perimi id ſola præſcriptione x L.annorũ.Cur x L.nõ x x x.quæ in omnibus feudorũ cauſſis recepta eſt? Hoc obtinet inter fratres aut cognatos,vel inter fratrẽ, vt hoc loco ſignificatur, & vaſallũ qui alterius fratris partem in feudum accepit ex l.ſi inter.Lang.de præſcrip.quæ cõfirmatur à Friderico II. Cõnſt.Neap.3.titu.37. nam vſquè ad x L. annos de adæquatione partium inter eos agi poteſt.& ita accipiẽda l.3.Lang. de proh.alien.minor. Iure ciuili obſtat præſcriptio x x x.annorũ. Quod ait heredem inueſtitoris,id eſt, filium factum patris mutare non poſſe, vt dixi,ſuprà 14.eſt ex d.l.7. Lang.de vl.vol. & congruit cum l.ſi ab eo, C.de lib.cau.l.3. C.de reb.alien.non alienan. Quod ſubiicit per nũtium inueſtituram dari vel accipi poſſe,id expoſui 2.tit.4.

SI INSTRVMENTVM FEVDI FALSVM DICETVR.

TIT. LXXI.

SI inſtrumentum diceretur falſum à domino, daretur defenſio vaſallo qui inſtrumẽtum adferret,vt in Lom. qualiter quis ſe defen.de.l.de chartis,& auferetur domino qui veritatem nouerit. quod iniquum erit,ſi aliquis ex dono ſuo conueniatur cùm domini ſit defenſio ex ordine,cùm vaſallus non poſſideat.

Notandum eſt, quòd de omni controuerſia quæ inter dominum & vaſallum oritur, ſi pares veritatem nouerint, omnino cogi debent à domino & paribus dicere veritatem, qui ſi dicant ſe neſcire, cùm ſciāt, & vaſallus poſtulet, dominus eos coget iurare, & veritatem dicere, vt C. de teſti. l. ſi quando. & in Lom. vt iudex. De off. iud. & in tit. qualiter quis ſe defen. de. l. ſi qualiſcunque cauſſa. & tit. de teſti. vt quicunque. & l. vl.

COMMENTARIVS.

SI inſtrumentum inueſtituræ quod profert vaſallus dominus dicat falſum, vaſallo datur defenſio ex l. de chartis. 2. Lang. qual. ſe quis def. deb. & domino qui veritatem nouit aufertur. *Quod iniquum erit* (ſic legendum) *ſi aliquis ex dono ſuo cōueniatur*, id eſt, ſi ex beneficio ſuo & inueſtitura conueniatur agente vaſallo, cùm domini defenſio ſit ex ordine, cùm vaſallus non poſſideat, id eſt, agente vaſallo. & ita ſuprà 1. tit. 1. §. ſi verò feudum. Licet, inquit, domini eſſet defenſio ex ordine. Hoc igitur caſu melius erit totius rei defenſionem domino dari cum x i i. His additur pares cogi à domino, & aliis comparibus teſtimoniū dicere, vel ſi negauerint ſe quidquam ſcire, cogi etiam iurare, vt ſuprà 1. tit. 28.

QVALITER IVRET DOMINVS AVT VASALLVS

cùm defenſio ei datur.

TIT. LXXII.

CVM datur domino defenſio de inueſtitura quæ dicitur à ſe facta, iurare debet ſe inueſtituram non feciſſe. Cùm verò datur heredi, vel ſucceſſori eius, iurare debet ſe nec ſcire nec credere inueſtituram factam eſſe ab anteceſſore ſuo, & ſi qua inueſtitura facta eſſe dicetur, ſemper debet nominare dominum à quo inueſtitura facta dicitur, cùm multum diſcrepet ſacramentum hereditarium à principali ſacramento, C. de re. cre. & iureiur. l. generaliter. vt habes de tutore qui iurat quod credit & exiſtimat, vt C. de iura. ca. l. 2. §. ſinautem. de conſcientia enim ſua iurare debet, & non de alieno facto (cùm iniquum ſit aliquem

iura

iurare de alieno facto) heres vel ſucceſſor, nec etiam filius, vt D. rerum amo. l. Marcellus. ſed contrarium reperitur in Lõbar. quia licet filius minorem virtutem habeat quàm pater, tamen debet præciſè iurare patrem ſuum non fuiſſe debitorem, vt in Lombar. qualiter quis ſe defendere debet. l. ſi contigerit.

De hac re dictum eſt ſuprà 36. & lib. 1. tit. 28.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. LXXIII.

SVmmopere mandare curamus, vt ſi quis aliquẽ de beneficio inueſtiuerit, quòd ille qui inueſtitus fuerit, nõ poteſt per proprium vendere, nec pro leuiſſima re locare, nec infeudare, niſi maiorem partem apud ſe retinuerit: & ſi in deſperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare poteſt. Quæ omnia ſi facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto omnia ad priorem dominum reuertuntur, & ſi dominus conqueſtus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni ſpacium expedire faciant, vaſallo non faciente ſatisdationem, domino dent poſſeſſionem, ſaluis ſuis rationibus, niſi diffinitiuam promeruerint ſententiam.

COMMENTARIVS.

AB hoc titulo incipiunt fragmenta ſiue extraordinaria capitula, quæ nobis Ardizo & Aluarotus conſeruarunt, hactenus neglecta ab omnibus, ſed non minoris fructus quàm libri ſuperiores, quæ nos titulis diſtinximus noſtro ingenio, non ope veterum librorum, vt ſuperiores omnes titulos reſtituimus. Auctoritas verò cur non & tanta his quanta ſuperioribus libris, aut cur illis maior? Et rurſus quando iſta iuris parte nulla veterum prudentum ſcriptis indigentior eſt, quæ malũ hæc ſtultitia, vt has inſuper reliquias nacti à ſuperiorum librorũ principiis minimè diſcrepantes improbemus? Eſt autem hic titulus de alienatione feudi. Maiori parte retenta feudum alienari poſſe. Paulatim increſcit vel decreſcit ius. Obtinuit & dimidia parte retenta alienari poſſe. De eo iure loquor, quod obtinuit ante Conſtitutionem Lotharii. Sed qui erat extra omnem ſpem ſuſcipiendorum liberorum, ſpem domini nulla parte fruſtrari potuit. Ait, *Per proprium*

prium vendere. Bene,per proprium.nam per feudum dare poteſt. *Pro leuiſſima re locare.* Libro 2.tit.9. viliſſima penſione.quæ libellaria fraudulenta eſt. & ideo quod ſequitur, *Infeudare*, etiam de infeudatione, vt ita loquar, fraudulenta accipiendum eſt. A libellaria enim & infeudatione vt iure fiat,omnis fraus abeſſe debet, vt ſuprà 22.& lib.1.titu.2. *Et eo defuncto.* Eo defuncto ſine liberis,omnia ab emptore ad dominũ reuertuntur,ſi fortè viuente vaſallo de alienatione querelam apud pares dominus non inſtituerit.

DE FEVDIS SCVTIFERORVM.

TIT. LXXIIII.

Feuda ſcutiferorum, vt ad libitum dominorum poſſint adimi,rationis non eſt,dum tamen ſeruiãt ſecundum laudationem curiæ.

De hac re ſcripſi 1.tit.1.§.item illud.

DE CONDITIONE FEVDI NON IMPLETA.

TIT. LXXV.

VT inter conditionalia, & non conditionalia aliqua ſit differentia, dicimus, quòd ſi quis alicui dederit beneficium conditionale (vtpote quæ dantur propter habitationem) deſerta habitatione beneficium amittetur. & etiam cùm certò conſtituuntur ſeruitio, non dato ſeruitio non poterit retineri beneficium.

COMMENTARIVS.

FEVDVM amittit, qui feudo impoſitam conditionem non implet, vt 1.titu.20.imo & qui inficiatur, vt ſuprà 5.

DE

DE FIDELITATE.

TIT. LXXV.

QVoniam de fidelitatementionem fecimus, ſuper ea aliquid ſummatim deſpiciamus. Si beneficium eſt ſine fidelitate, & vaſallus aliquid, quod ſit contra ſuum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem iurant. Si cui militi fidelitas requiſita fuerit à domino, dominus ſecundum quoſdam librum militi oſtendere debet, & miles eam facere debet, vel parium laudationi ſtare intra annum: quod niſi factum fuerit, miles ſecundum quoſdam de beneficio damnari poteſt, quod contra præceptum domini Lotharii regis Papiæ datum videtur. Librum autem quòd vaſallo oſtendi ſoleat non neceſſitate fieri, ſed voluntate. Eſt enim quoddam ſignum requiſitæ fidelitatis memoriæ cauſſa. Et venit aliquando vt vaſallus dicat domino ſe facturum fidelitatem, quam pares laudauerunt. tunc non perdit beneficium, ſi ſtat per dominum, quod faciat curiam.

Qui fidelitatem iurant, ſi voluntate vtrorumque ſeparatio facta fuerit, fidelitas finitur: ſi ſua voluntate vaſallus vel iudicio parium feudum dimiſit, fidelitas durat.

COMMENTARIVS.

FIDELITATIS nomine iuſiurandum fidelitatis ſignificatur. hoc non ſemper vaſalli præſtant. quibuſdam enim pactione remittitur, vt ſuprà 56. & lib. 2. tit. 4. non tamen ideo minus ex cauſſa ingratitudinis feudum amittunt laudatione parium. Nulla ex cauſſa ipſo iure feudum amittitur, ne ob alienationem quidem, ſine cognitione & pronuntiatione parium, vt ſuprà 74. Is cui non eſt remiſſa fidelitas, ſimiliter feudum amittit, ſi fidelitatem non fecerit intra annum, vt ſuprà 1. tit. 21. domino ſcilicet poſtulante, & vt plerumque fit oſtendente librum memorialem feudorum ſuorum, & fidelitatum ſibi præſtitarum. *Contra præceptum D. Lotharij.* Puto auctorem intelligere ſecundum Cōſtitutionem Lotharii propoſitam libro ſequenti, quæ eum qui dolo caret non vult feudum amittere ob non datam fidelitatem intra annum. quod & tunc locum habet cùm per dominū ſtat quo minus ea detur, dum non cogit in vnum pares vt fidelitatis formulam vaſallo præſcribant iurare paratiſſimo. *Separatio.* refutatio feudi. *Fidelitas durat.* vt ſuprà 58.

SI PLVRES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN

plures fidelitates vel ſeruitia debeantur.

TIT. LXXVII.

CVM plures fratres vaſalli paternum habẽt beneficium, donec illud indiuiſum poſſident, vna fidelitas, & vnum ſeruitium domino fieri debet. Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Seruitia verò nõ pro partibus, vt vnum primum, videlicet grauiora, ſed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, & ſi feudum inter ſe diuidant, nullo modo niſi vnam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Seruitium verò omnibus non grauitate, ſed moderamine faciendum eſt.

COMMENTARIVS.

DE hac re ſcripſimus ſuprà 9. *Ut vnum primum.* Legendum opinor, vt cui plurimum videlicet, grauiora: hoc ſenſu, vt ſeruitia non imponantur pro amplitudine partium, veluti grauiora ei cui diuiſione agri plurimum obuenerit, ſed pro earum æſtimatione & pretio.

CVLPAM VNIVS EX COHEREDIBVS CE-

teris non præiudicare.

TIT. LXXVIII.

CVM feudum hereditarium vni ex coheredibus propria culpa auferetur à paribus per iudicium, ceteris non præiudicat. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo, vel ſuis heredibus feudum ad ceteros venire non intelligatur.

COM

COMMENTARIVS.

SI vnus ex coheredibus in dominum deliquerit, is ſolus partem ſuam amittit, eáque ad dominum reuertitur, & à domino ad coheredes vbi ille defecerit poſteríque eius, vt infrà 83. & 98. & nos attigimus ſuprà 3. tit. 2.

VT RATIO VASALLI PRIVSQVAM DOMINI *diſcutiatur.*

TIT. LXXIX.

SI contentio fuerit inter dominum & vaſallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vaſallum, & vaſallus contra dominum, vaſalli ratio prius diſcutiatur: quoniam pares maiorem iuriſdictionem habent de ſuo pari, quàm de ſuo domino.

COMMENTARIVS.

PAR in parem maiorem habet iuriſdictionem quàm in dominum. Dominum pares verecundè compellant, vt bonam fidem agnoſcat, vt ſuprà 2. tit. vlt. Parem ſeuerius. nec mirum ſi ſit iuriſdictio pari in parem, cùm ex cõſenſu litigatoris eligatur, vt ſuprà 2. tit. 16. Sed nõ poſſet tamen miſſo pari par qui de feudo litigat, extraneum iudicem optare, quia feudi litem melius viſum eſt quodammodo dirimi intra priuatos parietes ab iis qui ſunt ex eadem domo, & qui eundem dominum recognoſcunt. Quia verò maior eſt parium iuriſdictio in parem quàm in dominum, ideo ait petitionem vaſalli diſcutiendam eſſe prius quàm domini. De re igitur domini verecundè, ægrè, lentè cognoſcunt.

DE EVICTIONE.

TIT. LXXX.

GEneraliter verum eſt in feudis dominos de euictionibus teneri, at ſi quis ſciens inueſtituram alterius beneficii acquiſierit, eo euicto nullã aduerſus dominũ vaſallũ actionem habere dicimus: quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

DE euictione feudi dictum eſt ſuprà 2. tit. 8. & 4. tit. 1. & 55.

DE

DE FEVDIS IMPROPRIIS QVÆ AVFERVNTVR

dantu arbitrio.

TIT. LXXXI.

VNum quidē non minus vtile, ſed ſatis cōgruum ſuperioribus aduerti, & ex comprobato vſu in ſcriptis bono arbitrio reducere procuraui. Si quis igitur pro vice dominicaria vel villicaria, & vt dicam, pro decania, vel aliis quibuſcunque angariis feudum quod improprium eſt, acceperit, niſi ſpecialiter hoc actum ſit inter cōtrahentes, id eſt, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, vt non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiamſi adminiſtratio illa auferatur: quod datum penitus ablata adminiſtratione ſine omni obſtaculo auferre liceat. Si autem quod ſuperius dictum eſt probare conetur, & quoddammodo poſſidere vaſallum à quibuſdam credatur, nō iureiurando decidi oportet, ſed teſtibus vel inſtrumento aliíſue legitimis probationibus cauſſa firmiter approbetur.

COMMENTARIVS.

FEVDA quæ dantur pro mercede functionis, vel adminiſtrationis alicuius, ablata ea adminiſtratione finiuntur, vt ſuprà 94. niſi aliud conuenerit, puta vt obtineantur cum honore feudi etiam adempta adminiſtratione. hæc ſunt feuda impropria. quod ex poſuimus 1. ti. 1. §. Item illud. Et ſi qua fuerit de hac feudi qualitate contētio inter dominum & vaſallum, vaſallus qui proprium dicit, hoc probare debet per pares vel inſtrumento publico, vt d. §. item illud. & §. item ſi aliquis.

PRIVS POSSESSIONEM RESTITVENDAM ESSE QVAM

de principali cauſſa agatur.

TIT. LXXXII.

SI qua contentio de beneficio inter aliquos (prout ſæpe fieri ſolet) orta fuerit, ſi vnus dominus vel loco domini habeatur, & alter vaſallus vel loco vaſalli habeatur: ſi per pares ſecūdum vſum regni iudiciū ventiletur, primò

de

de ſuo recto beneficio inueſtiri debet, & ſi poſſeſſio aliqua perturbata fuerit, modo reſtitui debet.

COMMENTARIVS.

ET fit in alodiis l. incerti, C. de interd. præcedit enim cauſſa momenti ſemper. & hac de re dictum eſt ſuprà 2. tit. 4. & 20.

SI VNVS EX FRATRIBVS DEDERIT SVAM PARTEM

fratri, vel domino, vel extraneo.

TIT. LXXXIII.

SI alter ex fratribus qui paternum habeat beneficium, ſuam portionẽ dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tandiu teneat ſine præiudicio quandiu ille, qui dedit, heredem maſculum habuerit: ſi verò ſine herede deceſſerit, alter frater ſi vixerit, vel eius heres ſine vllo obſtaculo & temporis præſcriptione beneficium, quod hereditarium eſt, vindicet à quocunque poſſidente. Hoc idem dicimus, & ſi fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquiſierit: hoc enim veriſſimum ex vſu comprobato didicimus.

COMMENTARIVS.

SI frater fratri, vel ſi domino vnus ex fratribus ſua parte ceſſerit quam habet in feudo paterno, hæc ceſſio refutatio eſt, quę agnatis præiudicabit quamdiu is qui ceſſit liberíve eius ſuper fuerint, ea ſtirpe perẽpta, ad agnatos portio ea feudi reuertetur. Idẽmque erit ſi ſuam partẽ extraneo dederit. quod iute fit. nec enim ea pars ſeorſim pro feudo aliquo ſolido accipitur. quod cõgruit cum lib. 1. tit. 2. §. rurſus. Idem ſi in dominum deliquerit, vt ſuprà 78.

PATREM IN FEVDO FILII NON SVCCEDERE.

TIT. LXXXIIII.

QVoddam vſui traditum recordationis cauſſa in ſcriptis ponere procuraui. Si quis igitur habens filium ipſum per dominum inueſtire fecerit, niſi nominatim cum domino pactus fuerit, vt ſi filius deceſſerit ante patrem, quòd

feudum ad patrem reuertatur:dicitur defunćto ante patrem filio patrem carere beneficio,& domino acquiri beneficium.

DIXIMVS hac de re ſuprà tit.59.

DE INVESTITVRA FACTA MARITO VEL VTRIQVE *coniugi.*

TIT. LXXXV.

SI maritus de feudo ſuæ vxoris inueſtiatur ea abſente, niſi nominatim quaſi gerendo vxoris negotium inueſtiatur:ſibi acquirit feudum ea ſciente vel iubente:Si verò vterque in ſimul inueſtiatur,pro parte ſibi proficiunt:niſi cùm iam dićta diſtinćtione fаćtum fuerit.& dicimus etiam,vt ſi vnus ante alterum ſine herede deceſſerit,quòd alterius pars domino adquiratur.

COMMENTARIVS.

PER geſtorem accipi poteſt inueſtitura, vt per procuratorem ſuprà 2.tit.4.Coniux coniugi in feudo non ſuccedit, etiam ſi id ſimul adquiſierint,ſicut nec frater fratri, ſuprà. 2. tit.12.& 13 Marito ſi dominus inueſtituram fecerit vt adquireret vxori,ille quaſi ſibi adquiſiturus acceperit,vxori adquiritur feudi aćtio,l.qui mihi. D.de donat.Si ea iubente vel ſciente, & tacente ita acceperit,marito adquiritur. Taciturnitas vxoris iuſſum imitatur. Hoc cùm maritus accipit ſuo nomine.nam ſi vxoris nomine quaſi geſtor, non dubium eſt vxori aćtionem adquiri. *Iam dićta diſtinćtione.* Geſſerítne maritus ſuũ tantùm negotiũ ea ſciente vel iubẽte, an cõmune.

DE FRVCTIBVS FEVDI.

TIT. LXXXV.

VNum quidem ſatis vſitatũ dicimus, quòd ſi aliquis deceſſerit nullo in feudo relićto herede, ius feudi ad dominum pertinere dicimus:Fruges autem extantes non ad dominum,ſed ad filias ipſius vaſalli, vel etiam ad vxorem eius pertinere : & hac ratione creditor eas retinere poteſt,licet pignus habere non poſſit:& hoc cum diſtinćtione Imperalium Conſtitutionum.

Dixi

Diximus hac de re ſuprà tit.30.& diſtinctio Imperialium Conſtitutionum quam dicit hoc loco, ea eſt quæ illo proponitur.

AN PRAESCRIPTIONE FEVDVM ADQVIRATVR.

TIT. LXXXVII.

IN beneficiis vt in cæteris contractibus, præſcriptiones currere ſatis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo iuſta traditione acceperit, licet dominus non ſit, cùm verus dominus in traditione putetur, longi temporis prę ſcriptione ius ſibi acquirit. Si verò malam fidem habuerit, nulla ſe poterit tueri præſcriptione, nec etiam de euictione agere poterit.

Et hac de re etiam diximus ſuprà 1.tit.vltimo.

DE PROBATIONE INVESTITVRAE.

TIT. LXXXVIII.

DE ingreſſu curiæ à quibuſdam varia ac diuerſa putãtur. nos autem, quod ſæpius ac rationabiliter in multis curiis & ciuitatibus intelleximus, in ſcriptis bonę recordationis cauſſa inſerere procurauimus. Quicunque igitur beneficium per inueſtituram acquiſierit ſine poſſeſſionis traditione, pares ad inueſtituram habeat, vt pro ipſo veritas diſcernatur, cùm controuerſia inde fuerit. Sanè ſi poſſidet, aliis quibuſdam adiuuetur adminiculis. Verũtamen quia milites inopes vaſalli ſunt, per teſtes vel per breue teſtatum probatio ſatis competens eſſe dignoſcitur.

COMMENTARIVS.

AVT vaſallus poſſidet, aut non. Si nõ poſſidet, probare debet inueſtituram per pares duos aut breuiculum, vt variis locis dictum eſt ſuperioribus libris. Pares duo ſufficiunt aut breuiculum, quod breue teſtatum dicitur, id eſt tabellionis adnotatio breuis, ne inopes vaſalli ampliorum probationum ſimul ac ſumptuum oneribus diuexentur. Si poſſidet, aliis ſe poteſt adiuuare adminiculis, puta iureiurando aliòve quo genere purgationis. De ingreſſu curiæ, id eſt, de qualitate vaſalli & paris.

CONDITIONEM TACITE FEVDVM SEQVI.

TIT LXXXIX.

BEneficia conditionalia, quæ in maioribus curiis à veteri tempore eſſe noſcuntur: vtpote Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, Ducũ, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, ſiue etiam maiorum valuaſorum, ſi duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vaſallis, tacitæ cõditiones eos ſequuntur, niſi nominatim in ipſis traditionibus ipſæ conditiones excipiantur. Hoc idẽ etiam de his conditionibus, quæ nouiter conſtituuntur ad harum ſimilitudinem veriſſimum fore ſapientibus placet.

COMMENTARIVS.

BEneficia conditionalia ſunt quibus cohęret certi ſeruitii vel adminiſtrationis onus, vt ſuprà 5. & 75. & infrà 104. & lib. 2. tit. 3. §. vlt. qualia ſunt ferè Ducum, Comitum, Epiſcoporum, Abbatum. Hæc ſi in alium conferantur, cõditiones tacitè ſequuntur accipientem, etiam ſi nihil dictum ſit, quia prædiis cohærent, vt ſeruitutes & qualitates aliæ prædiorum, l. via, §. ſi fundus. l. cùm fundus. D. de ſer. ruſt. præd.

FRATREM FRATRI IN FEVDO NOVO NON SVCCEDERE

TIT. XC.

SI duo fratres in heredes maſculos & fœminas de beneficio inueſtituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cùm vnuſquiſque fratrum ſuæ ſoboli bene cõſuluit. Si enim frater ſuus ſine vlla progenie deceſſerit, feudum non ad ſuperſtitem, ſed ad dominum perueniet: niſi pactum de ſucceſſione factum foret.

COMMENTARIVS.

FRater fratri in eo feudo quod communiter adquiſierit nõ ſuccedit, ſed vno ex eis mortuo ſine liberis, dominus vocatur, vt ſuprà 2. tit. 12. niſi aliud in traditione vel inueſtitura conuenerit. Vnde etiam ſi vnus moriatur relicta filia, cùm id actum eſt, vt & filiæ in feudo ſuccẽdant, filia ſola in portionem patris ſuiueniet. Neptẽ, inquit,

inquit, cum patruo ad feudum venire dicimus. Ad feudum ſcilicet totum, non ad portionem defuncti fratris. hanc filia capit, ſuam retinet patruus. Idémque erit, & ſi præterea hoc actum ſit, vt fratres ſibi inuicem & liberi eorum maſculi & fœminæ in feudo ſuccedant, vt ſuprà 2. tit. 18.

DE INVESTITVRA VETERIS ET NOVI BENEFICII.

TIT. XCI.

BEneficiũ intelligitur de veteri & nouo: & cùm de veteri ſit inueſtitura, ſatis ſit ſi de recto beneficio fiat inueſtitura. Hæc autem inueſtitura ab vnaquaque perſona fieri poteſt, ſiue ſeculari, ſiue eccleſiaſtica, ſi antiquitus eorum conſuetudo fuerit. hæc ſecundum quoſdam, & à fœmina, & à minore xxv. ann. fit. De nouo ſi fiat inueſtitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc inueſtitura à muliere ſecundum quoſdam non valet: quibuſdam valere placet: quæ ſententia mitior eſt. A minore autem XVIII. annorum nõ valet: hoc etiam de minoribus ann. xxv. aſſeritur, vt quibuſdã placet. A prælatis Eccleſiarum verò tradi, & legitimè dici poteſt iure, vt valeat inueſtitura, dum tamen diſſipator videri nõ poſſit: quòd ſi aliter intelligeretur, nullum beneficium ab eccleſiaſticis perſonis datum retineri poſſet. Dicitur etiã quòd ſi coniunctæ perſonæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos conſimiles vaſallos acquirere poſſet, inutile eſt beneficium.

COMMENTARIVS.

HAE c expoſita ſunt ſuprà 2. tit. 4. Illud notandum à clericis rectè inueſtituram fieri etiam de nouo feudo, rem Eccleſiæ bene gerentibus, non ſi ambitioſè forte qua re duos ſibi potuiſſent parare vaſallos vno contenti fuerint. quod his addi velim quę dicta ſunt 1. tit. 1. in prin.

IVSTO ERRORE EXCVSARI VASALLVM, QVI FIDELITATEM *non fecit.*

TIT. XCII.

QVicunque paratus eſt facere bene fidelitatem domino ſuo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel anteceſſori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & nõ do-

loſè, ſed iuſto errore, omnino condemnari non poteſt. Cùm enim controuerſia eſt inter ipſos, per antiquitatẽ feudi, vel per breue teſtatum, vel per teſtes domino incumbit probatio, alioquin per vaſallum veritas inquiratur.

COMMENTARIVS.

VAſallus qui fidelitatem non facit intra annum & diem, feudũ amittit, vt ſuprà 1. tit. 21. niſi dolus malus abſit, vt eſt in ſecunda Conſtitutione Lotharii libro ſequenti. Dolus autem abeſſe videtur, ſi inter eum & dominum de qualitate fidelitatis controuerſia ſit, vaſallo per errorem contendente non ita patrem ſuũ iuraſſe aut non ea lege initio datum feudum. quod præſcriptio temporis, vel inſtrumentum publicum, vel teſtimonium parium enucleabit.

FACTVM FRATRIS FRATRI IN FEVDO PATERNO *non nocere.*

TIT. XCIII.

QVoddam ſatis bene diſpoſitum ad vtilitatem, & ad pernicioſam calliditatem deſtruendam in ſcriptis inſerere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus dominis, prout ſolitum eſt, acquiſiuit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter ſe diuidentes alter eorum ſuo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo antepoſito, ſicut pater fecerat, fecit. Alter verò frater alteri domino ſimiliter pro ſuo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo antepoſito fidelitatem fecit. defunĉto poſteriore fratre ſine filiis, vtrunque feudum in vnam, vt prius, venit perſonam. & ſic dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater eius fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil ſuperſtiti obeſſe: licet in ſecundam & tertiam generationem, & vſque ad infinitum peruenerit.

COMMENTARIVS.

HAEC ſententia accipienda eſt de eo feudi genere, quod vulgo ligium dicitur, vt illa verba demonſtrant, *Nullo antepoſito.* Ligius enim vaſallus dicitur, qui contra omnes, ne Rege quidem excepto, vel antiquiori domino, fidem & operam omnem ſuã domino promiſit. c. Paſtoralis. De ſent. & re iud. Annonius v. cap. LIIII. Henrico filio Comitis Andegauorum Ludouicus Rex ducatum

ducatum Nortmanniæ eiecto rege Anglorum reſtituit, & eum pro ea dem terra in hominem ligium accepit. Albertus Argentinēſis in Chronicis. Cùm omnes quaſi eius eſſent vaſalli, non ab Imperatore mouerentur cuius eſſent ligii. Krantzius 4. Chronicorum. Ligius Italorum verbum eſt, & ſignificat totalem ſubiectionem. Homologum appellauimus 2. tit. 5. & aliis quibuſdam locis ſuprà, ex Conſtitutione Friderici de ducatu Auſtriæ apud Cuſpinianum, vt colonum homologum, l. vlt. C. Th. de pat. vic. & ex hac forſitan appellatione illam imperiti fabrefecerunt, quibus hęc vox, Homologus, ex Latina voce Homo compoſita videbatur. Quidam addunt, & hoc eſſe propriū homologi Galliæ moribus, vt feudum domino committat, ſi id alienauerit ſine domini voluntate, & vt plus inferat feudi redimendi cauſſa quàm nō homologus. Species autem hoc loco propoſita hæc eſt, Qui duo feuda habebat, vnum ligium, alterum non ligium, moriens duos reliquit filios, Primum & Secundum. Primo obuenit feudum ligium, eadémque fide is ſe domino deuinxit, dicauit, deuouit. Secundo obuenit non ligium, & fidem tamen dedit dominus quaſi ligius. Mortuo Secundo ſine liberis, an pertinebit feudum ad Primum, ſub obnixæ fidelitatis promiſſione ſicut promiſerat Secundus, ita vt duobus Primus ſit homo ligius, & vni ſeruiat per ſubſtitutum, vt infrà 99. Minimè. quia in feudo quod origine non fuit ligium, fratris factum fratri obeſſe non potuit, vt ſuprà 2. tit. 9. §. econtrario. l. 2. §. 1. D. ſi quis aliq. teſt. proh. Vaſalli factum non mutat originem feudi in deterius. Vulgò perperam hæc ſententia referebatur inter Lotharii Conſtitutiones, cùm Iuriſperiti eſſe alicuius & hæc verba demonſtrent, In ſcriptis inſerere curauimus, vt ſuprà, In ſcriptis reducere procuraui, In ſcriptis ponere procuraui, In ſcriptis bonæ recordationis cauſſa inſerere procurauimus, & illud verbum, Dicimus, quo ſignificatur ſententia prudentis, & pro quo malè vulgò ſubſtituerant, Sancimus.

DE FEVDO GVARDIAE ET GASTALDIÆ.

TIT. XCIIII.

QVod nomine gaſtaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gaſtaldia vel guardia iure auferri poteſt.

Vt ſuprà 81. & lib. 1. tit. 1. §. item illud.

DE SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. XCV.

QVidam dominus habens beneficium,reliquit duos filios,& vnuſquiſque ipſorum habuit duos vel tres filios:vnus illorum fratrum deceſſit,vna tātùm filia relicta: portionem illius non ad omnes ſuperſtites,ſed ad patruos illius & ſuis poſterioribus pertinere dicimus.

COMMENTARIVS.

SEcundum ea quæ diximus ſuprà 59.hoc loco pro patruos legendum videtur,fratres.Et poſteriores accipiendi pro poſteris,vt l.3.§.ex his.D.de iniuſto,rup.teſt.

DE INVESTITVRA ALIENI BENEFICII.

TIT. XCVI.

SI quis acceperit inueſtituram alterius beneficii, inutilis eſt hæc inueſtitura: & qui ſciens hoc agit, de euictione agere non poteſt.

HAC de re diximus lib.1.tit.1.§.Si verò Archiepiſcopus.

NON AMITTERE FEVDVM EVM QVI SINE DOLO CESSAVIT *per annum in petenda inueſtitura.*

TIT. XCVII.

INter dominum & vaſallum nulla fraus debet eſſe, & inde poteſt accipi,ſi vaſallus non doloſè ſteterit per annum quærere inueſtituram ſui beneficii , nō damnabitur.dolus enim abeſt,ſi iuſta cauſſa impediente ſteterit,vel etiam cum amore ſeruitium fecerit domino conſcio. Dicimus autem vt ſi contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit,beneficio carebit.

COMMETARIVS.

INter bonos bene agier oportet:& iudiciū inter dominū & vaſallū quod agitur apud pares bonę fidei eſt.& ideò nō aliter feudū amittit vaſallus ob ceſſationē anni,quàm ſi dolo malo ceſſauerit.

uerit. quod congruit cum Conſtitutione Lotharii, de qua dictum eſt 76. & 92. Quod ſequitur, *Dicimus autem*, &c. eſt ſumptum ex Conſtitutione Henrici II. *Cum amore*. cũ amore ductus alii ſeruitiũ fecerit.

EX DELICTO VASALLI FEVDVM AD DOMINVM REDIRE.

TIT. XCVIII.

VAſallus habens feudum deliquit contra dominum, cui iudicatum eſt. agnati cum domino litigant. quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non pertinere, donec aliquis maſculus ex delinquenti vaſallo ſupereſt, alii verò contradicunt.

Tollenda eſt negatio, & legendum, Dicimus autem ad dominum pertinere, vt ſuprà 78.

DE FEVDO LIGIO.

TIT. XCIX.

SI quis inueſtitus de feudo ligio, pro quo contra omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex ſe deſcendentibus filiis, ſibi heredibus inſtitutis, vita deceſſerit, diuiſione facta, ſi ad ſolum Titiũ feudum peruenerit, rationabiliter placuit eum ſolum fidelitatis ſacramento eſſe obnoxium, ad quem ſolida feudi iura tranſierint. quòd ſi ab alio domino Lucius poſtea feudum per inueſtituram acquiſiuerit, pro quo ſimiliter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio ſine liberis, ad quem deuoluatur feudum, quod ex diuiſione habuerat, an ad alium fratrem, an ad dominum quæri poteſt. & cùm placeat quem ligium hominem duorum eſſe non poſſe, videri poteſt feudum ad dominum pertinere. ſed rectius viſum eſt feudũ, quod per inueſtituram acquiſiuerit impedimento ei non eſſe, liceréque ei per ſubſtitutum acceptabilem domino priori ſeruire.

COMMENTARIVS.

VAſallus ligius deceſſit relictis filiis duobus, Titio & Gaio. Titio diuiſione obtigit feudũ ligiũ inſolidũ, íſque domino fidẽ dedit quaſi ligius. Deinde Gaius aliud ſibi feudũ adquiſiuit, & æquè

& æquè domino ſuo fidem dedit obnixam,veluti deuotiſſimus dicatiſ ſimúſque auctoritati & dominationi eius.mortuo Titio ſine liberis, quæritur an ei in feudo ſuccedat Gaius frater. quod videtur. quia feudum eſt paternum.Sed obſtat,quòd natura non patitur,vt quis ſit homo ligius duorum inſolidum.an igitur dicemus feudum domino aperiri? Minimè. Verior eſt opinio prima,& licebit Gaio per ſubſtitutum priori poſteriorive domino ſeruire.Ait,per ſubſtitutum domino acceptabilem, vt in Conſtit.Friderici de feudis non alienandis,§. firmiter. Videnda ſunt ea quæ ſcripſimus tit.93.ſuprà.

IMPERATOREM FEVDVM AMITTERE VEL ALIVM PRO *ſe fidelem dare.*

TIT. C.

EX facto incidiſſe ſcio Fridericum principem noſtrũ, cùm ab initio Dux eſſet,& pro Ducatu fidelitatem faceret,diuino nutu poſtea Imperatorem creatum,petita ab eo fidelitate pro ducatu , petenti domino reſpondiſſe,non teneri ſe fidelitatem facere,cùm omni hominũ genus ſibi fidelitatẽ debeat,& ipſe ſoli Deo & Romano Pontifici.Sed cùm inſiſtẽte feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter viſum eſt,feudum amiſſum eſſe,vel aliũ Ducem in Ducatu conſtituendum,qui feudo ſeruire debeat, & domino fidelitatem faciat.

COMMENTARIVS.

VAſallum feudum amittere ſi eligatur Imperator, niſi domino per ſubſtitutum ſeruiat,& fidelitatem exhibeat,quã ipſe præſtare ſalua imperii maieſtate non poteſt.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON FACERE.

TIT. CI.

DE negotio ſuper quo nos conſulere voluiſti,tibi ſecundum ius curiæ & vſum feudi breuiter reſpondemus, quatenus pro feudo,quod ab aliquo per Eccleſiam detinetur,nulla ſit facienda fidelitas.

ECCLESIAM ipſo iure eſſe ſolutam iureiurando fidelitatis.Ceteri non niſi ex conuentione,vt ſuprà 2.tit.4.§.nulla.

NON

NON COGI VASALLVM PRO VNO FEVDO DVAS FIDELITA-*tes facere.* TIT. CII.

IN ſuper etiam te inſtructum eſſe volumus, quòd ſi dominus à quo feudum tenebatur, diem ſuum pluribus heredibus relictis obierit: vaſalli, qui cõmuniter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, niſi domini illud feudum primò partirentur: quoniam ſecundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere.

Hoc verò expoſuimus ſuprà tit. 9.

FILIOS TANTVM SECVNDI MATRIMONII MATRI IN *feudum ſuccedere.* TIT. CIII.

MVlier quæ feudum ſecundi viri contemplatione acquiſierat, ſi ex vtroque matrimonio ſuperſtitibus liberis deceſſerit, ſolos ex ſecundo viro ſuſceptos filios ad feudi ſucceſſionem admitti, vſu curiarum obtentum eſt.

Et hoc quoque ſuprà tit. 11.

CASVS QVIBVS FOEMINA IN FEVDO SVCCEDIT. TIT. CIIII.

SI cui militi ad certum ſeruitium feudum fuerit datũ, íſque relicta ex ſe deſcendẽte fœmina, deceſſerit, quæ id ſeruitium iuxta feudi conditionem non minus decenter præſtare poſſit, quàm maſculus, & ſi in inueſtitura minimè cautum ſit, vt & fœminæ ad id aſpirare valeant, eam tamen admitti rectũ putamus, quinimo hoc caſu, ſimul cũ maſculo in feudo eã ſuccedere quidam putant, quod multo magis dignũ obſeruãtia exiſtimauimus, cùm feudũ ſic datum eſt, vt nullum pro eo ſeruitiũ fiat, vt pleraque hodie feuda dantur.

Item ſi quis eo tenore de feudo aliquo ſit inueſtitus, vt in eo ſuccedant fœminæ, ſicut maſculi, ſiue feudum id ad certum fuerit datum ſeruitium, ſiue pro eo indeterminatè fuerit promiſſum ſeruitium, inueſtito moriente in feudum ſuccedunt pariter & mares & fœminæ. quanquam enim ſuperſtite maſculo, ex eo qui primus feudum adquiſiuit fœmi

næ

pore libertatis donum aſſecuti fuerint:vt ſi quidem eo tempore,quo coheres alter, vtpote his conſtitutis inhabilibus,aut dominus quaſi ad ſe deuolutum vindicaſſet, ab eius ſucceſſione ſint penitus alieni,ne quod legitimè factum eſt,ſuperuenienti facto poſtea retractetur:qui ſi re integra manumiſſi fuerint, in feúdum rectè ſuccedere queunt.

COMMENTARIVS.

IDEM in clericis ſuprà 33.vt ergo in alodiis,ita & in feudis delatæ ſucceſſionis tempus ſpectatur. Defertur autem ſucceſſio à morte eius,de cuius bonis agitur.

VT VASALLI SVMPTIBVS DOMINI SERVITIA PRÆSTENT.

TIT. CVII.

ANtiquatum eſſe ipſis rerũ experimentis,nos ipſi cognouimus, fideles, niſi aliud contractibus pactiones inſertæ deſiderent,dominorum ſumptibus eiſdem ſeruitia miniſtrare. Iuſtum nanque eſt,vt illi conſequantur ſtipendium, quo tempore ſuum commodare reperiuntur obſequium, præſertim cùm nec quiſquam propriis cogatur impendiis militare, maximè cùm extra ciuitatis ſuæ tentoria ſeruitiis exhibendis eos conuenit fatigari.

MVLTVM hac in re & ceteris mores regionũ poſſunt. aliis vaſalli diebus xv.aliis tribus menſibus tantùm ſuis ſumptibus domino militant.

VASALLVM FEVDVM POSSE IN ALIVM ARCTIORI LEGE *tranſferre.*

TIT. CVIII.

NVlla iuris conſtitutione aut conſuetudinis,vſuſque longæui obſeruantia prohiberi ſciſcitatus inuenio, vaſallum arctiori, quàm ipſe habeat, lege feudum in alium vbilibet poſſe transferre.

Dixi hac de re ſuprà 4.tit.38.

CLERICATV FEVDVM AMITTI.

TIT. CIX.

ET iure & moribus receptum eſt, vaſallum clericali ſe militiæ dedicantem feudum amittere. Scriptum eſt enim in diuinis eloquiis: Miles Chriſti ſeruiat Chriſto: milites ſeculi ſeruiant ſeculo.

De hac autem lib.2.tit.21.

DE

DE FEVDIS LIB. V.

QVO VARIAE CONSTITVTIONES IMPERATOrum ad hanc partem iuris pertinentes continentur.

CONSTITVTIO CONRADI DE BENEFICIIS.

IN NOMINE ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, Omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus & noſtris tam præſentibus quàm futuris notū eſſe volumus, quod ad reconciliandos animos ſeniorum & militum, vt adinuicem ſemper inueniantur concordes, & vt fideliter nobis & ſuis ſenioribus ſeruiant & deuotè, præcipimus & firmiter ſtatuimus, vt nullus miles Epiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, Marchionum, vel Comitum, vel hominum qui beneficium de noſtris publicis bonis, aut de Eccleſiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus iniuſtè perdiderint, tam de noſtris maioribus valuaſoribus, quàm eorum militibus ſine certa & conuicta culpa ſuum beneficium perdat, niſi ſecundum conſuetudinem anteceſſorum noſtrorum & iudicium parium ſuorum. Si contentio emerſerit inter ſeniorem & militem, quamuis pares iudicauerint, illum ſuo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniuſtè, vel per odium factum eſſe, ipſe ſuum beneficium teneat, donec ſenior & ille quem culpat, cum paribus ad noſtram præſentiam veniant, & ibi cauſſa iuſtè determinetur. Senior verò & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, ſex habdoma-

das antequam iter incipiat ei cum quo litigauerit innoteſcat. Hoc autem de maioribus valuaſoribus obſeruetur. De minoribus verò in regno noſtro, aut ante ſeniores, aut ante miſſum noſtrum eorum cauſſa finiatur. Præcipimus etiam, vt ſi aliquis miles ſiue de maioribus, ſiue de minoribus de hoc ſeculo migrauerit, filios eius beneficium tenere. ſi verò filios nō habuerit, & auiaticum ex maſculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, ſeruato vſu maiorum valuaſorum in dandis equis & armis ſuis ſenioribus. Si verò fortè auiaticum ex filio non reliquerit, ſed fratrem legitimum ex parte patris, & ſi ſeniorē offenſum habuerit, ſibi vult ſatiſfacere & miles eius eſſe, beneficium quod patris ſui fuit habeat. Inſuper & omnibus modis prohibemus, vt nullus ſenior de beneficio ſuorum militū cambium aut precariam aut libellum ſine eorum adſenſu facere præſumat. Illis verò quæ tenet proprietario iure, aut per præcepto ſuo porrectum libellum ſiue per precariam, nemo eum deueſtire audeat iniuſtè. Fodrum autē de caſtellis quod noſtri anteceſſores habuerūt, habere volumus. illud verò quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc iuſſionem noſtram infregerit, auri optimi libras c. componat, medietatem cameræ noſtræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit.

COMMENTARIVS.

DE primo capite, ne vaſallo feudum eripiatur niſi iudicio parium cognita & coniunctа culpa certa, lib. 1. titu. 20. & 23. De ſecundo capite, vt ſi reus culpæ valuaſor maior iudicio parium condemnatus prouocauerit ad principem, nihil innouetur, & ſeſquimenſe priuſquā iter arripiat aduerſario innoteſcat prouocatio, in d. titu. 23. De tertio, vt filii & nepotes ex filiis, vīq; fratres fratribus in feudo paterno ſuccedant, in 1. titu. 1. §. Cùm verò Conradus. Sed ſatiſfacere prius domino debent ſi eum offenſum habuerint, vt ſuprà 4. ti. 61. & ſolemnia munera offerre, arma ſcilicet & equos, vt ſuprà 2. tit. 12. De quarto, ne dominus feudum ſui militis alienare poſſit, in 2. tit. 9. §. vlt. & 4. tit. 38. §. ex eadem. Proponitur & initio illius tituli aliud, quod deeſſe hoc loco videtur, licet poſſit deduci ex differentia quam ſtatuit inter maiores & minores valuaſores. Quintum caput eſt de fodro, nolle. ſe in eo exigendo morem anteceſſorum ſuorum excedere. Fodrum Annonius 5. cap. 3. annonam militarem eſſe in-

terpretatur.ergo à Germanico vocabulo *Futer.* Fridericus de pace Cōſtantiæ:Nobis intrantibus Italiam fodrum conſuetum præſtabunt. Lotharius & Carolus in ſuis legibus:Miſſi curam habeant,ne homines noſtri vicinos tempore æſtatis quando ad herbam caballos ſuos mittunt, vel tempore hyemis quādo Mareſcalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur aut opprimant. Guntherus:

Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capitolicium certo ſub tempore cenſum,
Hæc Ligures ſacro tribuerunt omnia fiſco.

Sic in c.præterea de iu.pat.& Othonis 2.c.12.23. Radenici 4.ca.10.15.34.

CONSTITVTIO HENRICI DE CAVSSIS AMITtendi feudi.

IMperator Auguſtus Henricus ſecundus.De militum beneficiis quoniam dubias variaſque cauſſas in regno noſtro eſſe cognouimus, ideo ad Reipublicæ ſtatum quædam ſtatuimus. Si quis ergo dominum ſuum interfecerit, vel vulnerauerit ipſum dominū ſuámve dominam obſederit,vel eum cucurbitauerit, vel contra ea,quæ in fidelitate nominantur,fecerit,vel his ſupradictis conſilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si verò de ſupradictis ſe defendere voluerit,teſtibus à parte domini deficientibus,cum tribus paribus ſe expurget: ſi autē pares habere nō potuerit,cum duodecim propinquioribus parentibus ſe defendat(vſu verò curiali ſolus defendat.) Si quis autem ſuorum parium, idoneus tamen exinde ſe veritatem ſcire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam ſe defendat edicimus. Si quis antem fuit, qui domino non ſeruierit, parium laudatione beneficium amittat.(curiali tamen vſu id redimere poteſt pro medietate, quantum valuerit.) ſed ſi hoc defendere noluerit,duos vel vnum ſaltem parem oſtendat, & cum his ſe ſeruiſſe iuret: & ſi pares parémve habere nequiuerit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus ſe intra annum ſeruiiſſe iuret:(vſu tamen curiali ſolus iurare conceditur. Qualiter autem iuret,an ſolus,

an cum aliis nihil intereſt,dum tamen ſeruitia nominet.) Si autem concorditer cum domino ſuo ſe habuerit dominum ſæpe videndo,tunc dicimus vt probet per teſtes ſeruitium feciſſe,& per ſe nõ ſtetiſſe.Si autem aliqua inter dominum & vaſallum diſcordia fuerit,vel ſi domicilia in longinquum habuerint, vaſallus domino ſe repræſentando ſeruitium promittat, & ſi neceſſe fuerit, hoc probet iureiurando, ſaltem ad finem controuerſiæ vaſallo à paribus dato.Si quidem intra annum ſeruierit, quod leuiſſimum fuerit,& dominus aliud ſeruitium impoſuerit,quod vaſallus neglexerit,vnde damnum domino illatũ fuerit vſque ad fruges, feudatarius parium exiſtimatione damnũ reſarciat. De aliis verò culpis vnde beneficium non amittitur parium laudatione defendat ſe,vt ſuprà,vel emendat.

COMMENTARIVS.

ENVMERATIS quibuſdam cauſſis amittendi feudi,ait reum ingrati vaſallum domino deficiente probationibus ſe expurgare debere iureiurando cum tribus paribus,vel cum XII.cognatis. Aliter 4.titu.36.cùm de inueſtitura lis eſt inter dominum & vaſallum. Vel etiam ſe expurgare debere duello,ſi quis exiſtat compar qui eo nomine cum eo in pugnam deſcendere velit,vt ſuprà 4. tit.47.& dixi lib.1.tit.2. Eum verò qui per annum ceſſaſſe in præſtando ſeruitio dicitur,ſe expurgate iureiurãdo cum paribus duobus,vel vno, vel cognatis duobus aut tribus, ſeruitii genere quod ſe præſtitiſſe iurat nominatim deſignato,vel ſi conſtet eum ſępe dominũ ſalutaſſe,adiiſſe, cõueniſſe benignè ſine vlla querela, ſatis erit per teſtes quoſcunq; eum hanc ſedulitatem probare. Sequitur: *Si quidem intra annum ſeruierit*, quod leuiſſimum fuerit,id eſt,ſi minimum ſeruierit, *& dominus aliud ſeruitium impoſuerit*,&c.hoc caſu feudum non amittit,ſed damnum domino præſtare cogitur. Denique culpæ ratione vaſallus aut feudum amittit,aut damnum præſtat. Quæ incluſimus parentheſi, inſeruit vel appoſuit Conſtitutioni interpres aliquis,vt vſus curiarum ſtudioſum commonefaceret,quo ſolus vaſallus iurat,vt ſuprà. 1. titu.6. & ſeruitii omiſſi culpa ſe liberat mercede certa, vt diximus ſuprà.1. titu. 20.

ALIA

ALIA CONSTITVTIO HENRICI DE VASALLO

qui vnum ex dominis refutauit.

IMperator Henricus: Si contigerit feudum in curia, aut neglectu fidelis conſortibus applicari, nullum ex eo leuamen detruſus excipiat, ne ſenioris ſui contemptus illuſus fiat, ob quem feudum iure dimiſerat. Sanè qui aliter fecerint, quàm quòd mens ſaluberrimæ noſtræ conſtitutionis expoſcit, beneficio ſe carituros eſſe cognoſcant, ita vt eis amplius ſperare non liceat, ſeniori danda licentia tam ab ipſis eorúmque poſteris, quàm cæteris detentatoribus prædictũ beneficium vindicandi.

COMMENTARIVS.

SI vaſallus vnum ex dominis refutauerit, non ceteros conſortes, ei quidem ſeruitium non debet, ſed & offendere eum non debet, vt ſuprà 4.tit.44. alioquin feudo omni priuabitur. & hoc ita memini me expoſuiſſe lib.2.tit.14.

ALIA CONSTITVTIO HENRICI EIVSDEM, VT

ingratitudo vaſalli probetur teſtibus quinque.

Imp. Henricus Aug. vniuerſo populo.

SI vaſallus inhoneſtis factis, atque indecentibus machinationibus dominum ſuum offenderit, inſidiiſque eũ clandeſtinis vel manifeſtis appetiuerit, vel inimicis eius ſuas amicitias copulauerit, atque in aliis ſic verſatus eſt, vt potius inimicus quàm fidelis eſſe credatur, vel ſi eum cucurbitauerit, ſeu in campeſtri bello ſuum dominum reliquerit: feudo priuabitur. Quod non obtinere ſancimus, niſi quinque teſtibus ſummę atque integræ opinionis probatum fuerit manifeſtè. Datum VIII. Idus Auguſti feliciter.

DE hac re diximus lib.2.tit.2.

CONSTITVTIO LOTHARII DE FEVDIS NON *alienandis.*

LOTHARIVS DIVINA FAVENTE elementia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus ac triumphator ſemper Auguſtus vniuerſo populo.

IMPERIALIS beneuolentiæ proprium eſſe iudicamus, commoda ſubiectorum inueſtigare, & eorū calamitatibus diligenti cura mederi, ſimiliter Reipub. bonum ſtatum, ac dignitatē Imperii omnibus priuatis commodis præponere. Quo circa omnium fidelium noſtrorum tam futurorum quàm præſentium nouerit vniuerſitas qualiter dum apud Roncalias ſecundum antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro iuſtitia ac pace regni componenda conſideremus, omnia quæ ad honorem Imperii Romani ſpectare videntur, ſolicitè indagantes, pernicioſiſſimam peſtem, & reipub. nō mediocre detrimentum inferentem reſecare propoſuimus. Per multas enim interpellationes ad nos factas cōperimus milites ſua beneficia paſſim diſtrahere, ac ita omnibus exhauſtis, ſuorum ſeniorum ſeruitia ſubterfugere, per quod vires Imperii maximè attenuatas cognouimus, dum proceres noſtri milites ſuos omnibus beneficiis ſuis exutos, ad feliciſſimam noſtri numinis expeditionem nullo modo tranſducere valeāt. Hortatu itaque & conſilio Archiepiſcoporum, Epiſcoporū, Ducum, Comitū, Marchionum, Palatinorum, ceterorumque nobilium, ſimiliter etiam iudicū hac edictali lege in omne æuum Deo propitio valitura decernimus nemini licere beneficia quæ à ſuis ſenioribus habent, ſine ipſorum permiſſione diſtrahere, vel aliquod cōmentum aduerſus tenorem noſtræ conſtitutionis excogitare per quod Imperii vel dominorum minuatur vtilitas. Si quis verò contra hæc noſtræ legis ſaluberrimæ præcepta ad huiuſmodi illicitū commercium acceſſerit, vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentauerit, pretio ac beneficio ſe cariturum agnoſcat.

No-

Notarium verò qui ſuper hoc tali contractu libellum vel aliud inſtrumentum conſcripſerit, poſt amiſſionem officii, infamiæ periculum ſuſtinere ſancimus. Datum vii. die menſis Nouembris, M.C XXXVII. Indictione xv.

COMMENTARIVS.

HAEC eſt Conſtitutio Lotharii, de qua ſæpius actum eſt ſuprà, cuius Lotharii dixi 1. tit. 17. Ne feuda alienent vaſalli ſine conſenſu domini. quia alienatione feudorum ad militiæ ſeruitia ſubeunda propter inopiam redduntur inhabiles. Hæc ſeruitia cohærent feudis: & ob id Cornelio Tacito vaſalli comites dicuntur, quòd bello ſequi dominum cogantur. Iubet amoueri fraudes, & notario irrogat infamiam, vt l. Iubemus. 2. C. de ſac. eccl. & vaſallum feudo multat & pretio. In contextu illo loco, *Vel aliquod commercium*, emendaui, *commentum*, quod figmentum in Conſtitutione Friderici eadem de re.

ALIA EIVSDEM LOTHARII CONSTITVTIO DE *inueſtitura non petita intra annum.*

IMPER. LOTH. AVG. (EVGENIO Papa, &) vniuérſo populo.

QVONIAM inter dominum & vaſallum nulla fraus, nec vllum malum ingenium debet interuenire, idcirco per hanc præſentem legem ſancimus, ſi vaſallus non doloſè per annum & diem ſteterit, quòd à domino ſui beneficii inueſtituram non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus enim abeſſe videtur, ſi iuſta cauſſa impediente ſteterit. Datum VI. Cal. Septembris, anno à natiuitate Domini M.C. XXVII. Indictione V.

DE hac ſuprà 1. titu. 21. & 4. tit. 76. 92. 97.

CON

CONSTITVTIO FRIDERICI DE FEVDIS NON *alienandis & aliis capitulis.*

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMAnorum Imperator, ſemper Auguſtus, uniuerſo populo.

IMPERIALEM decet ſolertiam ita Reipublicæ curam gerere, & ſubiectorum commoda inueſtigare, vt regni vtilitas incorrupta perſiſtat, & ſingulorum ſtatus iugiter ſeruetur illæſus. Quapropter, dum ex prædeceſſorũ noſtrorum more vniuerſalis curiæ Rõcaliæ pro tribunali ſederemus, à Principibus Italicis, tam rectoribus Eccleſiarum, quàm aliis fidelibus Regni, non modicas accepimus querelas, quòd beneficiati eorum feuda quæ ab eis tenebant, ſine dominorum licentia pignori obligauerant, vendiderant & quadam colluſione nomine libelli alienauerant: vndè debita ſeruitia amittebãtur Imperii, & noſtræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo conſilio Epiſcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, ſimul etiam & Palatinorum, iudicum, & aliorum procerum, hac edictali, Deo propitio, perpetuò valitura lege ſancimus, vt nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quocunque modo alienare, vel pro anima iudicare ſine permiſſione maioris domini ad quem feudum ſpectare dinoſcitur. vndè Imperator Lotharius tantùm in futurum cauens ne fieret, legem promulgauit. Nos autem ad pleniorem regni vtilitatem prouidentes, non ſolùm in poſterum, ſed etiam huiuſmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas, hac præſenti ſanctione caſſamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præſcriptione impediente, quia quod ab initio iure non valuit, tractu temporis conualeſcere non debet, emptori bonæ fidei ex empto actione de precio cõtra venditorem competente.

Callidis inſuper machinationibus quorundam obuiantes, qui precio accepto, quaſi ſub colore inueſtituræ, quam ſibi licere dicunt, feudum vendũt, & in aliòs transferunt: ne tale figmentum, vel aliud vlterius in fraudem huius noſtræ conſtitutionis

tionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna auctoritate noſtrâ imminente, vt venditor & emptor, qui tam illicita reperti fuerint contraxiſſe, feudum amittât, & ad dominum liberè reuertatur. Scriba verò, qui ſuper hoc inſtrumẽtum ſciẽs conſcripſerit, poſt amiſſionem officii cum infamiæ periculo manum amittat.

Præterea, ſi quis infeudatus maior quatuordecim annis, ſua incuria vel negligentia per annum & diem ſteterit, quòd feudi inueſtituram à proprio domino non petierit, tranſacto hoc ſpacio, feudum amittat, & ad dominum redeat.

Firmiter etiam ſtatuimus, tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunque in dicta publica expeditione vocatus à domino ſuo, in eãdem expeditionẽ ſpacio competenti temerè venire ſuperſederit, vel alium pro ſe domino acceptabilem mittere contempſerit, vel dimidium reditus feudi vnius anni domino non ſubminiſtrauerit, feudũ quod ab Epiſcopo vel alio domino habuit, amittat, & dominus feudi in vſus ſuos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem.

Prætea Ducatus, Marchia, Comitatus, de cetero non diuidatur, aliud autem feudum, ſi conſortes voluerint, diuidatur, ita vt omnes qui partem feudi habent iam diuiſi, vel diuidendi, fidelitatem faciant, ita tamen, vt vaſallus pro vno feudo plures dominos habere non compellatur, nec dominus feudum ſine voluntate vaſalli ad alium transferat.

Inſuper ſi filius vaſalli dominum offenderit, pater à domino requiſitus deducat filium ad ſatisfaciendum domino, vel à ſe filium ſeparet: alioquin feudo priuetur. Si autem pater vult eum deducere, vt ſatisfaciat, & filius contemnit, patre mortuo in feudum nõ ſuccedit, niſi prius ſatisfecerit domino, pariq́ue modo vaſallus pro omnibus ſuis domeſticis faciat.

Illud quoque præcipimus, vt ſi vaſallus de feudo ſuo alium vaſallum habuerit, & vaſallus vaſalli dominum domini ſui offenderit, niſi pro ſeruitio alterius domini ſui hoc fecerit, quem ſine fraude antè habuerit, feudo ſuo priuetur, & ad dominum ſuum à quo ipſe tenebat, reuertatur, niſi requiſitus ab eo paratus fuerit ſatisfacere maiori domino quem offenderit, & niſi vaſallus idemq́ue dominus à domino ſuo requiſitus, eum qui maiorem dominum offenderit, requirat vt ſatisfaciat, ſuum feudum amittit.

Præterea ſi inter duos vaſallos de feudo ſit controuerſia, domini ſit cognitio, & per eum controuerſia terminetur: ſi verò inter dominum & vaſallum lis oriatur, per pares curiæ à domino ſub fidelitatis debito coniuratos terminetur. Illud quoque ſancimus, vt in omni ſacramento fidelitatis Imperator nominatim excipiatur.

COMMENTARIVS.

PROPONVNTVR hac Conſtitutione tres aut quatuor cauſſæ amittendi feudi. Lotharius in futurum tantùm vetuit alienationes feudorum. Fridericus etiam iam olim factas alienationes vel pignerationes feudi totius vel partis ſine conſenſu domini, nullas eſſe pronuntiat, nulla obſtante præſcriptione temporis. quod de longi temporis præſcriptione accipiendum eſſe oſtendi 4. tit. 49. Obſtabit enim certè præſcriptio peremptoria xxx. annorũ. Alia eſt conditio emphyteuſeos, quod ad pignerationem attinet. nam etſi prædium emphyteuticum non poſſit vendi, domino non denuntiato, l. vlt. C. de iu. emphy. pignerari tamen poteſt, l. tutor, §. vlt. D. de pig. act. Alia etiam conditio domini. nam & ſi alienare prohibeatur lege Conradi, non tamen pignerare. Et valet quidem à minori argumentum ad adfirmandum hoc modo, Si poteſt vendere, & pignerare, l. 9. §. 1. D. de pign. l. 1. C. rem alien. ger. non interd. Fructuarius vſumfructum vendere poteſt inuito domino. ergo & pignerare. Dominus proprietatis vendere proprietatem poteſt. ergo & pignerare. Non tamen valet ad negandum hoc modo, Si non poteſt vendere, nec pignerare. Adiicit hac Conſtitutione, venditione facta ſine conſenſu domini feudum domino aperiri, emptori tamen bonæ fidei, id eſt, qui ignorans eſſe feudum emit, aduerſus venditorem competere ex empto actionem pretii nomine. Apud Guntherum corruptè ſcriptum eſt:

Prætori quæ bonæ fidei præſtetur in illum
Actio quæ pretium cogat redhibere ſolutum.
Legendum enim,
Emptorique bonæ fidei.

Malæfidei emptor de euictione actionem non habet, l. ſi feudum. C. de euict. quo caſu æquum eſt venditori à domino pretiũ auferri, vt ſecundum Conſtitutionem Lotharii & pretio & beneficio careat. Amouentur etiam fraudes hac Cõſtitutione, vt ſi vaſallus in feudum dationem, quæ iure permiſſa eſt, pro venditione adſimulauerit, vt ſuprà 2. tit. 4. §. 1. & ad hanc fraudem reſpicit etiam infrà §. Illud, dum ait, quem ſine fraude habuerit. Deinde proponit aliam cauſſam amittendi feudi, de qua diximus 1. titu. 21. & 4. tit. 13. ſi pubes non petierit inueſtituram intra annum, & aliam, ſi militiæ munere fungi nolit, vel alium pro ſe mittere, ſuúmve laborem reditu prædii redimere, vt ſuprà 1. titu. 20. Adiicit ali-

quid

quid de feudi diuiſione, quod expoſui 4.titu.9.& 1.tit.9.& inde interpres Conradus de inhabili ambigit, an ſuccedat:quam quæſtionem diremit Caroli IIII. aurea bulla. Sequitur quarta cauſſa, Si vaſalli filius vel domeſticus dominum offenderit, & nolit vaſallus eum ad dominum perducere ſatisfaciendi cauſſa. Sed ſi per eum non ſtet quominus is domino ſatisfaciat, excuſatur, & filius ſolus feudi ſucceſſione indignus iudicatur, vt ſuprà 4.titu.61. Et ſimiliter ſi vaſallus vaſalli maiorem dominum offenderit, nec ſatisfecerit, redit feudum ad minorem dominum, ſi per minorem fiat quominus ſatisfaciat, vtrique feudum eripitur. quod ita Guntherus explicat rectius quàm tota Feudiſtarum fæculenta cohors:

Si tuus ex feudo cuiquam vaſallus idipſum
Contulit, atque tuo vaſallum munere fecit
Ipſe ſibi, ſi fortè tuam iam tertius ille
Succeſſor meruit factu atrocibus iram,
Nec tibi pro culpa domino mediante ſecundo
Fecerit ipſe ſatiũ, reprobato protinus illo
Ad dominum redeant feudalia iura ſecundum.
Si tuus ille ſuum tibi conciliare fidelem
Spernit, & aut torpens aut perfidus eſſe probatur,
Ambobus ſpretis ad te tua iura recurrent.

Quod ait §.pen.expoſui 1.titu.15.& 2.titu.15.Quod §.vlt.variis locis, ne alius quàm Imperator habeat vaſallum homologum vel Rex vel Dux, qui regnum vel ducatum à nullo tenet in feudũ. *Beneficiati.* Sic in veteri inſcriptione, Trib.ſpe beneficiatus. De hac autem Conſtitutione Abbas Vrſpergenſis. Fridericus, inquit, lege cauit ne feudorum iniuſtæ fieri poſſint diſtractiones. *Obligauerant.* Emendaui, obligauerãt, vendiderant & quadã colluſione nomine libelli alienauerãt, vt ſuprà 4.tit.53.

ALIA DE IVRE FISCI.

IMP. FRIDERICVS.

REgalia ſunt armanniæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiũt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgò dicũtur telonea, monetæ, multarum pœnarumq́ue compendia, bona vacantia, & quæ indignis legibus auferuntur, niſi quæ ſpecialiter quibuſdam conceduntur, & bona contrahentium inceſtas nuptias, & damnatorum, & proſcriptorum, ſecundum quod in nouis conſtitutionibus cauetur: angariarum, parungariarum, & plauſtrorum, & nauium præſta-

tiones, & extraordinaria collatio ad feliciſſimam regalis numinis expeditionem, poteſtas cōſtituendorum magiſtratuum ad iuſtitiam expediendam, argentariæ & palatia in ciuitatibus conſuetis, piſcationum reditus & ſalinarum, & bona committentium crimen maieſtatis, & dimidium theſauri in loco Cæſaris inuenti non data opera, vel loco religioſo: ſi data opera, totum ad eum pertineat.

COMMENTARIUS.

REGALIA ſiue fiſcalia iura hoc loco proponuntur, quæ Itali Friderico remiſerunt, vt Guntherus & Abbas Vrſpergenſis ſcribunt, atque etiam Radenicus 3.c.41.& 4.c.5. Et primum quidem Armanniæ. An potius Arimanniæ, quæ videntur officia eſſe apparitorum: nam arimanni ſunt qui magiſtratibus parent, l.58. Lang.de fur.l.2.de ſedit.l.10.de præſcrip. & perſonæ publicæ dicuntur, l.vlt.Lang.Ne lib.ho. op.ita vt quemadmodum magiſtratuum creatio numeratur inter regalia, l.1.D.ad leg.Iul.de amb. numeretur & apparitorum. Sed nihil mutandum. In breuiculo quodam redituum Eccleſiæ Romanæ cuius auctor Deus dedit quidam, dicitur Benedictus locaſſe cuidam comiti Ariminenſem comitatum & territorium integrum Caſtri Conchæ cum ſuis publicariis & armaniis, & medietatem Comitatus Peſauri cum publicariis & armaniis, ſuis intra vel extra ciuitatem ipſam poſitis. Videntur eſſe fabricæ & publica armamentaria, quæ ſibi ſemper principes vindicarunt, vt No.de armis Iuſtinianus. Sequitur, *Viæ publicæ & flumina nauigabilia aut ex quibus alia nauigabilia fiunt.* Radenicus, Omnis vtilitas ex decurſu fluminum proueniens. *Portus, ripatica.* Portoria intelligit. In beneficio Caroli Magni conceſſo Eccleſiæ Pariſienſi S.Vincentii & Germani, apud Annonium monachum. Portum donamus qui eſt inter pagum Senonicum & Milidunenſem, ita vt nullus alius ibi portum habeat, neque teloneum aut rotaticum, ſeu vultaticum, ſeu piſtaticum, ripaticum vel ſalutaticum: vbi pro piſtaticum fortaſſe legendum, ciſpaticum, vt in Cōſtitutione eiuſdem Caroli de teloneis & ciſpaticis. *Vectigalia quæ vulgò dicuntur telonea.* Aliàs, *Vectigalia, & quæ vulgò dicuntur telonea.* huiuſmodi ſunt pedatica & nauigia, quæ tamen diſplicuerunt Carolo legis Francicæ 3.c.12.& capitulis additis ad leges Langobardorum, cap.18.vt cùm nauis per medium flumen, vel ſub pontem tranſit, nec ripam appellit. *Monetæ.* Guntherus, Cudendæ iura monetæ. *Multarum pœnarúmque compendia.* Vulgò banna. Niſi quæ ſpecialiter quibuſdam cōceduntur. Vt legatum quod aufertur tutori excuſanti ſe, quod pupillo cedit nō fiſco, l.5.§.amittere.D.de iis quæ vt ind.& quod aufertur ei qui celauit tabulas teſtamenti, l.pen.C.de legatis. *Secundum quod in nouis*

Conſtitu

Conſtitutionibus cauetur. Intelligit Nouellas Iuſtiniani. Bona igitur contrahentium inceſtas nuptias, ſi deſint liberi iuſti vſque ad tertium gradum, vel parentes vſque ad ſecundum, & frater, ſoror, patruus, amita, Ceterorum ſi deſint liberi vel parentes vſque ad tertium gradum, No. 12. & 134. *Extraordinaria collatio.* Hæc eſt quæ ſodrum dicitur. *Argentariæ.* Argẽtifodinæ, vt ſalinæ. *Piſcationum reditus.* Hoc ſumptum eſt ex l. 17. D. de ver. ſig. vbi corruptè maiores noſtri legebant piſcariarum pro picariarum. Picariæ ſunt è quibus foditur pix. nam & picem foſſilem inueniri Plinius ſcribit 16. c. 12. & ſimili errore in Bruto Ciceronis malè Seb. Conradus legit pecuarias pro picarias. Igitur vſurpatione tantùm defendi poteſt fiſcus, qui ſibi vindicat piſcarias, vt priuati, l. iniuriarum §. vlt. D. de iniuriis, contra ius gentium. Et dimidium theſauri in loco Cæſaris inuenti non data opera, vel loco religioſo. Hoc eſt ex l. 3. §. ſi in locis. D. de iu. fiſ. Non ſunt autem hæc ſola iura fiſcalia, ſed & pleraque alia. Hic tantùm præcipua enumerantur, quæ cùm iam longo tempore deperiiſſent, Epiſcopi & proceres & ciuitates Italiæ Friderico Imperatori reſtituerunt.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM FRIDERICI DE *pace tenenda.*

FRidericus Dei gratia Romanus Imperator ſemper Auguſtus, Epiſcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, ad quos literæ iſtæ peruenerint, gratiam ſuam & pacem & dilectionem. Quoniam diuina præordinante clementia, ſolium regiæ maieſtatis conſcendimus, dignum eſt vt cuius præcellimus munere, illi omnino pareamus in opere. Inde eſt quòd nos tam diuinas quàm humanas leges in ſuo vigore manere cupientes, & Eccleſias ſiue eccleſiaſticas perſonas ſubleuare & ab incurſu & inuaſione quorũlibet defenſare intendẽtes, quibuſcunque perſonis ius ſuum cõſeruare volumus, & pacem diu deſyderatam, & antea toti terræ neceſſariam, per vniuerſas regni partes habendam regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda ſit & ſeruanda, in ſubſequentibus declarabitur euidenter.

Si qui hominē intra pacem cōſtitutum occiderit, capitalem ſubeat ſententiā:niſi per duellū hoc probare poſſit quòd vitam ſuam defendendo illum occidit. Si autē omnibus manifeſtū ſit quòd non neceſſario,ſed voluntariè illū occiderit: tunc neque per duellum, neque quolibet alio modo excuſabitur quin capitali damnetur ſententia. Si verò violator pacis à facie iudicis fugerit, res eius mobiles à iudice in populum publicentur & diſpēſentur. heredes autem ſui hereditatem quàm ipſe tenebat, recipiant tali conditione interpoſita, vt iureiurando ſpondeant quòd ille violator pacis nunquam decetero ipſorum voluntate aut conſenſu aliquod emolumentum inde percipiat. Quòd ſi heredes neglecto poſtmodum iuris rigore, hereditatem ei dimiſerint: Comes eandem hereditatem regiæ ditioni aſſignet: & à regio iure beneficium ſuſcipiant.

Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit: niſi in duello, & vitam ſuam defendendo hoc fecerit, probauerit: manus ei amputetur: & ſicut ſuperius dictum eſt iudicetur: & iudex in cauſſa ipſum & res eius ſecundum rigorem iuſtitiæ ſtrictius conſequatur.

Si quis aliquem ceperit, & abſque ſanguinis effuſione fuſtibus percuſſerit, vel crines eius aut barbam expilauerit: decem libras ei cui iniuria illata eſſe videtur,per compoſitionem impendat:& iudici viginti libras perſoluat.

Si verò temerarius abſque percuſſione eum inuadat quod vulgò dicitur* *ciſteros*,calida manu, ac verberibus contumeliiſque male tractauerit: quinque libras componat: & iudici pro tali exceſſu decem libras perſoluat.

* *Zitter band.*

Quicunque iudici ſuo pro exceſſu viginti libras inuadiauerit, prædium ſuum pro pignore illi tradat,& intra quatuor ſeptimanas inuadiatam pecuniam perſoluat. Quòd ſi intra quatuor ſeptimanas prædium ſuum ſoluere neglexerit: heredes ſui ſi voluerint hereditatem recipiant,& Comiti intra ſex ſeptimanas viginti libras perſoluant.Si autem Comes eandem hereditatem regiæ poteſtati conſignet, proclamatori etiam damnum reſtituat, & prædium à Rege beneficiali iure obtineat.

Si clericus de pace violata pulſatus fuerit, aut pacis violatorem in contubernio ſuo habuerit,& de iis in præſentia ſui Epiſco

Epiſcopi ſufficiẽti teſtimonio conuictus fuerit: Comiti in cuius comitatu idẽ clericus hoc perpetrauerit, viginti libras perſoluat, & de tanto exceſſu ſecundum ſtatuta canonum Epiſcopo ſatisfaciat. Si autem idem clericus inobediẽs extiterit,non ſolùm officio & beneficio eccleſiaſtico priuetur, verumetiam tanquam proſcrptus habeatur.

Si iudex populi clamore aliquem pacis violatorem ad caſtrum alicuius domini ſecutus fuerit, dominus cuius caſtrum id eſſe cognoſcitur, ad faciendam iuſtitiam illum producat. Qui ſi de ſua fuerit diffiſus innocentia,& ante conſpectum iudicis venire formidauerit,ſi manſionem in caſtro habet,dominus eius omnia bona mobilia ſub ſacramento iudici repræſentet, & eum decetero in domo ſua tanquam proſcriptum non recipiat. Si verò manſionem in caſtro non habuerit:dominus eius ſecurè eum adducere faciat, & poſtmodum iudex cum populo eum tanquam pacis violatorem perſequi non deſiſtat.

Si duo homines pro vno beneficio contendunt, & vnus ſuper eodem beneficio inueſtitorem producit, illius teſtimoniũ, cùm inueſtitor donum inueſtituræ cognoſcit,Comesprimò recipiat:& ſi idem probare poterit idoneis teſtibus,quòd abſque rapina hoc idem beneficium habuit,remota controuerſiæ materia id obtineat. Quòd ſi de rapina præſente iudice conuictus fuerit,rapinam dupliciter ſoluat,beneficio verò careat, niſi iuſtitia & iudicio dictante illud in poſterum requirat. Si tres vel plurescontendunt de eodem beneficio producentes vtrinque diuerſos inueſtitores, iudex in cuius præſentia cauſſa ventilatur, à duobus requirat boni teſtimonii hominibus in prouincia eorumdem litigatorum commorantibus per ſacramentum quod iurauerint, quis illorum abſque rapina eius beneficii poſſeſſor extiterit, & cognita ex ipſorum teſtimonio rei veritate, poſſeſſor beneficium ſuum quietè obtineat, niſi iudicio & iuſtitia dictante alter de manu ſua illud eripiat.

Si ruſticus militem de violata pace pulſans manu ſua iurauerit quòd non de voluntate ſua, ſed de neceſſitate hoc fecit: manu militari ſe miles expurgabit.

Si miles ruſticum de violata pace pulſauerit, & manu ſua iurauerit quòd non voluntate,ſed neceſſitate hoc fecit:de duobus vnum ruſticus eligat:an diuino, an humano iudicio innocentiam ſuam oſtendat: aut ſeptem teſtibus idoneis quos iudex elegerit, ſe purget.

Si miles aduerſus militem pro pace violata aut aliqua capitali cauſſa duellum committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, niſi probare poſſit quòd antiquitus ipſe cum parentibus ſuis natione legitimus miles exiſtat.

Poſt natale ſanctæ Mariæ, vnuſquiſque Comes ſeptem boni teſtimonii viros ſibi eligat: & de qualibet prouincia cum ipſis ſagaciter diſponat: & quanto precio ſecundum qualitatem temporis ſit annona vendenda, vtiliter prouideat. Quicunque verò contra deliberationem ipſius intra anni terminum altius modium & carius vendere præſumpſerit:tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras Comiti exoluat, quanti modios ſiue maldios altius vendidiſſe conuictus fuerit.

Si quis ruſticus arma vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex in cuius poteſtate repertus fuerit,vel arma tollat, vel viginti ſolidos pro ipſis recipiat à ruſtico. Mercator negociandi cauſſa per prouinciam pertranſiens, gladium ſuum ſuæ ſellæ alliget, vel ſuper vehiculum ſuum ponat: non vt quem lædat innocentem, ſed vt à prædone ſe defendat.

Nemo retia,aut laqueos,aut alia quælibet inſtrumẽta ad capiendas venationes tendat,niſi ad vrſos,apros,vel lupos capiẽdos. Ad palatium Comitis nullus miles ferat arma,niſi rogatus à Comite.

Publici latrones,& conuicti vel compacti antiqua damnentur ſententia. Quicunque aduocatiam ſuam vel aliquod aliud beneficium inordinatè tractauerit, & à domino ſuo admonitus non reſipuerit, & in ſua perdurans inſolentia ordine iudiciario tam aduocatia quàm beneficio exutus fuerit, ſi poſtmodum auſu temerario aduocatiam vel beneficium inuaſerit,pro violatore habeatur.

Si quis quinque ſolidos aut valens vel amplius furatus,laqueo ſuſpendatur:ſi minus,ſcopis & forcipe excorietur & tondeatur. Si miniſteriales alicuius domini inter ſe guerram habuerint:Comes ſiue iudex, in cuius regimine eam fecerint,le-

ges

ges & iudicia exinde proſequatur. Quicunque per terrã tranſiens equum ſuum pabulare voluerit, quantum propinquos ſecundum viam ſtans in loco amplecti potuerit, ad refectionem & reſpirationem equi ſui, impunè ipſi equo porrigat. Licitum ſit etiam ipſi vti herba viridi, & ſylua, ſine vaſtatione qualibet vtatur pro ſua commoditate & vſu neceſſario.

COMMENTARIVS.

CONSTITVTIO hæc eſt Friderici primi, vt ceteræ omnes, quæ ad Germaniæ publicam pacem ſpectat, & vulgò appellatur à Germanis *Fridbrief*, id eſt, Breue pacis, vt Abbas Vrſpergenſis ſcribit, & *Landfrid*, ſiue *Landfriden*, id eſt publica pax, Io. Froſſardi 3. ca. 97. corruptè *Languefride*. Edita hæc fuit Ratisbonæ quantum opinor rebus pacatis inter principes Germaniæ, qui diu dimicarant inter ſe ob ducatum Saxoniæ & Baioariæ ereptum Henrico Superbo à Conrado Imperatore. qua de re Otho. Ne, inquit, Baioaria vlterius totius regni quietis immunis eſſet, treugã proximo Pentecoſtæ ad annum iurari iuſſit. Et ideo forſitan rectè huic Conſtitutioni in veteri libro hic titulus præponitur, De treuga & pace. Conſtituitur autem primùm capitis pœna in eum quem conſtiterit pacis ſiue induciarum tempore hominem occidiſſe dolo malo, & abſolui eum quem non conſtiterit cædem feciſſe dolo malo, ſi paratus ſit duello comprobare eam ſe feciſſe ob tutelam ſui corporis, quod naturalia & ciuilia iura permittunt. Bona mobilia abſentis & fugitiui populo à iudice diripiẽda dari, non fiſco. Immobilia heredibus eius relinqui, ſi modo iurauerint ſe nihil ex eis proſcripto ſuppeditaturos, cui iuriiurando ſi non paruerint, iam non amplius ea eos proprio, ſed feudi tantùm iure ab Imperatore tenere poſſe. Ei qui vulnus inflixerit, manum amputari: & ita in legibus eiuſdem militaribus apud Othonẽ eum qui vulnere illato inducias fregerit, manu aut capite plecti. Ei qui ſine cæde & vulnere re ipſa iniuriã atrocẽ fecerit, vt ſi barbam vulſerit, aut crinem lacerauerit, aut fuſtibus aliquem cæciderit, hanc irrogat multam, vt iniuriam paſſo inferat auri libras x. iudici xx. Eſt hoc frequẽs in legibus Gotthorum, vt iudici pars multæ aut tota adiudicetur. Iniuriam quæ verbis fit, leuius coercet, de qua ſic ait: *Si verò temerarius abſque percuſſione eum inuadat, quod vulgo dicitur* Zitterhand, *calida manu, ac verbu cõtumelijſque malè tractauerit*, &c. Omnes libri ſcripti habent illud, *Hand*, ſed illud *Zitter* eſt deprauatum in *ciſter* vel *ciſteros*. Quid autem ſit *zitterhand*, mox explicat, calida manu ſcilicet. quòd Germanicæ linguæ peritis exploratiſſimum eſt. Additur in §. quicunque, in hanc cauſſam prædia pignori capi. Debet enim condemnatus reus mox Comiti multam inuadiare, quod eſt obli-

gate dato pignore. Dixere etiam veteres, ſi Varroni credimus, alligare pecuniã, vel obligare. Id verò pignoris, reus luere debet intra mẽſem. quòd ſi non fecerit, addicitur heredibus eius ea lege, vt id reluant intra ſeſquimẽſem, aut in fiſcum redigitur: ita tamen vt iudex prædium ſibi retineat feudi iure, & proclamatori litis æſtimationem exſoluat. Proclamatorem vocat actorem, cui iniuria illata eſt. nam & Germanis actio eſt clamor, & veteribus Gallis *clain* ou *clam*. Inde legibus Alamannorũ, Nemo, inquiunt, negligat ad placitum venire, vt in ipſo placito pauperes conclament cauſſas ſuas. Poſt hæc clericis pacis violatoribus propriam pœnam indicit. Superiorem indixit laicis. Notandum ex §. ſi iudex, proſcriptum non eſſe domo recipiendum: quæ vulgaris fuit olim adiectio, cùm interdicebatur aqua & igni & tecto. & lege Iulia de vi puniuntur, qui recipiunt deportatos, auctore Paulo in Sententiis, qui relegatos, pecuniaria pœna, l. 11. D. de intetd. & releg. In §. ſi duo, tractat de contentione feudi inter duos vaſallos, vt dirimatur à Comite. ergo à iudice ordinario. quod expoſui 1. titu. 15. & 28. Et vt primum eius teſtimonium recipiatur, qui producit inueſtitorem ſuum, qui recognoſcat donum inueſtituræ, puta ſcipionem, anulũ, clypeum. Teſtimoniũ, id eſt, probatio & teſtes qui ab eo producuntur, quibus ſi conſtiterit eum iure feudum adquiſiiſſe, vincet in poſſeſſionis cauſſa. Contrà, ſi vi probetur inuaſiſſe, damni æſtimationem præſtabit in duplum, & poſſeſſione ac feudo carebit, niſi id in principali cauſſa ſuum fuiſſe probauerit. Ex illa controuerſia duæ naſcuntur lites, vna eſt de poſſeſſione, altera de iure. Qui priori mulctatus eſt in duplum, non debet cadere etiam poſteriori. Sed ſi fortè priori non multetur, & poſſeſſionẽ tantùm reſtituere cõpellatur, quanuis feudum ſuum inuaſerit, & poſteriore iudicio feudo priuabitur, ſecundum l. ſi quis in tantam. C. Vnde vi. quæ ita re diſtincta nihil obſtabit. Ex §. ſi ruſticus. & ſeq. intelligimus in cauſſis criminalibus iurari de calumnia. nam ſi ruſticus militem violatæ pacis reum deferat, iurare prius debet de calumnia, miles autem manu quarta (ſic eſt legendum) ſe debet expurgare, id eſt, dato iureiurando cum tribus coniuratoribus. Et ita ex diuerſo ſi miles ruſticũ deferat, de calumnia deierat, ruſticus purgat ſe dato iureiurando cum VII. aliis, vel probat ſuam innocentiam humano iudicio, id eſt, teſtibus legitimis, vel diuino, id eſt, duello. nam per campionem miles cum ruſtico pugnare poterit, vel etiam per ſe ſi velit. alioquin ruſticus militem ad pugnam compellare non poteſt. nam neque miles plebeius militem nobilem. Nobilis æſtimatur ex genere & vita militari, vt Conſt. Neap. 3. tit. 59. & 60. Ceterùm in cauſſis criminalibus etiam iurari de calumnia oſtendit Conſtitutio de incendiariis, quæ ſequitur. Romano iure in cauſſis criminalibus neque calumniæ iuſiurandum datur, vt Leonis No. 107. & malè contrarium elicitur ex l. vlt. C. de fide inſtr. neque aliud quodlibet iuſiurandum, excepto iudicio iniuriarum, l. lex Cornelia. §. Hac lege. D. de iniur.

iur.in quo tamen feſtiuus poeta mauult Bithynico ſatisfacere quàm iurare. Sed non ita in Græcia olim. Lyſias ἐν τῷ κατὰ Θεομνήστου πρώτῳ, Ἐν ἐκείνῳ χωρίῳ ὅταν τὰς τοῦ φόνου δίκας δικάζονται οὐ διὰ τούτου τοῦ ὀνόματος τὰς διωμοσίας ποιοῦνται, ἀλλὰ δι' οὗπερ ἐγὼ κακῶς ἀκήκοα, ὁ μὲν γὰρ διώκων ὡς ἔκτεινε διόμνυται, ὁ δὲ φεύγων ὡς οὐκ ἔκτεινεν. *Poſt natale.* Hæc Conſtitutio edita fuit paulo pòſt kal. Septembres, vt Otho Friſingenſis ſcribit, & ideo iubet poſt natale S. Mariæ, qui eſt VI. Id. Sept. à Comite certum annonæ pretium conſtitui, quòd qui in vẽdendo exceſſerit, multatur quaſi violator pacis. & ait, *Modios* vel *maldios.* Vtrumque idem ſignificat. nam & hodie neſcio quot modios *Maldar* Germani vocant, & eodem ſenſu Abbas Vrſpergenſis, Vt quilibet, inquit, manſus ruſticorum prædiorũ ſolueret maltare vnum auenæ. Deinde interdicit armorum vſu ruſticis & mercatoribus, niſi in vſum itineris, vt lex Iulia de vi publica, atque etiam militibus in palatio Comitis. Venatione omnibus, præterquam vrſorum, aprorum, luporum. & ſanè ab Imperatore etiam hodie in inueſtituris feudorum ſpecialiter ius venandi principibus & nobilioribus vaſallis pro beneficio concedi ſolet. Adiicit §. quicunque aduocatiam, priuari aduocatia vel alio feudo eum qui in eo ſe gerit inſolenter vel ignauiter, meritò, cùm & ex ea cauſſa expellatur conductor, & ereptum ſi inuadat pro pacis violatore haberi. Aduocatia dignitas eſt quædam ſine vrbis aut Eccleſiæ præpoſitura, c. ſaluator. 1. q. 3. c. in quibuſdam. de pœnis. c. præterea. De iu. pat. vt aduocatia Tigurinenſis in Auſtria Lazii, aduocatia Betunæ in Chronicis Flandriæ. Carolus in donatione Vlmæ regalis villæ facta abbati Augiæ maioris apud Mutium Germ. Chron. IX. Eligant huic loco aduocatum & defenſorem, eo tamen tenore vt quandocunque ſui commiſſi præuaricator in rebus aut hominibus, quod vulgo *Balmund* dicitur, exiſtat, ſtatim ſine mora, ſine iudicio aduocatiam perdat. & paulopòſt, Si aduocatus hæc noſtra ſtatuta tranſgrediatur, ſine iudicio & abſque ſpe recuperationis aduocatia ſtatim priuetur. Abbas Vrſpergenſis, Mortuo Adelgozo ſine herede, qui fuit aduocatus Auguſtæ, Fridericus Imp. tam aduocatiam quàm alia prædia ipſius ſibi vindicauit. & alio loco, Laicam à clericis prohibens inueſtituram, & recipiens ab Eccleſiis Ducatus, Marchias, Comitatus, aduocatias, monetas, telonea, ceterorúmque regalium quæ poſſidet ſummam. Conſtituitur & in fures pacis violatores laquei pœna, ſi quinque ſolidos aut valens vel amplius (ſic legendum) furati fuerint, vt moribus Britanniæ in fures domeſticos, c. 582. ſi minus, præcipit vt virgis cædantur & tondeantur. & ita in pacis conuentione inita in Alſatia apud Rhenanum. Si quis ſicli vnius aut duorum pretii furtum aut prædam fecerit, corium cum capillis perdat. & in legibus militaribus Friderici apud Guntherum:

Detonſáque coma poſt verbera pulſus abibit.
Vertice detonſo ſupponet terga flagellu.

& in

& in legibus Gotthorum frequentiſſimè, vt turpiter decaluati rei flagellis cædantur. & Leonis No. 60. καὶ αὐτὸν πρῶτον μὲν μάστιξι ταῖς εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐν χρῷ κουρείᾳ ἀτιμάζεσθαι. & 92. τοῖς μὲν ὁρίζεσθαι τὴν ποινὴν μέχρι τῶν εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ τῆς ἐν χρῷ κουρείας. & 63. ἐπὶ ταῖς μάστιξι καὶ τῇ ἀτίμῳ τῶν τριχῶν ἀποβολῇ. & in l. x. βασιλικῶν ſæpe. Cùm §. vlt. congruit l. 1. Lang. de iterant. & Neap. 3. tit. 58. Lege Laurentum ſancitum erat auctore Feſto, ne pomum ex alieno legeretur ſupra armum, id eſt, quod humeris eſſet oneri. Licebat ergo intra armum. & ſimiliter licebit ſecundum viam pabuli nonnihil tranſeunti equo carpere ex herba aut ſtipula illecta. Herbæ appellatione non continetur fœnum, vt de edicto Clodouei Gregorius Turonenſis refert lib. 2.

ALIA CONSTITVTIO FRIDERICI IMPERATORIS. De incendiariis & pacis violatoribus.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & ſemper Auguſtus. Decet fidelitati noſtræ, tempora generali populorum prouinciarũ tranquillitati circunſpectionis noſtræ ſtudio prouideri, vt dum in ſubiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac ſceleroſos à ſubditorum iniuriis arceamus æquitatis noſtræ correctione. Conſiderantes quippe quæ damna, quantæque deſolationes hominum & prouinciarum, per ſeditiones & incendia prouenerint, & quantos præterea futurorum timores reportent, ea quæ de conſcientia & conſilio principum, & aliorum fidelium noſtrorum, tam liberorum, quàm miniſterialium, ad reprimendos incendiariorum inſolentias, imperialis noſtra ſanxit auctoritas, vniuerſalis imperii fidelibus nota fieri volumus, & ſicut in caſtro noſtro Nurinberc, hæc ordinata & confirmata ſunt, firmiter indicimus obſeruanda. Primùm igitur de incendiariis demandamus generaliter, vt ſi liber homo, ingenuus, miniſterialis, vel cuiuſcunque conditionis fuerit, incendium commiſerit pro vuerra propria, pro amico, pro parente, vel cauſſæ cuiuſquam alterius occaſione, de ſententia & iudicio imperiali, proſcriptioni ſtatim ſubiectus habeatur. Hic excipiuntur, ſi qui fortè manifeſta vuerra caſtra manifeſtè capiunt: & ſi qua ibi ſuburbia, aut ſtabula aliáve tuguria præiacent, igne ſuccendunt. Excipiuntur & iudices quos in malefactores pœnam iuſticia exigente exercere contingit. Quòd ſi aliquis in Ducatu alicuius incendium

fecerit, ipſe proſcriptum pronunciet, ac deinde iuſtitiæ ſuæ ꝯtoritate eum proſcribat. Idipſum faciant Marchiones, Palatini Comites, Lantgrauii, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem abſoluere, niſi domino Imperatori. Quicunque etiã incendiarium in domo ſua ſcienter receperit, & conſilium auxiliúmve ei impenderit, damnũ & iniuriam paſſo pro facultate ſua reſtituat, Iudici verò x. libras monetæ de illa diœceſi in qua cõmiſſum eſt, perſoluat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia ſua diſponat. Si quis autẽ ſuper hac culpa innocentiã ſuam probare vel oſtendere voluerit, cũ duobus viris veracibus culpa in præſentia iudicis ſe expurget. Si quis autẽ cui quã impoſuerit, quòd incendiariũ receperit, & de hoc ipſum iure voluerit cõuenire, hoc nequaquã ei fieri liceat, niſi præſtito primo calumniæ ſacramento. Dominus etiã Imperator proſcriptorũ neminẽ à ſententia proſcriptionis abſoluat, niſi de illicitis primò damnis cũ iniuriato cõponat, & niſi cõſciente iudice hoc faciat. Proſcriptum verò, quẽ pro incendio ſententiã proſcriptionis incurriſſe omnibus notũ fuerit, Diœceſianus Epiſcopus, ſi ad ſatisfactionẽ inobediens exiterit, à cõmunione Eccleſiæ Dei & fideliũ Chriſti abiiciat, & extraneũ eum reddat, nec eũ abſoluat, quoadúſque læſo damnũ reſtituat: & ecõuerſo, quẽ Epiſcopus legitimis induciis citatũ iuſtitia dictante excõmunicauerit, & hoc iudici inſinuauerit, iudex eũ bãno proſcriptionis condẽnet, & nec prius eũ abſoluat, quàm corã Epiſcopo de his pro quibus condemnatus eſt, ſatisfaciat. Quòd ſi à proſcriptione illa prædicto modo fuerit abſolutus, & Epiſcopo ſuo voluerit obedire, incendium primò abiuret, deinde ſit in arbitrio Epiſcopi, qualẽ ei pœnã iniungat, ad viſitandũ ſepulchrũ Domini, aut limina Iacobi Apoſtoli. Si autẽ proſcriptus eo, vt dictũ eſt, modo abſolui deſiderauerit, domino Imperatori fines imperii per annũ & diem abiuret. Si quis autẽ à proſcriptione & excõmunicatione ſimiliter non fuerit abſolutus infra annũ & diẽ, vniuerſo iure, honore, & legalitate priuatus habeatur, ita vt ferendo teſtimonio, vel ad iudicandũ, decetero nequaquã ſit admittendus. Omni quoque feudali iure carebit perpetuò. Itẽ ſi in reiſa alicuius domini, cũ ipſo domino cuius eſt reiſa, aliquis fuerit, qui incendiũ (vt ſæpius contingit) faciat, dominus ipſe, cuius eſt ipſa reiſa, iurabit ſuper reliquias, quòd nõ fecerit conſcientia, vel mandato, vel voluntate ſua. Reum autem

abiiciet à ſe,& nunquã recipiet.Quòd ſi illum poſt ſatisfactionem receperit, tenetur vniuerſum damnũ quod ille commiſit, reſtituere.Itẽ ſi cõtingat dominum aliquem in villa aliqua hoſpitari violenter, & fortuitu euenerit domum aliquã incendi, & ille cui fit damnum,dominũ impetierit,quod mandato ſuo, vel voluntate,vel conſcientia ſua factum ſit,damnũ damnificato reſtituat. Itẽ ſi incẽdiarius captus fuerit, & coram iudice negare voluerit incẽdium ſe commiſiſſe, ſi fortè notoriũ non fuerit,per prouinciã iudex ſi poſſet eum cũ vii.idoneis teſtibus cõuincere,capite plectatur.Sed ſi notoriũ fuerit,nullius requirendum eſt teſtimoniũ,ſed ſtatim decollandus.Itẽ ſi Caſtellani cuiuſquã domini deſcendẽtes à caſtro domini ſui, incẽdium fecerint domino abſente à prouincia, caſtrum domini propter hoc nõ erit cõburendum,ſed bona incendiariorũ quæcunque extra caſtrum fuerint reperta,cõburãtur. Poſt reuerſionẽ verò domini,ſi dominus incẽdiarium retinere voluerit, & à ſe nõ repulerit,caſtrum eius ſimiliter erit cõburendum.Item ſi proſcriptus propter incẽdium in aliquã domum confugerit, de qua nõ poſſit haberi,niſi domus incẽdatur, propter hoc incendiũ non erit quis incendiarius,ſed dãnum pro incendio reſtituere debet.Itẽ ſi incẽdiarius ſuper caſtrũ aliquod agitatus cõfugerit, & dominus,cuius eſt caſtrũ,fortaſſis dominus,vel vaſallus, vel cõſãguineus fuerit, dominus ille nõ debet eũ perſequẽtibus repræſentare,ſed iuuabit eũ à caſtro in ſyluã,vel aliàs,vbi ſecurus ſibi videatur.Quòd ſi nec dominus vel vaſallus, nec cognatus fuerit, perſequẽtibus eũ ſtatim repræſẽtet, vel cũ eo in eadẽ culpa ſit.

Statuimus etiã,& eodẽ firmiter edicto ſancimus,vt quicunque alii damnũ facere,aut lædere ipſum intendat, tribus ad minus antè diebus per certũ nunciũ ſuum diffiduciet eũ. Quòd ſi læſus diffiduciatũ ſe fuiſſe negare voluerit,nuncius idem ſi viuus eſt,iuret quòd contradixerit ei ex parte domini ſui,loco & tẽpore deſignato.Si mortuus eſt nuncius,iuret dominus iũctis ſibi duobus viris veracibus,ꝗ cõtradixerit ei,ne dolo mediãte de fide violata quis valeat inculpari.His ſanciẽtes adiicimus,vt quicunque treugas alicui dederit, niſi ibi determinatũ & exceptũ fuerit,quo tenore ſeruet vel nõ ſeruet eas, cõtradicere eis ante terminũ ſtatutũ nequaquã poſſit.Quòd ſi fecerit,vt violator fidei iudicetur.Itẽ qui nunciũ aliquẽ, pro eo quod cõtradicturus mittitur,læſerit,fidem ſuam violauit, & decetero omni honore ſuo carebit, & in poſterum nullus ei contradicet.

De filiis quoque ſacerdotum,diaconorum,ruſticorum, ſtatuimus,nec cingulum militare aliquatenus aſſumant: & qui iam aſſumpſerunt,per iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quòd ſi dominus alicuius eorum eum in militia contra iudicis interdictum retinere contenderit, dominus ipſe iudici in x.libras condemnetur,ſeruus autem omni iure militiæ priuetur.Statuimus etiam,vt ſi quis vineas aut pomaria exciderit, proſcriptioni & excommunicationi incendiariorum ſubiiciatur.Vt autem hæc tam vtilis ordinatio omni tẽpore rata permaneat,& eo quo dicta eſt tenore inconuulſa conſiſtat,eam legibus prædeceſſorum noſtrorum Imperatorum atque regum iuſſimus interſeri,& perpetuo iure ſeruari.Cui ſi quis auſu temeritatis cõtraire preſumpſerit, Dei omnipotentis & noſtrę perpetuò indignationis ſit reus.Fiat,fiat. Actum Nuremberc in præſentia Principum, Conſilio,& conſenſu eorum. Anno incarnationis M. C. L X X X V I I. I I I. Kal. Ian.

COMMENTARIVS.

HAEC etiam,quam ſumpſimus ex Abbate Vrſpergenſi, pertinet ad publicam pacem Germaniæ,& de feudis nõnihil habet:& etiam ſi non haberet,ſemper pacem publicam,quæ tota conſiſtit ex vaſallorum fide & conſtantia, maiores coniunxerunt cum feudis. Eos qui vites exciderint coercet vt incẽdiarios, vt latrones, l.2.D.arb.fur.cæſ.Ait, *Item ſi in reiſa.* Excurſio militaris hoc Germanico iam obſoleto vocabulo ſignificari videtur.Oliuarius Marchiæ:*Toſt apres ceux de la verde tente & autres Gandois firent vne reſe ſur les marches de Hainaut.* Et Io.Auentinus auctor eſt multam nõ reſpondentis ad delectum appellari Raiſogueldum,quod vulgo Heribannum vel Hoſtenditiæ.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM DE PACE COMPONENDA

& retinenda inter ſubiectos, & aliis capitulis.

Federicus Dei gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, vniuerſis ſubiectis ſuo Imperio, Salutem.

HAC edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes noſtro ſubiecti imperio,veram & perpetuam pacem inter ſe obſeruent: & vt inuiolata inter omnes perpetuo obſeruetur. Duces, Marchio-

t nes,

nes,Comites,Capitanei,Valuaſores,& omnium locorum rectores,cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimooctauo anno vſque ad ſeptuageſimum obſtringantur iuramento vt pacem teneant:& rectores locorum adiuuent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine vniuſcuiuſque quinquennii de prædicta pace tenenda omnium ſacramenta renouentur.Si quis verò aliquod ius de quacunque re,vel facto cõtra aliquem ſe habere putauerit, iudicialẽ adeat poteſtatem, & per eam ius ſibi competens exequatur. Si quis verò auſu temerario prædictam pacem violare præſumpſerit: ſi ciuitas eſt,pœna centum librarum auri cameræ noſtræ inferenda puniatur: oppidũ verò *triginta libris auri multetur: Duces autẽ,Marchiones & Comites quinquaginta auri libras pręſtẽt: Capitanei quoque & maiores valuaſores viginti auri libris puniantur:maiores verò valuaſores,& omnes prędictę pacis violatores,tres libras auri inferre cogantur,& damnum paſſo ſecundum leges reſarciant. Iniuria ſeu furtum legitimè puniatur. Homicidium quoque & membrorum diminutio vel aliud quodlibet delictum legaliter vindicetur.

*al. xx.

Iudices verò,& locorũ defenſores,vel quicũque magiſtratus ab Imperatore,vel eius voluntate cõſtituti ſeu confirmati, qui iuſtitiam facere neglexerint, & pacem violatã vindicare legitimè ſuperſederint:damnum omne iniuriam paſſo reſarcire compellantur: & inſuper ſi maior iudex eſt, ſacro ærario pœnam decem librarum auri præſtet,minor autem pœna triũ librarum auri multetur. Qui verò ad prædictam pœnam perſoluendam inopia dinoſcitur laborare, corporis ſui coërctionem cum verberibus patiatur:& procul ab eo loco, quem inhabitat,quinquaginta miliaria per quinquẽnium vitam agat.

Conuenticulas quoque in ciuitatibus, omnéſque coniurationes,& extra,etiã occaſione parẽtelæ,& inter ciuitatẽ & ciuitatẽ,& inter perſonã & perſonã, ſiue inter ciuitatẽ & perſonã,modis omnibus fieri prohibemus, & in præteritum factas caſſamus,ſingulis coniuratorum pœna vnius libræ auri puniendis. Epiſcopos verò locorum eccleſiaſtica cenſura violatores huius ſanctionis donec ad ſatisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus etiam malefactorum, qui prædictam pacem violauerint,& prædam ementibus,noſtram

indi

indignationem ſubituris,& eiſdem pœnis feriendis.' Præterea bona eius publicentur, & domus eius deſtruatur, quæ pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones maximè ab Eccleſiis (quarum abuſio iam per longa tempora inoleuit) per ciuitates & caſtella omnino condemnamus & prohibemus,& ſi factæ fuerint, in duplum reddantur.

Item ſacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non tractandis,inuiolabiliter cuſtodiantur. Per vim autem & iuſtum metum etiam à maioribus (maxmè ne querimoniam maleficiorum commiſſorum faciant) extorta, nullius eſſe momenti iubemus.

Ad hæc,qui alodium ſuum vendiderit, diſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat: & ſi fiat, non valeat. Si verò contigerit alodium aliquod etiam infeudatum conferri Eccleſiæ,vel per oblationem fidelium,vel per emptionis & venditionis alteriúſve huiuſmodi contractum, infeudatus,niſi per gratiam Eccleſiæ tanquam de nouo receperit, feudum quod habebat, retinere non poterit. Vt autem æquitas quæ in paribus cauſſis paria iura deſiderat, per vniuerſitatem totius Imperii ſeruetur: firmiter ſtatuimus tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunque indicta publica expeditione Romam ad ſuſcipiendã Imperii coronã,Regem, aut ſub Rege dominum ſuum non adiuuauerit,aut eundo cum ipſo, aut pro quantitate feudi ſtipendia militiæ perſoluendo (ſi de vocatione legitima à domino ſuo conuinci per compares ſuos poterit) feudum perdat, & dominus in ſuos vſus illud habeat redigendi liberam facultatem.

COMMENTARIVS.

HVEC & ea quæ ſequitur pertinent ad publicam pacem Italiæ.& eſt conuentionis publicæ confirmatio hæc, id eſt pacis pactæ cum Mediolanenſibus primo bello Mediolanenſi. Illud primùm conſtituitur, vt pacem iurent omnes ab anno XVIII.vſque ad LXX.vnde & Conſtitutione ſequenti legendú, à XVIII. non à XVI. & Radenici 3.c.41.non XIIII. Hæc eſt plena pubertas Romanorú iure,Langobardorú legitima ætas,l.1.Lang.de proh.alie.min. & qui eam non compleuerunt Gunthero impropriè pupilli dicuntur.

Ciuitates quæ pacem violauerint, multantur c. libris, auri puri ſcilicet Omnis pœna auri, auri puri intelligitur. Marcas dicit Vrſpergenſis pro libris. Plus tamen eſt marca. continet enim duas libras. Sed quod Latinis olim fuit libra auri, eſt hodie marca ferè, quod ſelibra, hodie libra. Oppida multantur x x x. libris, vt vulgò ſcriptum eſt. Sed veteres habent x x. & Radenicus ita legit, & Guntherus:

Urbs, inquit, *centum libris puri multabitur auri,*

Oppida vicenis.-

Totidem libris multantur Capitanei & maiores valuaſores. Abbas Vrſpergenſis. Capitaneus ſeu alius inuaſor maior x x. corruptè, pro valuaſor maior. Minores verò valuaſores, inquit, prædictæ pacis violatores, tres libras. Guntherus x I I.

Magnates bis dena viri, bis ſena minores.

Et Vrſpergenſis. Alii verò x. & vſque ad tres marcas prout eis facultas ſuppetit. Præterea inhibentur hac Cõſtitutione, & coercentur conuenticulæ, cõſpirationes, ſodalitia. quod hinc repetitum eſt Caroli I I I I. aurea bulla. & ſcribit Conuenticulas, non Cõuenticula, vt emendandum etiam eſt in l. cõuenticula. C. de Epiſ. & cl. l. vlt. C. de iis qui ad Eccl. conf. Proponitur & hoc edicto pœna grauiſſima in eum qui pacem iurare noluerit, his verbis, *Præterea bona eius publicentur, & domus eius deſtruatur, qui pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur.* Publicentur, non eſt confiſcentur, ſed in populum publicentur & diſpenſentur à iudice, vt in Conſt. de pace tenen. & ita Guntherus:

Qui pacis iurare modum formámque tenere

Improbus abnuerit, quæ poßidet omnia vulgo

Diripienda patent, euertendíque penates.

Item pœna dupli in eos qui quid ab Eccleſiis exegerint illicitè. Illicitas exactiones dicit ex l. 2. C. de Epiſ. & cle. Guntherus angarias, & Fridericus I I. de ſtatut. & conſ. quæ Conſtitutio per partes ab Irnerio tota inſerta eſt Codici Iuſtiniano. Ex hac eſt tantùm inſertum Codici, quod ſequitur de ſacramentis puberum, ad l. 1. C. ſi adu. vend. quo negatur minoribus reſtitutio in integrum aduerſus conuentiones iuratas corporaliter, puta tactis Euangeliis aut manu ſublata, non ex ſcripto tantum, & ſua ſponte, id eſt, ſine vi & metu. alioquin & maiores ob vim aut metum reſtituuntur, maximè, inquit, ſi extorta ſint ne querimoniam, &c. quod ita declarat Guntherus rectè:

Iuramenta metu mortiſve dolore coacta,

Præcipuè ne quis multis nocitura loquendo

Publicè, aut in ſe crudeliter acta queratur,

Nullius meriti vel ponderis eſſe iubemus.

Quod ſequitur, *Adhæc qui alodium*, id expoſuimus 4. titu. 19. *Si verò contigerit.* Dominus non poteſt inuitum vaſallum delegare alteri. Poteſt tamen vendere curtem ſiue alodem, & ſi eam Eccleſiæ vendiderit

vel do

vel donauerit, mox debent eius curtis vaſalli feudum ab Eccleſia recognoſcere. Curtem Eccleſiæ alienatam ſequuntur vaſalli. Quod ſequitur, *Vt autem æquitas*, eſt ex Topicis Ciceronis, & definitio banni & heribanni explicata eſt 1.tit.20. His non appoſui Conſtitutionem illam Friderici II. quia nihil pertinet ad feuda, nec eadem etiam ratione alias duas Henrici VII. quibus tamen hoc ex ſupplemento Chronicorum Vrſpergenſis adſcribi volumus. Die coronarionis ſuæ more aliorum principum Rom. legem edidit, ſeu authenticam nouam De ſumma Trinitate & fide Catholica. Deinde Piſam ſe recepit. ibi duas alias condidit leges. Primam de reis crimine læſæ maieſtatis: ſecundam, qui debeanr haberi rebelles & infideles imperio, quas leges Roma tanquam caput mundi inſigniuit & confirmauit, cuius confirmationis hæc ſunt verba, Ego coronarum corona confirmo principi poteſtatem, eique ſubiicio ciuitates, gentiúmque nationes. Tueantur Aquilæ gloriam meam. Hæc Roma.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM FRIDERICI,

de pace Conſtantiæ.

IN NOMINE ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Fridericus diuina fauente clementia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, & filius eius Henricus ſextus Romanorum rex Auguſtus. Imperialis clementiæ immenſa ſerenitas manſueta eam ſemper in ſubditis ſuis diſpenſationem fauoris & gratiæ habere conſueuit, vt quamuis diſtricta ſeueritate exceſſuum delicta debeat & poſſit corrigere: magis tamen ſtudeat propitia tranquillitate pacis & piis affectibus miſericordiæ Romanum Imperium regere, & rebellium inſolentiã ad debitam fidem & debitæ deuotionis obſequium reuocare. Eapropter cognoſcat vniuerſitas fidelium Imperii tam præſentis ætatis, quàm ſucceſſiuæ poſteritatis, quòd nos ſolita benignitatis noſtræ gratia, ad fidem & deuotionem Lombardorum, qui aliquando nos & Imperium noſtrum offenderãt, viſcera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & ſocietatem ac fautores eorum in plenitudinem gratiæ noſtræ recipimus: offenſas omnes, & culpas, quibus nos ad indignationem prouocauerant, clementer eis remittentes, eoſque propter fide-

lia deuotæ ſinceritatis ſeruitia, quæ nos ab eis credimus certiſſimè recepturos, in numero dilectorum noſtrorum fideliũ computandos cenſemus. Pacẽ itaque noſtrã, quã eis clemẽter indultã cõceſſimus, præſenti pagina iuſſimus ſubſcribi, & autoritatis noſtræ ſigillo cõmuniri, cuius eſt hic tenor & ſeries.

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noſter Henricus Romanorum rex concedimus vobis ciuitatibus, locis, & perſonis ſocietatis regalia, & conſuetudines noſtras tã in ciuitate, quàm extra ciuitatem, videlicet Veronæ & caſtro eius, ſuburbiis etiam, & aliis ciuitatibus, & ſuburbiis, locis & perſonis ſocietatis in perpetuum, videlicet vt in ipſa ciuitate omnia habeatis ſicut hactenus habuiſtis vel habetis. Extra verò omnes conſuetudines ſine contradictione noſtra exerceatis quas ab antiquo exercuiſtis, vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus, & paſcuis, & pontibus, aquis & molendinis, ſicut ab antiquo habere conſueuiſtis, vel habetis, in exercitu, in munitionibus ciuitatum, in iuriſdictione, tam in cauſſis criminalibus, quàm in cauſſis pecuniariis intus & extra, & in ceteris, quæ ad commoditatem ſpectant ciuitatum. Volumus vt regalia, quæ vobis non conceſſimus, in hunc modum cognoſcantur, per Epiſcopum loci, & homines tam de Epiſcopatu, quàm de ciuitate eligantur viri bonę opinionis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur, tales qui nec contra ciuitatem, nec noſtram maieſtatem priuato, vel ſpeciali odio teneantur, qui iurent quòd bona fide & ſine fraude perquirent, & inquiſita cõſignabunt ea, quæ ſpecialiter ad noſtram excellentiam ſpectant. Si autem huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putauerint, cenſum duorum milliũ marcharum argenti per ſingulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem iſtam ſi enormis viſa fuerit.

Si quis autem ſuper iis, quæ vobis conceſſimus vel permiſimus, ſiue in ciuitate, vel extra ciuitatem, querimoniã apud maieſtatem ipſam depoſuerit: eius querimoniam non admittemus: & ſilentium ei imponemus. hoc quòd nos vel noſter anteceſſor Rex, vel Imperator Epiſcopis, Eccleſiis, vel Ciuitatibus, vel aliis quibuſcunque perſonis clericis, vel laicis ante tempus guerræ dedit, vel quolibet conceſſionis titulo cõceſſit, firmum & ratum habemus, ſaluis ſuperioribus cõceſſionibus,

bus,

bus, vt pro eo ſolita nobis ſeruitia exhibeantur: ſed cenſus nõ præſtetur. Commoditates, quas pro bono pacis ciuitatibus conceſſimus in ciuitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus cenſus debeat præſtari.

Priuilegia omnia, & data, & conceſſiones, quæ in priuilegium, vel damnum ciuitatum, vel locorum, vel perſonarum ſocietatis occaſione guerræ in alicuius iniuriam prędictorum à nobis, vel nunciis noſtris indulta ſunt, caſſentur & in irritũ deducantur. In ciuitate illa, in qua Epiſcopus per priuilegium Imperatoris vel Regis comitatũ habet, ſi Conſules per ipſum Epiſcopum conſulatum recipere ſolent, ab ipſo recipiant ſicut conſueuerunt recipere: alioqui vnaquæque ciuitas à nobis conſulatum recipiat. Conſequenter verò in ſingulis ciuitatibus Conſules conſtituentur à nuncio noſtro, qui ſit in ciuitate, vel Epiſcopatu: & inueſtituram recipiẽt, & hoc vſque ad quinquennium, finito quinquennio vnaquæque ciuitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio noſtro ſicut dictum eſt, niſi in Lombardia fuerimus. tunc enim à nobis recipiet. Eadem obſeruentur in ſucceſſore noſtro. Et omnes inueſtituræ gratis fiant. Cùm autẽ nos Imperator diuina vocatione deceſſerimus, vel regnũ filio noſtro cõceſſerimus: ſimili modo à filio noſtro vel eius ſucceſſore inueſtiturã recipietis.

In cauſſis appellationum ſi quantitas xxv. lib. imperialium ſummam exceſſerit, appellatio ad nos fiat: ſaluo iure, & moribus Brix. Eccleſiæ in appellationibus: ita tamen, vt non cogantur in Alamãniam ire: ſed nos habebimus proprium nuncium in ciuitatibus, vel Epiſcopatu, qui de ipſa appellatione cognoſcat, & iuret, quòd bona fide, & ſine fraude cauſſas examinabit, & definiet ſecundum leges, & mores ipſius ciuitatis intra duos menſes à conteſtatione litis, vel à tempore appellationis receptæ, niſi iuſto impedimento vel conſenſu vtriuſque partis remanſerit.

Conſules qui in ciuitatibus cõſtituẽtur, tales ſint qui fidelitatẽ fecerint nobis, vel faciant antequã conſulatum recipiant.

Vaſalli noſtri à nobis inueſtituram recipiant, & fidelitatem faciant ſicut vaſalli, ceteri omnes ſicut ciues à xvi. annis vſque ad lxx. niſi tales perſonæ ſint quibus debeant & poſſint ſine fraude ſacramenta remitti. Vaſalli qui tempore

guerræ vel treugæ non poſtulauerint inueſtituram, vel debita ſeruitia nobis non exhibuerint: hac occaſione feudum non amittant. Libellariæ & precariæ in ſuo ſtatu permaneant ſecundum conſuetudinem vniuſcuiuſque ciuitatis, non obſtante lege noſtra, damna omnia & ablata, etiam iniurias quas nos per nos & per noſtros ab vniuerſitate ſocietatis, vel ab aliquo de ſocietate, vel coadiutoribus ſocietatis ſuſtinuimus, per nos cum noſtra parte remitimus gratis, & plenitudinem noſtræ gratiæ eis damus. Moram ſuperfluam in ciuitate vel epiſcopatu pro damno ciuitatis non faciemus. Ciuitates murare, vel extra munitiones facere eis licet. Item ſocietatem quam nunc habent, tenere: & quoties voluerint remouere eis liceat. pactiones timore noſtro vel per impreſſionem nunciorum factæ caſſentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur.

Pacta Placentinorum, ſcilicet pactum pontis Padi, & fictum eiuſdem pontis, & regalium & datium, & pactũ quod epiſcopus Hugo fecit de caſtro arquato, & ſi aliqua facta ſunt ſimilia ab ipſo Epiſcopo, vel à cõmuni, vel ab aliis de ſocietate nobiſcum vel noſtro nuncio, ipſo ponte remanente cum omnibus ſuis vtilitatibus Placentinis: ita tamen quòd teneantur perſoluere fictum Abbatiſſæ ſanctæ Iuliæ de Brixia: & ſi quæ ſunt ſimiles.

Sententiæ quoque, quæ de iure, & ſecundum leges, & conſuetudines contra aliquem, vel aliquos de ſocietate latæ ſunt, teneant, ſicut de iure contra eos tenerent ſi gratiam noſtram non habuiſſent. Quæ verò contra aliquem, vel aliquos de ſocietate latæ ſunt occaſione guerræ ſeu diſcordiæ, in irritum deducantur. Poſſeſſiones omnes, quas quiſque de ſocietate tẽpore guerræ tenebat iuſtè: ſi per vim ablatæ ſint ab eis, qui de ſocietate non ſint, cum fructibus, & ſine damno reſtituantur: vel ſi eas recuperauerit, quiete poſſideat, niſi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis aſſignetur. Opizoni marchioni omnem offenſam, quam nobis vel alicui partis noſtræ fecerit poſtquam in ſocietate fuerit, vel per ſe, vel per aliquam perſonam cum ſocietate, vel defendendo aliquam de ſocietate: Imperiali clementia per nos, & noſtram partem remittimus, & in plenitudinem noſtræ gratiæ eũ recipimus,

nec

nec per nos, nec per interpoſitam perſonam, pro præteritis offenſis ſibi, vel parti ipſius, aliquam inferemus iniuriam, læſionem, vel coërtitionem. Amplius eam iuriſdictionem, quam Mediolanenſes exercere conſueuerunt in comitatibus Seprii, Martexanæ, & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis, quæ Pergamenſes nomine noſtro tenent inter Alduam, & Oleum, excepro Romano veteri, & Bariano, & eam, quam modò exercent, liberè & quietè habeant, & poſſideat ſine cōtradictione noſtra, & ſucceſſorum noſtrorum ſaluis pactis, & datis, & conceſſionibus in ſuo robore durantibus, quæ Mediolanenſes per commune fecerunt ciuitatibus Pergamo, Nouariæ, & Laudo: nec per hanc conceſſionem lædendis, nec vllum præiudicium fiat iuri aut conſuetudini alicuius ciuitatis, & ſocietatis præter dictas conceſſiones. Pacta inter ciuitates, & ſocietates quondam facta, nihilominus firma, & illibata permaneāt: nec aliquid intelligatur acquiſitum Mediolanenſibus in epiſcopatu Laudenſi præter dictas conceſſiones ſaluo iure aquæ Lambri Mediolanenſibus ſi quod habent, vel in pedagio. Omnes de ſocietate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in ſacramento fidelitatis adiicient, quòd poſſeſſiones, & iura, quæ nos habemus in Lombardia, & poſſidemus extra ſocietatem, iurabunt bona fide nos manutenere ſi opus fuerit, & cùm ſuper hoc per nos vel per certum nuncium noſtrum fuerint requiſiti, & ſi amiſerimus, recuperare: ira videlicet quòd finitimæ ciuitates obnoxiæ ſint principaliter ad hoc faciendum: & ſi opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præſtandum. Ciuitates quæ ſunt extra Lombardiam in ſuo confinio, ſimiliter teneantur facere. Si qua verò ciuitatum ea quæ in conuentione pacis ex parte noſtra ſtatuta ſunt, non obſeruauerit: ceteræ ciuitates eam ad id obſeruandum bona fide compellant: pace nihilominus in ſuo robore permanente. Nobis autem intrantibus Lombardiam fodrum conſuetum & regale quæ ſolent & debent, præſtabunt: & vias & pontes bona fide & ſine fraude & ſufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum ſufficiens nobis & noſtris euntibus & redeuntibus bona fide & ſine fraude præſtabunt: in omni decimo anno fidelitates renouabunt in iis qui eas nobis non fecerunt, cùm nos petierimus, vel per nos vel per noſtrum nuncium. Si qui ex

parte noſtra de ſuis iuſtis poſſeſſionibus expulſi ſunt, reſtituantur ſine fructibus & damno, niſi in cauſſa principali ſuæ proprietatis iure poſſit ſe tueri poſſeſſor: ſaluis prioribus conceſſionibus: & omnes offenſæ eis remittantur: eodem iure ſeruãdo iis qui ſunt ex parte noſtra circa reſtitutionem: niſi ciuitas adſtringatur iuramento vt non reſtituat: quo caſu arbitrium boni viri volumus pro reſtitutione ſuccedere. & ſi qua controuerſia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui ſit de ſocietate, per pares illius ciuitatis vel epiſcopatus in quo deſcendit, agetur: & ſecundum conſuetudinem illius ciuitatis, in eodem epiſcopatu terminetur, niſi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audientia noſtra ſi nobis placuerit agitabitur. Itẽ volentibus venire cõtra pacta, non per violentiam facta, & iuramento firmata inter ciuitates & ciuitates, ſocietates & ſocietates, vel ciuitatem & alias perſonas: nos audientiam denegabimus. Item nos reſtituimus ſtratam Veronenſibus: & nominatim recipimus Drolinum in plenitudinem gratiæ noſtræ, & omnem offenſam ei remittimus. &c. Dát. apud Conſtantiam ſolemni curia VII. Kal. Iul.

COMMENTARIVS.

SVPERIOR promulgata eſt Roncaliæ, hæc Conſtantiæ, de qua Abbas Vrſpergenſis in hunc modum: Iam bellis omnibus fatigatus Imperator, Lombardis omnibus condixit curiam apud Conſtantiam, vbi Principes & Poteſtates eorum ſe repræſentauerunt, & pacta quædam de faciendo ſeruitio Imperatori, de ſingulis ciuitatibus Lõbardiæ ibidem ſtatuta ſunt, quæ adhuc dicunt ſe tenere in ſcriptis, nec ad ſeruiendum vltra hæc compelli volunt. Concedit hac Conſtitutione regalia quædam ciuitatibus Lombardiæ, quædam ſibi retinet, maximè fodrum, & inueſtiturã Conſulum ac vaſallorum. Gratiam delicti facit Opizoni marchioni Malaſpinæ. Apicium vocat corruptè Guntherus pro Opitium. Otho 2. cap. 16. Marchio Opitius cognomento Malaſpina. Fictum vectigal vocat, quaſi fixum. Comitatus Seprii & Martexanæ, Radenicus Comitatum Sefrenenſem & Martuſanum.

ALIA

ALIA CONSTITVTIO FRIDERICI DE IVRE ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΣ.

Sancimus à modo in omni prouincia & in omni ciuitate, ſi quis ex parentela habeat cõmunem agrum, domum, vel vineã, vel rem inmobilem diuiſam vel indiuiſam, aut ex cõmuni emptione, vel aliquo huiuſmodi titulo, vel alio modo aliquo coniunctim, & voluerit alienare ſupradictas res per venditionem, vel emphyteuſim vel locationem, non antè liceat ei alienare, quàm denuntiauerit illis quos vocauimus per ordinem in ius προτιμήσεως. In primis vocentur parẽtes, qui ſunt coniuncti, poſt hos ſocii, poſt hos illi qui ſunt coniuncti, etiam ſi extranei ſint, poſt hos vocentur omnes qui ſunt ſub vno ſeruitio, & qui ſunt coniuncti ex aliqua parte. Sin autem plures ſint in iure προτιμήσεως, omnibus denuntietur, vt intra xxx. dies ſoluendo iuſtum pretium ſine mora aut quantum quiuis emptor ſine fraude dederit, vnuſquiſque portionem ſuam accipiat. Verùm ſi intra ſtatutum terminum, iuſtum pretium non ſoluerit, de cetero non habebit ius προτιμήσεως, niſi ſiquis eorum erat in captiuitate vel deportatus, vel in exilium miſſus, vel abſens Reipublicæ cauſſa, aut ex propria ſua cauſſa, vel minor xxv. annis: & licet iſti fuerunt abſentes ex iuſta cauſſa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defenſores intra 4. menſes debent venire & ſoluere iuſtum pretium cum legirimis vſuris & expenſis neceſſariis, & accipere ius προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & ſi neglexerint hoc facere, ſarcient de propriis ſuis quidquid incõmodi illi habuerint. Licet autem ſuprà diximus omnes vocari ad ius προτιμήσεως, tamen ſi probatum fuerit quòd atroces iniurias vel manus impias venditori vel eius familiæ intulerint, vel ipſius ſubſtantiæ grauem iacturam moliti ſunt, vel contra eius viram niſi ſunt, omnes iſti nullo modo ſine voluntate venditoris ad ius προτιμήσεως veniunt. Ex cauſſa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel ſimplicis donationis vel donationis cauſſa mortis vel ex teſtamento, permutatione, tranſactione, & parẽtes & extranei omnes poſſũt alienare, niſi quis venden do vel locãdo ei qui nõ habuit ius προτιμήσεως, ſimulatè donauerit vel legatũ dederit. Ideóque illi qui habẽt ius προτιμήσεως poſſint exigere iuramẽtũ à vẽditore & emptore, & poſt iuramẽtũ

ſi pro

ſi probatum fuerit cōtra Conſtitutionem noſtrā ſimulatè hoc feciſſe venditorem & emptorem, rem & pretium perdent, & fiſco applicabitur, fiſcus autem vendet rem illam illis qui habent ius προτιμήσεως. Sed ſi ante iuramentum probatum fuerit hoc eos feciſſe, venditio erit irrita, & venditor cogetur inuitus vendere illis qui habent ius προτιμήσεως. Prohibemus autem potētiores perſonas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis ſimplicis aut cauſſa mortis, ex teſtamento, vel ex vſucaptione aut ſub prætextu defenſionis, niſi fortè parentes fuerint. Potentiores autem dicimus, qui non tātùm per ſe, ſed etiam per propinquos poſſint inferre timorem alienatoribus, aut promiſſionem beneficii. Quòd ſi aliquis ex potentioribus hoc præſumpſerit facere, ſit alienus ab illa re, & æſtimationē illius rei præſtet fiſco. Tranſcurſo tamen decennio ſine denunciatione nulla de cetero moueatur controuerſia illis qui poſſident ex aliquo contractu vel ex donatione vel ex teſtamento, ab illis qui habent ius, προτιμήσεως, vel etiam fiſco.

ALIA EIVSDEM DE IVRE ΠΡΟΤΙΜΗ'ΣΕΩΣ.

QVVM omnibus hominibus qui legibus reguntur & moribus præceptum eſſe cōſtet ius ſuum cuique tribuere, nec cuiquam ius ſuum detrahere, libertatis procedente gratia qua naturaliter quod cuique facere libet niſi quid vi aut iure prohibetur, eſt conceſſa facultas, res ſuas vnicuique liberum eſſe aut propter nuptias donationis aut dotis aut ſimplicis donationis aut cuiuſlibet alienationis aut vltimæ voluntatis diſpoſitionis cauſſa ſiue teſtmētario iure in alium transferre non eſt ambigui iuris. Sed quoniam & iure præcipitur, honeſtè viuere, alterum non lædere, ne hi qui cognatione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt vrbanis ruſticíſve prædiis adhærendo ab his qui intromiſceantur lædantur, vel aliter ipſa venditione impediantur, iure προτιμήσεως præferri ſancimus, &c.

COM

COMMENTARIVS.

IVs προτιμήσεως habent agnati & domini feudorum, vel ἐμφυτεύσεων, de quo ſuprà lib.2.ti.4.& 9.& li.4.ti.14.& ideo has Friderici Conſtitutiones hoc libro inſerere voluimus, quamquam de eo tantùm ſint quod cognatis & aliis quibuſdam competit, non etiam de illo quod feudorum dominis. Subiecimus & Romani Lacapeni Nouellam de eodem iure, ex qua priorem Friderici conſtat eſſe tranſlatam. Iure ciuili datur quidem hoc ius conuicanis, l.1.C.non licere habit. metroc. non tamen propinquis aut ſociis, l. dudum.C.de cont.emp.niſi ex conuentione, l.qui Romæ,§.coheredes. D.de ver.obl. vel in auctione bonorum, l.cùm bona D.de reb.auct.iud. poſſ.l. Imperator.D.de pac. Meminit initiò Nouellæ Romanus, d.l.dudum.& l.1.Non lic.habit.metr. Parentes hac Conſtitutione militari ſermone Fridericus appellat, quos Romanus συγγενεῖς, vt auctores ſuperiorum librorum ſæpe. Sequitur Nouella Romani.

ΝΕΑΡΑ ΡΩΜΑΝΟΥ

ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΕΡΙ ΕΚΠΟΙΗΣΕΩΣ

κτημάτων καὶ προτιμήσεως συγγενῶν καὶ κοινωνῶν καὶ ἀναμεμιγμένων καὶ συμπαρακειμένων ὁμοτελῶν καὶ συναπλῶς ἡνωμένων καὶ τῶν νομιζομένων ὁμοτελῶν χωρίων καὶ ἀγριδίων καὶ κωλύσεως δυνατῶν προσώπων καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κτημάτων.

ΠΑλαιὸς νόμος ἐστὶν, ἵνα μηδεὶς παρὰ συγγενῶν ἢ κοινωνῶν ἐμποδίζηται πωλεῖν οἷς ἂν ἐθελήσειεν. ἕτερος δὲ νόμος ἄντικρυς τοὐναντίον ἀπαγορεύει μὴ ἐξεῖναι τινὶ πιπράσκειν ἑτέρῳ ἢ μόνον τοῖς τῆς ἰδίας μητροκωμίας οἰκήτορσιν. ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἅμα καὶ τῶν δημοσίων φόρων τῆς τε ἄλλης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς λειτουργίας καὶ συντελείας πολλὴν τιθέμενοι πρόνοιαν τὸ ἐναντιοφανὲς αὐτῶν καὶ ἀδιόριστον διὰ ταύτης ἡμῶν τῆς θείας διατάξεως σαφεῖ τε καὶ συντόμῳ λόγῳ ἐπανορθοῦντες θεσπίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ τε καὶ ἐπαρχίᾳ, ἵνα εἴ τινες τυχὸν ὡς ἀπὸ συγγενείας διῃρημένως ἢ ἀδιαιρέτως ἢ ὡς ἐκ κοινῆς ἀγοράσιας ἢ ἄλλης τοιούτου τρόπου κτήσεως, ἢ οἱ μὲν ἐκ συγγενείας οἱ δὲ ἐξ ἐπικτήσεως ἐπίκοινον οἰκίαν ἢ ἀγρὸν ἢ ἀμπελῶνα ἢ ἕτερον τὸ οἱονοῦν ἀκίνητον ἔχοντες ἢ ἄλλως τε οὐχ ὡς ἐξ ἐπικοίνου τοῖς ἐγγίζουσι κτήμασι κατά τι μέρος ἀναμεμιγμένοι ἢ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς ἢ ἁπλῶς πλησιάζοντες, βουληθεῖεν ἐκποιῆσαι τὰ ἴδια κατὰ πρᾶσιν ἢ ἐμφύτευσιν ἢ μίσθωσιν μὴ πρότερον ἑτέρῳ τινὶ ταῦτα ἐκποιείτωσαν εἰ μὴ πρὸς ἐκείνους διαμαρτύρωνται, οἳ καλοῦνται κατὰ τάξιν πρὸς τὴν προτίμησιν, ἵνα πρῶτοι κληθῶσιν οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, εἶτα οἱ οὕτως συμπεπλεγμένοι κοινωνοί, μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, εἰ καὶ ξένοι πάντῃ τῷ ἐκχωροῦντι τυγχάνοιεν, ἔπειτα οἱ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, μετέπειτα οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συναπτῶς ἡνωμένοι. ὁμοτελεῖς δὲ φαμὲν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποτεταγμένους ἀναγραφομένους καὶ ἐν διαφόροις τόποις τὰ ἴδια τελέσμα-

τὰ καταβάλλωνται. πολλῶν δὲ πέριξ τοῦ ἐκχωρουμένου κτήματος ὁμορούντων, κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἑκάστῳ ἡ προτίμησις διαμαρτυρίας τελείσθω, ἵνα τῶν προτιμωμένων ἴσως παραιτουμένων οἱ ἐφεξῆς καλούμενοι εἴγε βούλοιντο συναλλάξωσιν. εἰ μέντοι πάντες ἐκ τῶν ἴσων ἔρχονται προνομίων, ὥστε κατὰ μηδὲν ἀλλήλων προκεῖσθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προκλήσει, ἡ αὐτὴ πάλιν ὁμοίως γινέσθω προφώνησις, ἵνα ἐντὸς λ΄. ἡμερῶν τὸ ἄξιον τίμημα ἢ ὅπερ ἀῤῥαδιουργήτως ἀληθὴς δίδωσιν ἀγοραστὴς αὐτοὶ ἀνυπερθέτως καταβάλλοντες ἀναλόγως ἀφ' ἑαυτῶν ἢ ἔκ τινος ἀρχῆς τοῦτο ἐπιμερίσωνται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμπροθέσμως τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτοῖς παράσχοιεν ἀποτίμησιν, οὐκέτι δίκαιον ἕξουσι προτιμήσεως, πλὴν εἰ μή τις αὐτῶν αἰχμάλωτός ἐστιν ἢ περιωρισμένος ἢ ἐξόριστος ἢ ἐν δημοσίαις ἢ καὶ ἰδίαις χρείαις ἀδόλως ἀπολιμπάνεται ἢ οὔπω τὸν κε΄. χρόνον τῆς ἰδίας ἤνυσεν ἡλικίας. τούτων γὰρ οἱ τὴν διοίκησιν τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀναδεδεγμένοι ἐντὸς δ΄. μηνῶν μετὰ τῶν συμπαρακειμένων νέων ἀγοραστῶν πρὸς τὸ ἀναλογοῦν συνεισέρχονται ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον τίμημα μετὰ τοῦ νομίμου τόκου καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων, τοὺς δὲ ξένους ἀγοραστὰς ἀπωθοῦνται τελείως τὸ τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν τόκων τε καὶ δαπανημάτων ἀναδιδόντες αὐτοῖς. εἰ δὲ οἱ τῶν εἰρημένων προσώπων διοικηταὶ ὑφορῶνται μήπως τὸ παρ' αὐτοὺς πραχθὲν ἐκεῖνοι δεκτὸν οὐχ ἡγήσωνται, μετ' ἐγγράφου νομικῆς διαγνώσεως ἢ ἀποβαλλέσθωσαν ἢ καταδεχέσθωσαν τὸ συνάλλαγμα. εἰ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ῥαθυμήσουσιν οἴκοθεν αὐτοῖς παρεχέτωσαν πᾶν κέρδος καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἣν ἔμελλον ἕξειν ἐκεῖνοι, εἴπερ ἔστερξαν οὗτοι πρὸς τὸ συνάλλαγμα. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ συγγενῶν καὶ κοινωνῶν καὶ ὁμοτελῶν καὶ τῶν ἄλλως παρακεκτημένων. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ὁμάδος τῶν καλουμένων χωρίων ἢ ἀγριδίων, πολλῷ μᾶλλον κρατείτω, ἵνα καὶ οἱ κτήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἔχωσι τὴν προτίμησιν. εἰ δὲ πάντες παραιτήσονται οἷς δίδοται ἡ προτίμησις ἢ δείκνυνται ἄξιοι χρηματικῆς ζημίας ἢ σωματικῆς ἐπιβουλῆς τε καὶ ἀτιμίας τραχείας τῷ ἐκποιοῦντι καὶ τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' ἐκ προνοίας δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς γεγονότες, τοὺς τοιούτους ἄκοντος τοῦ πεπονθότος κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὴν ἐκείνου κτῆσιν εἰσενεχθῆναι βουλόμεθα. κατὰ πρόφασιν μέντοι προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς ἢ ἁπλῆς ἢ θανάτου αἰτίᾳ δωρεᾶς ἢ ἐκ διαθήκης ἢ ἀνταλλαγῆς ἢ διαλύσεως, τὸ οἰκεῖοι καὶ ἐξωτικοὶ ἅπαντες ἐκποιεῖν δύνανται, μόνον μή τις κατὰ σκῆψιν λάθρα πωλήσας ἢ μισθώσας τοῖς μὴ προτιμωμένοις, ἐν τῷ φανερῷ δωρεῖσθαι ἢ ληγατεύειν ἤ τι τῶν εἰρημένων προσποιήσηται. διὰ ταῦτα γὰρ καὶ ὅρκον τοῦ τε διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος οἱ τὸ προνόμιον τῆς προτιμήσεως ἔχοντες δύνανται ἀπαιτεῖν. εἰ δέ γε οἱ ἐκποιοῦντες πρὸς περιγραφὴν τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἄλλο τι πρᾶξαι τολμήσουσι καὶ ἄλλο τι ἐκ τοῦ φανεροῦ προσποιήσονται, εἰ μὲν μετὰ τὸν ὅρκον ἐλεγχθῶσιν αὐτοί τε καὶ οἱ οὕτω δολερῶς αὐτοῖς συναλλάξαντες τάς τε τῆς ἐπιορκίας ποινὰς ὑφέξουσι καὶ ὁ μὲν τοῦ κτήματος ὁ δὲ τοῦ λάθρα καταβληθέντος τιμήματος ἐκπεσεῖται καὶ ἀμφότερα τῷ δημοσίῳ εἰσκομισθήσονται, ἵνα ἐκ τοῦ δημοσίου εἰς τοὺς πλησιάζοντας διαπραθῇ. εἰ δὲ πρὸ τοῦ ὅρκου φωραθεῖεν τοιοῦτόν τι διαπραξάμενοι καὶ τὸ πραχθὲν ἄκυρον ἔσται καὶ τὸ κτῆμα ὁ ἅπαξ πειραθεὶς κακῶς ἐκποιῆσαι καὶ ἄκων ἀπεμπολῆσαι ἀναγκασθήσεται εἰς ἐκείνους οἷς δεδώκαμεν τὴν προτίμησιν. τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀπαγορεύομεν τοῦ λοιποῦ υἱοθεσίας τρόπῳ ἢ δωρεᾶς ἁπλῆς ἢ θανάτου αἰτίᾳ ἢ ἐκ διαθήκης ἢ κατὰ μόνην χρῆσιν ἢ ὡς ἐπί τινι προστασίᾳ καὶ συνδρομῇ λαμβάνειν τι παρὰ τῶν εὐτελεστέρων

εἰ μὴ

εἰ μὴ ἄρα συγγενεῖς αὐτῶν εἶεν, ἀλλὰ μηδὲ νέας ἀγορασίας ποιεῖσθαι ἢ μισθώσεις ἢ ἀνταλλαγὰς ἔν τισι χωρίοις ἢ ἀγριδίοις ἐκ τῶν κτητόρων αὐτῶν. εἰ δὲ μὴ τούτων αἱ στάσεις, ἀλλ' ἑτέρων προσώπων εἰσὶ τὰ διαπιπρασκόμενα προάστεια, εἴτε ἐκ τοῦ δημοσίου οἱ λεγόμενοι κλασματικοὶ τόποι ἢ καὶ ἄλλη κτῆσις ἀνήκουσα αὐτῷ ἐκποιεῖται καὶ ὡσαύτως οἱ αὐτοὶ κτήτορες προτιμάσθωσαν, τούτων δὲ ἑκουσίως ἀποταξαμένων, τότε καὶ τοῖς δυνατοῖς ἔξεστι συναλλάττειν. ἐκεῖνοι δὲ νοείσθωσαν δυνατοὶ οἵτινες κἂν μὴ δι' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὖν διὰ τῆς ἑτέρων δυναστείας, πρὸς οὓς πεπαρρησιασμένως οἰκειῶνται, ἱκανοί εἰσιν ἐκφοβῆσαι τοὺς ἐκποιοῦντας ἢ πρὸς εὐεργεσίας ὑπόσχεσιν τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς παρασχεῖν. εἰ δέ τις ἐκ τῶν δυνατῶν προσώπων τοιοῦτόν τι ἐγχειρήσει διαπράξασθαι καὶ τοῦ κτήματος στερηθήσεται, καὶ τὴν ἀποτίμησιν αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ εἰσπραχθήσεται. μετὰ μέντοι δεκαετίαν ἀνεπιφώνητον κατὰ τῶν ὁπωσοῦν συναλλαξάντων ἢ δωρεὰς δεξαμένων ἢ ἐκ διαθήκης τι κτησαμένων, οὐδεμία παρ' οὐδενὸς τῶν ἐντεῦθεν προτιμωμένων ἢ καὶ ὡς ἐκ τοῦ δημοσίου ζήτησις ἔσται. πρὸς τούτων δὲ κελεύομεν ὥστε πάντα τὰ στρατιωτικὰ κτήματα ὅσα ἐντὸς τεσσαρακονταετίας καθ' οἷον δήποτε τρόπον ἐξεποιήθησαν ἢ μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἐκποιεῖσθαι, ἀναργύρως εἰς τὴν τῆς ἰδίας στρατείας ἐνοχὴν καὶ ὑπηρεσίαν πάλιν ἐπανακάμψαι, εἰ μὴ ἄρα καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν τοσοῦτον τῷ στρατιώτῃ περιλαμβάνεται ὅσον τὸν στρατευόμενον πρὸς τὴν τῆς νέας στρατείας σύστασιν ἐξαρκεῖ. καθ' ὅσον γὰρ ἐλλείπει κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐκποίησις ἀναιρεῖται.

COMMENTARIVS.

Vocantur hac Conſtitutione in ius προτιμήσεως cognati pri
mum conſortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro di-
uiſo aut pro indiuiſo poſſident, hi ſunt qui dicuntur οἱ ἀνα-
μὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, auctoribus Græcis interpretibus, qui
& inde adnotant rectè conſortes extraneos præferri cognatis non con
ſortibus. Poſt cognatos conſortes vocantur ſocii, deinde qui rem com
munem habēt citra ſocietatem, ſiue ſint cognati ſiue exteri, tum ii qui
communi cenſus vinculo tenentur, licet non eodem loco cenſum ex-
ſoluant, poſtremò vicini & confines. Hi teſtatò denunciandi ſunt ante
quam venditio fiat extraneo. Denuntiatis datur menſis, procuratori-
bus eorum menſes quatuor, non denuntiatis decennium, dominis ἐμ-
φυτεύσεως & feudorum longè alia tempora, l. vlt. C. de iu. emphy. & ſu-
prà 2. tit. 9. & ii qui præſentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, vt in-
terpretes Græci adnotant rectiſſimè, nec venditioni cõſenſiſſe, nec pro
denuntiatis habentur, l. Titia. §. Lucia. D. de leg. 2. l. Gaius. D. de pig.
act. Conſenſu amittitur ius προτιμήσεως & præſcriptione temporis, &
ingratitudine ſiue indignitate. Datur etiam hac No. ius προτιμήσεως cõ-
uicanis, ſecundum l. 1. C. non lic. habit. metr. Eſt & aliud hac No. caput
de locupletioribus & potentioribus, vt ne quid ex bonis tenuiorũ ad-
quirant ἔν τισι χωρίοις ἢ ἀγριδίοις, ἐν οἷς ἔχουσιν ἴδια κτήματα, vt explica-
tius enarrant interpretes. nõ igitur niſi ἀνακοινώσεως aut πλησιασμοῦ iure.

& ad definitionem potentiorum, No. Conſtantini Porphyrogennetæ περὶ δυνατῶν τῶν εἰσελθόντων εἰς κτῆσιν πτωχῶν declarat nihil intereſſe potẽtior ſit qui emerit, an is qui potentiori domeſticus ſiue προσυγκείμενος fuerit, Fridericus malè, propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare poſſunt iuri προτιμήσεως. quinimo ſeuerius cũ cum his agitur. nã neque donationis aut teſtamenti aut tranſactionis aut patrocinii aut adoptationis iure ad bona tenuiorum peruenire poſſunt. Sed eadem & hos quæ ſuperiores tuetur præſcriptio decennii. Poſtremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omnino pertinet ad feuda, & conſentit etiam cum Friderici & Lotharii Conſtitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicóve depereat cenſus qui eo nomine dependi ſolet. qua de re viſum etiam eſt proponere Nouellam Cõſtantini Porphyrogennatæ, cuius mentionem habuimus ſæpe lib. I.

ΝΕΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣΠΕΡ σώματι κεφαλὴ, οὕτως ἐν πολιτείᾳ στράτευμα, ὧν οὕτως ἢ ἑτέρως ἐχόντων, ἀνάγκη καὶ τὸ πᾶν συμμεταβάλλεσθαι, καὶ ὃς μὴ ταῦτα ὑπὸ πολλὴν τίθεται πρόνοιαν, περὶ τὴν οἰκείαν σφάλλεται σωτηρίαν, εἴπερ οἰκείαν οἴεσθαι χρὴ τὸ κοινόν. καὶ ἐπειδὴ τῷ χρόνῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν ἀῤῥωστήσαντα ὅθεν αὐτῶν καὶ ἡ τοῦ εἶναι καὶ ζῆν προσῆν ἀφορμὴ πρὸς τὸ χαλεπώτερον ἐναπέκλινεν, ἡ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν πρὸς τὸ ἐκ τούτου καὶ ἀμεινότερον ταῦτα μετήνεγκε, κοινὴν τῷ παντὶ χαριζομένη τὴν λυσιτέλειαν. θεσπίζομεν τοίνυν αὐτὸ τοῦτο δὴ ὅπερ ἡ συνήθεια ἀγράφως πρώην ἐκύρωσε, μὴ ἐξεῖναι τοῖς στρατιώταις τὰ ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται κτήματα διαπωλεῖν, συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν, ἱππέων μὲν ἀκίνητον κτῆσιν δ΄. λιτρῶν, οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν στόλον τεταγμένους πλωΐμους τοῦ τε αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Σάμου καὶ τῶν κιβυῤῥαιωτῶν, αὐτόστολοι γὰρ καὶ οὗτοι καὶ αὐτέρετοι βαρείας μετίασι τὰς ὑπηρεσίας, τοῖς δὲ βασιλικὰ πλώϊμα ἐπὶ ῥόγαις ὑπηρετουμένοις καὶ τοῖς λοιποῖς πλωΐμοις ἤδη νῦν ἐκράτησεν ἐκ συνηθείας δύο λιτρῶν εἰς ἑκάστην στρατείαν ἀκίνητον διασώζεσθαι κτῆσιν, ὃ καὶ ἡμῖν ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ. εἰ μὲν οὖν ἐν τοσαύτῃ ἀκινήτῳ κτήσει εἶεν οἱ ἐν ἑκατέραις στρατείαις κατειλεγμένοι, σώζοιεν ταύτην συντηροῦντες ἀνεκποίητον καὶ παραπέμποιεν εἰς τοὺς φυσικοὺς κληρονόμους καθ᾽ ὃν ἂν βούλοιντο νόμιμον τρόπον μετὰ τοῦ οἰκείου μέντοι γε βάρους, εἴτε κατιόντες εἶεν πρὸς οὓς παραπέμπονται εἴτε ἀνιόντες εἴτε ἐκ πλαγίου εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου ἰσοκληρεία τισὶν ἁρμόζει εἴτε ἀπὸ διαθήκης ἐξ ἀνίσων μερῶν εἰκότως κληθεῖεν γνήσιοι, ἢ φυσικοί, ἢ ἐξωτικοί, παγανικοί, κληρονόμοι. τοὺς ἀξιωματικοὺς γὰρ παντὶ τρόπῳ ἀποκλείομεν πρὸς τὰς τοιαύτας διαδοχὰς, καὶ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας ἕπεσθαι ὁριζόμεθα καὶ τὸ βάρος τῆς συντελείας. κινητὸν

δὲ οὐ

δὲ οὐ περιεργαζόμεθα ὕπαρξιν, ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ αὐτῇ κείσεται τοῦ κεκτημένου, εἰ μή-
που κατὰ πολὺ ἡ ἀκίνητος ἐλαττοῦται. δέον γὰρ τότε ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμασίᾳ τὸ
ἐλλιπὲς τῆς ἀκινήτου ἐκ τῶν κινητῶν ἀναπληροῦσθαι. εἰ δὲ ἐν περιουσίᾳ πολλῶν ἀκι-
νήτων ὁ στρατιώτης καθεστήκοι, ὥστε κατὰ πολὺ τὴν δικαίαν ὑπερβαίνειν ποσότη-
τα, εἰ μὲν ἅπαντα ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς κώδιξιν ἀπογράφονται, μὴ δύνασθαι μήτε ταῦ-
τα μήτε ἐκ τούτων τὴν στρατιωτικὴν διαπωλεῖν κἂν μείζονα εἴη ἠξιωμένα τιμῆς. μᾶλ-
λον δὲ μὴ δύνασθαί τινα ἐκ τούτων ἀγοράζειν καὶ μάλιστα περίβλεπτον ἢ ἀξιωμα-
τικὸν ἢ δυνάστην μέχρι χολαρίων ἢ μητροπολίτην ἢ ἐπίσκοπον ἢ μοναστήριον ἢ ἕτε-
ρον τὸν οἷον δήποτε εὐαγῆ οἶκον εἰδότες ὡς οὐκ ἔσται αὐτοῖς περὶ τῶν τιμημάτων
ἀγωγή, ἀλλ' οὐδὲ ὁ περὶ τῶν δαπανημάτων λόγος κἂν εἰ τύχοιεν πολλὰ καταναλωκότες εἰς φιλοπονίαν τῶν ἠγορασμένων, λήψονται μέντοι γε τὰς ὕλας αὐτῶν μετὰ
τοῦ μὴ βλάψαι τὴν προτέραν κατάστασιν. εἰ δ' οὐ πάντα ἀπογεγραμμένα εἰσίν, ἀλλ'
ἔχει ὁ στρατιώτης κτῆμα ἰδιοπεριόριστον καὶ τῇ στρατείᾳ ἀκαταδούλωτον, ἐξουσίαν
ἐχέτω ᾧ δὴ βούλοιτο τρόπῳ τοῦτο ἐκποιεῖν ἐν ᾧ μέντοι γε ἡ ἀπογεγραμμένη κτῆσις
αὐτοῦ ἱκανή ἐστι ὑπηρετεῖσθαι τῇ στρατείᾳ. εἰ γὰρ ἀπολέλειπται ἀνάγκην ἕξει ὁ
ἐκ τοῦ στρατιώτου λαβὼν ἔκ τινος αἰτίας τὸ ἐλλιπὲς διὰ ἀκινήτου ἀναπληρῶσαι. εἰ
δ' οὐχ ὅλως ἀπογεγραμμένα εἰσὶ τὰ τοῦ στρατιώτου ἀκίνητα, τὰ εὐχρηστότερα σιωπη-
ρῶς ὑποκείσθωσαν ἕως δ'. λιτρῶν, καὶ τούτῳ τῷ προνομίῳ ἐξ ἡμετέρας προνοίας
συγκροτείσθωσαν. τὰ δὲ περιττὰ ἐφεῖσθαι τούτοις ἐκποιεῖσθαι καὶ εἴπερ συμβῇ ὃν
μὲν τὰ εὐχρηστότερα ἀγοράσαι πρότερον, ὃν δὲ τὰ ἀχρηστότερα ὕστερον, ἐκνικηθῇ
δὲ ἐκ τοῦ προτεθειμένου προνομίου τὰ εὔχρηστα, ἐχέτω τὰ τῆς προτιμήσεως δίκαια
κατὰ τοῦ μεταγενεστέρου ὁ προγενέστερος. εἰ δὲ πολλὰς ἔχων τὰς ἀκινήτους κτήσεις καὶ
πολυτίμους, τὴν ἀπογεγραμμένην ἐκποιήσειεν, ἐκνικῆσαι δὲ ταύτην βουληθῇ
ὕστερον ὡς ἀπογεγραμμένην, δίδοσθαι μὲν αὐτοῖς τὴν βοήθειαν τῆς ἐκνικήσεως,
ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ τῷ ἀγοραστῇ τὸ ἱκανὸν περιποιεῖσθαι ὅτε δηλαδὴ εὐποροῖεν ὑπὲρ τὰς
δ'. λίτρας οἱ ἱππεῖς, ὑπὲρ τὰς δύο δὲ οἱ πλωτῆρες. εἰ δὲ μέρος στρατείας ὑπηρε-
τεῖ τις κατὰ ἀναλογίαν τοῦ μέρους αὐτοῦ καὶ τὴν εὐπορίαν ποιεῖσθαι. μὴ ἄλλως δὲ
κυριεύεσθαι τὰ στρατιωτικὰ τοῖς ταῦτα οἵῳ δή τινι τρόπῳ κτωμένοις εἰ μὴ ὁ τῆς
τεσσαρακονταετίας ἀνεπιφώνητος διαρρεύσει χρόνος, σχεδὸν γὰρ τοῖς κακῇ πίστει
νομεῦσιν ἠκολούθει τούτους ἡ πάλαι συνήθεια, πλὴν ὅσον οἱ μὲν ἐξ συναλλάγματος
νεμηθέντες τὴν τῶν καρπῶν ζημίαν διέφυγον, οἱ δὲ πίστει κακῇ νεμόμενοι καὶ καρ-
ποὺς καὶ προσόδους καὶ πᾶσαν βλάβην κατετίθεντο, ὃ καὶ ἡμῖν ἀρέσκει. στρατιώτην
δὲ νομίζεσθαι διατυποῦμεν οὐ τὸν καθωσιωμένον μόνον τοῖς ἱεροῖς λεγεῶσι στρατιωτῶν,
ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ τούτους οἳ διά τινα τύχης ἐπήρειαν ἐπιδεεῖς ὀφθέντες ἀπορίας
ἐνδίκως τετυχήκασι. καὶ τῶν αὐτῶν τούτοις δικαιοῦμεν ἀπολαύειν προνομίων, οὐ
συγχωροῦντες οὔτε παρ' ἐκείνων πιπράσκεσθαι τὰ ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται
καὶ πολλῷ πλέον παρὰ τοῦ δημοσίου. ἃ γὰρ τοῖς κυρίοις δεσπόταις ἐπιτιμῶμεν
τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἕνεκεν, πῶς ἂν τῷ δημοσίῳ πιπράσκειν ἐπιτρέψαιμεν. καὶ
τὴν πάλαι ἄγραφον ἀδικίαν ἐκείνην νόμου τάξιν ἔχειν μεθίσωμεν ἣν ἐχρῆν γῆς τε
ἁπάσης ἐξελαύνεσθαι καὶ θαλάσσης ὡς οὖσαν θηριωδεστάτην καὶ ἀπηνεστάτην. οἴ-
μαι γὰρ ὡς οἱ ταύτην εἰσαγαγόντες τὴν αὐτὴν ταῖς ἄρκτοις φύσιν τῇ πολιτείᾳ
προσένειμαν. λόγος γὰρ ἔχει μόνας θηλείας τὰς ἄρκτους λιμῷ πιεζομένας τοὺς δακ-

τύλους παραλειχμᾶσθαι, εἴπου καλῶς τις εἰδὼς χεῖρας ὅλης τῆς πολιτείας ἀλλ' οὐχὶ δακτύλους τοὺς στρατιώτας δοκοίη. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἐντελῶς ἅμα καὶ λυσιτελῶς κατὰ τὸ ἡμῖν δοκοῦν διατυποῦμεν, ἐπεὶ δὲ τοῖς προλαβοῦσι πάλαι μὲν ἐπικρατεῖ ἀδιαίτητος καὶ παχυμερὴς συνήθεια δι' ἀργύρου τὰς ἀγορασίας τῶν στρατιωτικῶν ἐξωθεῖσθαι, ἡ δὲ λεπτομερὴς τῶν κατὰ μέρος διοίκησις ἄλλοτε ἄλλως ἐν οἷς ἂν αὐτοῖς μετῆγον οἱ τῆς ψήφου κύριοι μεταφερομένη πολλήν τινα λάβῃ παρέχει τοῖς πράγμασι καὶ πᾶσαν ἀσάφειαν. ἡμεῖς οὖν ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω τοὺς περὶ τῶν συμφερόντων τρέψαντες ἀναλογισμοὺς τὰς κεχυμένας ἐκείνας καὶ ποικιλοτρόπους ἀποδιοπομπούμενοι πράξεις ἑνὶ ῥυθμῷ καὶ λόγῳ τοῖς ἐν ἅπασι διοικοῦσι διέλλοντες, θεσπίζομεν εἰ μὲν εἶεν κληρονόμοι αὐτοῖς τοῖς γεγραμμένοις στρατιώταις κατιόντες τυχὸν ἢ ἀνιόντες ἢ ἐκ πλαγίου μέχρι ἕκτου βαθμοῦ αὐτοὶ πάντως προσδεχθήσονται κατὰ τὴν τῶν βαθμῶν συγγένειαν προτιμώμενοι εἰς τὸ ἐκδικεῖν τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐκποιηθέντα κακῶς ἢ παρὰ δυνάστου βίᾳ κατασχεθέντα, τῶν ἐγγυτέρου δὲ βαθμοῦ συγγενῶν μὴ βουλομένων ἢ μὴ δυναμένων καὶ οἱ πορρωτέρω εἰσδεχθήσονται συγγενεῖς, συγγενῶν δὲ οὐχ ὑπόντων ἢ τῶν ἀπὸ νόμου καλουμένων ἀγχιστῶν οἱ συνδόται καὶ οἱ σύναιχμοι τούτων ἀκωτιθῶσι προσερχόμενοι, τούτων δὲ οὐκ ὄντων οἱ συντελεσταὶ ἀπορώτεροι στρατιῶται, ὧν ἐξ ἐκείνων τὸ ἐνδέον τῆς εὐπορίας ἀνασώζοντες ἐπισυγκεδραμηθείη πρὸς ἰσχὺν ἱκανότητος, εἰ δὲ καὶ οὗτοι οὐκ εἶεν, ἀνάγκη καὶ τοὺς πολιτικοὺς συντελεστὰς εἰσάγεσθαι, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τῆς ἐκ τοῦ κόσυφόρου. εἰ δέ γε στρατιώτης στρατιώτου ἑτέρου κτῆσιν ἠγόρασεν, εἰ μὲν ὁ εὐπορώτερος ἐξ ἀπόρου τὴν αὐτὴν ὑπέξει τοῖς δυνατοῖς ποινὴν ἀναργύρους ἐκπίπτων τῶν ἠγορασμένων. εἰ δὲ ἄπορος ἐξ εὐπόρου, τὸ ἀγορασθὲν ἕξει πάντως ἢ τὸ τίμημα λήψεται. εἰ δὲ ἀμφοῖν ἀπορία εὑρίσκεται τῷ ζημιουμένῳ μέρει προσβοηθεῖσθαι κελεύομεν, τὴν ἀγαθὴν πίστιν ἐνταῦθα τηροῦντες ἢ τις οὐκ ἐᾷ τινὰ κερδαίνειν ἐκ τῆς τοῦ ἄλλου ζημίας. ταῦτα περὶ τῶν στρατιωτικῶν κτήσεων ἃ μὲν εὑρηκότες ἃ δὲ ἐξευρηκότες, δεῖν ᾠήθημεν μεταβῆναι καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν στρατιωτικῶν προσώπων, καὶ τὰ συμπεσόντα τούτοις μικρὸν ἄνωθεν ἀναγορεῦσαι. ἦν ὅτε ἦν ὁλοχερὴς τῶν πραγμάτων ἀναρροπὴ καὶ φοβερὰ ὀλέθρου δυσκαθέκτως καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ κραταιῶν πανουδὶν χώρας ἀπεριγράπτους ἀποτεμνόμενος, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους ἐνετάττε κτήτορας, χείρω ποιεῖν οὐχ ἡγούμενος, πάσχειν δὲ μᾶλλον εἰ ἕτερος ὑπέρτερος τούτου ἐν πλεονεξίᾳ ὀφθείη. καὶ ἦν ὁλοχερὴς ἅμιλλα κακιῶν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τῶν δυνατῶν ἦν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀρξαμένη καὶ εἰς τοὺς ὀλιγοδεεῖς ἐτελεύτησεν. αἱ γὰρ τῶν ὑπερεχόντων ἕξεις, διαδόσιμοι ὡς ἐπὶ παντὶ τῷ πλήθει γίνονται. ἐνθένδε οἱ ἄρχειν τοῦ στρατοῦ λαχόντες ὥσπερ ὄντως νόμου τὰ τούτων εἶναι τῶν στρατηγῶν, ἅπαντες εἶχον λαμβάνοντες ἀντεδίδουν δὲ αὐτοῖς στρατείαν ἄνθρωποι ὄντες ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μυρμήκων ἀσθενέστεροι καὶ λύκων ἁρπακτικώτεροι, δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες, ἠργυρολόγουν τοὺς ὑπηκόους, ὅθεν οὐκ ἐδεήθησαν χρόνου πρὸς τὸ πᾶν ἀναστρέψαι, ἀλλ' ἐκ τῆς τούτων καταφθορᾶς εἰς ἔσχατον κινδύνου τὴν τῶν ῥωμαίων ἤλασαν ἀρχήν. ὅσην μὲν οὖν τὴν σπουδὴν περὶ τὴν τούτων ἀναστολὴν καταβαλλόμεθα πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ μειζόνων ἀναφωνήσουσιν ἢ μᾶλλον ἢ πλῆθος τῶν εἰς τὸ παρὸν ἔδαφος ἐπισυστάντων βοῶντες ἄρτι τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένοι, ἀναγγελοῦσι δὲ οἶμαι καὶ αἱ τῶν ἄλλων πραγμάτων πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολαὶ αἷς πρὸς ταλαιπωρούμεθα

μεθα ταῖς φροντίσιν ὑπομαχοῦντες ἵνα μὴ κωφή τις ᾖ καὶ διαπεφορημένη ἡ ἐπανόρθωσις τῶν πλημμελῶς φερομένων διόρθωσιν ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐδίκτῳ, ὡς οἷόν τε ἐστὶ ἀκριβῶς ἀνεστοιχειώσαμεν. καὶ τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἰς διαμονὴν ἀΐδιον παραδιδόντες θεσπίζομεν εἴ τις στρατιώτης ἐν παροίκου λόγῳ εὑρεθείη κατέχων εἰ μὲν αὐτὸς ἔκδρος καὶ τὰ ἐξ ὧν ἡ στρατεία ὑπηρετεῖται κτήματα ἁρπάσας ἔχει ἓξ χρυσοῦ νομίσματα ποινῆς ἕνεκεν ἀποτίσει ἐξ ὧν ὁ στρατιώτης μὲν τὸ ἥμισυ λήψεται πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, τὸ ἥμισυ δὲ ὁ δημόσιος ἧς χάριν ἐστερήθη δουλείας. εἰ δὲ οὐχ ἁρπάσας ἀλλ' ἀγοράσας εὑρεθείη τὰ στρατιωτικὰ πρὸς μὲν τὸν δημόσιον γ'. χρυσίου νομίσματα καταθήσει, πρὸς δὲ τὴν στρατιώτην ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος οὐχ ἕξει. εἰ δὲ ἑτέρων ἐξελασθέντων αὐτὸς ἐκ τῶν οἰκείων ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίᾳ χρησαμένων ἄλλοι τούτους κατοικτείραντες ἐδέξαντο εἴτε παροικεῖν εἴτε θητεύειν, ἀνεύθυνοι ἔσονται. ὅσοι δὲ στρατιώτας ἱκανοὺς εἰς ἰδίας ὑπηρεσίας κατετόλμησαν ἔχειν τῶν φοσσάτων τούτους ἀποστερήσαντες, εἰς ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ ἓξ νομίσματα ὁ ἐξ οὐσίας εἰσπραχθήσεται, καὶ ταῦτα ὁ δημόσιος οἰκειώσεται εἰ μήπω ἀπὸ στρατηγοῦ ἢ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τούτους ἔτυχον δεδεγμένοι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἀποταγμένων εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ στρατηγοῦ ἢ τῶν ἀρχόντων καθεστήκεισαν. εἰ γὰρ ἐκ τῶν ἔξωθεν καὶ τῆς κοινότητός εἰσιν οὐκ ἀθῳωθήσεται ὁ τούτους ἔχων εἰ καὶ δεικνύειν ἑτοίμως ἔχει παρὰ τοῦ στρατηγοῦ ἢ ἄρχοντος ἐπιτραπῆναι κεχρῆσθαι αὐτῷ.

COMMENTARIVS.

VT Lotharii & Friderici Conſtitutione feuda nullo modo poſſunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata ſunt in Codices militares ex hac Conſtitutione, quæ feudis comparamus. Cetera autem quæ Codicibus militaribus abſunt, poſſunt alienari vſque ad certum modum, puta ſecundum eius diſtinctionem, ſi modò retineat ſibi tantùm ex eis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri ſufficiat, ne ſcilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis. quæ eſt etiam ratio Conſtitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc diſtabant illa prædia militaria à feudis, quòd illa à nemine recognoſcebant, quippe cùm eorum eſſent milites pleno iure domini, & conſequẽter quòd alienatione aliis non aperirentur, ſed illis ipſis reſtituerẽtur. Ceterùm vt Fridericus nullam cenſet emptori præſcriptionem temporis opitulari poſſe, quominus vẽditio reſcindatur, ita nec Cõſtantinus, niſi XL. annorum, quaſi ſcilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malęfidei poſſeſſore habeatur, l. 7. C. de agric. & cenſ. licet in fructuum & eius quod intereſt ratione diſtinguat inter bonæ & malæfidei emptorem, ſicut Fridericus in pretii repetitione. Et præterea longi tantùm temporis præſcriptionem excludere Fridericus voluit, vt docui 4. titul. 49. Militibus hac ſiue Nouella ſiue edicto Conſtantinus adnumerat cauſarios, & quid iuris ſit ſi prædia miles

 àmi-

AVREA BVLLA CAROLI IIII. ROMANORVM IMPERATORIS.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVÆ TRINITATIS feliciter, Amen.

CAROLVS IIII. DIVINA FAVENTE clementia Romanorum Imperator & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

OMNE regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur: nam principes eius facti ſunt ſocii furũ: ob quòd Dominus miſcuit in medio eorum ſpiritum vertiginis, vt palpent in meridie ſicut in tenebris: & candelabra eorum mouit de loco ſuo, vt cæci ſint, & duces cæcorum, & qui ambulant in tenebris, offendunt: & cæci mente, ſcelera perpetrant, quæ in diuiſionem contingũt. Dic ſuperbia, quomodo in Lucifero regnaſſes, ſi diuiſionem auxiliatricem nõ habuiſſes? Dic Satan inuide, quomodo Adam de Paradiſo eieciſſes, niſi eum ab obediẽtia diuiſiſſes? Dic Luxuria, quomodo Troiam deſtruxiſſes, niſi Helenam à viro ſuo diuiſiſſes? Dic Ira, quomodo Romanam Rempublicã deſtruxiſſes, niſi in diuiſione Pompeium & Iulium ſæuientibus gladiis ad inteſtina prælia concitaſſes? Tu quidem Inuidia, Chriſtianum Imperium à Deo ad inſtar ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, fide, ſpe & caritate, virtutibus Theologicis roboratum, cuius fundamentũ ſuper Chriſtianiſſimo regno feliciter ſtabilitur, antiquo veneno, quod

quod velut ſerpens in palmites Imperiales,& mẽbra eius propinquiora,impio ſcelere vomuiſti,vt concuſſis columnis totũ ædificium ruinæ ſubiiceres:diuiſionem inter ſeptẽ Electores ſacri Imperii,per quos(velut ſeptem candelabra lucentia in ciuitate Spiritus ſeptiformis)ſacrum illuminari debet Imperiũ, multoties poſuiſti.Sanè cùm ex officio,quo Cæſarea dignitate potimur,futuris diuiſionum &diſſenſionum periculis inter Electores ipſos,de quorum numero(vt rex Bohemiæ) eſſe dinoſcimur,ratione duplici,tam ex Imperio quàm electionis iure quo fungimur,occurrere teneamur: infraſcriptas leges ad vnitatẽ inter Electores fouendã,& electionem vnanimẽ inducendam,ac deteſtandæ diuiſioni prædictæ variiſque periculis ex ea ſequentibus aditũ præcludendũ,in ſolenni curia noſtra Nurenbergenſi aſſidentibus nobis omnibus Principibus,Electoribus eccleſiaſticis & ſecularibus,ac aliorũ Principũ, Comitum,Baronum,Procerum,Nobiliũ,& Ciuitatum,multitudine numeroſa,in ſolio Maieſtatis Cęſareæ Imperialibus inſulis,inſigniis & diademate decorati,matura deliberatione præuia,de Imperialis poteſtatis plenitudine edidimus,ſtatuimus, & duximus ſanciendas,&c.ſub anno Domini milleſimo, trecẽteſimo,quinquageſimo ſexto.indictione nona, quarto Idus Ianuarii:regnorũ noſtrorũ,an.decimo,Imperii verò ſecundo.

DEcernimus,& pręſenti edicto Imperiali perpetuò valituro ſancimus,ex certa ſcientia,& de Imperialis plenitudine poteſtatis,vt quotiẽſcunque &quãdocũque futuris tẽporibus neceſſitas,ſiue caſus electionis,regis Romanorũ in Imperatorẽ promouẽdi,emerſerit,& Principes electores ad electionem huiuſmodi,iuxta antiquã laudabilẽ conſuetudinem habuerint proficiſci,vnuſquiſque Princeps elector,ſi & quando ſuper hoc fuerit requiſitus,quoſlibetPrincipes electores ſuos, vel ipſorũ nuntios,quos ad electionẽipſam tranſmiſerint per terras,territoria & loca ſua,& etiã vltra,ſicut longius poterit cõducere,teneatur:& eis abſque dolo pręſtare cõductũ, verſus ciuitatẽ, in qua talis electio fuerit celebrata,& ab illa etiã redeundo, ſub pœna periurii ac perditionis(pro & illa duntaxat vice)ſuæ vocis,quam in electione huiuſmodi fuerit habiturus.Quas quidem pœnas, eos vel eum, qui in præſtando memoratum conductum rebelles, ſeu rebellem,negligentes

ſeu

ſeu negligentem ſe præbuerint,eo ipſo decernimus incidiſſe.

Statuimus inſuper,& mãdamus vniuerſis aliisPrincipibus feuda à ſacro Imperio Romanorũ tenentibus,quocunque nomine cenſeantur,nec nõ Comitibus,Baronibus,militibus,cliẽtibus,nobilibus & ignobilibus,ciuibus & cõmunitatibus caſtrorum,ciuitatum,& locorum ſacri Imperii vniuerſis, vt eodem tempore,dum videlicet Regis Romanorum in Imperatorem promouendi electio celebranda occurrerit, vnumquenque Principem electorem ab ipſis vel eorum aliquo conductũ huiuſmodi poſtulantem,vel eiuſdem,nũtios quos ad electionem ipſam direxerit, vt præfertur, per territoria ſua & aliàs quanto potuit remotius abſque dolo modo præcedenti conducant.Si qui verò huic noſtræ conſtitutioni contraire præſumpſerit,ſubſcriptas ipſo facto pœnas incurrãt. Omnes quidem Principes,& Comites,Barones,nobiles,milites,clientes, ac vniuerſi nobiles contrariũ facientes,reatũ periurii,&priuationẽ omnium feudorũ,quæ à ſacro Romano Imperio & quibuſcunque aliis obtinent,& etiã omnium poſſeſſionum ſuarũ à quocunque habitarum incurrãt.Omnes quoque ciues & cõmunitates,contra præmiſſa facere præſumentes,ſimiliter ſint periuri.Et nihilominus vniuerſis ſuis iuribus,libertatibus,priuilegiis.& gratiis à ſacro obtentis Imperio,ſint omnino priuati.Et cùm perſonis,& bonis ſuis omnibus,bannum & proſcriptionem Imperialem incurrãt. Et eoſdem ipſo factò exnunc, prout extunc,omni iure priuamus. Deinceps cuilibet hominũ auctoritate propria, & ſine iudicio, ſeu inuocatione magiſtratus cuiuſlibet,impunè licebit eos inuadere, nullámque pœnam propter hoc inuadens ipſos debebit ab Imperio ſeu quouis alio formidare:præſertim cum contra Remp.ac ſacri Imperii ſtatum ac dignitatẽ,ac etiã contra honorẽ proprium, & ſalutẽ tãtę rei temerarii neglectores,tanquã rebelles,inobedientes & perfidi:infideliter & peruerſè agere, conuincãtur. Decernentes inſuper,& mandantes,vt omniũ ciuitatũ, ciues & cõmunia,iã dictis Principibus electoribus,& eorũ cuiuſlibet hoc poſcẽti,eorúmque nũtiis victualia in cõmuni pretio atque curſu,ꝑ ſuis,ſeu nuntiorum prędictorũ hominúmque ſuorũ neceſſitatibus,dũ ad prędictã ciuitatẽ cauſſa celebrandę electionis prędictę acceſſerint,& etiã dũ diſceſſerint ab eadem,vendere ſeu vendi facere teneantur,nullam in prę miſſis

frau

fraudem quomodolibet adhibendo alioquin contrariū facientes,pœnas illas volumus ipſo facto incurrere , quas in præcedentibus cōtra ciues & cōmunitates duximus promulgādas.

Quiſquis inſuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, militibus,clientibus,nobilibus ſeu ignobilibus,ciuibus ſeu cōmunitatibus ciuitatum,Principi Electori ad electionē de Rege Romanorum celebrandam eunti,vel ab ipſa denuo redeūti,hoſtiles cuſtodias tēdere,ſeu inſidias parare præſumpſerit: aut ipſos,vel eorum aliquem,in ſua,vel ſuorum perſonis aut rebus,inuadere,vel turbare,ſeu ipſorū vel alicuius eorū nuncios ante dictos,ſiue conductum petierint,ſiue etiā non duxerint exigendū,hunc vna cum vniuerſis militiæ complicibus, ipſo facto ſuprà dictas pœnas decreuimus incurriſſe:ita videlicet,quòd quæuis perſona pœnam incidat,ſiue pœnas , quas iuxta prę miſſa pro qualitate perſonarum duximus infligēdas.

Si verò aliquis Princeps elector , cum aliquo ſuo coelectore inimicitias gereret,& inter eos quæcunque contentio,controuerſia ſeu diſſenſio verteretur,iis nequaquam obſtantibus, alter alterum,vel alterius nuntios ad electionem huiuſmodi deſtinandos,præmiſſo modo conducere ſit aſtrictus ſub pœna periurii ac perditionis(ea vice duntaxat) ſuæ vocis in electione,vt ſuperius eſt expreſſum.

Si qui verò alii Principes,Comites,Barones,milites, clientes,nobilés ac ignobiles,ciues vel communia ciuitatum, cum aliquo Principe electore,vel pluribus ex eiſdem aduerſam gererent voluntatē,ſeu quauis diſcordia inter ipſos ad inuicem, vel guerra ſiue diſſenſio verteretur , nihilominus omni contradictione & dolo ceſſantibus, Principi electori, vel principibus,ſeu eius,vel ipſorum nuntiis,ad electionem huiuſmodi deſtinandis,& redeuntibus ab eadem,talem debeant præſtare conductum:prout ſinguli pœnas iam dictas, per nos videlicet in ſe latas,voluerint euitare,quas eos qui ſecus fecerint incurriſſe decernimus eo ipſo.

Ad præmiſſorum autem omnium firmitatem & certitudinem ampliorem, iubemus & volumus , vt vniuerſi Principes electores, & ceteri Principes,necnon Comites,Barones,nobiles,ciuitates,ſeu ipſarum communitates,præmiſſa omnia litteris,& iuramentis ſuis firmare,& ad ea bona fide,ac ſine dolo implenda efficaciter ſe debeant obligare. Quicunque verò literas

literas huiuſmodi dare renuerit, pœnas illas ipſo facto incidat, quas pro perſonarum conditione per præmiſſa ſingulis duximus infligendas.

Si quis autem Princeps elector alius, vel Princeps cuiuſcũque conditionis aut ſtatus, feudum vel feuda à ſacro tenens Imperio, aut Comes, Baro, vel nobilis, ſeu ſucceſſores talium, vel heredes ſuprà & infrà ſcriptas Imperiales noſtras conſtitutiones & leges adimplere noluerint, aut eis contraire præſumpſerint: & ſi quidam talis Princeps elector extiterit, extunc ceteri ſui coelectores à ſuo ipſum deinceps excludant conſortio: ipſéque voce electionis, & aliorum Principum electorum loco & dignitate careat, atque iure: nec inueſtiatur de feudis, quæ à ſacro Imperio niſus fuerit obtinere. Alius verò Princeps aut vir nobilis (vt præfertur) in has noſtras leges cõmittẽs, ſimiliter non inueſtiatur de feudis, quæ à ſacro Imperio, vel aliàs obtinet à quocũque. Et nihilominus omnes præmiſſas pœnas ſuam concernentes perſonam, incidat eo ipſo. Quamuis autem vniuerſos Principes, Comites, Barones, nobiles, milites, clientes, ciuitates quoque, & communitates illarum, ad præſtandum cuilibet principi electori, vel eius nuntiis præfatum conductum, vt prædicitur, indiſtinctè volumus & decernimus obligari. Nihilominus eorum cuilibet ſingularis conductus, & conductores, pro regionum & locorum adiacentia cuilibet magis apto duximus deſignandos, vt ſtatim per ſequentia plenius apparebit.

Primò namque regem Bohemiæ, ſacri Imperii Archipincernam conducent, Archiepiſcopus Moguntin. Bamburgen. & Herbipolen. Epiſcopi, Burggrauii Nurenbergen. Item illi, de Hœnloch & Vuertheym, de Brunech & de Hanauue: item ciuitates, Nurenburg, Rotenburg & Vuindesheym.

Deinde Archiepiſcopum Colonien. ſacri Imperii per Italiã Archicancellarium conducent, & conducere tenebuntur Moguntinen. & Treueren. Archiepiſcopi: Comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Haſſiæ: item de Katzenellenbogen, de Naſſauu, de Dietz, Comites: item de Iſenburg, de Vueſterburg, de Runckel, de Limpurg & Falckenſteyn: item ciuitates, Vuertflar, Geylnhuſen, & Fridberg.

Item Archiepiſcopum Treueren. ſacri Imperii per Galliam,

& regnum Arelaten. Archicancellarium, conducent Archiepiſcopus Moguntinen. Comes Palatinus Rheni: item de Spanheym, & de Feldentz, Comites: item Rugrauen, Vuildegrauen, de Naſſauu, de Iſenburg, & Vueſterburg, de Runckel, de Limburg, & de Ditz, de Katzenellenbogen: de Egeſteyn, de Falckenſteyn: item ciuitas Moguntinen.

Deinde Comitem Palatinum Rheni, ſacri Imperii Archidapiferum, conducere debebit Archiepiſcopus Moguntinẽ.

Ducẽ vero Saxonię, ſacri Imperii Archimareſcalcum, tenebitur conducere rex Bohemię, Mogũtinus & Magdeburgen. Archiepiſcopi: itẽ Bamburgen. & Herbipolẽ. Epiſcopi, Marchio Miſnen. Lantgrauius Haſſię: item Fulden. & Hersfeldẽ. Abbates Burggrauii Nurenburgen. itẽ illi de Hohenloch, de Vuertheym, de Bruneck, de Hanauu, de Falckenſteyn. Item ciuitates, Erffordia, Mulhuſen, Nurenberg, Rotenburg & Vuyndesheym.

Et hi omnes proximè nominati, Marchionẽ Brandenburgẽ. ſacri Imperii Archicamerariũ, ſimiliter cõducere tenebũtur.

Volumus autem, & expreſſè ſtatuimus, vt vnuſquiſque Princeps elector, qui talem voluerit habere conductum, his à quibus ipſum poſtulare decreuerit, hoc ipſum adeo tempeſtiuè, viámque qua fuerit tranſiturus, inſinuet: & talem conductum expoſcat, vt illi qui ad conductum huiuſinodi impendendum deputati, & qui fuerint requiſiti, ad hoc opportunè ſe valeant & commodè præparare.

Præmiſſas verò conſtitutiones circa materiam conductus editas, ita ſanè debere declaramus intelligi, vt vnuſquiſque ſuperius nominatus, vel forſan non expreſſus, à quo in caſu præmiſſo conductum requiri contigerit, ad præſtandũ ipſum per ſuas duntaxat terras & territoria, ac etiam vltra, quanto poteſt remotius, abſque dolo, ſub pœnis contentis ſuperius eſt aſtrictus.

Præterea ſtatuimus, & etiam ordinamus, vt Archiepiſcopus Moguntinenſis, qui fuerit pro tempore ſingulis Principibus coëlectoribus ſuis, eccleſiaſticis & ſæcularibus, electionẽ eandem, per ſuos nuntios patentibus debeat literis intimare, in quibus quidem literis talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem literę ad ſingulos eoſdem Principes veriſimiliter

militer poſſint peruenire:huiuſmodi verò literæ continebũt, vt à die in literis ipſis expreſſa, infra tres menſes continuos, omnes & ſinguli Principes electores Franckfort ſuper Moganum eſſe debeant conſtitui,vel ſuos legales ad eundem terminum atque locum nuntios deſtinare,cum plena & omnimoda poteſtate,ſuíſque patentibus literis, maiori cuiuſlibet ſigillo eorum ſignatis, ad eligendum Romanorum regem in Cæſarem promouendum. Qualiter autem, & ſub qua forma tales literæ confici debeant,& quæ in eis ſolennitas debeat immutabiliter obſeruari,& in qua forma & modo Principes Electores nuntios ſuos ad electionem huiuſmodi deſtinandos,ad poteſtatem,mandatum,ſeu procuratoria ordinare debuerint,ad finẽ pręſentis libri ſcriptum inuenitur clarius, & expreſſum. Et eandem formam illic traditam,mãdamus, & de Imperialis poteſtatis plenitudine, vſquequaque decernimus obſeruari.

Cùm autem ad hoc peruentum fuerit, quod de Imperatoris,vel regis Romanorum obitu, in diœceſi Moguntinenſi cõſtiterit, extunc infra vnum menſem,à die noticiæ obitus huiuſmodi continue numerandum,ſingulis Principibus electoribus, obitum ipſum,& intimationem, de quibus præmittitur,per Archiepiſcopum Moguntinen. iubemus & decernimus,ſuis patentibus literis declarari. Quòd ſi idem Archiepiſcopus in executione & intimatione huiuſmodi negligens aut remiſſus fortaſſe exiſteret, extunc iidem Principes motu proprio,etiam non vocati pro fidei ſuæ virtute (qua ſacrum proſequi tenentur Imperium)poſt hæc infra tres mẽſes, ſicut in conſtitutione ſuprà proximè poſita continetur, in ciuitate Franckfort ſæpe dicta conueniant, electuri regem Romanorum in Cæſarem promouendum.

Debet autem vnuſquiſque Princeps elector, vel ſui nuntii prædictam ciuitatem Franckfort,cum ducentis equitibus tãtummodo præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantùm armatos,vel pauciores, introducere ſecum poterit,ſed non plures.

Princeps verò elector, ad electionem huiuſmodi vocatus & requiſitus,& ad ipſam non veniens,vel legales nuntios cũ literis patentibus ſigillo ſuo maiori ſigillatis,plenámque & liberam ac omnimodam poteſtatem continentibus, ad eligen-

dum Romanorum regem, futurum Imperatorē, non dirigens, aut veniens, aut huiuſmodi nuntios fortaſſe tranſmittens: ſi poſtea Princeps ipſe, aut prædicti nuntii à prædicto electionis loco recederent rege Romanorum futuro Cæſare non electo, nec ad præmiſſa procuratore legitimo ſubſtituto, ſolenniter, & relicta electionis voce, ſeu iure, quòd in eadem electione habuit, & tali modo deſeruit, careat ea vice.

Iniungimus autē ciuibus de Franckfort, & mandamus, vt ipſi vniuerſos Principes electores in genere, & quēlibet eorū in ſpecie, ab inuaſione alterius, ſi quid inter eos aduerſitatis emergeret, & etiā ab omni homine, cū omnib. eorū hominib. quos ipſi & eorū quilibet in pręfato ducentorū ſuorum equorum numero, ad præfatā duxerint ciuitatē in virtute iuramēti, quòd ſuper hoc ipſos ad ſancta præſtare ſtatuimus Euangelia, fideli ſtudio & ſolerti diligentia protegant & defendāt: alioquin periurii reatum incurrāt: & nihilominus omnia iura ſua, libertates, priuilegia, gratias & indulta, quæ à ſacro obtinere noſcuntur Imperio, omnino amittāt: bannū quoque imperiale cū perſonis & bonis ſuis omnibus incidant eo ipſo. Et liceat extūc omni homini auctoritate propria ac ſine iudicio, ciues eoſdē, quos eo caſu exnūc prout ex tūc omni iure priuamus, tanquā proditores, infideles & rebelles imperii, impune inuadere: ita ꝙ inuadentes huiuſmodi pœnā quācunque à ſacro Imperio, vel quouis alio, nequaquam debeant formidare.

Ciues inſuper antedicti de Franckfort per omne tēpus illud, quo ſuper electione ſæpe dicta tractari & agi contigerit, neminē præfatā ciuitatē cuiuſcunque dignitatis, conditionis vel ſtatus extiterit, intromittāt, vel intrare quouis modo permittant: Principibus electoribus vel eorū nuntiis & procuratoribus ante dictis duntaxat exceptis quorū quilibet cū ducētis equis debebit (vt prædicitur) intromitti. Si verò poſt ipſorū Principum electorū introitum, ſeu in ipſorum pręſentia in præfata ciuitate aliquē reperiri cōtigerit, illius exitum ciues ipſi debebunt abſque mora, & cū effectu protinus ordinare ſub omnibus pœnis contra ipſos ſuperius promulgatis: & etiā in virtute iuramenti, quod ciues ipſi de Franckfort, ſuper eo virtute præſentis conſtitutionis præſtare debebunt, ad ſancta Dei Euangelia, vt in præcedentibus eſt expreſſum.

Poſtquam

POſtquam autem ſæpe dicti electores,ſeu nuntii,ciuitatem Franckforden.ingreſſi fuerint,ſtatim ſubſequenti diluculo in eccleſia Sancti Bartholomæi Apoſtoli, ibidē in omnium ipſorum præſentia,Miſſam de ſancto Spiritu faciant decātari ad finem,vt ipſe S.Spiritus corda ipſorū illuſtret,& eorū ſenſibus lumen ſuæ virtutis infundat, quatenus ipſi ſuo ſuffulti præſidio,hominē iſtū bonum & vtilem eligere valeant in regem Romanorū futurum Cæſarem,ac pro ſalute populi Chriſtiani expedientem.Peracta quoque Miſſa huiuſmodi,omnes illi Electores,ſeu nuntii accedant ad altare,in quo Miſſa eadē extitit celebrata:vbi Principes electores eccleſiaſtici, coram Euangelio beati Ioannis, In principio erat Verbū, quod illic ante ipſos poni debebit,manus ſuas pectori cū reuerentia ſuponant:ſeculares verò Principes electores,dictum Euangeliū corporaliter manibus ſuis tangant,qui omnes cum tota ſua familia,tunc ibi debebunt inermes aſſiſtere. & Archiepiſcopus Moguntinenſis formā iuramēti eis dabit,& vna cum ipſis,& ipſi vel abſentium nuntii vna cū eo, iuramentum præſtabunt vulgariter in hunc modū.Ego N.Archiepiſcopus Moguntin. ſacri Imperii per Germaniā Archicancellarius,ac Princeps elector,iuro ad hæc ſancta Dei Euāgelia,hîc præſentialiter coram me poſita,quòd ego per fidē qua ego Deo & ſacro Romano Imperio ſum aſtrictus,ſecundū omnē diſcretionē & intellectū meum,cū Dei adiutorio,eligere volo tēporale caput populo Chriſtiano:id eſt,regē Romanorū in Cæſarē promouendum,qui ad hoc exiſtat idoneus,inquantū diſcretio & ſenſus mei me dirigunt:& ſecundū fidē prædictā vocémque meam, & votum ſeu electionē præfatam, dabo abſque omni pacto, ſtipendio,pretio,ſeu promiſſo,vel quocunque modo talia valeant appellari.Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti.

Præſtito denique per Electores ſeu nūtios in forma & modo prædictis huiuſmodi iuramento, ad electionē procedant: nec ammodo de iam dicta ciuitate Franckfort ſeparentur,niſi prius maior pars ipſorum tēporale caput mundo elegerit,ſeu populo Chriſtiano,regē videlicet Romanorū in Cæſarē promouēdum.Quod ſi facere diſtulerint infra triginta dies,à die præſtiti iuramenti præfati continuè numerandos, extunc tranſactis eiſdem triginta diebus,ammodo panem manducēt

& aquã:& nullatenus ciuitatem exeãt antedictam, niſi prius per ipſos vel maiorem partem ipſorum, rector ſeu temporale caput fidelium electum fuerit, vt præfertur.

Poſtquam autẽ in eodem loco, ipſi vel pars eorũ maior numero, elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debebit, ac ſi foret ab ipſis omnibus, nemine diſcrepãte cõcorditer celebrata. Si quæ per tempus aliquod morari, abeſſe & tardare contingeret aliquẽ de Electoribus ſeu nuntiis antedictis, dum tamen veniret antequam prædicta eſt electio celebrata: hunc ad electionẽ iſtam, in eo ſtatu admitti debere decernimus, in quo ipſa aduentus ſui tẽpore cõſiſtebat: & quia de antiqua, approbata & laudabili conſuetudine, tam inconuulſè quàm immutabiliter ſemper extitit hactenus obſeruatum. Ideóque & nos conſtituimus, & de electione Imperiali decernimus plenitudine poteſtatis, ꝙ is qui modo pręmiſſo in regẽ Rom. electus fuerit, peracta ſtatim huiuſmodi, priuſquam in aliquibus cauſſis aliis, ſiue negotiis, virtute ſacri Imperii adminiſtret, vniuerſis & ſingulis Principibus, electoribus, eccleſiaſticis & ſecularibus, qui propinquiora ſacri Imperii mẽbra eſſe noſcuntur, omnia ipſorum priuilegia, literas, iura, libertates, conceſſiones, antiquas cõſuetudines, & etiã dignitates, & quicquid ipſi ab Imperio vſque in diẽ electionis ſuæ obtinuerunt, & poſſederũt, abſque dilatione & cõtradictione confirmare & approbare debeat per ſuas literas & ſigilla, ipſiſque præmiſſa omnia innouare, poſtquã Imperialibus infulis fuerit coronatus. Confirmationẽ autem huiuſmodi Electus ipſe cuilibet Principi electori in ſpecie, primo ſuo regali nomine faciet: & deinde ſub Imperiali titulo innouabit, & in his ipſos Principes omnes in genere, & quemlibet eorum in ſpecie nullatenus impedire, ſed potius abſque dolo gratioſè tenebitur promouere.

In caſu denique quo tres Principes electores præſentes ſeu abſentium nuntii, quartũ ex ſe, ſeu eorũ conſortio, videlicet Principẽ electorem præſentem vel abſentem in regem Romanorum elegerint, vocẽ illius electi, ſi præſens affuerit, aut nũtiorũ ipſius, ſi eum abeſſe cõtigerit, plenũ vigorem habere, & eligentium augere numerum, partémque maiorem decernimus conſtituere, ad inſtar cęterorum Principum electorum.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen. Carolus IIII. diuina fauente clemētia, Romanorum Imperator ſemper Auguſtus,& Bohemiæ Rex,ad perpetuā rei memoriā.Decor & gloria ſacroſancti Romani Imperii,& honor Cæſareus,& Reipublicæ grata cōpendia venerabiliū & illuſtrium Principū electorum, concordi voluntate fouētur:qui velut columnæ proceres ſacrum ædificium circunſpectæ prudētiæ ſolerti pietate ſuſtentant, quorū præſidio dextra Imperialis potentiæ roboratur. Et quanto mutui fauoris ampliori benignitate ſtringuntur,tanto vberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Chriſtiano.Vt igitur inter venerabiles Moguntin.Colonien.nec non Treueren.Archiepiſcopos,ſacri Imperii Principes electores,omnium litiū & ſuſpicionum mala,quem & qui de prioritate, ſeu dignitate ſeſſionum ſuarum,in curiis Imperialibus & regalibus ſuboriri valerent in poſterum,perpetuis in antea temporibus amputentur,& ipſi in cordis & animorū quieta conditione manentes, & de opportunitatibus ſacri Imperii,cōcordi fauore, & virtuoſæ dilectionis ſtudio conuenientius meditari valeāt pro conſolatione populi Chriſtiani habita deliberatione cum omnibus Principibus electoribus,tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus, & de ipſorum concilio, decernimus, & de Imperialis poteſtatis plenitudine,hac edictali lege perpetuo valitura ſancimus, quòd ſupra dicti venerabiles Archiepiſcopi, Treuerenſis videlicet,ex oppoſito & lineari directione,verſus Imperatoris faciem: Moguntinen.verò in ſuis diœceſi & prouincia, & extra prouinciam ſuam,in toto Archicancellariatu ſuo Germanico,prouincia Colonien.duntaxat excepta: & demum Coloniē.in ſuis diœceſi & prouincia,& extra prouinciam ſuam in tota Italia & Gallia in dextero latere Romanorum Cæſaris ſedere poſſint,valeant & debeant in omnibus publicis actibus,Imperialibus puta iudiciis, collationibus feudorum, & in refectionibus menſarum ac etiam in conciliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit,ſeu continget,eos pro honore ſeu vtilitate Imperiali tractandis, mutuo conuenire: & hunc modum ſeſſionis, ſub omni eo ordine,ſicut expreſſatur ſuperius, ad prædictorum Colonienſ. Treueren. & Moguntinen. Archiepiſcoporum ſucceſſores,

x 4 per

perpetuo extendi volumus,vt nullo vnquam tempore ſuper his quæuis dubietas generetur.

STatuimus inſuper,vt quotieſcunque Imperialem curiã,ex nunc in antea,celebrari contigerit,in qualibet ſeſſione, videlicet tam in conſilio quàm in curia,quàm in menſa, & locis aliis quibuſcunque vbi Imperatorem,vel regẽ Rom. cũ Principibus electorib.ſedere contigerit,à dextro latere Imperatoris,vel regis Romanorum , immediatè poſt Archiepiſcopum Moguntinen.vel Colonien.illum videlicet quem tunc tẽporis,pro qualitate locorum & varietate prouinciarũ,iuxta priuilegii ſui tenorem dicto lateri dextro Imperatoris, aſſidere cõtigerit,rex Bohemię cùm ſit Princeps coronatus & vnctus primũ;& poſt eum cõtinuo Comes Palatinus Rheni,ſecundũ ſedendi locum debet obtinere:ad ſiniſtram verò partẽ,immediatè poſt illum , quem ex prædictis Archiepiſcopis in latere ſiniſtro ſedere contigerit,primum locũ Dux Saxonię, & poſt eum Marchio Brandeburgen.alterũ obtinebit.Ceterùm, quotiens & quando deinceps ſacrum vacare cõtinget Imperium, extunc Moguntinen.Archiepiſcopus,poteſtatẽ habebit,ſicut poteſtatẽ habuiſſe dignoſcitur ab antiquo,ceteros Principes antedictos ſuos,in dicta electione conſortes literatoriè conuocandi.Quibus omnibus,ſeu his qui potuerint & voluerint intereſſe,in electionis terminis inuicem congregatis,dictus Archiepiſcopus Moguntinenſis,& non alter eorundem electorum ſuorum vota ſingulariter habebit inquirere ordine ſubſequenti.Primò quidem interrogabit à Treuerenſi Archiepiſcopo,cui primam vocem cõpetere declaramus , ſicut inuenimus hactenus competiiſſe.Secundò à Coloniẽſi Archiepiſcopo,cui cõpetit dignitas necnon officium Romanorũ regi primum diadema regium imponendi. Tertiò à rege Bohemiæ, qui inter Electores laicos ex Regię dignitatis faſtigio,iure & meritò obtinebit primatum.Quartò,à Comite Palatino Rheni.Quintò,à duce Saxoniæ.Sextò, à Marchione Brandeburgenſi.Horum omnium vota,præmiſſo iam ordine,dictus Archiepiſcopus Moguntinenſis perquiret:quo facto,dicti Principes ſui conſortes,ipſum viceuerſa requirent,vt & ipſe intẽtionem ſuam exprimat,& ipſis aperiat votum ſuum.

Præterea in celebratione Imperialis curiæ, Marchio Brandeburg

deburgenſis aquam lauandis Imperatoris vel Regis Romanorum manibus miniſtrabit. Primum verò potum Rex Bohemiæ:quem tamen ſub regali corona,iuxta priuilegiorum regni ſui continentiam,niſi libera voluntate voluerit,non tenebitur miniſtrare.Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur.Dux Saxonię marſchalcatus officium exercebit, vt ſolitum eſt fieri ab antiquo.

QVoties inſuper(vt præmittitur) ſacrum vacare cōtinget Imperium,illuſtris Comes Palatinus Rheni,ſacri Imperii Archidapifer,ad manus futuri Regis Romanorum in partibus Rheni & Sueuiæ, & in iure Franconico,ratione principatus ſeu Comitatus Palatini, priuilegio eſſe debet prouiſor ipſius Imperii,cum poteſtate iudicia exercendi, & ad beneficia eccleſiaſtica præſentandi,recolligendi reditus & prouentus,& inueſtiendi de feudis iuramenta fidelitatis vice & nomine ſacri Imperii recipiendi:quæ ramen per Regem Romanorū poſtea electum,ſuo tēpore omnia innouari & de nouo, ſibi ipſa iuramenta præſtari debebunt,feudis Principū duntaxat exceptis,& illis quæ *Vanleken* vulgariter appellantur,quorum inueſtirurā & collationem ſoli Imperatori vel Regi Romanorū ſpecialiter reſeruamus. Ipſe tamen Comes Palatinus omne genus alienarionis ſeu obligationis rerum Imperialiū, huiuſmodi prouiſionis tempore expreſſè ſibi nouerir inrerdictum.Et eodem iure prouiſionis illuſtrem Ducem Saxoniæ ſacri Imperii Archimarſcalcū frui volumus, in illis locis vbi Saxonica iura ſeruātur,ſub omnibus modis & conditionibus, ſicut ſuperius eſt expreſſum. Et quamuis Imperaror ſiue rex Romanorū ſuper cauſſis,pro quibus impetitus fuerit, habeat (ſicut ex conſuetudine introductum dicitur) coram comite Palarino Rheni,ſacri Imperii Archidapifero Electore Principe reſpondere : illud tamen iudicium Comes ipſe Palatinus non alibi, præterquam in Imperiali curia, vbi Imperator ſeu Romanorum Rex præſens extirerit,poterit exercere.

DEcernimus,vt in celebratione Imperialis curiæ,quotieſcunque illam deinceps perpetuo celebrari contigerit, antedicti Principes electores eccleſiaſtici & ſeculares,iuxta præſcriptum ordinem atque modum à dextris & ſiniſtris immutabiliter teneant loca ſua, eiſque vel eorum alicui in quibuſcunque

buſcunque actibus ad curiam ipſam ſpectantibus, eundo, ſedendo, vel ſtando, nullus princeps alius, cuiuſcunque ſtatus, dignitatis, præeminentiæ vel cōditionis exiſtat, nullatenus præferatur: eo ſignanter expreſſo, quòd nominatim rex Bohemię in celebratione curiarum huiuſmodi, in omnibus & ſingulis actibus antedictis quemcunque regem alium quacunque etiā ſingulari dignitatis prærogatiua fulgentem, quē quouis caſu venire vel adeſſe fortè cōtingeret, immutabiliter antecedat.

INter ſolicitudines illas innumeras, quibus pro felici ſtatu ſacri Imperii, cui auctore Domino feliciter præſidemus, cor noſtrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipuè meditatio noſtra dirigitur, qualiter deſiderata & ſalubris ſemper vnio inter ſacri Imperii Principes electores iugiter vigeat, & eorum corda in ſinceræ caritatis concordia conſeruentur. Quorum prouidentia ſuo tempore orbi fluctuanti tanto celerius, tantóque facilius ſubuenitur, quanto inter eos nullus error ſurrepſerit, & purior fuerit caritas cuſtodita, obſcuritate ſucciſa, & iure cuiuſlibet dilucidè declarato, ſanè generaliter longè latéque eſt publicum, & quaſi per totum orbem notorium & manifeſtū, illuſtres Regē Bohemię, nec nō Comitem Palatinū Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgenſem, virtute regni & principatuum ſuorū in electione Regis Romanorum in Cæſarē promouendi, cū ceteris Principibus eccleſiaſticis, ſuis coelectoribus, ius, vocē & locū habere, & vna cum ipſis cenſeri & eſſe veros & legitimos ſacri Imperii Principes electores, ne inter eorundem Principū ſecularium electorum filios ſuper iure, voce & poteſtate pręfata, futuris tēporibus ſcandalorum & diſſenſionum poſſit materia ſuſcitari, & ſic bonum commune periculoſis dilationibus impediri futuris, auctore Deo, cupientes periculis ſalubriter obuiare: ſtatuimus, & Imperiali auctoritate, pręſenti lege, perpetuis tēporibus valitura decernimus, vt poſtquā iidē Principes electores ſeculares, & eorum quilibet eſſe deſierint, ius, vox & poteſtas electionis huiuſmodi, ad filiū ſuū primogenitum, legitimum laicum: illo verò non exiſtente, ad eiuſdē primogeniti primogenitū, ſimiliter laicum, liberè & ſine contradictione cuiuſpiā deuoluatur. Si verò primogenitus huiuſmodi abſque heredibus maſculis legitimis laicis, ab hac luce migraret, virtute

præ

præſentis Imperialis edicti,ius,vox & poteſtas electionis prę dictæ,ad ſeniorem fratrem laicum per veram paternam lineã deſcendentem, & deinceps ad illius primogenitum laicum deuoluatur: & talis ſucceſſio in primogenitis & heredibus Principum eorundem iure, voce & poteſtate præmiſſis, perpetuis temporibus obſeruetur: ea tamen conditione & modo,vt ſi Principem electorem,ſeu eius primogenitum, aut filium ſeniorem laicum mori, & heredes maſculos & legitimos laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater ſenior eiuſdem primogeniti,tutor eorum & admi niſtrator exiſtat,donec ſenior ex eis legitimam ætatem attigerit,quam in Principe electore XVIII. annos completos cenſeri volumus,& ſtatuimus perpetuò haberi: quam dum attigerit,ius,vocem & poteſtatem, & omnia ab ipſis dependentia,tutor ipſe ſibi totaliter cum officio teneatur protinus aſſignare. Si verò aliquem ex huiuſmodi principatibus eorum, Imperio ſacro vacare contingeret: tunc Imperator ſeu Rex Romanorum qui pro tempore fuerit,de ipſo prouidere debebit & poterit,tanquam de re ad ſe & Imperiũ legitimè deuoluta:ſaluis tamen ſemper priuilegiis,iuribus & conſuetudini bus Regni noſtri Bohemiæ,ſuper electione Regis in caſu vacationis,per Regnicolas,qui ius habent eligendi Regẽ Bohemiæ,faciendi iuxta continentiam eorundem priuilegiorũ,& obſeruatam conſuetudinem diuturnam,à diuis Romanorum Imperatoribus ſiue Regibus obtẽtorum,quibus ex huiuſmodi ſanctione Imperiali in nullo prȩiudicare volumus:imò ipſa decernimus nũc & perpetuis futuris temporibus,in omni ſuo tenore & forma,indubiam tenere roboris firmitatem.

CVm per duos Romanorum Imperatores & Reges prædeceſſores noſtros illuſtribus Bohemiæ Regibus,& prędeceſſoribus noſtris,nec non regno Bohemię eiuſdem regni coronę olim conceſſum ſit in regno eodem à tempore cuius cõtrarii hodie non exiſtit memoria conſuetudine laudabilĩ inconuulſè ſeruata diuturnitate temporum,& præſcripta mori bus vtentium ſine contradictionis aut interruptionis obſtacu lo introductum,ꝙ nullus Princeps,Baro,nobilis,miles,cliens, burgenſis,ciuis,nulla denique perſona eiuſdem regni & pertinentiarum eiuſdem vbicunque exiſtentium, cuiuſcunque

ſtatus,

ſtatus, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis exiſtat, ad cuiuſcunque actoris inſtantiam, extra regnum ipſum ad quodcunque tribunal, ſeu alterius, præterquàm regis Bohemiæ, & regalis curiæ ſuæ iudicum citare poterint, ſiue trahi nec vocari debeat, perpetuis in antea temporibus, ſiue poſſit. Ideo priuilegium, conſuetudinem & indultum huiuſmodi auctoritate Imperiali, & de Imperialis poteſtatis plenitudine, ex certa ſcientia innouantes, & etiam confirmantes, hac præſenti noſtra cõſtitutione imperiali perpetuis temporibus valitura ſtatuimus, vt ſi contra priuilegium, conſuetudinem, vel indultum præfatum, quiſpiam prædictorum, puta Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, ciuis, burgenſis, ſeu ruſticus, aut alia quæcunque perſona præmiſſa, ad quodcunque tribunal, extra regnum prædictum Bohemiæ, in quacunque cauſa criminali, ciuili vel mixta, ſeu ſuper quocunque negotio citatus fuerit, quocunque tempore, vel citatus comparere, vel in iudicio reſpondere minimè teneatur: & quòd ſi aduerſus huiuſmodi non comparentes, vel non comparentem à quocunque iudice, cuiuſcunque auctoritatis exiſtat, extra regnum ipſum Bohemiæ conſtituto, iudicialiter procedi, proceſſus fieri, ſeu ſententias interlocutorias vel diffinitiuas, vnã vel plures in quibuſcunque prænominatis cauſis ſiue negotiis quouis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmiſſa, de plenitudine inſuper antedictæ imperatoriæ poteſtatis citationes, præcepta, proceſſus & ſententias huiuſmodi, nec non executiones & omnia quæ ex eis vel aliquo ipſorum quomodolibet ſequi attentari poſſent, vel fieri, irritamus penitus, & caſſamus. Adiicientes expreſſè & edicto imperiali perpetuo valituro, eadem auctoritate, & de præmiſſæ poteſtatis plenitudine decernentes, vt quemadmodum in prædicto regno Bohemiæ à tempore, (cuius contrarii non habetur memoria) iugiter obſeruatum exiſtit, ita nulli prorſus Principi, Baroni, nobili, militi, clienti, ciui, burgenſi ſeu ruſtico, nulli demum perſonæ, ſeu incolæ regni Bohemiæ ſæpe dicti, cuiuſcunque ſtatus, præeminentiæ, dignitatis vel conditionis exiſtat vel extiterit, à quibuſcunque proceſſibus, ſententiis, interlocutoriis vel diffinitiuis, ſiue præceptis regis Bohemiæ, aut quorumlibet ſuorum iudicum, nec non executionibus

eorun

eorundem,contra ſe in regali iudicio,ſeu coram Regis, regni ſeu prædictorum iudicum tribunalibus, factis aut latis, habitis vel ferendis inantea,ſeu fiendis,liceat ad quodcũque aliud iudicium appellare:prouocationes quoque ſeu appellationes huiuſmodi,ſi quas contra hoc interponi contigerit,eo ipſo viribus non ſubſiſtant: & appellantes ipſi pœnam perditionis cauſarum ipſo facto ſe nouerint incurriſſe.

PRæſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſtatuimus, & de certa ſcientia declaramus, quòd ſucceſſores noſtri Bohemiæ reges,nec non vniuerſi & ſinguli Principes electores,eccleſiaſtici & ſeculares,qui perpetuò fuerint, vniuerſas auri & argenti fodinas atque mineras,ſtãni,cupri,ferri,plumbi,& alterius cuiuſcunque generis metalli,ac etiam ſalis,tam inuentas quàm inueniendas in poſterum, quibuſcunque temporibus in regno prædicto,ac terris,& pertinentiis eidem regno ſubiectis,nec non ſupradicti Principes, in principatibus, terris,dominiis & pertinentiis ſuis,tenere iuſtè poſſint, & legitimè poſſidere,cum omnibus iuribus nullo prorſus excepto prout poſſunt,ſeu conſueuerunt talia poſſideri:nec Iudæos habere telonia,in præterito ſtatuta & indulta percipere.Quodque progenitores noſtri,reges Bohemiæ fermè, ipſiq́ue Principes electores ac progenitores,& prædeceſſores eorum legitimè poterunt,vſque in præſens,ſicut hoc antiqua, laudabili & approbata conſuetudine,diuturníque ac longiſſimi temporis curſu præſcripto noſcitur obſeruatum.

STatuimus præterea, vt regi Bohemiæ ſucceſſori noſtro, qui fuerit pro tempore, ſicut conſtat ab antiquo illuſtribus Bohemiæ regibus noſtris prædeceſſoribus licuiſſe, & in poſſeſſione pacifica continua ipſos fuiſſe iuris ſubſequentis: videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte regni ſui,& ſubiectarum ſibi terrarum & pertinentiarum omnium,vbi Rex ipſe decreuerit ſibi quæ placuerit cudi, facere & mandare ſub omni modo &forma in regno ipſo Bohemiæ, in his ad hæcuſque tempora obſeruatis:quodque futuris perpetuo Bohemiæ regibus hac noſtra Imperiali conſtitutione & gratia perpetuo valituris à quibuſcunque Principibus,Magnatibus,Comitibus,ac perſonis aliis,quaſcunque terras, caſtra, poſſeſſiones, prædia ſiue bona liceat emere,comparare

ſeu in donum ſiue donationem, ex quacunque cauſa, aut inobligare, recipere, ſub talium terrarum, caſtrorum poſſeſſionum, prædiorum, ſeu bonorum conditione conſueta, vt videlicet propria recipiantur vel comparentur vt propria, libera velut libera: & ea quæ dependent in feudum, ſimiliter emantur in feudum, ſeu comparata taliter teneantur: ita tamen, quod ipſi reges Bohemiæ, de iis quæ hoc modo cõparauerint vel receperint, & regno Bohemię duxerint applicanda, ad priſtina & conſueta iura de talibus ſacro explananda & redden da Imperio ſint aſtricti. Præſentem nihilominus conſtitutionem & gratiam virtute præſentis legis noſtræ Imperialis ad vniuerſos Principes electores, tam eccleſiaſticos quàm ſeculares, ſucceſſores & legitimos heredes ipſorum, plene extendi volumus, ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

STatuimus etiam, vt nulli Comites, Barones, nobiles, feudales, vaſalli, caſtrenſes, milites, clientes, ciues, burgenſes, nullæque perſonæ Moguntinenſis, Treuerenſis & Colonienſis Eccleſiis ſubiecti, vel ſubiectæ, cuiuſcunque ſtatus, conditionis vel dignitatis exiſtant, ad cuiuſcunque actoris inſtãtiam, extra territorium & terminos ac limites earundem Eccleſiarum, & pertinentiarum ſuarum ad quodcunque aliud tribunal, ſeu cuiuſcunque alterius, præterquam Archiepiſcoporũ Moguntinenſis, Treuerenſis, & Colonienſis, & indicium ſuorum iudicum citari poterunt, temporibus retroactis vel trahi ſeu vocari debeant, perpetuis in antea tẽporibus ſiue poſſint, ſicut in præteritis inuenimus temporibus obſeruatum. Quòd ſi contra præſens edictum noſtrum prædictos Eccleſiarum Treuerenſis, Moguntinenſis, ſeu Colonienſis ſubditos, vel eorum aliquem, ſeu aliquos, ad cuiuſcunque inſtantiam, ſeu ad cuiuſcunque tribunal, pro quacunque cauſa criminali, ciuili, vel mixta, ſeu quocunque negotio, extra territorium, limites ſeu terminos dictarum Eccleſiarum, vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel reſpondere minimè teneantur: & citatio & proceſſus & ſententię interloquutoriæ & diffinitiuæ contra non venientes, à talibus iudiciis extraneis latæ, vel factæ, fiendæ vel ferendæ, nec non præcepta, & præmiſſorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo

eorum

eorum quomodolibet ſequi attentari poſſent, vel fieri, irrita decernimus eo ipſo. Adiicientes expreſſè, ꝙ nulli Comiti, Baroni, nobili, feudali, vaſallo, caſtrenſi, militi, clienti, ciui, ruſtico, nulli demum perſonæ Eccleſiis huiuſmodi ſubiectæ, ſeu eius incolæ, cuiuſcunque ſtatus, dignitatis vel cōditionis exiſtanr, à proceſſibus, ſententiis, interlocutoriis & diffiniriuis, ſiue præceptis Archiepiſcoporum & Eccleſiarum huiuſmodi, vel ſuorum officiatorum remporalium, aut executionibus eorundem contra ſe, in Archiepiſcopali ſeu officiatorum prędictorum iudicio factis, aut latis, habitis vel ferendis, in antea, ſeu fiendis ad quodcunqne tribunal liceat appellare, quamdiu in Archiepiſcoporum prædictorum, & ſuorum iudicio querelantibus, non fuerit iuſtitia denegata, appellationes contra hoc factas non recipi ſtatuimus, caſſáſque & irritas nunciamus. In defectum verò iuſtitię, prædictis omnibus ad Imperialem duntaxat curiam & tribunal, ſeu iudicis immediatè in Imperiali curia pro tempore præſidentis audientiam, & etiā eo caſu non ad quemuis alium iudicem, ſiue ordinarium, ſiue etiam delegatum, his quibus denegata fuerit iuſtitia, liceat appellare. Quidquid verò contra præmiſſa factum fuerit, ſit irritum, eo ipſo, eandem conſtitutionem virtute præſentis legis noſtræ Imperialis, ad illuſtrem Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgenſem Principes electores ſeculares, ſiue laicos, ſucceſſores, heredes, & ſubditos eorum, pleniſſimè extendi volumus, ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

INter illas multiplices Reipublicæ curas, quibus aſſiduè mens noſtra diſtrahitur, multa conſideratione neceſſarium fore proſpexit noſtra ſublimitas, vt ſacri Imperii Principes electores, ad tractandum de ipſius Imperii, orbíſque ſalute frequenrius ſolito congregentur, qui ſolidę baſes Imperii & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas adinuicē terrarum conſiſtant diſtantias, ita de incumbentibus regionū ſibi cognitarum defectibus referre ſimul & conferre nouerunt, ſaníſque prouidentiæ ſuæ conſiliis non ignorant, accommodis talium reformationibus operam ſalubriter dare. Hinc eſt, quòd in ſolemni curia noſtra in Nurenberg, cum venerabilibus, eccleſiaſticis, & illuſtribus ſecularibus Principibus

electoribus,& multis aliis Principibus, & proceribus per noſtram celſitudinem celebrata,habita cum eiſdem Principibus electoribus de liberatione, & de ipſorum conſilio pro bono, & ſalute communi, cum dictis Principibus electoribus, tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus,duximus ordinandum : quòd iidem Principes electores de cetero per ſingulos annos ſemel tranſactis à feſto reſurrectionis Dominicæ, quatuor ſeptimanis continuè numerandis, in aliqua ciuitatum ſacri Imperii perſonaliter congregentur: & ad idem tempus proximè affuturum,ſeu anno præſenti colloquium ſeu curia & congregatio huiuſmodi,in ciuitate noſtra Imperiali Metēſi, per nos & eoſdem Principes celebretur: ac tunc, & deinceps die quolibet congregationis huiuſmodi,locus per nos quo ſequēti anno conueniant, ipſorum conſilio ſtatuatur, hac noſtra ordinatione, ad noſtrum & ipſorum duntaxat beneplacitum duratura.Qua durante,ipſos ſub noſtro Imperiali conductu recipimus,ad dictam curiam accedendo, ſtando, ac etiam recedendo.Præterea ne tractatus communis ſalutis & pacis, per tractum & moram ſolatii, ſeu exceſſiuam frequentiam conuiuii, retardetur,vt aliquando fieri eſt conſuetum, concordi voluntate duximus ordinandum, vt deinceps curia, ſeu congregatione præfata durante, generales omnium Principum celebrare alicui non liceat inuitatas: particulares vero, quæ agendorum expeditionem non impediant,cum moderamine ſint permiſſæ.

PRæterea ſtatuimus, & hoc Imperiali perpetuo ſancimus edicto,quod vniuerſa priuilegia & literæ, quibuſcunque perſonis,cuiuſcunque ſtatus,præeminētię,vel dignitatis exiſtant, ſeu ciuitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum, vniuerſitatibus,ſuper quibuſcunque iuribus,gratiis,immunitatibus, conſuetudinibus,ſeu rebus aliis, etiam proprio motu,ſeu alias à nobis,vel recolendæ memoriæ diuis Romanorū Imperatoribus, & Regibus,prædeceſſoribus noſtris, ſub quibuſcunque verborum tenoribus conceſſa & conceſſæ, ſeu à nobis, vel ſucceſſoribus noſtris, Romanorum Imperatoribus, & Regibus, futuris temporibus concedenda ſeu etiam concedendæ,non debeant aut poſſint libertatibus, iuriſdictionibus,iuribus & honoribus,ſeu dominiis Principum electorum

ſacri Imperii eccleſiaſticorum & ſecularium, aut alicuius ipſorum in aliquo penitus derogare. Etiam ſi in talibus priuilegiis, & literis quarumlibet perſonarum cuiuſcunque prę eminentiæ, dignitatis, aut ſtatus extiterint, vt præfertur, ſeu vniuerſitatum huiuſmodi expreſſarum ſit, vel fuerit in futurum, quòd reuocabilia, ſeu reuocabilis eſſe non debeant, niſi de ipſis, & toto in eis comprehenſo tenore, in tali reuocatione fieret de verbo ad verbum ſeriatim mentio ſpecialis. huiuſmodi nanque priuilegia & literas, ſi & in quantum libertatibus, iuriſditionibus, iuribus & honoribus, ſeu dominiis, quæ ſuperius exprimuntur, dictorum Principum electorum, aut alicuius ipſorum derogare, vel obuiare cẽſetur, in aliquo, quo ad hoc reuocamus ex certa ſciẽtia, & caſſamus, reuocatáque, & reuocatas intelligi, reputari & haberi decernimus de plenitudine Imperatoriæ poteſtatis.

IN pleriſque partibus vaſalli & feudatarii dominorum feuda ſeu beneficia quę à dominis ipſis obtinent intempeſtiuè, verbaliter, & in fraude renunciant ſeu reſignant eadem: & facta renunciatione huiuſmodi, dominos ipſos malitioſè diffidant, ſuáſque inimicitias eis denunciant, damna ipſis ſubſequenter grauia inferendo, & beneficia ſeu feuda ſic relicta prætextu guerræ, ſeu inimicitiæ rerum inuadunt & occupãt, & detinent occupata. Ea propter præſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus, quòd talis reſignatio ſeu renũciatio haberi debeat pro non facta, niſi libere & realiter facta fuerit per eoſdem, ita quòd poſſeſſio beneficiorum & feudorum huiuſmodi, dominis ipſis corporaliter & realiter aſſignetur intantum, quòd nullo vnquam tempore diffidantes ipſi in bonis feudis ſeu beneficiis reſignatis, dominos ipſos perturbent, per ſe aut alios, aut moleſtent, nec ad hoc conſilium pręſtent auxilium vel fauorem. Cõtrarium faciens, ſeu dominos ſuos in beneficiis & feudis reſignatis, vel non reſignatis inuadens quomodolibet, perturbans, vel damna ipſis inferens, ſeu conſilium, auxilium præſtans talia facientibus, vel fauorem, feuda & beneficia huiuſmodi eo ipſo amittat, infamis exiſtat, & banno Imperiali ſubiaceat, & nullus ad feuda vel beneficia huiuſmodi pateat ei de cetero quocũque tempore aditus vel regreſſus, nec de nouo concedi ſibi valeant vllo mo-

do, & facta eis contra hoc illorum conceſſio ſeu inueſtitura ſequuta viribus, non ſubſiſtant. Poſtremò, omnes pœnas prædictas, illos vel illum, quæ prædicta reſignatione non facta contra dominos ſuos fraudulenter agentes, vel agens, ſcienter eos inuaſerint vel inuaſerit, diffidatione quacunque præuia, vel obmiſſa, vigore præſentis ſanctionis incurrere decernimus ipſo facto.

DEteſtandas præterea, & ſacris legibus reprobatas conſpirationes & conuenticulas, ſeu colligationes illicitas, in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter perſonam & perſonam, ſeu inter perſonam & ciuitatem, prætextu parentelæ ſeu receptionis in ciues, vel alterius cuiuſcũque coloris coniurationes, inſuper confœderationes & pacta, necnon & conſuetudinem circa huiuſmodi introductam, quam cenſemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa ſcientia irritamus, quas ciuitates ſeu perſonæ, cuiuſcunque dignitatis ſeu conditionis, aut ſtatus, ſiue inter ſe, ſiue cũ aliis, abſque auctoritate dominorum, quorum ſubditi vel miniſteriales, ſeu in quorum diſtrictu conſiſtunt, eiſdem dominis nominatim non exceptis fecerint hactenus, & facere præſumpſerint in futuro, ſicut per ſacras diuorum Auguſtorum, prædeceſſorum noſtrorum leges prohibitas non ambigitur, & caſſatas: illis confœderationibus, & legibus duntaxat exceptis, quas Principes & ciuitates, ac alii ſuper generali pace prouinciarum atque terrarum inter ſe formaſſe noſcunt. Illas enim noſtræ declarationi ſpecialiter reſeruantes, in ſuo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum: perſonam ſingularem, quæ de cetero contra tenorem præſentis conſtitutionis & legis noſtræ antiquæ, ſuper hoc æditæ confœderationes, colligationes, cõſpirationes & pacta huiuſmodi inire præſumpſerit vltra pœnã legis eiuſdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri: ciuitatem verò, vel vniuerſitatem in hanc legem noſtram ſimiliter committentem, centum librarum auri, nec non amiſſionis & priuationis libertatum & priuilegiorum Imperialium, pœnas incurrere decernimus, eo ipſo medietatem pœnæ huiuſmodi pecuniariæ fiſco Imperiali: reliqua verò domino diſtrictus, in cuius præiudicium factæ fuerint, applicanda.

CEterùm, quia nonnulli ciues, & ſubditi Principum, Baronum & aliorum hominum, ſicut frequens ad nos querela perduxit, iugum originariæ ſubiectionis quærentes abiicere, immò auſu temerario contemnentes, in aliarum ciuitatum ciues ſæpe recipi ſe procurant, & frequentius in præterito procurarunt: & nihilominus in priorum dominorum, quos tali fraude præſumpſerunt vel præſumunt deſerere, terris, ciuitatibus, oppidis & villis, corporaliter reſidentes ciuitatum, ad quas hoc modo ſe transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defenſari contendunt, qui in partibus Almaniæ Pfalburgerii conſueuerunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de Imperatoriæ poteſtatis plenitudine omnium Principum Electorum eccleſiaſticorum & ſecularium ſano accedente conſilio, ex certa ſcientia ſtatuimus, & præſenti lege perpetuo valitura ſancimus, quòd prædicti ciues & ſubditi, eis quibus ſubſunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis & prouinciis ſacri Imperii, à præſenti die in poſterum, ciuitatum in quarum ciues qui tali fraude recipi ſe procurant, vel hactenus procurarunt, iuribus & libertatibus in nullo potiantur, niſi ad huiuſmodi ciuitates corporaliter & realiter tranſeuntes, ibíque larem fouentes, continuò, verè & non fictè reſidentiam facientes, debita onera & municipalia ſubeant in eiſdem. Si qui verò contra præſentis noſtræ legis tenorem recepti ſint vel fuerint, in futurum illorum receptio omni careat firmitate: & recepti cuiuſcunque dignitatis, conditionis aut ſtatus exiſtant, in nullo caſu penitus ſine cauſa ciuitatum, ad quas recipi ſe procurant, iuribus aut libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur. Non obſtantibus quibuſcunque iuribus, priuilegiis vel conſuetudinibus obſeruatis, quantocunque tempore, & obtentis: quas & quæ, in quantum præſenti noſtræ legi obuiant, præſentibus ex certa ſcientia reuocamus, de prædictæ Imperialis plenitudine poteſtatis, omníque carere decernimus robore firmitatis. Circa præmiſſa omnia Principum, dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deſeri contingit, vel continget in poſterum, iuribus circa perſonas & bona ſubditorum, quorumcunque ipſos ſæpe dicto modo deſerentium ſemper ſaluis, hos nihilominus;

qui ſæpe dictos ciues & ſubditos alienos recipere contra præſentis noſtræ legis diſpoſitionem præſumpſerint, vel recipere in præterito præſumpſerunt, ſi eos omnino non dimiſerint infra menſem, poſt intimationem præſentium eis factam, centum marcas auri puri pro tranſgreſſione huiuſmodi, totiens quotiēs deinceps factum fuerit, incurrere decernentes, quarū medietas Imperiali fiſco noſtro, reliqua verò dominis illorum qui recepti fuerint, irremiſſibiliter applicentur.

EOs qui de cetero aduerſus aliquos certam diffidationis cauſſam ſe habere fingentes, ipſos in locis, vbi domicilia non obtinēt, aut ea communiter non inhabitant, intempeſtiuè diffidant, declaramus, damna quacunque per incendia, ſpolia, vel rapinas diffidatis ipſis cum honore ſuo inferre non poſſe. & quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus, diffidationes huiuſmodi quibuſcunque dominis aut perſonis, cum quibus aliqui fuerint in ſocietate, familiaritate, vel honeſta quauis amicitia conuerſati, ſic factas vel fiendas in poſterum, non valere, nec licere, prætextu diffidationis cuiuſlibet quēpiam inuadi per incendia, ſpolia vel rapinas, niſi diffidatio per tres dies naturales ipſi diffidando perſonaliter, vel in loco quo habitare conſueuit, publicè fuerit intimata, poſsítque de intimatione huiuſmodi per teſtes idoneos fieri plena fides: quiſquis ſecus quempiam diffidare & inuadere, modo præmiſſo præſumpſerit, infamiám eo ipſo incurrat, ac ſi nulla diffidatio facta eſſet, quem etiam tanquam proditorem per quoſcunque iudices pœnis legalibus ſtatuimus caſtigari. Prohibemus etiam, & damnamus vniuerſos, & ſingulas guerras, lites iniuſtas, cuncta quoque iniuſta incendia, ſpolia, rapinas, indebita & inconſueta telonia, & conductus, & exactiones, pro ipſis conductibus extorqueri conſuetas, ſub pœnis, quibus ſacræ leges præmiſſæ, & eorum quodlibet ſanciunt punienda.

VObis illuſtri & magnifico Principi N. Marchioni Brandeburgenſi, ſacri Imperii Archicamerario Electori, & amico noſtro cariſſimo, electione Romanorum regis, quæ ex rationabilibus cauſſis iam imminet, facienda præſentibus intimamus, vóſque ex officii noſtri debito ad electionem

præfatam

præfatam rite vocamus,quatenus à die tali,&c.infra tres men ſes continuè computandos, per vos,ſeu nuncios,aut procuratores noſtros, vnum vel plures, ſufficiens mandatum habentes, ad locum debitum iuxta formam ſacrarum legum, ſuper hoc editarum venire iuretis, deliberaturi, tractaturi & concordaturi cum aliis Comprincipibus coelectoribus veſtris,& noſtris, de electione futuri regis Romanorum in Imperatorem poſtmodum fauente Domino promouendi: in eodem manſuri, vſque ad plenam conſummationem electionis huiuſmodi, & aliâs facturi, & proceſſuri, prout in ſacris legibus, ſuper hoc deliberatè editis inuenitur expreſſum: aliâs non obſtante veſtra ſeu noſtrorum abſentia, in præmiſſis vnà cum aliis Comprincipibus & Electoribus veſtris & noſtris, prout legum ipſarum ſanxerit auctoritas, finaliter procedamus.

NOs talis, Dei gratia,&c.ſacri Imperii, &c. notũ facimus tenore præſentium vniuerſis, quòd cùm electio Romanorum regis ex rationabilibus cauſſis imminet facienda, nos de honore & ſtatu ſacri Imperii ſolicitudine debita intendere cupientes, ne tam grauibus & diſpendiis periculoſè ſubiaceat, de fide, & circunſpectionis induſtria delectorum nobis talis, &c. fidelium noſtrorum obtinentes,vtique prçſumptionis indubiæ fiduciam ſingularẽ,ipſos & quemlibet ipſorum, in ſolidum, ita quòd non ſit melior conditio occupantis,ſed quod per vnum eorum inceptum fuerit, per alium finiri valeat, & licitè terminari, omni iure, modo, forma, quibus melius & efficacius poſſumus ſeu valemus,modos veros, legitimos procuratores,& nuncios ſpeciales facimus, conſtituimus,& ordinamus, ad tractandum vbilibet vnà cum aliis Comprincipibus & coelectoribus noſtris, tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus:& cum ipſis concordandum,& conueniendum,& concludendum,de perſona quacunque habili ac idonea in Regem Romanorum eligẽda,ac ipſis tractatibus ſuper electione talis perſonæ habẽdis,pro nobis loco & nomine noſtris intereſſendum,tractandum & deliberandum,nec non vice & nomine noſtris eandem perſonam nominandum, & in ipſam conſentiendum,ac etiã in Regem Romanorum promouendum,ad ſacrũ Imperiũ eligendum,ac in animam noſtram

præſtand

præſtandum quodcũque iuramentum neceſſarium, debitum ſeu conſuetum fuerit circa præmiſſa, & quodlibet præmiſſorum alium vel alios procuratores, in ſolium ſubſtituẽdum, & reuocandum: & omnia & ſingula faciẽdum quæ in præmiſſis, & circa præmiſſa etiam vſque ad cõſummationem tractatuũ, nominationis, deliberationis, & electionis huiuſmodi de pręſenti faciendæ neceſſaria, aut vtilia fuerint, ſeu etiam quomodolibet opportuna, etiam ſi præmiſſa, vel eorũ quodlibet mãdatum exigant ſpeciale, etiam ſi maiora, vel magis ſingularia fuerint ſupradictis, & quæ noſmetipſi facere poſſemus, ſi huiuſmodi tractatuum, deliberationis, & electionis futurę negotiis præſentes, & perſonaliter adeſſemus, gratũ & ratum habentes & habere volentes, & nos perpetuò habituros firmiter promittentes, quicquid per ante dictos procuratores, ſeu nuntios noſtros, nec non ſubſtitutos aut ſubſtituẽdos ab ipſis, ſeu eorum altero, in pręmiſſis ſeu eorum quodlibet actum, geſtum, ſeu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

CVm vniuerſi & ſinguli principatus, quorum virtute ſeculares Principes Electores ius & vocem in electione Regis Romanorum in Cæſarem promouendi obtinere noſcuntur, cum iure huiuſmodi, nec non officiis, dignitatibus & iuribus aliis eis & cuilibet eorum annexis, & dependentibus ab eiſdem, adeo cõiuncti, & inſeparabiliter ſint vniti, quod ius, vox, officium & dignitas aliqua iura ad quemlibet eorum principatuum eorundem ſpectantia, cadere non poſſint in aliũ pręter illum qui principatũ ipſum cum terra vaſallagiis, feudis, & dominiis, ac eius pertinentiis vniuerſis dignoſcitur poſſidere, præſertim edicto Imperiali perpetuo valituro ſancimus, vnumquemque principatuum prædictorum, cum iure & voce electionis, ac officiis ceteris omnibus dignitatibus, iuribus & pertinentiis ad ipſum ſpectantibus ita perſeuerare, & eſſe debere vnitum perpetuis temporibus, indiuiſibiliter & coniunctiuè, quod poſſeſſor principatus cuiuſlibet, etiam iuris, vocis, & officii & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum ſpectantium, quieta debeat & libera poſſeſſione gaudere, & Princeps electus ab omnibus reputari, ipſéque & nemo alius præter ceteros Principes electores ad electionem & omnes actus alios pro ſacri Imperii honore vel opportunitate

tunitate gerendos, omni tempore aſſumi ſine contradictione qualibet, & admitti, nec aliquod præmiſſorum ab altero, cùm ſint & eſſe debeant inſeparabilia, diuidi, vel vllo tempore debeant ſeparari, aut in iudicio vel extra diuiſim repeti valeat, vel euinci, vel etiam per ſententiam ſeparari, nec aliquis vnum ſine alio impotens audiatur. Quòd ſi per errorem vel aliàs auditus quis fuerit, aut proceſſum iudicium, ſententia, vel aliquod huiuſmodi contra diſpoſitionem noſtram emanauerit, ſeu quomodolibet attentare contigerit, hoc totum & omnia ex his, & quodlibet eorum ſequentia, eo ipſo viribus non ſubſiſtant.

QVoniam autem ſuperius in principio conſtitutionum noſtrarum præſentium, circa ordinationem eccleſiaſticorum Principum electorũ, in concilio & in menſa, & alias quoties Imperialem curiam celebrari, ſeu Principes electores, deinceps cum Imperatore, vel rege Romanorum congregari contigerit: ſufficienter duximus prouidendum, ſuper quæ priſcis audiuimus temporibus pluries diſceptatum, expedire credimus, etiam proceſſionis, & deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc Imperiali edicto decernimus, vt quotieſcunque in congregatione Imperatoris, vel Regis Romanorum, & Principum prædictorum, Imperatore, vel Rege ipſo deambulante, inſignia ante faciem eius portari cõtigerit, Archiepiſcopus Treuerenſis in directa diametrali linea ante Imperatorem vel Regem tranſeat, illíque ſoli medii inter eos ambulẽt, quos Imperialia vel Regalia cõtingent inſignia deportare. Dum autem Imperator, vel Rex abſque inſigniis eiſdem inceſſerit, extunc idem Archiepiſcopus Imperatorem vel Regem præfato modo præcedat, ita quòd nemo penitus inter eos medius habeatur, aliis duobus Archiepiſco pis electoribus loca ſua iuxta diſtinctionem prouinciarũ ſuarum, circa ſeſſionem ſuperius declaratam, etiam circa proceſſionem perpetuo ſeruaturis.

AD declarandum autem in Imperatoris, vel Regis Romanorum deambulantis pręſentia, proceſſionis ordinẽ Principum electorum, (de quo ſuprà fecimus mentionem) ſtatuimus, vt quotieſcunque in celebratione Imperialis curiæ Principes electores cum Imperatore ſeu Rege Romanorum

norum,in quibuſcunque actibus,vel ſolennitatibus proceſſionaliter ambulare contigerit,& Imperialia,vel Regalia debuerint inſignia deportari,duxSaxonię Imperialem vel Regalem enſem deferens, Imperatorem ſeu Regem immediatè præcedat,& inter illum & Archiepiſcopum Treuerenſem medius habeatur.Comes verò Palatinus pomum Imperiale portans,à latere dextro, & Marchio Brandeburgenſis ſceptrum deferens,à ſiniſtro latere ipſius Ducis Saxoniæ linealiter gradiantur.Rex autem Bohemiæ Imperatorem,ſeu Regem ipſum immediatè nullo interueniente ſequatur.

QVoties inſuper, in Imperatoris, vel regis Romanorum præſentia, Miſſarum ſolennia celebrari, ac Moguntinenſem, Treuerenſem, Colonienſem Archiepiſcopos, vel duos ex eis adeſſe contigerit in confeſſione,quæ ante Miſſam dici conſueuit,ac in porrectione Euangelii oſculandi, & pace poſt Agnus Dei portãda, nec non in benedictionibus poſt finita Miſſarum ſolennia,ac etiam ante menſam faciendis, & in gratiis poſt cibum acceptum agendis,id inter eos obſeruetur,prout de ipſorum conſilio duximus ordinandum, quod prima die hæc omnia & ſingula à primo,ſecunda die à ſecundo, tertia verò à tertio peragantur, primum autem,ſeu ſecundum, vel tertium,hoc caſu ſecundum quod prius vel poſterius quilibet eorum conſecratus exiſtit debere intelligi declaramus,& vt ſe inuicem honore condigno præueniant,& exẽplum aliis inuicem honorandi is, quem circa præmiſſa ordo tetigerit ad hæc alterum conuenientia,& charitatiua inclinatione inuitet,& tũc demum ad præmiſſa procedat, ſeu quodlibet præmiſſorum infrà ſcriptæ leges promulgatæ ſunt in curia Metenſi,per dominum Carolum IIII. Romanorum Imperatorem & Bohemiæ Regẽ Auguſtum, anno Domini milleſimo trecẽteſimo quinquageſimoſexto,in die Natalis Chriſti,aſſiſtentibus ſibi omnibus ſacri Romani Imperii Electoribus, præſentibus dominis venerabili in Chriſto patre Domino I. Epiſcopo Albanenſi,ſanctę Romanæ eccleſiæ Cardinali,ac Carolo regis Franciæ primogenito,Normandię Duce illuſtri,ac Delphino Viennenſi.Si quis cum Principibus,militibus,vel priuatis,ſeu quibuſcunque perſonis plebeiis etiam ſceleſtam factionem, aut factionis ipſius inierit ſacramentum,

vel

vel dederit de nece cõſilium venerabiliũ & illuſtriũ Principũ noſtrorũ & ſacri Romani Imperii, tam eccleſiaſticorũ quàm ſecularium Principum electorum, ſeu alterius eorundem, nã & ipſi pars corporis noſtri ſunt, (eadem enim ſeueritate voluntatem ſceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipſe quidem (vtpote maieſtatis læſæ criminis reus) gladio feriatur, bonis eius omnibus fiſco noſtro addictis: filii verò eius quibus vitam Imperiali ſpecialiter lenitate concedimus, paterno enim deberent perire ſupplicio, in quibus paterni, hoc eſt, hereditarii criminis metiuntur exempla, à materna vel auita, omnium etiam proximorum hereditate & ſucceſſione habeantur alieni: ex teſtamentis aliorum nihil capiãt, ſint perpetuo egentes, & pauperes: infamia eos paterna ſemper comitetur, ad nullum vnquam honorem, ad nulla prorſus ſacramẽta perueniant. ſint poſtremò tales, vt his perpetua egeſtate ſordentibus, ſit & mors ſolatium & vita ſupplicium. Denique iubemus eos eſſe notatos, ſine venia, qui pro talibus vnquam apud nos interuenire tentauerint. Ad filias ſanè eorum, quolibet numero fuerint, falcidiam tantùm ex bonis matris ſiue teſtata, ſiue inteſtata defecerit, volumus peruenire, vt habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum, aut nomen heredis conſequantur. Mitior enim circa eas debet eſſe ſententia, quas pro infirmitate ſexus minus auſuras eſſe confidimus. Emancipationes quoque quæ à prædictis, ſiue in filios poſt legem duntaxat latam, ſiue in filias fuerint collatæ, non valeant, dotes, donationes quarumlibet: poſtremò item alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas eſſe conſtiterit, quo primo memorati de ineunda factione ac ſocietate, cogitauerint, nullius ſtatuimus eſſe momenti: vxores ſanè prædictorum recuperata dote, ſi in ea conditione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis acceperint, ſeu accipiunt, filiis debeant reſeruare, tempore quo vſuſfructus abſumitur, omnia ea fiſco noſtro ſe relicturas eſſe cognoſcant, quæ iuxta legem filiis debebãtur: falcidia etiam ex his rebus, filiabus tantùm, non etiam filiis deputetur, id quod de prædictis eorúmque filiis cauimus, etiam de ſatellitibus, conſciis ac miniſtris, filiiſque eorum ſimili ſeueritate cenſemus. ſanè ſi quis ex his, in exordio initæ factionis ſtudio veræ

laudis accenſus, ipſam prodiderit factionem, vel cùm incognita adhuc conſiliorum arcana patefecerit, abſolutione tamen ac venia dignus habebitur. ſtatuimus inſuper, vt ſi quid contra prædictos Principes electores eccleſiaſticos vel ſeculares, commiſſum dicatur, etiam poſt mortem rei id crimen inſtaurari poſſe. In hoc item crimine, quod ad læſam in Principibus electoribus ſuis maieſtatem pertinet, etiam in caput domini ſerui torquentur. Volumus inſuper, & præſenti Imperiali ſancimus edicto, vt etiam poſt mortem nocentium hoc crimen inchoari poſſit, vt coniuncto mortuo memoria eius damnetur, & bona ſucceſſoribus eius eripiantur. Nam ex quo ſceleratiſſimum quis ceperit conſilium, exinde quodámodo ſua mente priuatus eſt. Porrò, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, neque manu mittere eum poſſe, nec ei ſoluere iure debitorem decernimus. in hac cauſſa in caput domini ſeruos torqueri ſtatuimus, id eſt propter cauſſam factionis dãnandæ, contra Principes electores eccleſiaſticos & ſeculares, vt præmittitur: & ſi deceſſerit quis, propter incertam perſonam ſucceſſoris bona ſeruentur, ſi in cauſa huiuſmodi fuiſſe mortuus arguatur.

SI ceteros Principes congruit in ſua integritate ſeruari, vt corroborentur iuſtitia & ſubiecti, & fideles pace gaudeãt, & quietè, multo magnis magnifici principatus, dominia, honores & iura electorũ Principum debent illæſa ſeruari. Nam vbi maius incumbit periculum, maius debet adhiberi remedium, ne columnis ruentibus, baſis totius ædificii collidatur. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus valituro Imperiali ſancimus edicto, quod ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus, inſignes & magnifici principatus, videlicet Regnum Bohemiæ, Comitatus Palatini Rheni, Ducatus Saxoniæ, & Marchionatus Brãdenburgenſis terræ diſtrictus, homagia, vaſallagia, & alia quæuis, ad ipſa ſpectantia ſcindi, diuidi, ſeu quauis conditione demembrari non debeant, ſed vt potius in ſua perfecta integritate perpetua maneant, primogenitus filius ſuccedat in eis, ſibíque ſoli ius ac dominium competat: niſi fortè mente captus, fatuus, ſeu alterius famoſi & notabilis defectus exiſteret, propter quem non deberet ſeu poſſet hominibus principari: in quo caſu inhibita ſibi ſucceſſione,

ceſſione, ſecundo genitum, ſi fuerit in ea progenie, ſeu alium ſeniorem fratrem, ſeu conſanguineum laicum, qui paterno ſtipiti in deſcendenti recta linea proximior fuerit, volumus ſucceſſurum. Qui cùm apud alios fratres & ſorores ſe clemẽtem & pium exhibebit, continuò iuxta datam ſibi à Deo gratiam, & iuxta ſuum beneplacitum & ipſius patrimonii facultates diuiſione, ſciſſione, ſeu dimembratione principatus, & pertinentiarum eius ſibi omnibus modis interdicta.

DIe verò qua ſolemnis Imperialis, vel regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam Principes electores, eccleſiaſtici & ſeculares, ad domũ habitationis Imperialis ſiue regalis, & ibi Imperator, vel Rex ipſe omnibus inſigniis Imperialibus induetur, & aſcenſis equis omnes vadant cum Imperatore, vel Rege ad locum ſeſſionis aptatæ, & ibi quilibet eorum in ordine & modo ſuprà in lege de ordine proceſſionis ipſorum Principum electorum plenius diffinito. Portabit etiã Archicancellarius, in cuius Archicancellariatu hæc fuerint, ſuper baculo argenteo, omnia ſigilla & typaria Imperialia & regalia: ſeculares verò Principes electores, ſceptrum, pomum & enſem, ſecundum quod ſuperius exprimitur, deportabunt. Portabuntur etiam immediatè ante Archiepiſcopum Treuerenſem ſuo loco tranſeuntem, primo Aquiſgranenſis, ſecundo Mediolanenſis corona, & hoc ante Imperatorem dũtaxat, qui iam Imperialibus eſt infulis decoratus, quas geſtabunt aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem iuxta placitum deputandi. Imperatrix etiam, vel regina Romanorum ſuis auguſtalibus amicta inſigniis, poſt Regem vel Imperatorem Romanorum, & etiam poſt Regem Bohemiæ (qui Imperatorem immediatè ſubſequitur) competentis ſpacii interuallo ſuis aſſociata proceribus, ſuíſque comitata virginibus, ad locum ſeſſionis procedat.

STatuimus, vt quandocunque Imperator, vel rex Romanorum ſolennes curias ſuas celebrauerint, in quibus Princi-

nis,quod pertingat vſque ad pectus vel ſellā equi, ſuper quo ſedebit ipſe Dux:& habebit in manu baculum argenteum,& menſuram argenteam, quæ ſimul faciant in pondere duodecim marcas argenti: & ſedens ſuper equo, primo menſuram eandem de auena plenam accipiet,& famulo primitus veniēti miniſtrabit eandem:quo facto,figendo baculum in auenam recedet,& Vicemarſcalcus eius, puta de Pappenheim, accedens,vel eo abſente, marſchalcus curiæ vlterius auenā ipſam diſtribuat. ingreſſo verò Imperatore vel Rege ad menſam, Principes electores eccleſiaſtici,videlicet Archiepiſcopi,ſtantes ante menſam cum ceterisPrælatis,benedicens eandem ſecundum ordinem qui circa hæc eis in ſuperioribus eſt præſcriptus,& benedictione completa,iidem Archiepiſcopi omnes (ſi adſint) aliquando duo vel vnus ſigilla & typaria Imperialia ſiue regalia à Cancellario curiæ recipient,eóque in cuius Archicancellariatu curiam ipſam celebrari continget, in medio procedente,& aliis duobus ex alterutro latere ſibi iunctis ſigilla & typaria ipſa,omnes quidem baculum,in quo ſuſpenſa fuerit manibus contingentes ea portabunt,& ante Imperatorem vel Regem reuerenter ponent in menſa. Imperator verò ſiue Rex,eadem ipſis ſtarim reſtituat: & in cuius cācellariatu hæc fuerit(vt præfertur)is maius ſigillum collo appenſum,vſque in finem menſæ geſtabit, & deinceps donec ad hoſpitium ſuum perueniat, ab Imperiali ſiue regali curia equitando.Baculus verò(de quo præmittitur)eſſe debebit argenteus,duodecim marcas argenti habens in pondere, cuius tam argenti quàm precii partem tertiam vnuſquiſque Archiepiſcoporum ipſorum perſoluet:& baculus ipſe protinus vnà cum ſigillis & typariis debet Cancellariis Imperialis curiæ aſſignari,in vſus ſuos placitos conuertendo.Poſtquam autem is quem ordo tetigerit portando ſigillum maius,ab Imperiali curia ad hoſpitium ſuum redierit(vt præfertur) ſtatim ſigillū ipſum per aliquem de ſuis familiaribus prædicto Imperialis curiæ cancellario remittet ſuper equo, quem iuxta propriæ dignitatis decentiam & amorem, quem ad cancellarium curiæ geſſerit,ipſis cancellario tenebitur elargiri. dende Marchio Brandeburgenſis Archicamerarius accedat ſuper equo, habens argenteas pelues cum aqua in manibus,ponderis duodecim

decim marcarum argenti, & pulcrum manutergium: & deſcendens ab equo, dabit aquam Imperatori vel Regi Romanorum manibus abluendis. Comes Palatinus Rheni intrabit ſimiliter ſuper equo, habens in manibus quatuor ſcutellas argenteas cibis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in ſtateras: & deſcendens ab equo, portabit, & imponet ante Imperatorem vel Regem in menſa. Poſt hoc rex Bohemiæ Archipincerna veniat ſimiliter ſuper equo, portans in manibus cuppam ſeu ſcyphum argenteum ponderum duodecim marcarum coopertum, aqua & vino permixtim impletum, & deſcendens de equo ſcyphum ipſum Imperatori, vel Regi Romanorum porriget ad bibendum. ſicut autem hactenus obſeruatum fuiſſe comperimus, ita ſtatuimus, vt peractis per Principes electores ſeculares prædictis ipſorum officiis, ille de Falckenſtein ſubcamerarius, equum & pelues Marchionis Brandenburgenſis pro ſe recipiat, magiſter coquinæ de Nortenberg equum & ſcutellas Comitis Palatini, Vicepincerna de Lymburch equum & ſcyphum Regis Bohemiæ, Vicemarſchalcus de Pappenheim, equum, baculum & menſuram prædictam Ducis Saxoniæ. Si tamen ipſi in tali Imperiali curia præſentes exiſtant, & eorum quilibet in officio ſuo miniſtret: ſi verò ipſi vel eorum aliqui à præfata curia ſe duxerint abſentandos, extunc Imperialis vel regalis curiæ quotidiani miniſtri vice abſentium, puta quilibet in loco eius abſentis, cui in vocabulo ſeu in officio communicat, ſicut gerit officium, ſic tollat in præmiſſis & fructum. Imperialis inſuper menſa vel regia ſic debet aptari, vt vltra alias tabulas aulę ſiue menſas in altitudine ſex pedum ſit altius eleuata, in qua præter Imperatorem duntaxat, vel Regem Romanorũ die ſolennis curiæ nemo penitus collocetur. ſedes verò & menſa Imperatricis ſiue Reginæ à latere in aula, ita quòd ipſa menſa tribus pedibus Imperiali ſiue regali menſa ſit baſſior, & totidem pedibus eminentior, ſupra ſedes Principum electorum, qui Prin

capitulo de Seſſionibus & ordine Principum electorum per nos eſt clarius definitum:ita etiam quòd nullus alius,cuiuſcũque dignitatis vel ſtatus exiſtat, ſedeat inter ipſas,vel ad menſas eorum.Non liceat autem alicui prædictorum ſecularium Principum electorum, peracto officii ſui debito, ſe locare ad menſam ſibi paratam,donec alicui ſuorum Comprincipum electorum eius officium reſtat agendum: ſed cùm aliquis eorum,vel aliqui miniſterium ſuum expleuerint, ad præparatas ſibi menſas tranſeant,& iuxta illas ſtando expectent, donec ceteri miniſteria ſua expleuerint ſupradicta, & tunc demum omnes & ſinguli pariter ad menſas ſuas ſibi poſitas ſe locabũt.inuenimus etiam ex clariſſimis relationibus & traditionibus antiquorum illud à tempore,cuius contrarii iam non habetur memoria,per eos qui nos præceſſerunt,feliciter eſſe iugiter obſeruatum,vt regis Romani,Imperatoris futuri, in ciuitate Franckfordiæ celebretur electio, & prima coronatio Aquiſgrani, & in oppido Nurenbergenſi prima ſeu regalis curia haberetur.Quapropter certis ex cauſſis etiam,præmiſſa ſeruari debere temporibus declarauimus, niſi præmiſſis omnibus, ſeu eorum alicui impedimentum legitimum obuiaret. Quantumcunque inſuper aliquis Princeps elector eccleſiaſticus,vel etiam ſecularis iuſto impedimẽto detentus,ad Imperialem curiam vocatus,venire non valens, nuncium vel procuratorem cuiuſcũque ſtatus vel dignitatis tranſmiſerit,miſſus ipſe licet loco mittentis,iuxta datum ſibi ab eo mãdatum admitti debeat,in menſa tamen vel ſede, quæ illi, qui ipſum tranſmittit, deputata fuerit,non ſedebit. Præterea, conſummatis his quæ in Imperiali qualibet curia vel regali fuerint pro tempore diſponenda,recipiet magiſter curiæ pro ſe totũ ædificium ſiue ligneum apparatum Imperialis ſiue Regiæ ſeſſionis,vbi ſederit Imperator ſiue Rex Romanorum,cum Principibus electoribus ad celebrandas ſolennes curias vel feuda (vt præmittitur) Principibus conferenda.

DEcernimus hoc Imperiali edicto, vt Principes Electores eccleſiaſtici, vel etiã ſeculares, dum feuda ſeu regalia ab Imperatore vel Rege recipiunt ad dandum vel ſoluendũ aliquid,nulli penitus ſint aſtricti.nam pecunia quæ tali prætextu perſoluitur, officiatis debetur. Cùm ergo ipſi Principes Electores

Electores cunctis Imperialis curiæ præſint officiis,ſuos etiam habentes in officiis huiuſmodi ſubſtitutos,datos ad hoc à Romanorum Principibus, & dotatos: videtur abſurdum quòd ſubſtituti officiales à ſuis ſuperioribus, quocunque quæſito colore encenia poſtularent,niſi fortè ipſi Principes Electores ſponte & liberaliter his aliquid largirētur. Porrò ceteris Principes Imperii,eccleſiaſtici vel ſeculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda ſeu ab Imperatore Romanorum vel à Rege ſuſcipit,dabit officialibus Imperialis ſiue regalis curiæ ſexagintaſex marcas cum vno fertone argenti,niſi eorum aliquis priuilegio ſeu indulto Imperiali,ſeu regali ſe tueri poſſit, & probare ſe ſolutum, vel exemptum à talibus, aut etiam aliis quibuſcunque,quæ ſolui in ſuſceptione feudorum huiuſmodi conſueuiſſent, prædictarum inſuper ſeptuagintatrium marcarum & fertonis, diuiſionem faciet magiſter curiæ Imperialis ſeu regalis hoc modo.

Primò enim decem marcas pro ſemetipſo reſeruans, dabit Cancellario Imperialis ſiue regalis curiæ decem marcas, magiſtris,notariis,& dictatoribus tres marcas, & ſigillatori pro cera & pergameno vnum fertonem,ita videlicet quòd Cancellarius & notarii Principis recipienti feudum,non ad aliud, quàm ad dandum ſibi teſtimonialem recepti feudi,ſeu ſimplicis inueſtituræ literam ſint aſtricti. Item dabit magiſter curiæ pincernæ de Lymburch de præfata pecunia decem marcas, magiſtro coquinæ de Nortenberg decem marcas, ſiue marſchalco de Pappenheim decem marcas, & camerario de Falkenſtein decem marcas: tali tamen cum conditione, ſi ipſi & eorum quilibet in huiuſmodi curiis ſolennibus præſentialiter adſint in ſuis officiis miniſtrando. Si verò ipſi vel eorum aliqui abſentes fuerint, ex tunc officiales Imperialis ſiue regalis curiæ,qui talibus præſunt officiis eorum, quorum ſupplent abſentiam,ſinguli ſingulorum ſicut vicem nomenque & laborem ſufferunt, ſic lucra & commoda reportabunt. ...

ſiue regalis curiæ marſchalco. Cùm ſacri Romani celſitudo Imperii diuerſarum nationum moribus vita & idiomate diſtinctarum linguis habeat gubernacula moderari, dignũ eſt, & cunctorum ſapientum iudicio cenſetur expediens, quod Electores Principes ipſius Imperii columnæ & latera, diuerſorum idiomatum & linguarum differentiis inſtruantur, vt plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorũ neceſſitatibus releuandis Cæſareæ maieſtati aſſiſtant, in partem ſolicitudinis conſtituti. Quapropter ſtatuimus, vt illuſtrium Principum, puta regis Bohemiæ, Comitis Palatini Rheni, Ducis Saxoniæ, & Marchionis Brandeburgenſis Electorũ filii, vel heredes & ſucceſſores, cùm veriſimiliter Theutonicum idioma ſibi naturaliter inditum ſciri præſumatur, & ab infantia didiciſſe, incipiendo à ſeptimo ſuæ ætatis anno, in Grammatica, Italica & Slauica linguis inſtruãtur, ita quod infra quartumdecimum ętatis annum exiſtant in talibus iuxta datam ſibi à Deo gratiam eruditi, cum illud non ſolùm vtile, immo ex cauſſis præmiſſis ſummè neceſſarium habeatur, eo quòd illæ linguæ, vt plurimum ad vſum & neceſſitatem ſacri Imperii frequentari ſint ſolitæ, vt his plura ardua ipſius Imperii negocia ventilentur. Hunc autem proficiendi modũ in præmiſſis poſuimus obſeruandum, vt relinquantur optioni parentum in filios, ſi quos habuerint, ſeu proximos quos in principatibus ſibi credunt veriſimiliter ſucceſſuros, ad loca dirigant, in quibus de huiuſmodi poſſint linguagiis edoceri, vel in propriis domibus pædagogos, inſtructores, & pueros conſocios in his peritos eis adiungant, quorum conuerſatione, pariter & doctrina in linguis ipſis valeant erudiri.

F I N I S.